

Belvárosi a Dől-Alföldön

1940-1942-ken

Selvi Judit

1975

ALFÖLDI

BELVIZFRONT A DÉL-ALFÖLDÖN 1940-1942-BEN

B E V E Z E T É S

Az ár- és belvizek kérdése minden időben élénken foglalkoztatta országunk közvéleményét, hiszen bizonyos időszakonként vissza-visszatérő gondot okozott, és kártétele komoly következményekkel járt.

Tapasztalatból is tudhatjuk, hogy ez nem egyszerűen csak természeti csapást jelent, hanem nagyon lényeges gazdasági, társadalmi, sőt politikai összetevői is vannak.

A sajnálatosan bőséges példák sorából az egyik legpregnánssabb az 1940-42-es ár- és belviz. Három évig tartó elhúzódása, pusztításának nagysága súlyos tehertételként nehezedett az egész társadalomra. Jelentőségének megvonása, sőt minősítése is könnyebb lehet, ha a közelmúlt hasonló eseményével, az emlékezetes 1970-es nagy ár- és belvizzel vetjük össze.

Ekkor csaknem az ország felére kiterjedő nyolc megyét, többszáz települést, mezőgazdasági kulturát veszélyeztetett az áradás. Most is - mint a korábbinál - az ország sok és nagy jelentőségű féltve őrzött gazdasági és kulturális kincséről, verejtékes, kemény munka gyümölcseiről - s ami még ennél is fontosabb -, több tízezer emberi életről, ezek értelméről volt szó.

A Tisza, a Szamos, a Tur, a Körös és a Maros folyók környékén élő emberek vesztesége egész népünk vesztesége is volt egyben, s ugyanígy osztorztunk mindannyian a védekezés nehéz, sokszor emberfeletti munkájában.

Ugy a sajtó, mind a rádió és a televízió naponta tájékoztatott az eseményekről, emlékezetes marad 1970 májusa, amikor szinte óráról órára nőtt a veszély. Megdöbbentő képek érkeztek a Szamos-menti községek tragikus sorsáról;

Komlódtótfalu, Szamosbecs, Nagygéc, Tunyogmatolcs és még sok falu nevét tanulta meg napok alatt az ország.

Mi közelről tapasztalhattuk a menekített makóiak városukért való aggodását, láthattuk, hogy a helybeliek - karöltve a magyar és a szovjet honvédség alakulataival -, valamint az országos segítséssel, heroikus küzdelmet vívtak az árral és a hírhedt nagy Maros-menti buzgárral.

Naponta Szeged-Makó között utazva végigéltem a veszély fokozatos növekedését. A mélyfekvésű részekről hónapokig sem tűnt el a víz, s a máskor oly szépen művelt táblákat sok helyütt sűrű vizinövény verte föl. Egy-egy mélyen fekvő tanya kis tó közepén állt. Gépi erővel, nagy teljesítményű földmarkolókkal húzták az ideiglenes vízlevezetőket. A kitűnően szervezett összmunka mellett is hatalmas kár keletkezett. A nemzeti jövedelem nagy részét fordították helyreállításra, s Illyés Gyula szavaival élve "a belső bizalom adta összetartás" megmentett 3,5 milliárd forintnyi értéket.

Az 1940-42-es ár- és belviz idején éppen az a "belső bizalom adta összetartás" hiányzott. Az ellenforradalmi rendszer urai a "magasabb politika" érdekében - ami egyet jelentett saját önző törekvéseikkel - alig gondoltak a természeti csapás elhárítására. Pedig tízezrek szenvedéseit csökkenthették volna, ha erre nagyobb figyelmet és anyagi áldozatot fordítanak.

l. vízveszély
Jelen dolgozatunk tulajdonképpeni témája tehát az 1940-42-es ár- és belviz; veszélyességével, méreteivel s így országos jelentőségével semmivel sem marad el az ismert, s általunk is tapasztalt 1970-es ár- és belvizveszély mögött.

Az első évben, 1940-ben elsősorban a belvizveszély volt a nagyobb, inkább csak 1941-ben tapasztaltak árvizveszélyt is.

A három év nagy próbára tette az országot, főleg a kárt szenvedett parasztok tömegét. Összesen mintegy 140-150 millió P volt a kár. "1940 és 1941-es belvizes években a két év alatt kb. 80 millió P-re menő effektív gazdasági kár keletkezett",¹ a harmadik évben az összkár kb. 60 millió P volt. Ehhez természetesen hozzájárult még a védelemre, megelőzésre, pénzügyi támogatásra fordított összeg, ami a három évben meghaladta a 100 millió P-t. Az elöntött terület nagysága 1-1,5 millió kh között váltakozott.

l. előzől.

Kétségtelen tény, hogy az 1970-es árviz veszélyesebb, fenyegetőbb volt, mint az 1941-es évi, s az akkori társadalmi szervezettséggel, felszereléssel bizony katasztrófálissá vált volna. Am az is tény, hogy az 1940-42-ben 3 évig tartó belviz pusztításai tulszárnyalnak minden eddigi rekordot.^{2,3,4,5}

országos adat	ÁRVIZKÁR		BELVIZKÁR	
	összed. megrong.ép.		összed. megrong.ép.	
lakóép. db				
1970	5438	2465	5489	4275
szarvasmarha, sevlés db juh fővőhely	17 545	21 826	852	5174
1940 ^{db}	+		13 947	?
1941 ^{db}	árviz volt, külön kárbecslés nem		11 000	30 000
1942 ^{db}	-		10 000	36 000

+ A káradatok a Tisza alsó folyásánál lévő területekre vonatkoznak

Objektív nehézségek miatt nem pontos, de a rendelkezésemre álló adatok alapján kitűnik, hogy 1940-42-ben az összedőlt épületek száma mintegy 20 %-kal, a megrongálódott épületeké kb. 100 %-kal nagyobb, mint 1970-ben.

E három esztehdőt nem csupán az elemi csapások tették emlékezetessé, hiszen 1940-42 az ellenforradalmi rendszer legsötétebb esztendei közé tartozott. A hivatalos politikai vezetés legfőbb gondja az "országgyarapítás", aminek érdekében semmitől sem riadt vissza. Jól érzékelteti a kiváló humanista, s akkor már nagybeteg költő - Babits Mihály - 1940-ben írott: Talán a vizözön c. versében a "kettős csapás" - elemi és emberi - együttesét a világháború második évében:

"Irtóztató telünk volt az idén,
mintha meg akarná mutatni a
természet, hogy még ő is létezik,
őt se lehet semmibe nézni, mert
éppoly gonosz tud lenni, mint az ember".

Ez a történelmi, társadalmi körülmény semmiképpen sem segítette, inkább elmélyítette, sőt fokozta a hároméves belvizpusztítás hatását. Itt nem a dolgozó, nem az ember és keserves munkájának gyümölcse, hanem a fasizálódó rendszer irányítóinak imperialista érdeke volt lényegesebb. S ez nemcsak a háborús évek helyzetképe, hanem a megelőző időszaké is. Ennek politikai, gazdasági és szociális intézkedései éppen azokat az osztályokat sújtották a legjobban, amelyek az elegendő anyagi és technikai segítség nélküli ár- és belvizek ár szennvedői voltak.

A magyar burzsoá-arisztokrata uralkodó osztály által irányított területszerző politika, ami tragédiába sodorta az egész országot, nem a negyvenes évek elején, hanem már jóval korábban megkezdődött.

A Trianont átkozó, irredenta, sovinszta politika tényleges megalapozására, a jelszavak gyakorlati megvalósítására a gazdasági válságot követő időszakban, a gömbösi fasizálási kísérlet éveiben került sor.

Gömbös Gyula elgondolása a "kis ország, nagy igényekkel" elvéből indult ki, és ehhez nagyhatalmi súlyu, tekintélyes szövetséges keresése járult. Eszerint Magyarország "érvényesülését" az ügyesen előkészített és egyben gyümölcsöző külpolitikai irányítás döntheti el. Így ő az első magyar politikus, aki eleve szimpatizálva a fasiszta Hitler terveivel - 1933 nyarán - Hitlerrel tárgyalásokat kezdett.

1936-tól, Gömbös halálától 1944 októberéig, Szálasi Ferenc nyílt nyilas diktaturájáig eltelt nyolc esztendő folyamán összesen hét miniszterelnök tevékenységére került sor. Bár e hét kormányfő irányítási módszere, elgondolásai nem mindenben mutattak teljes azonosságot, a Gömbös Gyula által kezdeményezett külpolitikai irányvonal lényegében végig megmaradt.

Az ország belpolitikáját teljes mértékben a fenti meghatározók irányították. A magyar dolgozó nép érdekét háttérbe szorítva, éppen annak ellenére, fokozott mértékű, erőltetett háborús készülődés kezdődött. 1938-ban a Darányi miniszterelnök által Győrben meghirdetett egy milliárdos fegyverkezési program mutatta, hogy a magyar uralkodó osztályok az erőszakos revízió gondolatától csábítva végleg és aktívan elkötelezték magukat a fasiszta nagyhatalmak agresszív politikájának. Az is kitűnik a programból, hogy az ország valamennyi erőforrását a háborús készülődés szolgálatába állították.

1939. szept. 1-én kitört a második világháború. Az ekkor hatalmon lévő Teleki kormány az első világháborús tapasztalatokon okulva egyenlőre kívül tartja az országot a háborúból, mivel egyáltalán nem bizonyos abban, hogy a hitleri Németország a csakhamar világháborúvá szélesedő konfliktusban felül tud-e kerekedni.

Ugyanakkor azonban mindent meghatározó revíziós politikája érdekében Hitlerre támaszkodik, és a második bécsi döntés haszonélvezőjeként mind közelebb viszi az országot a háborúhoz. Ebben a feloldhatatlan ellentétben csakhamar összeomlik Teleki egész külpolitikája, és utóda, Bárdossy 1941-ben, mikor a hitleri Németország megtámadja a Szovjetuniót, gondolkodás nélkül szövetségesükként lép be a háborúba.

E katasztrófa-politika logikusan következett az ellenforradalmi rendszer antidemokratikus, népelnyomó, kommunista- és szovjetellenes irányvonalából, amely mindvégig jellemezte Horthy negyedszázados uralmát. S miközben rosszul felszerelt magyar hadosztályokat katonai szempontból is értelmetlenül áldoztak fel a Don-kanyarban, magában az országban a baj bajra halmozódott. Az ország egyébként is elmaradott, és most a háborúval tulterhelt struktúrája képtelen volt megfelelni a váratlanul bekövetkezett új gondoknak, köztük az 1940-42-es rendkívül csapadékos évek következményeinek. Egy valamennyire is életképes rendszer munkaszervezete az ilyen csapásokat sikeresen képes elhárítani. Gondoljunk Hollandiára pl., ahol már évszázadok óta a tengertől módítottak el jelentős területeket megfelelő föld- és vízművekkel. De felhozhatnánk a magyar történelemből is példát; a 19.sz.-ban, a kibontakozó magyar tőkésfejlődés talaján még sikerült, akkor megfelelő - bár nem minden tekintetben korszerű - folyam- és folyószabályozásokat véghez vinni, és hatalmas területeket megszabadítani az állandó vízjárástól.

Az ellenforradalmi rendszer viszont, amely anakronisztikus állapotba dermesztette az országot, egyben szét is forgácsolta és meg is bénította annak erőforrásait. Olyan ellentmondásokat tartott történelmi megoldatlanságban, amelyek egyszerre teremtettek kevesek kezén nagy gazdagságot, másfelől megteremtették a nyomor tengerét, keveseknek szinte feudális jellegű arany szabadságot biztosítottak, másfelől a dolgozókat jogfosztottá tették.

Igy adódó alkalommal képtelenek voltak az ország munkaerő-kapacitását, teljesítőkéességét mozgásba hozni. Sőt időszakonként még a termelőerőket is pusztították.

Jellemző példának utaljunk itt "szemük fényére", a hadsereg-re, amire valóban igyekeztek áldozni is. Mégis ez a hadsereg úgy vonult háboruba, hogy felszereltsége az első világháború kezdő éveit idézte csupán.

Ez volt az 1940-42-es dél-alföldi ár- és belviz-katasztrófa igazi háttere. A természeti viszonyok adottak, és szélsőségeikre mindig a társadalomban szervezett ember adhatja meg a pozitív választ - ahogy azt 1970-ben is tették -.

Nos, 1940-42-ben éppen ez a válasz bizonyult elégtelennek, s így következett be a vizek által előidézett roppant pusztítás. A Dél-Alföld megyéi nem 1944-ben, hanem 1940-42-ben érték meg az "igazi" háborút. 1944-ben a felszabadító hadműveletek olyan szerencsésen alakultak ebben a térségben, hogy szinte napok alatt átgyördült a vidék fölött a háború. Károk ezért csak igen kis mértékben keletkeztek. 1940-42-ben azonban lakóházak és melléképületek ezrei dőltek össze, a termés nagy része vízben rothadt el, paraszt és proletár családok százai váltak földönfutóvá.

E néhány adatból is kitűnik, hogy a Dél-Alföld történetében nem kis szerepe volt az 1940-42-es - tulajdonképpen vereséggel végződő - "belvizháborúnak". Az elavult ellenforradalmi rendszer egyszerre vesztett csatát a Donnál, de a Tiszánál és a Marosnál is. Valamennyi gyengeségét megmutatta, és a gondolkodó ember számára mindezzel bizonyítékot adott arról, hogy hónapjai, legfeljebb évei meg vannak számlálva.

Az ár- és belviz-probléma olyan méretű volt az említett években, hogy gondot okozott a magyar és német kormányok együttműködésében is. Magyarország mezőgazdasága ugyanis nagyon fontos

volt a hitleri Németország és hadsereg élelmezése szempontjából. A károk mértéke évről évre annyira fokozódott, hogy zavarni kezdte a magyar fél szállítási kötelezettségeit.

Egy hivatalos feljegyzésben, ami a német kormány számára készült, és a két ország gazdasági kapcsolatait taglalja, a következő található: "Három egymás utáni árvizes év rendkívül erősen igénybe vette az ország mezőgazdasági kapacitását. Nem tudott említésre méltó fölösleget termelni, és saját népének ellátása - minden társadalmi rend alapja - szintén nagy hiányosságokat mutatott."⁶ Ez a mentségkeresés több egyszerű védekezési fogásnál, hiszen a valóságon alapszik. Ami képmutatás, a saját népüknek ellátása fölött érzett megjátszott aggodalom. S ha mindehhez hozzátesszük az elavult nagybirtok-rendszert, a mezőgazdaság elmaradott termelési viszonyait, a parasztságot nyomorító beszolgáltatási szisztémát, a katonai behívások, a háborus veszteségek által okozott munkaerőhiányt is, akkor teljes képet kapunk a gazdálkodási nehézségek okairól. Ebből az is kiderül, hogy bár a belvízkár ennek csak egy része, de mindezekkel együttesen nagyon súlyos tényezővé vált.

Jól mutatja ezt a főbb mezőgazdasági termények terméseredményeinek alakulása 1938-1942 között.⁷

Év:	Buza q/ha	Rozs Q/ha	Árpa q/ha	Kukorica q/ha
1938	16,6	12,7	16,0	22,7
1939	16,4	12,3	14,7	18,6
1940	12,9	11,0	13,4	20,8
1941	14,1	10,4	14,4	16,0
1942	12,0	9,6	12,3	13,3

Még meggyőzőbb a főbb mezőgazdasági termények kiviteléről szóló táblázat:⁸

Év: Buza: /1000 mázsában/ Rozs: /1000 q/ Tengeri: /1000 q/

1938	4361	600	1201
1939	10083	192	471
1940	3926	-	35
1941	1488	118	405
1942	236	80	880

Mindebből egyértelműen kitűnik, hogy a kormányoknak mindenképpen foglalkozniuk kellett az ár- és belvizveszély leküzdésével, annak ellenére, hogy kezdetben nem kezelték súlyának megfelelően. "Teleki, majd Kállay miniszterelnökök meglátogatták a belvizesült vidéket és tárgyilagosan meg kellett állapítaniuk, hogy a pusztulás egyes helyeken felülmúlja a korábbiakat, s helyereállítása a legnagyobb erőfeszítéseket kívánja. Kállay Miklóst a látottak megdöbbentették és kijelentette, hogy a baj valóban olyan méreteket öltött, hogy az ... országos probléma."⁹ - olvasható a korabeli sajtóban.

II. AZ ÁR- ÉS BELVIZEK KELETKEZÉSÉNEK TERMÉSZETI OKAI

Az 1940-42-es ár- és belviz legveszélyeztetettebb területe tehát az ország dél- és délkeleti részében volt. 1942-ben Valkó László szociális felügyelő már harmadik évben jelentette: "Az ország belviz által elöntött területének 70 %-a éppen az én körzetemre esik: Békés és Csongrád vármegye déli része, Szeged, Hódmezővásárhely városok, valamint Arad-Csanád-Torontál csonka megyék területe ... most már harmadik éve válik megművelhetetlenné és így kiesik a mezőgazdasági termelésből".¹⁰ Valóban, minden tulzás és nagyítás nélkül, a visszaemlékezők tanulsága szerint is szinte tenger borította a déli megyék említett részeit.

Fölmerül a kérdés, hogy az említett években miként következett be olyan helyzet, amely szinte felidézte a szabályozás előtti állapotokat?

Az országnak e részei - föltehetően már a legkorábbi időktől - sokat és rendszeresen szenvedtek az ár- és belvizektől. A még szabályozatlan folyók minden tavasszal kisebb-nagyobb területeket öntöttek el az Alföldön, időszakos ingoványokat, mocsaras, nehezen áthatolható területeket alakítva ki partjaik mentén. Történeti forrásainkban számtalan adat bizonyítja ezt. Szemléletes képet ad Palugyai Imre, 1855-ből, a Tisza-Maros szöglet akkori természetes állapotáról: "... az ugynevezett Szárazér a Marosnak hajdan egyik ága. Arad városánál szakadván el egész Csanád vármegyén, Tornya, Battonya, Tót-Komlóson keresztül és Földeák alatt huzódik el, míg azután a Tiszai-rétben Lele felé elvész. - Ezen száraz érben nincs mindenütt víz, csak nagy esőben vagy áradáskor dagad meg s feneketlen mocsárokat képez; miértis a közlekedési pontoknál mindenütt nagyobb-

szerű kőhidak állanak rajta. /.../ felemlítést érdemel továbbá az un. Lelei-rét; vagyis azon egész sarok, melyet a Maros és Tisza vizei a vármegye nyugati részén képeznek; ezen folyók vizeitől van borítva Csanád megyéből 14 000 holdon felüli terület; mely ugyyszólván folytonosan víz alatt áll. Ebben sűrű nádasok és füzesek, megszámlálhatatlan szigetek és átgázolhatatlan ingoványok a legbujább növényzettel egymást váltják fel: kedvenc tányája e rétság mindennemű vízi vadaknak és a rablóknak, kik ugyszólván rendszeren ezen roppant rétságban tartózkodnak, s ha egyszer beleveszik magokat, többé épen fel nem lelhető."¹¹

Ha a távolabbi környéken nem is uralkodtak ilyen elvadult állapotok, a szabályozatlan vizek itt is állandó ellenségei voltak az embernek. Erről tanuskodnak a már jórészt feledésbe merült földrajzi helynevek százai is az Alföld déli megyéiben. Elegendő idéznünk az egykori Csanád nyugati részének Makó, Hódmezővásárhely, Földeák, Óföldeák és Maroslele helyneveit, amelyeknek mintegy harmada arról beszél, hogy e térségben az ember szinte örök küzdelmet folytatott az ár- és belvizekkel. Az említett helységek határából az alább idézendő helynevek - első okleveli előfordulásuk évével - kivétel nélkül ezt bizonyítják.¹²

Az emberi beavatkozás, főként a múlt századi nagy folyószabályozások - természetesen sokat javítottak a helyzeten. Ennek köszönhető, hogy a felsorolt helynevek nagy többsége ma már kiveszett a használatból. Mindez azonban, - mint az 1940-42-es "vizes évek" is bizonyítják, korántsem jelentette azt, hogy a probléma történeti multtá vált, azaz teljesen megoldódott volna.

Mi okozta a szokatlan hosszan elhúzódó, az ár- és belvizek történetében is csak ritkán tapasztalt rendkívüli kártételt? Részletelesebb megvilágítást nyerhetünk, ha a belviz előfordulásának lehetőségét, majd összetevőit vesszük szemügyre. Lényegében kialakulásuk e tényezők jelentkezésén és kapcsolatán alapszik.

Az ár- és belvizpusztítás általában együttjáró jelenség. Egyszerűsítve a kérdést - végső oka mindkettőnek a sok csapadék, s ha a folyók vize megduzzad, az szinte törvényszerűen "felnyomja" a talajvizet az árterületeken is. A Délmagyarország ujságírójának helytálló az a véleménye, hogy "... a belvizes esztendők váltakozását be lehet szorítani bizonyos periódusos folyamatba, a folyók szeszélyeit azonban nem." ¹³ Ez a megállapítás nem mond ellent annak, hogy sok esetben összekapcsolódik egymással az ár- és belvizveszély. A folyók áradásával, az adatok feljegyzésével már a 18.sz.-tól kezdve rendszeresen foglalkoztak. Nagyobb árhullám levonulását a Tiszán, pl. Szegednél 1879-től a következő években észlelték: ¹⁴

Év:	Legmagasabb vízállás:
1879	806
1881	845
1888	847
1895	884
1919	916
1932	923
1941	855
1962	820
1966	798
1970	961

Ennél viszont sokkal mostohább a belvizkutatók. Összetevőinek módszeres, rendszeres feltárása alig pár évtizedes multra tekinthet vissza. Bogárdi János, aki a belviz egyik lényeges elemével - a talajvíz állás változásaival - foglalkozott, 1953-ban kénytelen volt megállapítani: "... a talajvízmozgás törvényszerűségeinek kutatása a legfiatalabb tudomány Magyarországon ... csak 10-15 évvel ezelőtt indult meg." ¹⁵

Ezt bizonyítja, hogy a belvizsújtotta esztendőkről nincsenek ilyen pontos adatok. Bogárdi János fenti munkáját vitára bocsátotta, s ott Csala István hozzászólásában megjegyezte:

"... a ... parasztság ... sok esztendőn keresztül érezte, hogy mit jelent a mezőgazdasági termelésre a talajviz kritikus magassága ... 1881-ben, 1915-ben, 1916-ban, 1940-ben és 1941-ben mennyi kárt okozott ... 1940-41-ben ősszel a kutakban levő talajviz magasságából következtettek arra, hogyha télen csak közepesen csapadékos ... lesz az időjárás, a talajviz fel fog emelkedni olyan magasra, hogy tavasszal nem tudnak vetni." ¹⁶

Ubell Károly, aki ugyancsak a belviz eme lényeges okával - a talajvizszint alakulásával foglalkozott, statisztikájában megállapította, hogy 1940-42-ben, majd 1946-47-ben és 1953-ban következtek vizes esztendők. ¹⁷

A rendelkezésünkre álló adatok szerint tehát a következő ciklusokban érezte hatását a belvizveszély:

Év:	Belvizveszély:	Árvizveszély: /Tisza/
1881	- " -	- " - /845 cm/
1915	- " -	-----
1916	- " -	-----
1919	- " -	- " - /916 cm/
1932	?	- " - /923 cm/
1940	- " -	-----
1941	- " -	- " - /855 cm/
1942	- " -	-----
1946/47	- " -	-----
1953	- " -	-----
1962	?	- " - /820 cm/
1966	- " -	- " - /798 cm/
1970	- " -	- " - /961 cm/

A kettő kapcsolata az esetek felében mutatható ki.

A belviz jelentkezésének ismétlődését pontosan nem lehet megállapítani, körülbelül 5-10 évenként visszatérő jelenség, néha csak egy, néha azonban két-három éven át veszélyezteti a termést, sőt a településeket is.

Ha a belviz összetevőit vizsgáljuk, akkor az egyik olyan természetes ok, amely állandóan adott, és a belviz közvetett létrehozója, rejtett formában ugyan, de mindig jelen van. A másik a változó, de közvetlen tényező, amely végső soron meghatározza a belviz keletkezését. György István A magyar belvizmentesítés korszerűsítése c. munkájában a belviz okait a következőkben határozta meg:

"A belvizek származhatnak:

- 1./ ... csapadékból
- 2./ idegen, az ártérnél magasabb területről a talaj fölött az ártérre törő vizekből
- 3./ a recipiens /viztároló S.J./ magasabb vízállása alkalmával feltörő talajvizekből
- 4./ idegen, magasabb helyekről származó, a talaj alatt vonuló, az ártéren feltörő talajvizekből
- 5./ töltésen átbukó vagy töltésszakadás következtében az ártérre törő vizekből."18

E felsorolásból kitűnik, hogy a geológiai adottság, a földrajzi elhelyezkedés és a talajviz, mint állandó tényező, az időjárás alakulásában főként a csapadék mennyisége és ezzel szoros összefüggésben a folyók esetleges árhulláma, mint változó tényező szerepel. Az 1940-42-es ár- és belviz alakulásában mind a kettő fontos szerepet játszott, és arra a kérdésre is magyarázatul szolgál, hogy miért éppen a déli megyéket sújtotta legnagyobb mértékben ez a természeti csapás.

A meteorológiai /azaz változó/ tényezők, ezekből főként a csapadék alakulása a következő volt.

1935-ben egy száraz időjárási periódus fejeződött be, és a következő évtől egészen 1942 nyaráig egyre fokozódó, nagy bőségű csapadék váltotta fel. Pichler János vízügyi szakember a hirtelen előbukkant óriási belviz okát kutatva megállapította; "... A csapadék 1936-tól kezdve mindegyik évben az átlagnál évi 20-40 %-kal több volt ... évi átlagban 30 %-kal nagyobb csapadék az altalajvizet a talajvizszintnek adatai szerint 1940 tavaszára két méterrel megemelte."¹⁹

- A Szegeden, Hódmezővásárhelyen és Makón följegyzett meteorológiai adatokból kitűnik /1. Jegyzetben ²⁰/, hogy míg 1935-ben sehol nem haladta meg az évi csapadék a sokévi átlagszint kb. 500 mm-ét, addig a következő négy évben 600 mm-en felüli, sőt egyes helyeken 800 mm körüli mennyiség adódott. Feltűnő, hogy tavasszal és késő ősszel 100 mm-t meghaladó, olykor 200 mm-hez közelítő havi csapadékmennyiségek is hullottak. Mi volt annak az oka, hogy tetemes belvizkár ekkor mégsem jelentkezett? Bárczi János árvizvédelmi kormánybiztos összefoglaló jelentésében két magyarázattal is szolgált: "... 1936-ban szélsőséges időjárású évek sorozata kezdődött, ettől kezdve az átlagnál több csapadék esett. A hőmérséklet egyenlőre magas maradt, a csapadékból emiatt még sok elpárolgott és a talaj is sokat felvett."²¹

Ha itt megáll a nedves időszak, akkor nagyobb baj nélkül lassan visszatér a talaj normális vízegyensúlya. Azonban nem ez történt. Az 1940-42-es évekről készült meteorológiai följegyzések jól mutatják /1. Jegyzetben ²²/, hogy a csapadék 50-150 mm-rel volt több, mint az előző évben. Így 1940-ben a legtöbb csapadékot Hódmezővásárhelyen mérték, de a többi város évi csapadékatlaga is jóval magasabb az országos átlagnál, és messze maga mögött hagyja a sokéves átlagot. Pl. Szegeden 1870-től kezdve nem mértek ilyen nagy mennyiségű csapadékot. "Az 1940-es esztendő minden hónapja ... feltornázta magát az utolsó 70 esztendő csúcsáig, ez a legnedvesebb év, melyről eddig tudtunk" ²³ - írta Kogutowicz Károly.

Tovább súlyosbitotta a helyzetet a hőmérséklet kedvezőtlen alakulása. A kritikus helyzet az 1939/1940 év fordulóján következett be. Bárczi János és Bonczos Miklós árvízvédelmi kormánybiztosok feljegyzéseiben - egymást mintegy kiegészítve - a következő olvasható; "Az 1939/40. évi tél rendkívül zord és havas volt. A talaj a nagy hidegben fél méternél mélyebben átfagyott. A fagyott talajra hullott bőséges csapadék hó és jég alakjában a felszínen halmozódott." ²⁴ Bonczos Miklós szerint: "60-80 cm mélyen csonttá fagyott a föld, 40-50 cm mélyen befagyott a folyók vize is." ²⁵

Erről a télről így emlékezett meg Babits Mihály már idézett versében:

Koppanva estek le a madarak
az ágról, fagyva ért az őzike
könnye a földre, a vadállatok
bemerészkedtek a falvakba; hány
élet hullott el uton-utfelen!

Bölcs koldusok a szeméttelepen
háltak s a mély szemétbe takarózva
megfagytak. Hisz még a kabátos ur is
majd megfagyott az utcán, vagy a rosszul
táplált kályhák köhögős tüze mellett.

S a legborzasztóbb, hogy már tavaszt sem
szabad kívánni ...

... félve gondolunk reá,

hogy több sebet fakaszt majd, mint virágot".

A költő a művészet eszközeivel eleveníti meg a hivatalos adatokat, még a "kabátos urnak" sem jut eszébe a tél "zord szépségében" gyönyörködni. A vers minden sorát a szorongó aggodalom hatja át. Ez a szokatlanul csökkent hőmérséklet lényegében egész évben tartott. Fl. Szegeden 1870 óta ekkor volt a leghidegebb. Az évi hőmérséklet mindössze 9 C⁰, a többi esztendőben egyszer sem süllyedt 10 C⁰ alá.

A nagy hideg és a csapadékos időjárás természetesen nemcsak hazánkat, hanem egész Európát érintette. Mindenhol hóviharak dúltak: "40 éve nem volt ilyen havazás" ²⁶ - olvasható az újságokban. Néhol egy-egy tanyát egészen elzárt a külvilágtól. A szegedi utcákat egymillió köbméter hó takarta, aminek eltakarítása komoly gondot okozott.

Szokatlanul nagy hideg, csonttá fagyott föld, évtizedek óta nem tapasztalt nagy hőmennyiség - ez 1940 januárjának ²⁷ időjárási "egyenlege". Az előző négy évben tapasztalt csapadékos szakasz tudatában az egyszerű laikus is megállapíthatta, hogy ebből valami rendkívüli esemény következik. Ha ehhez egy hirtelen olvadás járul, minden területet elönt a víz.

A hőmérsékletingadozás már februárban enyhülést hozott, és ezzel szinte menthetetlenné vált a helyzet. "A magas hóréteg olvadásának megindulása nem csekély aggodalommal tölti el a szenvedő vidék gazdáit" ²⁸ - írta a vásárhelyi Reggeli Ujság. És ettől az időszaktól kezdődik a három évig tartó belviz szomorú krónikája. "Óráról órára súlyosabb helyzetről tesznek jelentést az árvízfront különböző szakaszairól" ²⁹ - olvasható a Délmagyarországban. A megindult olvadás olyan mennyiségű hólevet zuditott a földekre és a város környéki telepekre, amilyenre eddig alig emlékeztek. Ez szinte megbénította az életet, a tanyavilág közlekedési lehetősége megszűnt, és a kárbejelentések hosszú sora megkezdődött. A költő félelme valósággá vált, hiszen a tavasz "több sebet fakasztott, mint virágot". A belviz még nyáron sem huzódott vissza, a kánikula ³⁰ hónapjaiban is sok volt a csapadék. A három városban 50 és 174 mm között váltakozott.

A rendkívüli időjárásról még a hódmezővásárhelyi polgármesteri közgyűlési jegyzőkönyv is megemlékezik: "... a június 17-i katasztrófális esőzés a város mélyebben fekvő területeit olyan nagymérvű belvizzel öntötte el, hogy házak is nagy számmal dőltek össze." ³¹

A helyi lapok így számoltak be a helyzetről: "A tanyák népe még augusztusban is kétségbeesett küzdelmet folytat a vízzel"³² - "félő, hogy az őszi munkálatokat sem lehet idejében megkezdni."³³Sőt az őszi esőzések folytán ismét kiújult az ár- és belvizveszély: "A vadvizek újból jelentkeznek"³⁴Ez ősszel szokatlan jelenség, hiszen ennek éppen az a tulajdonsága, hogy tavasszal borítja a földeket, az év második felében visszahúzódik, de nem 1940-ben!³⁵

A következő évben - viszonyítva 1940-hez -, már nem esett annyi csapadék, de még így is elég sok volt a hó és az eső. Különösen Szeged és Makó átlaga emelkedett ki-évi 694, ill. 682 mm-rel.

A föld telítettsége adott, s így a fentnél kevesebb mennyiség is belvizveszélyt okozott volna. Elsősorban a téli csapadéknak volt kártékony szerepe."³⁶... az árvizes esztendőknél mindíg a decemberben kezdődő nagyobb havazás jelentette a veszedelemet"³⁶jegyezte meg a Délmagyarország tudósítója. És ebben nem volt hiány a második nedves esztendőben sem, hiszen az "1940-41. évi téli időszakban újabb rendkívüli havazás, eső ... volt".³⁷

Hogy a baj annyira korán, már az év első napjaiban bekövetkezett, az a gyorsan változó hőmérséklet következménye volt. A Makói Újság szerint: "A tulkményen induló tél most hirtelen ősziessé lágylt ... -17 C fokról a hőmérséklet +7-re szökött fel".³⁸

A naptár január első hetét mutatta, s máris enyhülés következett be. Ennek eredménye nem lehetett más, mint a belvizek rohamos növekedése. "A fölgylemlett hőtömegek olvadásnak indultak - írta a Népszava - és az egyre szaporodó hólé, amelyet még az őszi hatalmas esőzések következtében áthatott föld már nem képes befogni, elborítja az utcákat, udvarokat, tereket."³⁹

Így nem kétséges, hogy a jelek szerint tehát még nehezebb év várható, mint az előző volt. És valóban! A langyos idő - szokatlannul - vihart hozott, amely villamosvezetékét, csatornát, szivattyút rongált meg.

Az 1941-es belvizhez árvizveszély is járult, amit nagy mértékben elősegített az említett év eleji gyors olvadás. A veszélyeztetett délvidék nagy folyója, a Tisza, egész évben magas vízállású volt, kivéve a májusban jelentkező, de rövid ideig tartó, jelentéktelen apadást. A Tisza magas, kitartó árhullámát az is mutatja, hogy Szegednél pl. csak július 10-én nyitották meg a folyóparti strandot. Végül is igen nagy magassággal, 855 cm-rel tetőzött. Ez a makacs áradás csak még növelte a belvizet.⁴⁰ Majd a langyos idő és a kitartó esőzés tovább folytatódott. Márciusban⁴¹ egy három napos esőzés után 15-20 cm-rel lett magasabb a talajviz. Amikor ebben az időben Teleki miniszterelnök meglátogatta Csongrád megyét, "... kijelentette: megdöbbenéssel tapasztaltam, hogy a vad-
vizek milyen óriási területeket öntöttek el."⁴² Tavasszal pedig szinte folytatódott a tél, a május hűvös volt, fagy is előfordult, s ez megnehezítette a belviz párolgását, visszahuzódását.

Az időjárás alakulását később is sok eső és kevés napsütés jellemezte. Az ár- és belviz elleni küzdelem sikerét "... rendkívül megnehezítette a csapadékos időjárás."⁴³ A Délmagyarország munkatársa megállapította: "Az idén a szokatlanul esős május és június még betetőzte ... a nehézségeket ... Péter és Pál napján nem csendül meg a kasza."⁴⁴ A meleg nyári napok száma kevés volt, s helyüket ismét a csaknem szünet nélkül zuhogó eső foglalta el. Augusztusban Szegeden pl. 107,8 mm-t, Makón 97,1 mm-t mértek. Ez ismét ijesztően meghaladta a szokásos mennyiséget.

A minisztertanácsi ülés is kénytelen volt foglalkozni a kérdéssel. A szeptember első hetében összeült megbeszélés leszögezte: "... az 1941. év első felében jelentkezett rendkívüli belvizek a múlt évihez hasonló vagy helyenként még sokkal nagyobb károkkal fenyegették, részben még ma is fenyegetik az országot ... különösen az Alföldet".⁴⁵

Tehát 1941 őszén, ugyanugy mint 1940-ben, megmaradt a belviz-veszély, most sem húzódtott vissza a víz a földekről. Novemberben pedig "... a szünet nélküli esőzés ismét átitatja a talajt vízzel."⁴⁶

Ezek után mi várható a harmadik évben, 1942-ben? A talaj magas viztartalma már adott, s ha most évi átlagban tovább csökkent is a csapadék /csak megközelítette, de nem érte el a 600 mm-t/, az előzmények miatt nem szűnt meg a belviz-veszély. "Az utóbbi évek esőzése ... az altalajt telítette - írta Bárczi János - az 1941/42. évi téli csapadéknak befogadására már nem volt hely."⁴⁷

Igy érkezett el a harmadik vizes év. Januárban⁴⁸ és februárban⁴⁹ sok csapadék hullott. A két hónap együttes mennyisége még a legvízebb esztendőnek, 1940-nek hasonló időszaki átlagát is meghaladta. "A januári hónap rendkívüli volt - állapította meg a Délmagyarország ujságírója - ... az őszi vetéseknek legnagyobb része általában nem erősödött meg."⁵⁰ Hódmezővásárhelyre ebben az időben négymillió köbméter hőmennyiség esett. Ezzel ismét kemény időjárás párosult. "A nagy hideg decemberben kezdődött, zordsága január végéig állandósult, a hőmérséklet egészen májusig a 30 évi átlag alatt maradt."⁵¹ /Szegeden pl. 10,4 C° volt/ A nagy hideg miatt kőkeményre fagyott a talaj, és a hirtelen olvadás nem tudott leszivárogni.

Mivel ez az év olvadás nélkül kezdődött, azt a csalóka látszást kelthette, hogy ijedelemre nincs nagy ok. Nyugtató szándékkal egyre-másra sugalmazott optimista nyilatkozatok láttak napvilágot a sajtóban. A Délmagyarországban olvasható, hogy:... a helyzet semmi esetre sem lesz olyan súlyos, mint az előző évben volt."⁵² Bauer Sándor az iföldi árvízvédelmi kormánybiztos derűlátóan jelentette ki: "... kevesebb lesz most a baj a belvizekkel... tavaly a Tisza vízállása is magas volt, most pedig alacsony."⁵³

Bizonyos fokig ellentmondó jelentések is napvilágot láttak. A Délmagyarország tudósítója már február végén így látta a helyzetet: "... a föld olyan átázott ... hogy a földre tett súlyosabb kő fél órán belül elsüllyed."⁵⁴Néhány nappal később pedig ezt írta: "... alacsonyabb a vadviz nivója" ⁵⁵ Az öröm azonban korainak és megalapozatlannak bizonyult. Sem 1940, sem 1941 tavaszán nem volt tapasztalható olyan kétségbeesett hangulat a hirtelen támadó újbóli belvizveszély miatt - mint most, 1942-ben. Ha csak a beszámolók arányát tekintjük is, legalább négyszer annyit foglalkoztak e témával az ujságok. A korábbi derülátást ugyanis a lassu olvadás eshetőségére alapozták, mert akkor nem kell tartani semmi veszedelemtől. 1942 első felében, február után azonban hideghullámok és enyhébb légtömegek váltakoztak. Alighogy megindult az olvadás, máris fagyott, s az újonnan keletkezett jégréteg páncélként védte a talajt a beszivárgásoktól. A korábbi csalóka derülátás másik oka az előző két évben megépített vízlevezető csatornák teljesítőképességében rejlett. Az időjárás szélsőséges volta azonban ebbe is beleszólt. Mint 1942 március elején a vásárhelyi Reggeli Ujság írta: "A legnagyobb baj az, hogy a kanálisok tele vannak hóval és jéggel, s így a külterületen a vizek kezdenek szaporodni."⁵⁶ Mindezek az összetevők olyan következménnyel jártak, hogy márciusban⁵⁷ szinte árvizszerűen öntötte el a belviz a földeket. "A veszély nagyobb, mint a múlt évben"⁵⁸ - írta a Népszava. "A belvizveszély az Alföld keleti részein, különösen Csanád vármegyében továbbra is minden eddigit meghaladó mértékben jelentkezik"⁵⁹ - tudósított ebben az időben a Délmagyarország. Az április első felében összeült minisztertanács megállapította: "... az idei télen felgyülemlett óriási hómenyység felolvadása folytán keletkezett, valamint a múlt évi le nem vezetett belviz a Körös-Tisza-Maros közötti területen, továbbá Szeged környékén ... súlyos pusztításokat végzett."⁶⁰

De a bajoknak még ekkor sem szakadt vége. Április megint nagyobb esőzéseket hozott. /Szegeden pl. 135,2 mm esett./

"A gyakori esőzések gondoskodnak róla, hogy a belvizek szintje ne csökkenjen."⁶¹ - írta az egyik szegedi lap.

A tavaszi időjárás tehát újból hátráltatta a mezőgazdasági munkát, amely elég hosszan elhúzódott.

1942 nyara⁶² és ősze határozott enyhülést hozott. Nem ismétlődött meg az előző két év meteorológiai rendellenessége, ősszel csökkent a csapadék, az ár- és belvizveszély szűnőben volt. "A talajviz szintje az idei nyáron lényegesen lejjebb húzódott, arra lehet következtetni, hogy a jövő évben talán nem látogatják meg majd az Alföld népét ezek a rettenetes csapások."⁶³ - állapította meg az egyik helyi lap.

1943-ban valóban megszűnt az ár- és belvizveszély. Ettől kezdve újabb száraz időszak következett. "Csapadék az év folyamán feltűnően kevés esett ... Elmaradt a folyók tavaszi nagy vize ... üresen maradtak a csatornák, szivattyuzni csak kevés helyen kellett."⁶⁴

A belvizek keletkezésének tehát nagyon fontos, de nem egyetlen oka a sok csapadék. A továbbiakban a vízügyi szakmunkák szinte kivétel nélkül - mint fontos, közvetett tényezőt - a talaj összetételét, minőségét emelik ki. Pl. Salamin Pál megállapítása szerint: "... a belvizkárok főoka ... a területen, annak talajaiban keresendő."⁶⁵

A szegedi Kogutowicz Károly, aki a jelzett periódus szakkrónikása volt, a következőket írta; "A vadviz jelensége annak köszönheti létét, hogy a Duna-Tisza közén a két folyó széles ártere között 80-100 km szélességben helyenként 60-80 méternyire felemelkedő hátság kerül el, amelynek tetjét a legtöbb helyen homok borítja. Ennek a homoknak az a tulajdonsága, hogy minden csapadékvíz elnyel, a felszínen

alig folyik le valami ... Ha azután hirtelen csapadékos esztendők változtatják egymást, teleszivódik a talaj, ki-bugyog belőle az un. vadviz."⁶⁶

Az árvízvédelmi kormánybiztos tájékoztatása hasonló megállapításokat foglal magában. "A bajok oka a talaj telítettségében, a befogadóképesség hiányában, s ennek folyamánként a felszínen leereszkedő víz nagy tömegében kere-sendő. Sok helyen a rendesnek fordítottja állt elő, ahelyett, hogy a víz a talajba szivárgott volna, a talajból tört elő."⁶⁷

A "fordított helyzet" magyarázatát a Dél-Alföld felszínének un. szivacsos szerkezete adja. A felső homokborítást rendszerint mészkőréteg vagy lösz és agyag követi, majd újabb homok következik. Ez a lösz általában elszikesedett, s ne-hezen ereszti át a vizet. Sok esetben a felszíni futóhomok-ra ráhullott csapadékvíz csak a löszréteg felszínéig juthat le. Ilyen módon a tulajdonképpeni talajvizes réteg felett egy másik, felső víztárolás is előáll, ami csak súlyosbitja a helyzetet, mert nagy mennyiségű csapadék esetén, ha már telítődött a talaj, többé nincs tárolóhelye a víznek, s így "kiönt" abból.

A fölgyülemlett víz előnti a homokhátak közt elterülő un. semlyékeket, mélyedéseket. Ezek füzérszerűen sorakoznak az észak-nyugat-délkeleti természetes árkokban, párhuzamosan a homokhátakkal. A bőséges csapadék egyre inkább föltölti a semlyékek tócsáit, s ha ezek megtelnek, tulfolyik a víz, amely összefüggő felszíni vizeket képez.

Egyidejűleg sok esetben a homokból kiszivárgó vizek finom sóoldatokat hoznak magukkal, s a termőtalaj felső részén is elszikesedést okoznak. A szegedi Uj Nemzedék munkatársa is sajnálattal állapította meg, : "hogy az előntött földeken a szikesedés rohamosan terjed."⁶⁸

A probléma másik gyökere az Alföld földrajzi elhelyezkedésében, ill. viszonyított magassági szintjében található.

A kutatások megállapították, hogy a föld történelmi kialakulása időszakában fokozatosan süllyedt: "... a pannon utáni levantei időszakban egyes helyeken ez tovább folytatódott. A Baja-Kunszentmárton-Szatmárnémeti vonaltól délre fekvő alföldi rész többszáz, de Szeged környékén ezer métert süllyedt."⁶⁹ - írta Sümeghy József Az Alföld földtani felépítéséről szóló munkájában.

A mintegy teknőben fekvő Csongrád és Csanád megyék elhelyezkedésük miatt is kénytelenek elzárkózni a szomszédos, magasabban fekvő megyékből idefolyó vizet. "A segítségnek első módja - írta az Uj Nemzedék munkatársa - minden rendelkezésre álló erővel megakadályozni, hogy Pest megyéből a vadvizeket ... rázudítsák a szegedi földekre".⁷⁰ A vásárhelyi Reggeli Ujság tudósítója is erről panaszkodott: "Ide mindenfelől zúdul az áradat"⁷¹ - pl. a szintén belvizzel borított, de valamivel magasabb fekvésű Békés megyéből folyt le a víz. A tengerszintfeletti magasság adatai csak Budapest-Szeged viszonylatában is jól mutatják a szintkülönbséget. A főváros legalacsonyabb pontjai 104-112 m-en vannak, míg Szeged átlag magassága is csak 80-84 m között váltakozik. Bogdánfy Ödön szerint: "... a Nagy-Alföldet álatában /... egy.../ 150 m tengerszin feletti magassági görbe veszi körül."⁷²

Igy nemcsak az említett helyekről, hanem más peremvidékekről is ide összpontosult a víz. Ugyancsak Bárczi János írta: "... a tengernyi víz Kiskunhalasról, mint legmagasabban fekvő központból kiindulva felszinen és talajon keresztül minden irányban, de tulnyomórészben Szeged felé tör."⁷³

Az állandó tényezők közül még a talajvizszint alakulását kell kiemelni, amely talán a legszorosabb összefüggésben van a csapadékmennyiség változó alakulásával.

A talajviz önmagában mindig adott. A talajvizi tükör speciális

kutak segítségével mérhető, amely hol alacsonyabb, hol magasabb. Belvizzé a krónikusan elszaporodott talajviz válik, amennyiben a geológiai, hidrológiai és meteorológiai tényezők erre alkalmat adnak. Az 1940-42-es esztendők pedig ilyenek voltak. Jól szemlélteti ezt az Ubell Károly készítette talajvizalakulási görbe.⁷⁴

A talajviz száraz évjáratokban a felszín alatt átlag 2-4 m-re huzódik, a jelezett időszakban a talajszinttől kb. 0,50 - 1,00 m-re emelkedett. Kogutowicz Károly mérései alapján: "1940-ben 880, 1941-ben 650 cm volt a talajviz állása."⁷⁵ A második vizes esztendőről szóló följegyzését - az események hatására - később módosítani kellett, és így a következőket írta:

"1941-ben rosszabb a helyzet a tavalyinál. egy köbméter telített homokban közel 200 l víz van, a talajviztöbblet .. 750 millió köbméterre tehetjük. Más számítással az elmúlt öt csapadékos esztendőben kb. 1500 mill. köbméterrel több csapadék érkezett e 2000 km²-re /ti. Kecskemét-halas-Szeged közt elterülő homoki fennsíkra S.J./, mint bármely korábbi katasztrófát előző öt esztendőben."⁷⁶ A harmadik év tavaszán pedig ugyancsak megközelítette az addig mért maximumot, sőt sok helyen még el is hagyta azt.

Ismeretes, hogy 1942 szinte asztályosan száraz nyara után a talajviz szintje a normálisra süllyedt, ami véget vetett a belvizpusztításnak.

Miután így az ár- és belvizkár évszázadokon át sujtotta a mezőgazdasági kulturát - védelmének története a Dél-Alföldön, de országosan is a régmúlt időkbe vezethető vissza.

A folyók áradása és a vadvizek megjelenése az ország un. természetes hidrológiai állapotának időszakában minduntalan a legváltozatosabb időben és ideig pusztította ezeket. A történelem folyamán már elég korán fölmerült a védelem kiépítésének gondolata. Palugyai Imre már idézett munkájában a Tisza-Maros közt huzódó Szárazérnek /ami 1940-42-ben fontos

szerepet játszott/ első oklevéli előfordulása 1247-ből való. Lényegében a földművelés uralkodóvá válása után vált szükségsszerűvé a megművelt területek fokozottabb védelme. Száz évvel később, 1347-ben Debrecen város határában egy kb. 25 km-es mesterséges árkot ástak ki az összegyűlt vízel levezetésére. 1426-ban Zsigmond király rendeletet hozott töltések építéséről, amire nemest és nemtelent egyaránt kötelezett. Mátyás, majd a Rákócziak tovább szerették volna fejleszteni a meglévő munkálatokat. Lényegében azonban szervezett, céltudatos védekezés a 18.sz. második felétől indult meg.

A szeszélyesen alakuló vízborítás még a hosszú évszázadokig tartó külterjes művelést is akadályozta, de a belterjes gazdálkodás megindulásakor, és a bel- valamint a külkereskedelem fellendülésének időszakában föltétlenül előre meghatározott szabályozási és vízlevezetési munkákra volt szükség. A védekezés kiépítésének egyik fontos állomása a Ferenc csatorna megépítése /1795-1801/ volt, ami a Dunát a Tiszával kötötte össze. A 19.sz. első fele - és főként a reformkor - meghozta a folyószabályozások és lecsapolási munkálatok reneszánszát. Széchenyi és körének lázas tevékenysége újabb és újabb eredményeket hozott. A kitűnő Vásárhelyi Pál és még számos kiváló mérnök tervezése nyomán született meg az ország - lényegében ma is ismert - vízrajzi rendje.

A tervezések és munkálatok jelentős részét éppen az Alföld megvédése alkotta: "... az ármentesített terület kétharmada /4 millió kh/ az Alföldre esik... Különösen az Alföld népe szenvedte leginkább.... már évszázadok óta a vizek nagy kártevését, és a "megült" vizek annyi súlyos hátrányát... Ezek a vizek gátolták a nép művelődését, gazdasági előrehaladását."⁷⁷

Bármennyire is ellentmondásnak látszik, mégis a folyószabályozási munkák, a töltések kiépítése, a mocsarak lecsapolása után jelentkezett igazán akut módon a belvizvédelem gondja. "A belvizkérdés a folyók töltésezésének következménye, belviz csak töltésekkel körülvett, ármentesített területeken vagy zárt öblözetekben keletkezhet."⁷⁸

Kétségtelen tény azonban, hogy folyószabályozásra, árvédelemre föltétlenül szükség van, s ez automatikusan maga után vonja a szükséges és fejlett belvizvédekezés és öntözési lehetőségek kiépítését. A két ellentétesnek látszó dolog egyugyanazon munka természetes összetevőit alkotja.

Az ár- és belvizvédelem az ilyen célzattal életre hívott társulatok feladatát jelentette. Kialakulásuk kezdete ugyancsak a 19.sz. első felére esik. 1810-ben alakult meg Veszprém, Fejér és Tolna megye érdekeltjeiből a Nádorcsatorna társulat, 1837-ben a Paksi Ármentesítő és 1846-ban Széchenyi István megalakította ... a Tiszavölgyi Társulatot. A hazai kultúra fejlesztésére oly sokat adó nagy reformer a Tiszavölgy vízfajzi rendezését elengedhetetlennek tekintette. Heves érzelmi kitöréssel, romantikus pátoosszal hívta föl a figyelmet e nemes cél érdekében, amikor a következőket írta: "Saját magukhoz hűtelenekhez nincs áldás ... ernyedetlen buzgalommal és csüggedni nem tudó állhatatos közremunkálással akarunk és fogunk bármily előforduló akadályok dacára, erőink szakadásáig hűn és becsületesen eljárni."⁷⁹ Tudjuk jól, hogy fogadalmát be is tartotta, kitartó és nagyvonalu buzgalma az utókor példaképe is lehetett.

E kezdeményezés és szervezés után az első világháború időszakában 79 ár- és belvizszabályozó társulat 6,6 millió kh nagyságu területén 7200 km védtöltéssel, 20 000 km belvizárokka és 173 szivattyuteleppel dolgozott.⁸⁰ 1918 után a vizvédelem feladata semmivel sem csökkent, hiszen az ország szántóterületének fele ártér volt.

1940-ben "118 vizitársulat működött, érdekkörükbe 5 154 707 kh terület tartozott. A megépített árvédelmi töltések hossza 5015 km, a lecsapoló csatornáké 20 000 km. A szivattyutelepek száma 176..."⁸¹

Ebben az időszakban Csongrád és Csanád megyékben a következő társulatok végeztek védelmi munkálatokat:

- Szeged-vidéki Ár- és Belvizmentesítő Társulat
- Háromas-algyői - " -
- Csongrád-Sövényházi - " -
- Felső Torontáli - " -
- Kőrös-Tisza-Maros - " -
- Szárazéri Belvizlevezető Társulat
- Alsófehérvörösi - " -
- Duna-Tiszavölgyi - " -

A társulatok zöme a Tisza folyó völgyére esett, ennek az az oka, hogy a Tiszavölgy terjedelmesebb. "A trianoni Magyarország területén jelenleg 19 társulat működik a Tisza mentén ... további 12 társulat alakult a Tisza vízgyűjtő területéhez tartozó mellékfolyók völgyében ... Ezen kívül Szolnok és Szeged városa maga épített védműveket. A töltések hossza ke-
reken 2500 km."⁸²

Ezeknek a szerveknek és védműveknek kellett volna megbirkóz-
nia az 1940-42-es nagy ár- és belviz pusztításaival.

III. CSONGRÁD ÉS CSANÁD MEGYE ÁR- ÉS BELVIZKÁRA

A korábbiakban csupán "a vizes esztehdők" problematikájának természeti oldalával foglalkoztunk. A társadalmi, emberi vetülete további igen súlyos bonyodalmakat idézett elő. Mindezzel a következőkben foglalkozunk, dolgozatunk valódi tárgyául ez szolgál.

A dél-alföldi 1940-42-es nagy belvizkár jelentkezése, lefolyása a korabeli elég hiányos levéltári anyag, a vízügyi szakemberek és kormánybiztosok jelentései, valamint az országos és helyi lapok közleményei - és egyéb források - alapján rekonstruálható. Az adatok mellett, amelyek önmagukban is sokat mondanak, a természeti csapás általános képéről is beszámolnak. A földhözragadtan szegény tanyavilág gazdái, az alkalmi munkából élő vagy gyárban robotoló pincelakások és a mélyfekvésű külvárosok, a telepek lakói a közvetlen szenvedő részesei ennek a pusztításnak. Az ujságok cikkeiben olvasható beszámolók valóban megdöbbennek még az utókor emberét is. A mai olvasó azonban csak saját tapasztalatával kiegészítve tudja igazán megközelíteni a teljes valóságot. Számomra két későbbi vizes esztendő ad segítséget. 1946/47-ben mint egészen kis gyermek, tulajdonképpen még félig-meddig öntudatlanul éltem át egy elég súlyos belvizes esztendőt, mégpedig azon a Somogyi /ma Petőfi/ telepen, ami 1940-42-ben mint a legtöbbet szenvedett külterület szerepelt. Mélyfekvésű kertünk egyetlen hantja sem látszott ki a vízből. Az előző évben ültetett és féltve őrzött cseresznye, meggy és körtefák először csak megdőltek, majd elterültek a vízben. Mindössze két öreg szilvafa vészelte át a mostoha körülményeket. A tűzoltóság emberei kis árkot ástak, és én a ház előtti keskeny száraz földdarabkán állva figyeltem, hogy cuppog ásójuk a vízben, s milyen mozdulattal rázzák a lapátjukra ragadt sarat. Az árok vize az utcán lévő kanálisba folyt,

ami majdnem a pereméig megtelt, s nekem annyira félelmetes volt, hogy csak szorosan a házfalak, kerítések tövében mer-tem menni, nehogy belecsuszva elvigyen a nagy víz. Emlékszem a felnőttek sűrű fejcsóválásaira, sóhajtasaira, ahogy tehetetlenül álltak a pusztulással szemben. Másik maradandó emlékem a már idézett 1970-es ár- és belviz.

Ilyen tapasztalatok után sokkal közelebb kerülhetünk az 1940-42-es események felidézéséhez, és a források adatain túl pontosabb kép bontakozhat ki e három év tényleges helyzetéről.

Csongrád megyében Szeged város és környéke, valamint Hódmezővásárhely és környéke szenvedte a legnagyobb károkat. A három év adatai egyöntetűen azt mutatják, hogy minden évben fokozódott az elöntött terület nagysága.

Igy volt ez Szeged és környékével kapcsolatban is.

A városhoz 140 000 kh tartozott:

1940-ben 10-15 %-át

1941-ben 25-30 %-át

1942-ben 30-40 %-át borította hosszabb-rövidebb ideig víz.

Míg az első évben Szegeden kb. 800 000 P-t fordítottak védekezésre, a másodikban és a harmadik évben ez már egy millió felüli összegre emelkedett. Ez a befektetés a károkhoz viszonyítva igen csekély, amit a hatóságok is tudtak, s ezért előirányzatban magasabb költségráfordításokról beszéltek. /Pl. 1,5-3 millió adományozásáról, aminek egy része került a károsultakhoz./

Szegeden az egyes városrészek; a Felsőváros, Rókus, a Móra-város és az Alsóváros elhelyezkedés szerint legyezőszerűen sorakozik a belváros köré. Ezeken kívül - bizonyos beépítetlen közök kihagyásával - terülnek el az Aigner /ma Béke/ telep kivételével az első világháború után létesült telepek.

A legnagyobb a Somogyi-telep, 1930-ban majdnem 6000 lakosa volt.⁸³ Jug Sándor városkutató 1712-től gyűjtött följegyzései mutatják, hogy 4-6 évenként a mélyedésekben épült településeken rendszeresen több ház dőlt össze. Így volt ez 1940-42-ben is.

Mit mondanak az 1940-es káradatok Szegedről?

259 összedőlt és 713 megrongálódott épületről adtak számot.

Tehát Szegeden közel ezer ház pusztult el részben vagy teljesen.

A veszedelem nem érhetette váratlanul a város vezetőségét, hiszen az időjárás alakulása után annak várható következményére - különösen a második és harmadik vizes esztendőben - számítani lehetett. Az újságírók - nyilván a tapasztalatok és a beérkező panaszok nyomán - mégis hamar meghúzták a vészharangot, figyelmeztettek és sürgettek. A már ismertetett nagytömegű hó és jég gyorsan olvadt, azonban egy kritikus kijelentés szerint: "... semmi olyan intézkedés nem történt, amely az alacsonyabb helyeken lakó polgárságot megnyugtatta volna."⁸⁴ A szegedi Új Nemzedék megjegyzése szerint a víz "... a mélyebben fekvő városrészeket már el is öntötte. Még a belvárosban is nehéz a kocsiközlekedés."⁸⁵ Pedig ezekről a területekről elszállítják a kupacokba kotort havat, s a zárt csatornázás miatt is jóval könnyebb a helyzet, mint a külvárosokban. A telepen csak annyit tehet a lakos, hogy utat vág magának a hóban, de az olvadt hólé háza alá vagy kertjébe folyik vissza. Pálffy József polgármester is beismerte, hogy a "perifériákon" a hótakarítás lehetetlen, mert erre nincs pénze és módja a városnak.

Nem véletlen, hogy a három év krónikájában mindig ugyanazokat a városrészeket, telepeket emlegetik, az újságok cikkeiben visszatérően mindig ismerős nevekre bukkanhatunk.

Ezek a következők: Somogyi-telep, Ujszeged és a Móraváros állt a középpontban, emellett; a Fodor, a Klebelsberg /ma Hattyas/, az Aigner, a Bodó/ma a Pásztor utca környéke az Alsóvárosban/, a Börtönőr /ma a Csongrádi sgt. vége/, a

József főherceg és a Rokkant /Ujszegeden a Tisza-Maros szög-
höz közel/, a Kecskés /ma Ságvári Endre/ telepek mostoha sor-
sáról értesülhetünk.

A Somogyi-telep I., IX., XI., XII., XIII., XIV., XIX. sz.
utcai különösen mélyen fekvő részek, amint megkezdődött a hó-
olvasás, innen szinte azonnal érkeztek vészjelző- és segély-
kiáltások. Ilyen címekkel találkozik az olvasó a Délmagyar-
országban: "Aggasztó helyzet a Somogyi-telepen!"⁸⁶, "Víz
alatt áll három utca a Somogyi-telepen!"⁸⁷ Pánikszerű félelem
fogta el az embereket arra a gondolatra, hogy a telep kiüríté-
se is lehetséges. Jellemző a közhangulatra, hogy - bár most
nem is volt komoly árvizveszély - mégis a Tisza kiöntésétől
tartottak. Tudták, hogy ebben az esetben három méteres víz
borítaná a körtöltésen kívüli telepet.
Még a szomszédos Makó közvéleményét is foglalkoztatta ez,
pedig ott sem volt könnyebb a helyzet. Az egyik makói lap
szemléletesen tudósította olvasóit a telepek nagy vízborításá-
ról, különösen az utak járhatatlanságát emelte ki.⁸⁸ A lakó-
telepeken téglákra rakott eléggé bizonytalan palló átjárók
vagy a vízből kimeredő nagy terméskövek segítették a járdákon
és a kocsinon át történő közlekedést.

A csatornázás hiánya most megbesszulta magát. Az említett
utcákon nagyon sok ház 10-15 cm-es vízben állt. Már februárban
hat ház összedőlt. Hasonló a helyzet a többi telepen is.
A Fodor-telepen most sürgetik a levezető árkok kiásását. A
tizenegy évvel korábban alapított telepen "... a város csak
parcellázta az üres telkeket ... de nem csatornázta."⁸⁹ - ír-
ta az egyik helyi lap. Jellemző, hogy az alapításkor "békés
otthonról" beszéltek a város hivatalos emberei, de ugyanakkor
a minimális közművi ellátottságot sem biztosították számukra.
A lakosság "... azzal a kéréssel fordult a városhoz - tudósi-
tott a Délmagyarország -, engedje meg, hogy saját költségeikre
huzzassanak árkokat az utak mentén... Sokan voltak azonban ...

azon a nézetten, hogy ... pörölgék be a várost."⁹⁰ A Klébelsberg-telep sorsa is hasonló: "... a telep nincsen csatornázva, az utcák nincsenek feltöltve."⁹¹

A belvizhelyzet, a károk megfestése állandósul, csak a telepek, utcák neveit kell felsorolni, behelyettesíteni.

A belvizveszély egész évben fennállt. Elég pl. egy bőséges nyári zápor, hogy ismét összefüggő vitztükör borítsa a külterületeket. Egy juliusi felhőszakadás után Szeged alsóvárosi részében 300 kérvényező kért segítséget a tűzoltóktól.

"... a Hajnal, a Móra, a Kormányos, a Remény, a Szivárvány, a Róka, a Délibáb, az Alföldi, a Nemestakács utcában a víz csaknem mindenütt elöntötte az udvarokat, lakásokat"⁹² - írta a Délmagyarország tudósítója.

A meteorológiai adatokból tudjuk, hogy egész évben az átlagot jóval meghaladó csapadék esett, kiváltképp az őszi hónapok váltak újból kritikussá. Megint csak a Somogyi-telep és a Fodor-telep helyzete a legrosszabb. A víz "... teljesen elárasztotta a Fodor-telepet"⁹³ - közölte az Új Nemzedék, míg az előbbinél a VII-as, a IX-es, a XII-es és a XIII-as utcák helyzete azonos a tavaszi jelentésben adott képpel, s "... egész házsorok fenyegetnek összedőléssel."⁹⁴

A már ismert telepek mellé a Gyula püspök /ma a Fonógyári ut, Dorozsmai ut környéke/ és Bodó-telep is felsorakozik. "Az utcák sok helyen víz alatt állnak, s a lakóházak falai meg-inognak"⁹⁵ - írta az országos lapok közül a Népszava kiküldött munkatársa. Ez az ujság különösen sokszor foglalkozott a külteleki szegénység gondjával, állandósult nyomorával.

Ujszeged helyzetére nem egyszer külön és nyomatékosan felhívták a figyelmet az ujságok. Ez szinte "védett" városrészként ismeretes szép sétányaival, gondosan művelt virágágyaival, a kistermelők zöltség- és gyümölcsös kertjeivel. Nemcsak az uri nép kedvelte, hanem olykor a szegénység kirándulóhelye is volt. Bár több módosabb ház sorakozott itt, mint a telepeken, de a

belvizes esztendők ezt a részt sem kimélték. A magas víz pusztítása itt még feltűnőbb, mint a város szélein. A közművesítés terén majdnem annyira elmaradott, mint azok. Ujszeged szintén "mostohagyerek", a "... belvizáradást a csatornázás hiánya okozza"⁹⁶ - állapította meg a Délmagyarország. Nem sok jóval biztatnak a következő címek: "Csónakon az ujszegedi villák között!"⁹⁷, "Sürgős hatósági intézkedés után kiáltanak az ujszegedi belvizbajok!"⁹⁸, "Szeged kertvárosa víz alatt!"⁹⁹ Még májusban is vödörrel merték a vizet a kertekből. Az ujszegediek is maguk vállalnák a csatornázás költségeinek fizetését. Pl. a "Főfasortól balra lévő területen 155 ház van és 110 ház lakói összesen 42 000 P-t fizetnének erre a célra"¹⁰⁰ - tájékoztattott az Uj Nemzedék. A Népszava tudósítója ezt írta: "... aki most átmegy Ujszegedre, hogy fáradalmait kipihenje, annak mocsárlehelet csapja meg az orrát. A talajvíz ... igen magasan áll... nemcsak a pince és alagsori lakásokat öntötte már el a belvíz, hanem sok földszintes lakásban is 10-20 cm magasan áll a víz ... a bajbanlévő embereknek mindeddig nem sietett segítségére a város hatósága... nemcsak fedett csatornára nincs pénze a városnak, hanem még nyitott csatornára sem."¹⁰¹ Az elkeseredett károsultak megpróbálkoztak a lehetetlennel. "Közel száz ház tulajdonosa 300 000 P-re pereli a várost, házuk, berendezésük és a gyümölcsösökben szenvedett károk miatt."¹⁰² Lehangelő képet nyújtott tehát ez a pihenő városrész, s az 1940. év következménye egy helyi lap szerint: "Ujszegeden mind elpusztultak a gyönyörű virágos és gyümölcsös-kertek."¹⁰³

De a Szeged környéki községek, tanyák pusztulása többszöröse a városi káradatnak: 927 összedőlt és 1437 megrongálódott épület. Ezek főbb központjai Alsó- és Felsőtanya¹⁰⁴, valamint a Szegedhez legközelebb eső települések közül; Baktó, Kiskundorozsma, Sándorfalva és Tápé. A városi körkép is ijesztő volt, de a tanyavilág helyzete egyenesen katasztrófális.

A falusi és tanyai házak, melléképületek nagy része semmivel sem készült szilárdabb anyagból, mint a városokhoz tartozó telepeken. A vízlevezető árkok, csatornák száma kevés vagy éppen túl messze húzódik a portától. Tanyában lakni, hőben-fagyban uttalan utakon járni, pirkadattól szürkületig dolgozni, vendégmarasztaló sárral küszködni önmagában sem könnyű életvitel, nem is beszélve az orvoshiányról, vásárlási nehézségekről. Belvizes időszakban vagy a víz fogly lesz a gazda és családja, vagy esetleg elhagyja tanyáját, sorsára bizza kis vagyontkáját, ellátatlan állatait. Mindez bénítóan hat az élet minden területén. Ha pedig minden áron ragaszkodik kis gazdaságához, könnyen életveszélynek teszi ki magát. Itt jegyezzük meg, hogy a hároméves ár- és belviz miatt nem kevesebb, mint tizennégy ember vesztette életét.¹⁰⁵

1940 márciusában adta hírül a szegedi Uj Nemzedék: "Király János balástyai gazdálkodót, aki az istállóban aludt, éjszaka álmában lepte meg az ár, az istálló összeomlott, és a gazda a romok közt vízbe fulladt."¹⁰⁶

"A katasztrófa elindult szörnyű útján - írta Kogutowicz Károly - majd így folytatta: Már dőlnek össze házak, tanyák ezreit körülzárta teljesen a víz... mintegy 1500 tanyaépület beomlásával lehet számolnunk"...¹⁰⁷

A szemtanúk visszaemlékezése szerint is a tengernyi vízzel körülzárt tanyavilágban egyre-másra roskadtak össze a házak. A hosszú időn át áztatott falak nagy robaj kíséretében, hatalmas puffanással toccsantak a vízbe, s csak a lassan felszálló porfelhő mutatta helyüket. A körtöltésen örködők gyakran figyelhették ezt a cseppet sem szivderítő látványt, a robaj főként éjszakánként hangzott kísértetiesen.

Már 1940 februárjában a következőket írta az Uj Nemzedék:

"... víz alá kerültek az utak, a polgármester két heti szünetet adott a tanyai iskolákban."¹⁰⁸ A dűlőutak esetében ezen nem is lehet csodálkozni, de a víz a főbb közlekedési utakat, sőt a vasutvonalak egyes részeit sem kímélte. "Vilmaszállásnál

a nemzetközi utat mintegy 500 méternyi hosszúságban előntötte az árvíz¹⁰⁹ - tudósított a Délmagyarország. A Népszava szerint a nemzetközi autóutat 30-40 cm magas víz borítja.¹¹⁰ A belviznek tehát nincs lefolyása, ott tör magának utat, ahol lehet, hiszen az árkokat még március közepén jégpáncél borította, ugyanakkor az eliszaposodás is akadályozta a víz lefutását. Szennyel-földdel tömitve használhatatlannakká váltak. Ebben az időszakban lépten-nyomon felkészületlenség mutatkozott a védelemben.

Az év első felében Felsőtanya volt nagyobb veszedelemben. "Ki gondol a torony alatt a tanyára?"¹¹¹ - teszi föl a kérdést a Délmagyarország tudósítója. Különösen Balástyán és Csengelén uralkodtak szörnyű állapotok. "Ijedt hangu levelek" tucatjai érkeznek a polgármesterhez, segélykérő csoportok adják egymásnak a kilincset. A vertfalu tanyaházak lakói, akik a napi egy pengőt is alig keresték meg, kicsiny menedéküket féltették - mindhiába. "Ki fogja a felelősséget vállalni?"¹¹² - vetette fel az Új Nemzedék - kissé későn.

A helyenkénti fél és egy méteres vízborítás láttán¹¹³ nem lehet csodálkozni a felelősség hangsúlyozásán. Horthy kormányzó csak repülőről szemlélte meg a vidéket, Teleki miniszterelnök Bonczos Miklós árvízvédelmi kormánybiztos társaságában viszont meglátogatták a felsőtanyai területeket.¹¹⁴ Itt aztán megállapították, hogy ezzel a kérdéssel országos szinten és nagyon komolyan kell foglalkozni.

A belvizveszély még nyáron sem szűnt meg, ami nagyban akadályozta a termény betakarítását. Az állattenyésztés szempontjából igen fontos takarmány és legelőterület is károsodást szenvedett, több állat elhullott a víz, ill. a vizes terület okozta betegségek következtében. "A buza betakarítása a legnagyobb nehézségbe ütközik."¹¹⁵ Pusztító árvíz a szatymazi szőlőskertekben.¹¹⁶ "Mórahalmon, Csorván... Zákányszéken térdig érő vízben kaszálják a takarmányt."¹¹⁷ - tudósítanak a helyi lapok. Kogutowicz professzor 1940 mezőgazdasági kár-

adatairól a következő mérleget készítette: "Elmarad vagy háromszázezer métermázsa rozstermés, 30 000 kh legelő használhatatlan, elmarad a szénatermés, 30 000 marhának a takarmánya hiányzik, kényszereladások lesznek, 20 000 kh kertnek, szőlőnek, gyümölcsösnek a termését és 2000 kh két éve elvetett szőlőnek végleges kipusztulását"¹¹⁸ jelzi.

Míg 1940 az első nagyobb megdöbbenés és a kárfelmérés éve, addig 1941-ben már megkezdődött a tapasztalatok levonása, - kiterjedtebb védelmi munka segítségével -, minden jel arra mutatott, hogy a belviz lényeges kérdéssé vált, amivel megfelelő hatékonysággal foglalkozni kell. Ebben az évben a már jelzett nagy árhullám miatt különben is a belvizlevezetést árvízvédelem egészítette ki. Százhalombattától Csongrádig majdnem az egész ország területén készületség volt. A forrásokból kiderül, hogy némileg változott a hatóságok felfogása a veszély megítélésében. Tudjuk, hogy a háborús kormányoknak éppen saját jólfelfogott érdekükben is - a gazdasági tényezők ismeretében - foglalkozni kellett a baj enyhítésével. Varga József iparügyi miniszter hangsúlyozta, hogy "... a napi gondok megoldása, az egészen katasztrófális gazdasági viszonyok, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok terén mutatkozó nehézségek miatt súlyos munkát jelent, olyan súlyosat, aminő eddig még egyetlen kormányzatra sem hárult".¹¹⁹ Itt még külön kiemelte az Alföld szerepének fontosságát. A pénzügyminiszter gazdasági expozéjában aláhuzta, hogy "... minden talpalatnyi földet meg kell művelni."¹²⁰ Ezt igen nehéz megtenni olyan időszakban, amikor országosan - s főként a délvidéken kb. egy millió kh-at viz borított. Ez a mennyiség természetesen hónaponként változott;

februárban	534 000 kh
márciusban	650 000 kh
áprilisban	360 000 kh
májusban	100 000 kh
júliusban	190 000 kh
októberben	182 000 kh

A számadatokból kiderül, hogy elsősorban az őszi vetés növekedését hátráltatta vagy tette tönkre, és gátat szabott a tavaszi munkáknak. A nyári és az őszi vizborítás pedig azt mutatja, hogy a gond egész évben folyamatosan fennállt, a helyzet enyhüléséről lényegében szó sincs. A szegedi polgármester véleménye az volt, hogy "... olyan természeti akadályok vannak, amelyekkel nem lehet megküzdeni."¹²¹

Valóban, 1941-ben több mint kétszeresére emelkedett Szeged város belvizkára: 572 ház dőlt össze és 1193 rongálódott meg.

Mostmár úgy a városi mind a tanyai lakosok egyszerűen ostrom alá vették a polgármesteri hivatalt, a kárbejelentések és a segélykérelmek özönével érkeztek be. Egy városházán lezajlott gyűlés vitájában Széchenyi István hozzászóló megjegyezte: "hogya az állandóan fenyegetett Szeged környéki földek gazdái hiába kérnek segítséget a várostól, azt a választ kapják, hogy a védelmi munkálatokra nincs fedezet." Tóth Béla helyettes polgármester és Tukats Sándor főispán így válaszolt: "... a kormány 600 000 pengőt utalt ki ... a vadvizek levezetési munkálataira."¹²² Még ez a cikk tartalmazza, hogy ugyanakkor telepiküldöttség is megjelent a városházán. Erre a kényszerítően követelő fellépésre minden ok megvolt.

1941-ben elsősorban a telepeken egymás után omlottak össze a vertfalú házak. Két ház, nyolc ház, tizenhat ház dőlt össze naponként. Elsősorban a Somogyi-telep került megint előtérbe, a X-XI., XXIII-XIV-es utcákat majdnem teljesen viz borította.¹²³ Szinte óráról órára nőtt a veszély. A már ismert Fodor- és Klébelsberg-telepek mellett az Aigner-, a Börtönőr- és a Károlyi-telep kárbejelentései olvashatók. A mentés érdekében kitelepítésre is sor került, egyes családok a rókusitornacsarnokban kaptak helyet.¹²⁴

A Népszava riportere így látta Szeged helyzetét: "... azokra a jelentősegteljes figyelmeztető szavakra is figyel az ország, amelyek Szeged felől hangzanak el... segélykiáltásoknak

is tekinthetjük. Szeged népe hónapok óta küzd az árvizvesze-
delemmel.¹²⁵ "Szeged óriási határának nagy része máris víz
alatt áll."¹²⁶ Majd egy későbbi beszámolóban így folytatta:
"Szegednek örök átka a víz... hatalmas teknőbe fekszik...
Ha az ember pár percre megáll egyhelyben, a talpa alatt
szívárogni kezd a víz... Vannak utcák, amelyek bombatáma-
dásra emlékeztetnek."¹²⁷ Mint egy filmhíradó, olyan szemlé-
letes a leírás. Ez év tavaszának veszélyességét a szegedi
Alsóvárosban történt haláleset is mutatja. "A folyton zuhogó
eső rengeteg kárt okoz - írta az Uj Nemzedék munkatársa -
sőt szombaton hajnalban halálos áldozatot is követelt. A sze-
rencsétlenség a Dobó utcában történt, ahol Kispéter József
56 éves MÁV-altisztre a szombatra virradó éjszaka álmában rá-
dőlt a ház."¹²⁸ A Dobó utca éppen abban az alsóvárosi város-
részben van, ahonnan az elmúlt évben sorozatos kárbejelenté-
sek érkeztek.

A belvizáztatás veszélyét növeli, hogy meglehetősen alattomosan
rombolja a házat, s előfordul, hogy a falakban egyre följebb
hatolva hirtelen, minden előzetes jelzés nélkül pusztít.
Ujszeged problémája is változatlan. "Ujszeged válságos órái-
ban már felállítottak egy 3000 literes szivattyút... ez is
csak tüneti kezelés marad"¹²⁹ - jelentette egy helyi lap.
Mindössze ennyire futotta tehát a szeretett kertváros meg-
mentéséért.

Az átmeneti enyhülés után a nyári és az őszi esőzések hatá-
sára megint kiujultak a vizbajok, az Aigner-telep helyzete
különösen veszélyes volt. A mentés érdekében mintegy husz
alkalommal vonultak ki a tűzoltók.

A tanyavilágban is rosszabbodott a helyzet. Most
1539 összedőlt és 5117 megrongálódott ház adatait jegyezték
föl. Ez azt jelenti, hogy az előző év épület-rongálódásai
olyan mérvűek voltak, hogy a legnagyobb részük megsemmisült,
s a tartós vízborítás miatt mintegy háromszorosára nőtt a

javításra szoruló házak száma. "Nem mulik el nap - írta a Délmagyarország - hogy ne kelljen újabb családokat fedél alá juttatni az összeomlott tanyaházakból vagy a dűledezni készülő falak közül."¹³⁰

Amikor a Népszava tudósítója januárban Szegeden járt, a környező településeket is meglátogatta. A helyzet súlyosságát mutatja, hogy ebben a korai időszakban a következőket tapasztalta: a veszély "nemcsak a mezőgazdasági területeket fenyegeti, hanem a házakat, a kutakat is... Az alulról fölszüremkedő vizek megtöltötték a kutakat és ivásra alkalmatlanná tették a vizét... fél-száz tanyaépület összedőlésére lehet számítani."¹³¹ Nem egészen egy héttel később meg kellett állapítania, hogy "... a tanya-világgal... csaknem minden összeköttetés megszakadt."¹³²

Annál is inkább, mert "... a vadviz annyira megrongálta a felső-tanyai utakat, hogy azokon a közlekedés ugyszolván teljesen lehetetlenné vált."¹³³ Tulzás nélkül mondható, hogy a félszázra becsült épületösszeomlás rövid időn belül megsokszorozódott, annál is inkább, mert a mélypont mindig a tavaszi és az őszi hónapokra esett, a januári indulás ahhoz képest "szelid" kezdetnek számított. S már februárban igen komoran folytatódott azzal, hogy a Felsőközpontban egy tanya összeomlott "... és maga alá temette a 65 éves gazdát... Földje és a tanyaépület környéke... csaknem teljesen víz alá került... a falak... szerdára virradó reggel összedőltek"¹³⁴ - olvasható a Délmagyarországban. Mennyire ragaszkodhatott ez az idős parasztember a hajlékához, valószínű, hogy nem akart "hontalan" kilakoltatott lenni, inkább ott pusztult. A válságos helyzetet az menthette volna meg, ha a felgyülemlett víz számára megfelelő tárolóhely állt volna rendelkezésre. Ilyen tekintetben elsősorban a Fehértó jöhetett számításba, de az csak 14 millió köbméter víz befogadására alkalmas, tehát igen hamar megtelt. A megduzzadt tó azután maga is nagy veszélyt jelentett, egy nagyobb esőzés, szél vagy hullámverés további károkat okozhatott volna. A baj itt is olyan naggyá nőtt, hogy még katonai alakulatokat is bevetettek a gátak megerősítésére.¹³⁵ S ha a tárolómedencék megteltek, természetesen a lakott és termő-területeket öntötte el a víz.¹³⁶

1941 tavaszán 40-45 000 kh állt víz alatt. Az év első felében Felsőtanyán Csengele, továbbá Ruzsajárás, Sándorfalva, Algyő, Kiskundorozsma, Gyálarét került válságos helyzetbe, majd Gajgonya és Őszeszék következett. A gyümölcsstermesztéséről híres szatymazi földek sem menekültek meg, mert a két vízlevezető csatorna színültig megtelt és még "... a dorozsmai vadvizek is akadálytalanul lefolytak a szatymazi laposba"¹³⁷ - számolt be a Délmagyarország. Ez annyira tartósnak bizonyult, hogy még a nyári hónapokban is a következőket voltak kénytelenek jelenteni: "Szatymazon ... 500 holdnyi területen félméteres vadviz rekedt meg és nem talál lefolyást."¹³⁸ Így nem sok termést takaríthattak be az itt lakó gazdák.

Előtérbe került a Szeged melletti Tápé belvizének levezetése is, "... mert elsőrendű nemzetgazdasági érdek, hogy az ottani kisbérlők minél előbb megmunkálhassák földjeiket"¹³⁹ - írta a Délmagyarország.

Később az Alsótanya területéről is egyre-másra érkeztek a károsultak beadványai. "50 tagú zákányi küldöttség jelent meg a városházán... mostmár nemcsak a lapos részeket, hanem más területeket is ellepett a víz."¹⁴⁰ A nagyszéksóstói gazdák a Kancsal-tó kiáradt vize miatt panaszkodtak. A Szeged melletti Szőreg - országosan híres, Móricz Zsigmond által is megcsodált - rózsás kertjeinek nagy része is víz alatt állt. Az ismertek mellé felsorakozik még Rőszke és Szentmihálytelek, valamint Baktó. A föld nedvessége olyan mértékű volt, hogy a tavaszi talajmegmunkálások sok helyen elmaradtak. "A földet ebben a gazdasági évben nem lehet bemunkálni"¹⁴¹ - írta az Új Nemzedék. A kárbejelentések egész évben megszakítás nélkül tartottak, a nyári hónapok sem kivételek.

A minisztertanács szeptemberi ülése a következőket állapította meg: "... az 1941. év első felében jelentkezett rendkívüli belvizek a múlt évihez hasonló vagy helyenként még sokkal nagyobb károkkal fenyegették, részben még ma is fenyegetik az országot ... különösen az Alföldet."¹⁴²

A szokásos belvizjelentések csak december hónapban szüneteltek.

Az 1942-es év eseményeinek zöme az év első felére korlátozódik. Elsősorban március és április hónapokban szökött fel ugrásszerűen a kárbejelentések száma. Az időjárás alakulása ismeretes, s azt is tudjuk, milyen váltakozó jóslások születtek, februártól kezdve azonban megváltozott a helyzet.

A szegedi polgármester falragaszokon felhívást tett közzé, amelyben elrendelte: "... a belvizlevezető árkoknak, csatornáknak a hótól és jégtől való megszabadítását."¹⁴³ Ebből a rendelkezésből az derül ki, hogy a kétéves tapasztalat nagyobb körültekintésre és elővigyázatosságra ösztönözte a város vezetőit. Nem sokkal később pedig ugyancsak egy polgármesteri hirdetmény szövegében ez állt: "Az idei tél folyamán lehullott rendkívül nagy hőtömeg olvadása következtében a belvizveszélyt megállapítom."¹⁴⁴ Bárczi János kormánybiztos jelentésében "a belvizek eddig nem tapasztalt mennyiségéről"¹⁴⁵ írt, ami Szeged külterületeit borította. Más szakértők véleménye szerint is a belvizveszély "minden eddigi méreteket meghaladt."¹⁴⁶ Ennek az sem mond ellent, hogy Szegeden csökkent a kártétel. A rendelkezésre álló adatok szerint 23 ház dőlt össze és 926 rongálódott meg.

Ez az adat önmagában azért megtévesztő, mert csak a korábbi épületkárokkal egybevetve értelmezhető. Tudniillik a legromlékonyabb anyagból épült házak és gazdasági épületek már az előző két évben súlyos kárt szenvedtek, a számuk tehát lényegesen csökkent. Továbbá a tulajdonosok igyekeztek a korábbi tapasztalatokon okulva aláfalazni, megerősíteni házaikat. Az időközben folyó újjáépítéseket is szilárdabb építőanyagok felhasználásával végezték. A városban megrongálódott házak száma még így is tekintélyes maradt. A városi közgyűlés most is sokszor tárgyalta a kárbejelentések ügyét, és megállapította, hogy a víz a lapos helyekről kilépve elborítja a magasabb fekvésű helyeket, s különösen a város körüli telepek lakóházait dönti romba.¹⁴⁷

Somogyi-telep és Ujszeged helyzete már februárban ismét a figyelem középpontjába került. Márciusban több utcát borított víz. Az Uj Nemzedék munkatársa megállapította, hogy "... a Somogyi-telep létesítése a jelenlegi helyén már eleve elhibázott lépés volt."¹⁴⁸

Majd az Ujsomogyi-telepiek küldöttsége kereste fel a polgármestert. Így tehát a Tápétól egészen az algyői utig huzódó telepen egyöntetűen mindenhol súlyos vizgondokkal küzdöttek.

Ujszegeden szintén több ház volt veszélyben. "A Pillich Kálmán utcában és környékén 50-60 cm-es víz van a kertekben."¹⁴⁹ - közölte az Uj Nemzedék. Az áprilisi csapadék még több utcát árasztott el. Az eső és a talajvíz miatt mind súlyosabb lett az ujszegedi ház és villatulajdonosok helyzete. "A Maros-torok felől a víz a nyílt árokból befolyik a fedett csatornába, sokhelyütt kar- sőt derékvastagságú sugárban szökik fel a víz és nemcsak a kerteket, de a ~~ml~~ házakat is elárasztja"¹⁵⁰ - olvasható a Délmagyarországban. S mindez már évek óta tartott számottevő megszakítás nélkül.

Az Aigner, a Fodor és a Klebelsberg-telep sorsa is változatlan. A Rokkant-telep lakosságának nagy részét ki kellett telepíteni. Az áprilisi időjárás következtében szinte minden egyes szegedi terület "uszik a vízben", így pl. a rókusi és a felsővárosi részek is.

A belváros házai sem menekültek meg. "A város egész területén víz alá kerültek a pincék, a vízkárok miatt a szivattyúzás éjjel-nappal folyt."¹⁵¹ - közölte a Délmagyarország. A Kormányos, a Hajnal, a Móra, a Faragó, a Veresács, a Remény, a Katona, a Répás utcák a Móravárosban három év óta egyszer sem kerültek le a kárlistáról.

Majd a szegedi belvizjelentések májusban lényegében lezárultak. Az időjárásban bekövetkezett fordulatnak volt köszönhető, hogy a ~~károsodás~~ lassan jó, majd a meleg, sőt a szárazzá váló idő hatására fokozatosan felszikkadt a talaj. Még márciusban bizonyos nosztalgiával jegyezte meg a Délmagyarország munkatársa, hogy "... a mentési munkálatokban ... a legnagyobb eredmény akkor volna elérhető, ha az időjárás is segítene",¹⁵² ez az óhaj most valóra vált.

Amíg a város területén tehát csökkent a belvizkár, addig a községekben és a tanyavilágban ez a szám emelkedett. Kb. 2000 ház dőlt össze - több mint 1940-ben vagy 1941-ben. Az elpusztult házak magas száma az 1941-es esztendő kiugró mennyiségű rongálódásából adódott /5117/. A több mint ötezer alámosott, rogyantfalu ház kb. 35 %-a elpusztult. A rongálódásról pontos adat ugyan nem állt rendelkezésre, de a jelentések alapján valószínű, hogy számuk a tönkrement épületek kétszeresét is elérhette. Ez a mennyiség olyan hihetetlenül magas, hogy szinte értetlenül áll az olvasó előtt. Nehezen elképzelhető tömegű víz borithatta a földeket. A források között a következő számadatra bukkantam: "50 millió köbméter víz zudult Szeged környékére, holott a tárolás szempontjából szóba jöhető területnek legfeljebb 14-17 millió köbméter vizet fogadhatunk be,"¹⁵³ azaz mintegy 75 %-os többlet mutatkozott. Bárczi János árvízvédelmi kormánybiztos is hangsúlyozta, hogy "... a belvizek különösen Csongrád megyében okoznak nagy károkat."¹⁵⁴ Ezzel egy időben lassu áradás futott le a Tiszán, és így a veszély egyre nőtt.

Az év eleji sok csapadékon és a talaj telítettségén kívül a helyzet kritikusságát leginkább talán a magasabb területekről lefolyó víz okozta. "Kiskunhalas felől újból nagy mennyiségű belviz ömlik az előző esztendőkhöz hasonlóan a szegedi tanyavilág felé"¹⁵⁵ - írta a Délmagyarország. Az elöntött föld nagysága "csupán Szeged város törvényhatóságának területén 30 000 kh-ot meghaladó".¹⁵⁶ Ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy 1941 őszén a viznélküli területnek is csak 80 %-át vethették be.¹⁵⁷ A márciusi jelentés még csak tájékoztató jellegű, de a végső, nyári kármérleg szerint "... a megye területének csaknem fele kiesik a termelésből"¹⁵⁸. Az évek óta tartó talajvizes áradások az idén érték el tetőpontjukat. Csak a szegedi területen több mint 50 000 kh állott a tavasszal víz alatt.¹⁵⁹

A tömeges panaszok jelentkezése március első felében kezdődött.

Először az Alsó-, majd később a felsőtanyai részeken dőltek össze vagy rongálódtak meg a házak. Főként Nagyszéksós körül és a Kancsal-tó környékén okozott nehéz gondot a víz. Március közepén már 2000 épület összeomlását emlegették.¹⁶⁰ Felső-tanyán Csengele és Őszeszék került veszélybe, s miután a rengeteg víz tárolására nem volt lehetőség, kényszerűségből az Irma-majorra, Külsőbaktóra és a Bodomrétre engedték a vizet.¹⁶¹ A vízzel elárasztott terület itt hatszorosa volt az előző évinek. Ezeken kívül Kiskundorozsma, Sándorfalva, Öttömös, Pusztamérges és Balástya nehéz sorsáról értesítettek.

Szatymaz helyzete hasonlít az elmúlt időszakra. Küldöttség jelent meg a szegedi polgármesternél, amely nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a rókusi résszel együtt "kivánatos volna... a szatymazi földeket sürgősen vízteleníteni... háromezer holdnyi területről van szó."¹⁶²

Levéltári forrás beszél arról, hogy ez a sok víz a megye középületeiben is kárt tett.¹⁶³ Még májusban is, amikor pedig a városban sokat csökkent a veszély a szegedi Új Nemzedék "Kétméteres víz van helyenként a tanyavilágban"¹⁶⁴ c. alatt foglalta össze a belvizi helyzetet.

A termőföldek mellett a közutak eddig még soha nem tapasztalt károsodást szenvedtek. "Az alsó- és felső tanyákra zuhult rendkívüli nagy mennyiségű ... víz az összes közutakat minden keresztezési helyen elszakította és a műtárgyakat tönkretette"¹⁶⁵ hangsúlyozták a törvényhatóság ülésén. A forgalom zavartalan biztosítása fokozott fenntartási munkát igényelt. A Baja-Szeged, Szatymaz-Őszeszék, Felsőközpont-Sándorfalva között szinte lehetetlen volt az áthaladás. A vízzel borított földeken egyetlen lehetőség a veszélyeztetett lakosság kitelepítése volt; térdig érő vagy még magasabb vízben más mentés szinte szóba sem jöhetett. A Délmagyarország szerint a kitelepítésnél pl. Külső-Baktó esetében "a lakosságot csónakon szállítják tanyáikból."¹⁶⁶ Április közepén az összedőlt és a talajvíz által megrongált házakból addig mintegy ötven családot telepítettek ki és

helyeztek el szükséglakásokban. Szegeden pl. a Szilléri sgt.-i iskola tornaterme zsúfolásig megtelt árvizi menekültekkel. A tanyavilág mostoha sorsában elsősorban csak az őszi száraz időszak hozott enyhülést.

Három év szegedi eseményeinek vázlatos áttekintése is mutatja, hogy a város hatalmas határával valóban egyik leginkább sújtott területe volt ez az országnak. Azt is figyelemmel kísérhettük, miként került időnként az országos közvélemény érdeklődésének homlokterébe. De - mint a továbbiakban láthatjuk - a Dél-Alföld más települését sem kimélte a talajból előtörő áradat.

A belvizkár Hódmezővásárhelyen és környékén a következőképpen alakult:

A városhoz tartozó terület 136 000 kh

1940-ben mintegy 10 %-át

1941-ben " 30 %-át

1942-ben " 50 %-át borította víz.

A vizek fenyegetését az is mutatja, hogy az első évben kb. 400 000 P-t, a másodikban 1 milliót, a harmadikban 1,5 milliót költöttek belvizvédelemre.

Tudjuk, hogy Szeged és a hozzátartozó tanyavilág un. geológiai "katlanban" helyezkedik el, ami tetézte a károkat. Hódmezővásárhelynek - ha lehet - még rosszabb a helyzete, hiszen részben a történelmi nevezetességű egykori Hódtó adta a város alapját. Az ujságok is mint "tófenék", "tó alatti rész" emlegették. A telepeken itt is a külváros szegénysége lakott. Néhány utcaneve megőrizte a hely természeti adottságait. A középkorban a Szárazér csatornán szállították a hajós kereskedők a sót Erdélyből a mezővárosnak. A vizek emlékét őrzi pl. a Buvár utca, a Csik városrész, a Nád utca is.

Ezek mellett a külváros utcái közül a Kolozsvári, a Rákóczi, a Szent László /ma Béke/, az Aradi, a Galamb, az Észak, az Eperjes /ma Lőrinc/, az Ungvár /ma Martinovics/ utcákat emlegette a sajtó, mint a legkritikusabb helyeket.

A telepek közül a Károlyi /ahol sem közművesítés, sem közvilágítás nem volt/, a Lindenfeld, majd a vízügyi kormánybiztosról elnevezett Bonczos-telep volt a legveszélyesebb.

A vízzel borított terület százalékaránya is sejteti, hogy 1940-ben Hódmezővásárhelynek és környékének belvizkára súlyos volt, de szokatlan méreteket még nem öltött. Az adatok mégis kb. 250 összedőlt és 257 megrondálódott házról tesznek jelentést.

Mind a helybeli lapok, mind pedig a városi hivatal közgyűlései szenvedélyesen tárgyalták az eseményeket. Hódmezővásárhelynek, ennek az elég szegény, nem túl előnyös elhelyezkedésű, megfelelő közművesítéssel nem dicsekvő mezővárosnak hihetetlen gondot és erőfeszítést okozott ez a három belvizes esztendő. A belvizről szóló jelentések elég későn, március közepétől kezdődtek, de október végéig központi téma maradt.

Az első vészjelzés azonban már február első hetében elhangzott. A termelő kisparasztok és kerttulajdonosok zöme a szokatlan mennyiségű csapadék láttán már jó előre felhívta a várható bajokra a figyelmet. Ezért írta a Reggeli Ujság tudósítója: "Félnek a gazdák a vizeiktől ... aggodalom ... jelentkezett, hogy most hirtelen beáll az olvadás, és az alacsonyabb fekvésű helyeken árvíz lepi el a házakat... szercsére gyönyörűszépentelehajigáltattak hókupacokkal az árkok, úgy hogy gyors olvadás esetén ugyancsak meg kell keresni azt a csatornát, amelyik a vizeket a kanálisba vezesse."¹⁶⁷

Ez a megjegyzés meglehetősen malíciával fűszerezett, de két dolgot is takar. Részben, hogy a leendő károsultakon kívül hivatalos helyen senki sem figyelt föl igazán a nagy veszélyre, részben érezhető bizonyos enyhe felelősségre vonás szándéka is. Márciusban azonban már sok helyütt állt a víz. Először a külvárosban valamint a lakótelepek kertjeiben és utcáin futott össze.

"A tó alatt ... a házak küszöbén van a víz - írta a Reggeli Ujság, majd így folytatta - a Csucs leglaposabb részeint lehet tapasztalni azt, hogy a házak faláig ér a víz... a Kolozsvári utca belső felén a gyalogközlekedés már szinte lehetetlen... nincs hova eresztetni a vizet, mert minden meg van buggyanva."¹⁶⁸

A belviz növekedése pedig nem állt meg, szintje egyre feljebb emelkedett. Száz és száz házat vízgyűrűsített körül. "azok az apró házak, lehet talán 500 is a számuk, egytől egyig úgy állnak már a tenger közepén, hogy legfeljebb egy kis nyulgát védelmezi falaikat."¹⁶⁹ Ennek a képnek a folytatása kicsit naturalista ihletettséggel, de a körülmények alapján nem járhat messze az igazságtól.

"És ha a víz nem tudott még behatolni a szobákba, úgy fakad fel az ágy alatt, hogy bokáig süpped bele az ember."^{uo.} Aki ismeri vagy talán némi tapasztalattal is bír a döngölt föld padozatu lakásokról, annak nem hat tulzasként ez a megjegyzés. Márpedig a külváros lakóinak nemigen tellett fa burkolatra, hiszen örülhetett, ha tető volt a feje felett. Így azon sem lehet csodálkozni, hogy "... az Aradi utcán... tutajt csinálnak az emberek... A Népkert előtt elvezető uton Ujváros felé már nem lehetett járni tegnap reggel."^{uo.}

A lakótelepek közül a legtöbbet a Lindenfeld és a Károlyi-telep szenvedett. 1940 tavaszán a két helyen együttesen mintegy 100 ház omlott össze.¹⁷⁰ A Csikban, a Szent László és a Nád utcákban a lakásokba is behatolt a víz, sőt az még a "büszke" villákat sem kímélte. Még itt benn, a városnak legmagasabban fekvő utcaiban is kezdenek lefeküdni a házak falai¹⁷¹ - tudósított az ujság. Egész utcasorok válnak lakhatatlanná, pl. "az Észak utcában valamennyi ház megrokkant"¹⁷². Ezek után sor került a kárvallottak nagy részének kitelepítésére.

A város VIII.b ügyosztálya, amely kizárólagosan a belvizhelyeztetel foglalkozott - még nyáron is kénytelen volt megállapítani: "egy júniusi felhőszakadás több utcát elárasztott, sok házat rombadöntött, még többet megrongált..."¹⁷³ Egy októberi jelentés szerint "Vásárhely legfenyegetettebb részei... a Csucs, a Hattyas, a Királyszerék és a Buvár utcai egész vonal... valóságos tavakká változnak."¹⁷⁴

A Hódmezővásárhely külterületét 1940-ben ért károsodás adatai hiányosak. Csak a városhoz közvetlenül benyújtott panaszok számából lehet némiképpen következtetni rájuk. Egy júliusi jelentés szerint: "A megrongált épületek száma gyorsan szaporodik. A végső szám 438 volt, most már 500-nál tart."¹⁷⁵ A tényleges kár ennek legalább kétszerese vagy háromszorosa lehetett, hiszen Hódmezővásárhely környékén 1941-ben kb. 1810 ház dőlt össze a községekben és a tanyákon, ami föltétlenül jelzi, hogy az 1940-ben történt rongálódás valóban nagymérvű lehetett.

Ezt támasztja alá a külterületekről érkező jelentések egész sora. Elekes Lajosnak, a vásárhelyi levéltárosnak visszaemlékezése szerint a városháza tornyából szemlélt több kilométeres körzetben egyöntetű, simán csillogó viznél egyebet nem lehetett látni, mint egy alaposan megtisztított tükör, úgy ragyogott a napfényben. A kép megkapó ugyan, de egyben lehangoló és félelmetes is. Egy koratavaszi részletes beszámoló a következőket írta: "Néhány nap óta mintha a régi alföldi tenger, a Hódító akarna visszatérni hozzánk... Némely helyen még kilátszik valami, másutt azonban uttal együtt, földdel együtt összeszakadt a víz és elárasztott mindent... Az a rengeteg víz, amely a határunkat elárasztotta, nem csupán vásárhelyi jelenség, országos és általános."¹⁷⁶ Ennek a szokatlanul nagy tömegű vízborításnak okát kutatva így folytatta:

"És zudul ránk Békés vármegyének csapadéka is, amelyik minden esztendőben meglátogat bennünket, de ilyen mértékben talán 50 esztendő óta nem látogatott meg."¹⁷⁰

A belvizes esztendőkben Vásárhely örökös perlekedésben állt a szomszédos megyékkel. Földrajzi adottságai következtében Békés és a másik szomszédos Csanád-Arad-Torontál megye belvizének egy része Vásárhely felé gravitált, úgy, mint Csongrád megye felé a Pest megyei vadvizek. Ugyanakkor az is előfordult, hogy a makóiak okolták Vásárhelyt, mert a belviz-levezetés hiányosságai miatt határukra folyt a víz. Az ilyenfajta perpatvar a felelősségelhárítás egyik, de kevésbé bevált módszere volt.

A tanyavilág kritikus pontjai, melynek nevei újra és újra visszatérnek, a következők voltak; a Puszta, amely tengerhez hasonlított, a Pálé, a Darvasszék, a gyulói lapos, itt pl. egy 2000 holdas területet vett már el az áradat. A kutasi részen szintén mindenütt víz alatt álltak a vetések. Gorzsán, Répásháton, Kopáncson a tanyák fala repedezett.

És a vásárhelyi tanyavilágból is megkezdődött a víztől szorongatott lakosság menekítése. Sarkaly az első, ahol kénytelenek otthagyni kis házaikat a lakosok. És ez persze gyalog és száraz lábbal nem ment, "... csónakokat kértek a tanyai gazdák, hogy lakásukat megközelíthessék... Népvándorlás indult a tanyák világában."¹⁷⁷ Az első nagy vizáradás következménye, hogy "Legalább 300 tanyából ki kellett költözni... Legalább 300 család háztalanná vált és 100 koldussá válik. Háboru ez, amit most folytatunk, hol a víz az ellenség"¹⁷⁸ írta a Reggeli Ujság tudósítója.

Ez a hatalmas, hosszan tartó vízborítás azt jelenti, hogy a mezőgazdasági munkát sok helyen itt sem végezhatték el, s a földbe került mag nagy része pedig elrohadt, így álcsony lett a terméseredmény. "Vannak olyan területek, melynek holdja 80-100 kilót adott búzából a nyáron."¹⁷⁹ - közölte az egyik helyi lap.

A rendkívüli állapot egész éven át tartott.

A közutakon akadályozta a közlekedést, a kutas, a Rác, a csomorkányi, a rárósi, a makói ut némely helyen járhatatlan volt. Még november végén is egyes tanyaközpontok megközelíthetetlenek. "Szórhátról már csak repülőgépen lehetne közlekedni"¹⁸⁰ - olvasható a továbbiakban, de a kárvallott parasztok repülőgép nélkül, nagy ügyel-bajjal mégis bejöttek a városba, hogy segítséget, támogatást kérjenek a polgármestertől.

A késő őszi esőzések miatt "vizben járnak a szekerek... Kutas alatt megint képződik a régi tenger... megy a tanyaszobákba... Pusztaszélen, Csicsatéren, Külső-Erzsébeten, Páléban... a tanyák egymás után buknak bele az áradatba."¹⁸¹ - jelentette az ujság.

1941-ben a mélypontját érte el Hódmezővásárhely és környékének belvizkárosodása. A város területén 165 ház dőlt össze és 875 rongálódott meg.

Az 1940-41. év fordulóján még nem tűnt olyan veszélyesnek a helyzet, reményt és elővigyázatosságot mutatnak az első jelentések. "Nem is szaporodnak nagyon a vizek, mert a kanális sincs még színültig, de fent a városban, tehát 2-3 m-rel magasabb fekvésű helyeken is a pincékben tódul fel a víz... Attól tartanak, hogy tavasszal megismétlődnek a bajok."¹⁸²

A remény hamar füstbe ment és a jóslat bevált.

Az 1941-es esztendő minden tulzás nélkül valóban ostromállapotot teremtett, mind a bel- mind a külterületeken. A mélyfekvésű részek /pl. a Hattyas, a Királyszék és a Buvár utcák/ és a már előző évben is sokat szerepelt telepek /a Károlyi, a Lindenföld/ mostoha sorsa tovább folytatódott, még nagyobb gondokkal. Ez jóformán természetesnek látszik, ha ennél a csapásnál egyáltalán lehet ilyesmiről beszélni. De a víz olyan nagy méreteket öltött, hogy a város előkelő villasora is veszélybe került. A Reggeli Ujság szerint: "Ha a villák telkeit fel nem töltik,

bent is volna már a házakban."¹⁸³ A védelmi nyulgátak így is károsodást szenvedtek. Az elöntését az akadályozta meg, hogy "a tóí földeken a villasortól nyugatra... valahogyan fel tudták fogni az érdekeltek a vizet."¹⁸⁰

A városi közgyűlési jegyzőkönyv tanusíthatja, hogy az egész város valóban csatatérre emlékeztetett. "165 épület dőlt össze és az álló épületeknek majdnem 100 %-a aláfalazásra vagy legalábbis tetemes költséget igénylő javításra szorul."¹⁸⁴

Nem valószínű, hogy valaha is tapasztaltak ilyen mérvű károsodást.

Az 1940-es év minden negatív következménye 1941-ben éreztette igazán hatását. S bár ebben az évben szemlátomást ugrásszerűen megnövekedett a városi kár, a jelentések nagyobb hányada a külterületekről érkezett, ahol egyszerűen és tömören szólva pánik uralkodott.

Hódmezővásárhely külterületén ebben az időben kb. 8000 tanya volt, s 1941 tavaszán "6200 károsult birtokos jelentkezett"¹⁸⁵ tudósított a helyi lap. S ha ebben az elmúlt év őszének káradata is szerepel, akkor is hihetetlenül nagymérvű a pusztulás. A pontosan kimutatható adatok szerint a tanyavilágban 1941-ben 1810 összedőlés és 2020 rongálódás keletkezett. Az egyik vásárhelyi ujság megállapítása szerint: "... Sajnos olyan óriási mértékű most a vízveszedelem, amelyet mi nem értünk, és amilyenre nem is számítottunk. Olyan földeken, amelyek soha vizet nem láttak, mintha források támadnának."¹⁸⁶ Majd valamivel később azt jelentette, hogy "a mi határunkban több kárt tett a víz, mint bárhol az országban."¹⁸⁷ S hogy ez mennyire nem túlzás, azt a víz alatt álló terület nagysága is mutatja; február elején a városhoz tartozó 136 000 holdból 40 000 kh-at, két héttel később 56 000 kh-at, május hónapban újból 40 000 kh-at borított víz.

Az év első felében Külső-Belső Szórhát, Erzsébet, Csomorkány, Hatrongyos, Mártélyfeketehalom, Katraszél, Kakasszék, Csókás, Kutas szenvedett a legtöbbet.

A vízbajokkal foglalkozó ujságcikkek többek között a következő címekkel hívták föl a figyelmet: "Csókáson, Hatrongyoson, Erzsébeten nagyon szomorú a helyzet!"¹⁸⁸, "A szórhátiak ölben viszik iskolába a gyermekeket!"^{uo.} "Segélykiáltások a vásárhelyi víztenger szigeteiről!"¹⁸⁹, "Csónakon járnak a katraszéli állomásra... Tanyák roskadoznak... a lécajtó magasságáig járnak a hullámok"¹⁹⁰, "Beledőlnek a lovak a kakasszéki tengerbe."¹⁹¹

Ilyen óriási víz mellett az utak nagyobb része járhatatlan, a tanyák közötti dűlőutak sártengere még a nyári melegben sem száradt föl teljesen. A víz nemcsak a gabonátblákon tett nagy kárt, hanem a szőlőkben és a gyümölcsösökben is. A Reggeli Ujság tudósítója ez utóbbit "százszázalékosra" becsülte, ami megközelítheti a valóságot.

Az év második felében a belvizfront jelentésének számaránya újból ugrásszerűen felemelkedett. A régiék mellett most újakkal is találkozunk. Így pl. a Farkiréten, a Nyéki dűlőn, a Hullámtéren, a Kutvölgyön, a Pusztán, a Kistóvölgyben hasonló a helyzet, mint a Csókáson, Hatrongyoson, Kakasszéken, ahol a tavaszi vízáradás ősszel is megismétlődött.

Hódmezővásárhely városának az utolsó nedves év, az 1942-es káradatai nagyon hiányosak. Kétségtelen, hogy az előző évben történtek bizonyos védelmi intézkedések és ezzel enyhül a veszélyeztetett külváros lakóinak gondja, de korántsem szűnt meg. A feljegyzések kb. 150 ház megrongálódásáról adnak hírt. A sokat emlegetett tófenéken, elsősorban a Csucsban és a Buvár utcák vonatkozásában gondoltak legkorábban a preventív intézkedés fontosságára. Így a szervezéssel foglalkozó VIII.b ügyosztály már februárban javasolta, hogy a felgyült hótömeg minél nagyobb mennyiségétől tisztítsák meg a város kritikus pontjait.¹⁹² Később az olvadás megindulásakor a Buvár utca lakóinak helyzetét az nehezítette meg, hogy a környező utakról, mint pl. a kutasi és Rerenczy utról jövő víztömeg itt

folyt le, ami csak fokozta a veszélyt.¹⁹³ A további kárbejelentések a Lévai, a Szabadka, a Bocskay és a Kolozsvári utcákról tesznek említést. Hódmezővásárhely városban 1942 tavaszán a Bonczos-telep sorsáról adtak ki még sok jelentést. Az olvadás megindulása után mintegy 300 ház volt veszélyben,¹⁹⁴ mert a telep vízművének főcsatornájában a víz olyan magasan állt, hogy az gravitációs uton nem tudott lefolyni az un. cigányéri víztárolóba.¹⁹⁵

Az előző két évben sokat emlegetett Hódtó környékén egy ideig javulás mutatkozott. A Reggeli Ujság szerint: "a Hódtóban érdekelt háztulajdonosok semmitől se féljenek"¹⁹⁶, ezt a nyugtatást a márciusban bekövetkező 7 cm-es apadásra alapozták.¹⁹⁷ Ez a megállapítás címként szerepel, a cikkből azonban az derül ki, hogy a Népkert alatt elvonuló hódtói kanális már több helyen kiöntött.^{uo.}

A helybeli lapok 1942 elején visszafogottabban tárgyalták a városi eseményeket, aminek a kártétel csökkenése mellett az volt az oka, hogy a figyelmet Hódmezővásárhely környékére kellett irányítani, mert a veszedelem itt csak csekély mértékben csökkent. Mégis kb. 1000 ház dőlt össze és 1696 rongálódott meg.

A március és április hónapban megszorodó belvizjelentésekben most nem annyira az adott körülmények minél szemléletesebb bemutatása, hanem a kártétel adatainak érzélem nélküli rögzítése került előtérbe. Ezek azonban a szüksézsavuság ellenére is sokat mondanak. Hódmezővásárhely határából április közepén 90 000 kh volt víz alatt, valamivel később ez 70 000 kh-ra csökkent.¹⁹⁸

A parasztgazdaságok mintegy háromnegyedét érte károsodás.¹⁹⁹ Így tehát a helyi lap tudósítása, amely szerint "... Olyan helyek is, melyek tavaly vízmentesek voltak mostmár kaptak és kapni fognak az áradatból"²⁰⁰ - föltétlenül helytálló.

Ezt a kártételt - a helyben lévő mostoha körülményeken kívül - a szomszédos megyékből lefolyt vadviz nagy mennyisége is okozta.

Az "idegen" vizek gondja az első két évben is égető volt, de a legnagyobb pusztítás 1942-re esett. Az ugyancsak szorongatott helyzetben lévő Békés és Csanád megyék területéről lefolyt áradat most elsősorban Hódmezővásárhely határának keleti és déli övezetét sújtotta.

A belvizpusztítás főbb helyeinek felsorolása azt mutatja, hogy az Orosházától Kunágotáig húzódó terület kisebb-nagyobb helységei és utjai szenvedtek leginkább károsodást. Hódmezővásárhelyt egy északról dél felé húzódó vizes gyűrű vette körül, aminek legfőbb hátránya a régi Hódtó irányába tartó lejtése volt.

Az utak közül a Hódmezővásárhely-Makó közötti, a szentesi, a kutasi, a csomorkányi, a Ferenczy, a csorvási és a sámsoni rongálódott, valamint a Kistelek-Hódmezővásárhely közötti szakasz nagyobb része lett járhatatlan, sőt az erzsébeti uton csónak közlekedett. A Reggeli Ujság március elejéről szóló tájékoztatása szerint: "A tanyák közt a járás-kelet már csak lóháton lehetséges... Rengeteg kárra lehetünk elkészülve."²⁰¹ Először még csak a mélyen fekvő laposokat borította összefüggő vizi-tükör, mint pl. a Királyszéki-lapos, a Susán-lapos, később azonban az ennél magasabb helyek is hasonló sorsra jutottak. A legtöbbet Pálé, Kakasszék, Pusztaszél, Kopáncs, Erzsébet, Sámson, Kutvölgy, Batida, Gorzsa, Szikáncs, Pósaalom, Szórhát szenvedett. Ugyanakkor Répáshát, Csókáson és a Gyulóban váratlanul jött az olvadás utáni nagy víz.²⁰²

A tanyák, falvak tavaszi állapotát jól jellemzi az egyik helyi lap beszámolója, amiben arról tudósított, hogy a hatósági állat-összeíró sok házat még megközelíteni sem tudott, és ezért dolgozatlanul tért vissza Hódmezővásárhelyre.²⁰³ "Egyes tanyákat - folytatta a lap - olyan nagy víz veszi körül, hogy a legmagasabb csizmának szárán is becsap a víz", néhol a lovaknak is hasig ér az áradat. A Pusztán valóságos források keletkeztek²⁰⁴, majd a csókási tanyavilág került "a legnagyobb veszélybe."²⁰⁵ Az 1942-es belvizpusztítás Hódmezővásárhely környékén április közepén tetőzött. "Már csak szigetek vannak ki a vízből - jelentette a Reggeli Ujság, majd így folytatta - a nagy tó vissza-

tér... A domb tetején már egy ásónyomra ott van a víz."206 En-
nek következtében több száz ember kilakoltatására került sor.207
A sok kilakoltatott károsult elhelyezéséről részben a városban
gondoskodtak.

Majd április második felében megállt a belviz növekedése, a
lassu apadás után sártenger akadályozta vagy késleltette a sür-
gőssé vált tavaszi mezőgazdasági munkák megkezdését. Májusban
pedig a legmélyebb helyeken is - mint pl. a kenyerei laposban -
fokozatosan csökkent a belviz. A nyári hónapok kezdetén - az
időjárás megváltozásával - a sokat szenvedett Hódmezővásárhely
és környékének lakossága örömmel tapasztalhatta, hogy 1942-ben
végre lezárult a három évig tartó megpróbáltatás.

Csongrád megyén kívül Csanád megyét is sújtotta a belvizpuszti-
tás. A rendelkezésre álló adatok szerint a három vizes esztendő-
ben a megye mintegy 10-30 %-át borította viz. Különösen súlyos
helyzetbe került még a megyén belül is a megyeszékhely, Makó és
külterülete.

Igy tükröződik ez a Makóra vonatkozó pontosabb káradatokban;

	1940	1941	1942
Összedőlt házak sz.:	172	161	28
Megrongálódott házak sz.:	202	704	1000

Az összedőlt házak száma fokozatosan, ill. az utolsó évben
ugrásszerűen csökkent, a megrongálódottaké viszont fokoza-
tosan nőtt. Ez a védelmi munkákkal és az építőanyag ellátá-
sával kapcsolatos.

Az első és a második évben Makó városa mintegy 500 000 P segílyt
kapott a belvizkárok helyreállítására. A harmadik évből csak
megyei adat állt rendelkezésre, Csanád-Arad-Torontál megye
2,3 milliót oszthatott szét a különféle munkálatok elvégzésére.
A valóságos kár ennek többszöröse, amit a megyében ekkor 21 mill.
P-re becsültek, hiszen kb. 70 000 kh őszi vetés ment tönkre.

Az első évben a Makón előfordult károsodás legnagyobb hányada a város szegénynegyedeire esett. A Honvéd városrész területén 90 ház összedőlt, 8 életveszélyes állapotba került, ezért a családokat kilakoltatták. Ezzel egy időben a Vertán-telepen 74 épületet pusztított el a víz. Miután ez a két terület hasonló helyzetben volt, mint a már ismert szegedi és hódmezővásárhelyi telepek, a belvizek itt szinte törvényszerűen következett be.

Ugyanakkor azonban a belviz a város feltöltött részeit is ostromolni kezdte, az egyik helyi lap közlése szerint: "Még itt benn, a városnak legmagasabban fekvő utcáiban is kezdenek lefeküdni a házak falai."²⁰⁸

Hasonlóan pusztított Makó távolabbi környékén is a belviz. /Makó külterülete 40 000 kh, a megye teljes területe 348 000 kh volt/

	1940	1941	1942
Összedőlt házak sz.:	82	194	1862
Megrongálódott házak sz.:	486	1176	5040

Ha az adatok nem is teljesek, de jól tájékoztatnak a belvizpusztítás nagyságának és súlyosságának alakulásáról. A második és a harmadik évben láthatóan különös mértékben növekedett. A megyét átszelő Maros folyó ekkor keletkező árhullámai még ezen felül külön is gondot adtak.

A víz elsősorban az őszi vetések fejlődését gátolta meg, ami a megművelt terület 50 %-át adta. Ilyen tekintetben a legnagyobb kárt Csanádpalota szenvedte, majd sorrendben Földeák és Makó határa következett.²⁰⁹

A belvizgondok márciusban kezdődte, Igás, Bogárzó, Deszk, Kiszombor, Királyhegyes, Nagykirályhegyes kárjelentéseivel,²¹⁰ a mélypont áprilisban következett be. Ferencszállástó, Kiszomboron, Apátfalván, Magyarcsanádon át Csanádpalotáig, Ószentivántól Földeákig, Kübekházától Püspöklelégig mindenhol találkoz-

hatunk kisebb-nagyobb vízborítással és épületrongálódással. Nagykopáncs környékén pl. néhol egy méteres mélységű belvíz-áradás keletkezett.²¹¹ A nyár és az ősz folyamán bizonyos enyhülés mutatkozott. Csak Földeákon, Királyhegyesen és Gorzsán maradt rosszabb a helyzet.

A következő, 1941-es esztendőben már jóval nagyobb károsodás tapasztalható, Makón a megrongálódott házak száma több mint a háromszorosára emelkedett. A bőséges őszi és téli csapadék már az év elején, januárban éreztette hatását. A belvítémában szűkszavu Makói Ujság most elég részletesen foglalkozott a Honvéd és a Vertán-telepek gondjával. A hőmérsékletingadozás csak rontotta a kialakult helyzetet, tudniillik "... a vertfalú házak - írta a lap tudósítója -, amelyek a nyáron nem száradhattak ki, a hirtelen jött nagy hidegben átfagytak, most ... felengedtek. Így pedig omlékonyvá válik a fal."²¹² Ez tehát nagyobb mérvű rongálódás egyik magyarázata. Már az első héten nyolc-tíz ház falának kidőlését jelentették.²¹³ Emellett feltűnő, hogy ebben az évben az utak felázása, vízborítása - mind a bel- mind a külterületen számottevő rongálódással járt. A városban pl. feldomborította a téglajárdákat, elsősorban az ószegedi ut vált járhatatlanná. A legtöbb közlekedési akadály a Makó-Hódmezővásárhely közötti utszakaszon volt, ez a vásárhelyi jelentésekben is sűrűn szerepelt. Bécsy Bertalan makói polgármester egyik kárfelmérő szemleutja alakalmával csak Katraszélig jutott el, mert innét kezdve "százméteres szakaszokat öntött el a víz az országutból."²¹⁴ Nem sokkal később, a vízvizsgáló mérnök autója is elült a katraszéli tengerben,²¹⁵ sőt szintén hatalmas víztenger fenyegette a Hódmezővásárhely-makói vasutvonalat is.²¹⁶ De hasonló volt a helyzet a földeáki, a püspöklelei, a kiszombori, a csanádapácai, a csanádpalotai, a mezőkovácsházi és a kaszaperi utvonalon is.

Már az utak vízborítása is mutatja, hogy 1941-ben a Makó környéki falvakban és a tanyákon rosszabb körülmények alakultak

ki, mint az előző évben. Az összedőlt háza száma kétszeresére, a megrongálódottaké közel háromszorosára emelkedett. Ezeket az adatokat a kárbejelentések nagy száma támasztja alá. Az év első két hónapjában érkezett a legtöbb, de a melegebb időszakban sem szűnt meg, és ősszel megközelítette az év eleji maximumot. Nagykopáncs, Dál, Igás, Pitvaros, Püspöklele, Apátfalva, Királyhegyes, Rákos, Karabuka, Kopáncs, Nagylak, Kaszaper, Medgyes-egyháza, Földeák helységek a kárlista állandó szereplői.

Ezekon kívül egy-két faluban szinte reménytelenre tette a lakosság helyzetét a víz. Magyarcsanádon pl. az un. Dobrudzsa negyedben, amelyet háromnegyed méter mély víztenger vett körül, a Makói Ujság jelentése szerint "... Az alulról átázott falak már eddig 19 ház összeomlását eredményezték... még további 42 ház fenyeget bedőléssel."²¹⁷ Ez az adat csupán egy kis község egyetlen részéről való. Ugyanakkor Kövegyen "10 ház ... összedőlt, 60-at pedig sürgősen ki kellett üríteni."²¹⁸, Nagykopáncson 32 tanya vált a víz martalékává.

A Makó környéki belvizpusztítás komolyságát az is mutatja, hogy báró Bánffy Dénes földművelésügyi miniszter személyesen tárgyalta tekintélyes állami és Csanád megyei vezetőkkel erről a kérdésről.²¹⁹ A megbeszélésnek két következménye is volt; az egyik, hogy az országos árvízvédelmi kormánybiztos mellett a három különösen veszélyeztetett megye /Csongrád, Békés és Csanád/ önállóan működő szakembert kapott Patonay Ignácz /!/ miniszteri osztálytanácsos, vízépítési felügyelő személyében.²²⁰

A másik eredménye, hogy a jelzett pitvarosi, nagylaki, nagykopáncsi, magyarcsanádi, apátfalvi és kövegyi határt elárasztó vadvizek gyors levezetésének költségeire 50 000 P-t bocsájtottak rendelkezésre, pedig a pénzkiutalással mindig szűkmarkuan bántak.²²¹

A mindig óvatos makói ujságíró az első időszak krónikáját látva megállapította, hogy a "fellépő vizbajok méreteikben máris túlhaladják az előző tavaszi vizbajokat."²²²

Vigasztalan látvány több száz, sőt ezer hold viz alatt, nem csoda, hogy később rezignáltan jelentette ki: "Itt csak az Uristen segíthet."²²³ Olyanra is volt példa, hogy nem lehetett dolgozni, egyáltalán megközelíteni sem az elöntött területet, reménytelen vállalkozásnak tűnt a levezető árkok bővítése vagy ásása. Az egyik helyi lap megállapítása szerint: "A vizbajok a megye egyes részein nemhogy enyhülnének, de még növekednek... Mezőkovácsházán, Nagybánhegyesen, Medgyesbodzásán... nem lehet elvezetni a vizet a közeli vízfelfogóba."²²⁴ Az utóbbi helyen egy-két ház kivételével az egész község egy víztengerben állt.²²⁵

A naptár pedig lassan az aratás kezdetét mutatja, de amire számítani is lehetett - ezt több héttel visszavetette a vizgond, már ahol egyáltalán megmaradt az őszi vagy tavaszi vetés. Az 1941-es belvizkár elsősorban a kelet-csanádi részt sújtotta, s a jelzések azt mutatják, hogy a késő őszebe nyúló időig ez nem is szűnt meg.

A harmadik évben, 1942-ben Csanád megyében is - Csongrád megyéhez hasonlóan - elsősorban a koratavaszi hónapokban, márciusban és áprilisban jelentkeztek a vizgondok.

Makó város területén a megrongálódott házak száma az első évi rongálódáshoz képest ötszörösére, a második évhez képest mintegy másfélszeresére nőtt. A külterületen még szomorubb volt a helyzet, mert az összedőlt házak száma 1940-hez képest közel tizszeresére, a megrongálódott házak száma kb. négyszeresére emelkedett.

Csanád helyzete nemcsak a szomszédos megyék közvéleményét foglalkoztatta, hanem az országos lapokból minden újságolvasó értesülhetett a Maros-menti délvidék súlyos gondjairól.

1942 februárjában az árvízvédelmi kormánybiztos posztján újabb csere történt, s most a már korábbi időkből ismert Bárczi János a földművelésügyi minisztérium államtitkárságáról megint a belvizelleni védelem szervezésére kapott megbízatást, s első utja éppen Csanádba vezetett.²²⁶

A Délmagyarország tudósítójának megállapítása szerint most nemcsak Vásárhely "idegen vize" folyik át Makó felé, hanem román fennhatóság alatt lévő területekről is nagytömegű víz érkezett.²²⁷ A Népszava munkatársa megemlítette, hogy itt "a veszély nagyobb, mint a múlt évben volt."²²⁸

A bel- és külterületek vízborítása a várható kártétel megközelítően pontos mutatója lehet. Makó város közvetlen határában március közepén 11 000²²⁹, március végén 24 5000,²³⁰ április végén már 30 000²³¹ kh-at - tehát a határ háromnegyedét - víz borította. Ugyanakkor a megye 348 000 kh-jából 130 000 kh-on volt hasonló helyzet.

A vásárhelyi Reggeli Ujság tudósítója úgy értesített, hogy Makó város területén 1000 ház omladozik.²³²

Éppen erre az időszakra vonatkozóan pontos adat áll rendelkezésre a Makói Levéltár anyagában, így könnyen összevethető az ujsághirrel. Március 4-én a polgármester jelentette az alispánnak, hogy "... a város területén az összedőlt házak száma 3, az alátámasztott házak száma 30, a veszélyeztetett házak száma 180."²³³ A következő hetekben az olvadás, majd az esőzés hatására tovább emelkedett a belviz szintje és április elsején a makói polgármester Bonczos Miklóshoz intézett levelében a következő károsodásról számolt be. "... 28 ház összedőlt, 895 ház megrongálódott."²³⁴ Ha az ujságíró nem is közölt pontos adatot, az valószínűleg mégis megfelelt a tényeknek. Nem bizonyos ugyanis, hogy minden kárvallott bejelentése megérkezett az illetékeshez. Ez abból is kitűnik, amit április 14-én közöltek a lakossággal: "Minden háztulajdonos, akinek a háza összedőlt vagy részben megrongálódott, ezt a tényt 8 napon belül hatóságomhoz bejelenteni köteles. A bejelentést postai levelezőlapon kell megtenni. Szóbeli bejelentést hatóságom nem fogad el."²³⁵ Így valószínű, hogy nem egy szóbeli bejelentés maradt orvosolatlan, vagy el sem jutott rendeltetési helyére.

Makó külterületének 1942-es krónikájához tartozik a vásárhelyi Reggeli Ujság beszámolója, amelyben megállapítják, hogy "Csanád megyében nagy bajok vannak... félreverték a harangokat

és zugtak a szirénák."²³⁶ Kisérteties és tragikus hangulatot idéző hangok ezek, amelyek szinte bevezetik a mintegy két évvel későbbi közvetlen háborús állapotot. Most még azonban a belviz pusztít, s ez ellen folyik a harc.

Az épületekben esett károsodáson kívül a mezőgazdasági termelés csökkenése és az állatállomány pusztulása csak tetézte a bajokat. A makói polgármester március végén jelentést küldött az alispánnak, hogy a felmérések szerint: "A belvizek következtében 880 db ló, 1040 db szarvasmarha, 3950 db sertés, 170 juh nincs takarmánnyal ellátva."²³⁷ A nagy vízfedés miatt sem a beszerzés sem a szállítás nem volt lehetséges, hiszen az országutakat és a bekötőutakat most is több helyen elöntötte a víz – és mint az előző esztendőben – járhatatlanná tette vagy megrongálta azokat. "Csanád vármegyére és Csonka Arad megyére nagy vízmennyiség ömlik – írta a Népszava munkatársa, majd így folytatta – "Az Elek-csanádapácai megyei utat ellepte a víz. A kétegyházi-kevermesi ut 400 méteres szakasza víz alatt áll."²³⁸ A falvakból érkezett kárbejelentések hosszú sora jól mutatja, hogy a három szomszédos belvizzel küszködő megye sorsa elválaszthatatlan egymástól, ilyen tekintetben eltűnnek a közigazgatási határok. Orosháza, Csorvás, Gyula nevei is szerepelnek Tótkomlós, Kaszaper, Csanádapáca, Medgyesbodzás, Medgyesegyháza, Bánkut, Nagykamarás, Almáskamarás, Dombiratos, Kevermes, Földeák, Püspöktele említése mellett.²³⁹ Kunágótán nem kevesebb, mint 1000 ház összeomlására számítottak, a vásárhelyi Reggeli Ujság szerint: "Kunágota elveszettnek tekinthető,"²⁴⁰ s az adatok alapján ebben alig volt túlzás, hiszen 191 ház dőlt össze, 250 házból kellett kilakoltatni és 300 ház megrongálódott. Csanádapáca sorsa még rosszabb, itt 551 ház dőlt össze és 520 majdnem lakhatatlan.^{uo.}

A kárbejelentések május végéig tartottak, majd az azt követő időszakban – Csongrád megyéhez hasonlóan – Csanád megyében is lekerült a napirendről. A természeti csapás ezzel megszűnt.

Csongrád és Csanád megye hároméves belvizkára:

2

En az évben történt!

ÉV		SZEGED		VÁSÁRHELY		MAKÓ	
		összed.	rong.h.	összed.	rong.h.	összed.	rong.h.
1940	VÁROS	259	713	250	257	172	202
	KÜLT.	927	1437	?	500	82	486
1941	VÁROS	572	1193	165	875	161	704
	KÜLT.	1539	5117	1810	2020	194	1176
1942	VÁROS	23	926	?	150	28	1000
	KÜLT.	2000	?	1000	1500	1862	5040
ÖSSZE	VÁROS	854	2832	415	1282	361	1906
	KÜLT.	4466	6554	2810	4020	2138	6702

Belterület összesen: 7 650

Külterület összesen: 26 690 épület

A belvizpusztítás tehát mind a két érintett megyében, ill. mind a három városban és környékén hasonló intenzitással és módon történt. Ennek okai részben az azonos vagy közel azonos geológiai, időjárási és előnytelen földrajzi elhelyezkedési viszonyok. Másrészt, a természeti körülményeken túl, a politikai, közigazgatási körülmények is megegyeztek. Amint láttuk, legtöbbit a külvárosi szegénynegyedek és a telep lakók szenvedtek, amit a rossz elhelyezkedés, a közművesítés hiánya, a helytelen építkezés és a mentési munkák lassúsága vagy akadozása magyaráz.

A belviz pusztítási görbéjének alakulásában sincs számottevő eltérés. 1940 a hirtelen történt megdöbbenés éve, az ekkor kialakult helyzetet inkább a kapkodás, a fél- vagy látszatzmegoldások, az átfogó védelmi munka elodázása jellemezte. Nemcsak az érintettek, hanem a hivatalos szervek is abban reménykedtek, hogy a következő évben megszűnik a természeti csapás. Ez azonban - mint tudjuk - egyik helyen sem következett be. A vadviz 1941-ben kulminált, bár - ha rövid időre is - 1942 tavaszán - éppen gyors jelentkezése miatt-, néhol az 1941-évben tapasztalt kártétel nagyságát is meghaladta. A belvizvédelmi munkában a legtöbbet a második vizes esztendőben tettek, amikor szó szoros értelemben válságossá vált e vidék kártszenvedett lakosságának léte.

Az alapvető azonosságok mellett bizonyos eltérések is észrevehetők.

Természeteszerű, hogy mind a három város vezetőinek és vízügyi szerveinek nagy gondot okozott a bekövetkezett kártétel, de nem mind a három város volt egyformán "édes gyermeke" a központi kormánzatnak a velük való törődés, a védelem szempontjából. Szeged, mint délvidéki nagyváros - tekintélyes szerepet játszott, Makó jelentősége az "országgyarapítás" idején újból megnőtt, Hódmezővásárhely azonban kiesett ezekből az előnyökből. A helyi szervek itt küszködtek a legdrámaibb és olykor a legeredménytelenebb módon.

A közvélemény tájékoztatása sem egyforma. Talán a szegedi lapok és a gyéren megmaradt levéltári anyag mondható a legreálisabb hangvételűnek. Makón legtöbbször szűkszavu közlést adtak ki - amig lehetett-, inkább leplezni, mint feltárni igyekeztek a bajt. A hódmezővásárhelyi sajtóban az újságírók olykor végletes módon nyilatkoztak, de a levéltári anyag egyöntetűen mutatja a valóban kétségbeesett és sokszor eredménytelen küzdelmet.

Amiben viszont semmiféle különbség sincs, az a földhözragadt szegénység és a külvárosi proletárok szenvedése, ez Szeged és környékén éppen olyan súlyos volt, mint Hódmezővásárhelyt vagy Makón.

IV. A DÉL-ALFÖLDI VIZVÉDELMI SZERVEK MŰKÖDÉSE

Az 1940-42-es nagy ár- és belviz természeti-társadalmi következményü kárfelmérése jelzi, hogy milyen óriási feladat hárult a vízvédelemre.

Ennek megszervezése, a pénzügyi ráfordítás, az egyéb anyagi kérdések, valamint a hivatalos szervek gyakorlati és erkölcsi hozzáállása jól jellemzi az akkori politikai viszonyokat, a helyi és az országos vezetés közgondolkozását.

Már a belvizpusztítás alakulása, méretei alapján is feltűnik, hogy a megelőzés területén súlyos mulasztások történtek. A károsodás emelkedése vagy stagnálása pedig a munkálatok elégtelenségéről tanuskodik.

A pontosabb helyzetkép kialakítása érdekében tekintsük át a hazai ár- és belviz elleni védekezés gyakorlatát az adott időszakban történő működésének lehetőségét és gondjait.

Az ár- és belvizvédekezés nem tartozik a könnyen megoldható feladatok közé. Mindkét elemi csapásnak sajátos, jellegéből fakadó nehézségei vannak. E dolgozatnak nem feladata a vízügyi szakma precizitásával a legapróbb részletekig elemezni ennek tudományos összetevőit. A kérdés általános, inkább szociográfiai körülményeinek vizsgálatában mégis ki kell emelni néhány tényezőt, amelyek a rendelkezésre álló források alapján megmutatják, milyen helyzetben voltak a történelem és a politika eme igen viharos esztendeiben a vízügyi kérdésekkel foglalkozó szervek.

Semmiképpen sem hanyagolható az a társadalmi rendszer, amelyben ezek az események történtek. Éppen kapitalista, azaz tulajdonosi voltukból adódott, hogy a különféle tár-

sulatok nehéz helyzetbe kerültek. A második világháborúba történt bekapcsolódás csak még rosszabb helyzetet teremtett.

A hazai ár- és belvizvédelem ebben az időszakban már szervezés tekintetében is egyenetlen képet mutatott. Ilyen például a társulatok önállósága, sőt elszigeteltsége, amely eleve elszakította egy központi, egységes tervezéstől. Nem egy nagyobb egység /megye vagy tájegység, az ország/ érdekeit tartotta szem előtt, hanem csak a sajátjukat. "... Árvizvédelmi rendszerünk nem megfelelő ... nem kapcsolja össze megfelelő módon a topográfiaiilag egybetartozó területeket... az ármentesítési határ sok esetben egyben érdekhatár is két társulat között... az ármentesítési területeket másként kell felosztani"²⁴¹ - írta egy korabeli szakember.

Igy gyakran megesett, hogy a társulat határa nem esett egybe a vízgyűjtőterület határaival. A vízgyűjtő és víztároló részek árvizvédelmi elkülönítése csak megnehezítette a védelmet. Ezeknek az intézményeknek általában állami segítség nélkül kellett működniök. Bár elhangzottak államosítási követelések - pl. a parlamentben -, de döntő intézkedésre nem került sor. Ebből ugyan előny is származhatna - a fokozott öntevékenység, de ez valójában csak látszattá halványodott. Rendszerint veszélyeztetett időszakban derült ki, hogy az állami irányítás, a földművelésügyi minisztérium függvényei voltak - annak minden előnye nélkül.

Ez lehet a magyarázata annak, hogy ebben a témában, a belvizveszély időszakában olykor egymásnak ellentmondó nyilatkozatok is elhangzottak. A szegedi törvényhatósági ülés 1940 májusában indítványozta, hogy az ország árvédelmének állami kezelésbe vétele, egységesítése, az ármentesítő társulatok felosztása és államosítása érdekében felirati kérelemmel járuljanak a kormányhoz.²⁴² A hódmezővásárhelyi közgyűlés résztvevői azonos időszakban történt megbeszélésekor viszont arra a megállapításra jutottak "... hogy az ármentesítő társulatok álla-

mosítása nem vezet célhoz."²⁴³ A harmadik belvizes esztendő tapasztalata alapján Bárczi János árvízvédelmi kormánybiztos 1942-es nyilatkozatában hangsúlyozta, feltétlenül szükséges, hogy az egész árvízvédelmi hálózat összefüggően működjék. Csak ebben az egy kérdésben tapasztalható vita és bizonytalanság is jól mutatja a szervezet hiányosságait.

Mindezzel összefüggésben a társulatok a következő gondokkal küszködtek:

Az első, mindig visszatérő probléma a pénzügyi ellátottság kérdése volt. Csatornák, levezető árkok ásása, tisztítása, bővítése, szivattyutelepek, zsilipek létesítése, javítása, üzemeltetése, védelmi anyagok beszerzése, a munkák elvégzésére fordított összeg még normális időjárású esztendőben sem kevés, nem beszélve a szárazság elleni védekezésről, mert az öntözési lehetőségek kialakítása is a vízügyi szervek feladata lett volna. Nyilvánvaló, hogy a kiadások megsokszorozva jelentkeznek a vizes esztendőbe.

Mi adta a kiadások fedezetét?

A legközvetlenebb pénzügyi forrás a társulatok területén lakó gazdáktól beszedett bérleti díj. A Szegedi Ármentesítő és Belviz-levezető Társaság 1940 nyarán tartott közgyűlése megállapodott abban, hogy "az ártéri birtokosokra 5,60 P-t vetnek ki holdanként."²⁴⁴ Ez az összeg egy szegény vagy kisparaszt számára elég magas. Természetesen nemcsak Szegeden, hanem Hódmezővásárhely és Makó környékén is hasonló volt a helyzet, mert a Kőrös-Tisza-Maros Ármentesítő Társulat az első vizes esztendőben az ártéri birtokosoktól 30 %-kal kért többet, mint az előző időszakban.²⁴⁵ A bérleti díjra tehát jellemző, hogy egyrészt követi az általános drágulást, másrészt pedig vizes esztendőben többszörösére emelkedik.

Ennek kettős buktatója is volt. Száraz évben nem szívesen fizettek a kisparasztok, ugyanis semmi hasznát sem látták, vizes esztendőben pedig éppen ők szenvedtek a legnagyobb kárt, tehát nem volt miből a szükséges összeget előteremteni.

Ez a téma többször napvilágot látott a sajtóban, s olykor sikerült is megakadályozni, hogy a kárvallottak nagyobb díjat fizessenek. A Makói Ujság 1941-es híradása szerint éppen a Körös-Tisza-Maros Ármentesítő Társulat vezetőségének határozatát bírálta, amely nem elégedett meg a 30 % -kal, hanem később közel háromszorosára akarta emelni az ármentesítési járulékokat a jövő /1942-es/ esztendőre. "A mélyfekvésű földek gazdáit két év óta valósággal üldözi az árvíz, s oly mélyen sujtja, hogy joggal inkább kiméle- tet, mint újabb megterhelést várhatnának."²⁴⁶

A kisbérlők ilyenfajta védelme hozzátartozott ahhoz a szociális törődést mutató demagóg kampányhoz, ami az ellenforradalmi rendszer politikáját akkor jellemezte, ha az alapvető hiányosságok és törvényteleniségek súlyosan veszélyeztették az eredeti gazdasági politika végrehajtását.

A bérleti díjak emelése tehát elhibázott és egyben hálátlan feladat is, pedig a védelmi rendszer kiépítéséhez sok pénzre van szükség. Az állam nagyon egyszerűen átjátszotta a felelősséget a társulatoknak, azok pedig a kárvallottakhoz továbbították.

Az anyagi fedezet pótlásának másik módja az államsegély kérése volt. Ez azonban bizonytalan és jóval kevesebb, mint amennyire szükség lenne. A Duna-Tisza-völgyi Árvízvédelmi Társulat jegyzőkönyvében olvasható: "... a szivattyuzandó belvíz mennyisége az előző 10 év átlagának az idei évben /1940-ben/ öt-tízszeresére emelkedett. Az eddig tapasztalt maximális vízmennyiségnek azonban az idei szivattyuzás alá került mennyiség két-háromszorosára tehető... A vízi társulatok felkészülése 4 millió felüli összeget jelentett... A társulatok államsegélyt kértek /1,5 mill./, de nem kapták meg."²⁴⁷ Ebből is világosan kiderül, hogy számottevő anyagi fedezet híján a szükséges védelem 20-30 %-át teljesíthették, mégpedig államsegély nélkül.

Ehhez még azt is hozzá kell tenni, hogy a társulatok működési adót fizettek az államnak - 8,5 millió P-t -, tehát még ilyen szempontból is érthető a segélykérelem.

Az első félév tanulsága után, a nagy károsodás felmérésekor már az állami szervek is többet törődtek az ár- és belviztársulatok anyagi helyzetével, bizonyos mennyiségű államsegélyt juttattak részükre, de korántsem annyit, ami akárcsak a problémák zömét megoldotta volna.

Ennek az volt az oka, hogy vízügyi kiadásra a legkevesebb ráfordítást terveztek annak ellenére, hogy 1936-tól nyilvánvalóvá vált a nedves periódus kezdete, de a háborúra készülő országban a vízügyi szakemberek figyelmeztetése ellenére sem fordítottak erre gondot. 1940 tavaszán, amikor látható lett, hogy hosszú évtizedek óta nem tapasztalt belvizpusztítással állnak szemben - egy áprilisi minisztertanácsi ülés megállapította, hogy a hirtelen felmerült kiadásokat országos adománygyűjtésből és az államkincstár terhére oldják meg, de hozzátették még, hogy "... az államkincstár terhére eső kiadásokra megfelelő költségvetési fedezet nem áll rendelkezésre."²⁴⁸

Igy került sor ez év májusában 585 500 P szétosztására, amiből összesen 34 társulat részesült.²⁴⁹ Ennyi pénz harmincnyolc része nem sok, ezért még ugyancsak 1940-ben mintegy 11,5 millió került kiosztásra, amiből kb. 65 társulat részesült. Természetesen elosztva még mindig jóval kevesebb, mint a felmerült szükséglet. A társulati segélyt szétforgácsolt módon juttatták, egyrészt, mert egyik szervezet sem dolgozhatott állami dotáció nélkül, másrészt, mert kevés alaptőkével rendelkeztek.²⁵⁰

A vásárhelyi Reggeli Ujság 1941 tavaszán közölte, hogy a helyi ármentesítő társulat addig mennyi állami támogatást kapott.

"Először 33 ezer, aztán 90 ezer, majd 16 ezer P-t, legutóljára 434 ezer P-t, később függő kölcsönként felvett 150 ezer P-t... még ez is mind kevésnek bizonyult, éppen ezért mostujabb 400 000 P-ös függő kölcsönnek felvétele vált szükségessé."²⁵¹

Tehát segély mellett kölcsön is szerepelt, amit idővel vissza kellett fizetni.

Ilyen bizonytalan anyagi körülmények között gyors és hathatós segítséget nyújtani egyáltalán nem lehetett. Még 1942 nyár elején is, amikor a belvizveszély szűnőben volt, és csak az utómunkálatok befejezését szorgalmazták - a szegedi törvényhatósági közgyűlésen Csorba János fölszólaló megjegyezte, hogy "... A belvizlevezető társulatok ezzel a katasztrófával megbirkózni nem tudnak, tehát az állam irányítása és anyagi ereje kell, hogy a vármegyének segítségére siessen."²⁵²

Ezekén kívül a társulatok még két anyagi forrásra számíthattak; Így a megye, ill. a székhelyek költségvetéséből bizonyos támogatást kaphattak. Pl. a Szegedhez tartozó Ármentesítő évente 20 000 P-t vehetett föl a várostól.²⁵³ De ez is csak szűkös segítséget jelentett.

És végül részesültek az országosan megindított gyűjtési akció során kapott összegből is. Az ebből befolyt pénzt elsősorban és érthetően maguk a károsultak kapták, igaz, végeredményben ez volt számukra az egyik legbizonytalanabb anyagi forrás.

Mindent összevetve megállapítható, hogy a hivatalosan is kizárólag az ár- és belvizvédelemre létesített szervek az anyagi ráfordítás elégtelen volta miatt kb. csak 50-60 %-ban végezhatték el a védelmi munkálatokat.

Az anyagi-pénzügyi kérdés nem az egyetlen hátráltató tényező az ár- és belvizvédelmi társulatok munkájában. Olyanra is volt példa, hogy nem foglalkoztak a belvizrendezéssel, hanem elsősorban árvédelemre rendezkedtek be. A 40 Tisza-völgyi ármentesítő társulat közül hét nem vonta körébe a belvizrendezést.²⁵⁴ Nem kétséges, hogy milyen megpróbáltatást jelentett ez a három belvizes esztendő az ilyenfajta társulatoknak és elsősorban az érintett lakosságnak. De ez annál is inkább érthető, mert egy 1923-ban elfogadott 41. sz. törvénycikk kimondta a kötelező belvizrendezést. Mindez az idők folyamán, ellenőrzés híján feledésbe merült.

Éppen ezzel kapcsolatban előfordult szakmai vita is, miszerint a belvizrendezés tulságosan kiszáritja a talajt, még aszályosabbá teszi az Alföld éghajlatát, ami a további fokozatos elszikesedéshez vezet. Bárczi János árvízvédelmi kormánybiztos 1942 tavaszán kelet-csanádi szemleutja után kiemelte, hogy az "1927-35-ös esztendőben, amikor száraz periódus uralkodott, a közönség idegenkedett az ármentesítő társulatok szervezésétől... Éppen ezért sok helyen levezető csatornák és szivattyúk nem állnak rendelkezésre. A most bekövetkezett helyzetben tehát nem lehetett teljes és tökéletes árvédelmet megszervezni."²⁵⁵ Ez nem csupán egyszerű problémaelhárítás. A társulatoknak ugyanis nemcsak saját területükön adódott nehézségeken kellett volna urrá lenni, hanem a közbülső, vizügyi szervezés alatt egyáltalán nem álló területeken is. Ez nem egyszer vezetett surlódásokhoz, a polgármesteri hivatal vagy az árvédelmi osztály gyakran tárgyalt ilyen eseteket. Így pl. a Szárazéri Belvizlevezető Társulat jegyzőkönyvbe vette: "... a Tiszabalpariti Vizlevezetések árvédelmi miniszteri bizottsága a társulati ártéren kívül fekvő vizek levezetése céljából számtalan csatornát létesített, melyek mind a Szárazéri főcsatornába vezették vizüket... arról nem történt gondoskodás, hogy a víz a főcsatornából a Marosba tovább is vezettessék, ami újabb elöntéseket okozott... a Társulatnak nem lehet feladata az idegen, külső vizek levezetése, ez kizárólag az állam feladatát képezi."²⁵⁶ A Körös-Tisza-Maros Ármentesítő közgyűlésén megjegyezték, hogy "miniszteri biztosi megállapodás történt arra vonatkozóan, hogy a Szabadkai uti szivattyúzás nem a Társulat feladata... precedensül nem szolgálhat."²⁵⁷

A társulathoz nem tartozó terület védelme még akkor is külön tehertétel volt, ha esetleg erre anyagi fedezet is rendelkezésre állt. A Körös-Tisza-Maros ÁT gyakorlatában megtörtént pl., hogy 1941-ben a Csanád megyei főjegyző, Issekutz Béla utasította a szervezet vezetőségét a Szikesér rendbehozatalára. "Ez az ér...

nem a társulaté, de a Társulat kapott pénzt a csatorna rendbehozatalára."²⁵⁸ Az idegen terület csatolása tehát többletmunkát és egyben felszereléssel történő ellátottságot igényelt, néha a kisajátított föld megvásárlása is fölmerülhetett.

A Szárazéri Belvizlevezető Társulat 1940-ben tanácskozásán egyemberként elvetette, hogy Makó város határában a még hiányzó 11 km-es csatornaszakaszt megépítse. Az ok a következő volt:

"... a Társulat mindenkor kész a felmerült bajok orvoslását ellátni, de az érdekeltek részéről megkívánja, hogy a csatorna részére szükséges földet ingyen bocsássa a Társulat rendelkezésére."²⁵⁹ Ezzel a témával ugyancsak 1940-ben a minisztertanács is foglalkozott és a jegyzőkönyv szerint "... a vizlevezető művel céljára szükséges területeknek a tulajdonosoktól való megszerzése még jobban késlelteti a szükséges vízi munkálatok elvégzését."²⁶⁰ Így hátráltatta a tulajdonjogi kérdés is a belvízkárok csökkentését.

Bár egyes esetekben a társulatok még idegen területek csatolására is hajlandónak mutatkoztak, mert a különkiadás ellenére megkönnyítette az egyébként is a társulatra váró mentési munkát. Ezt az intézkedést hozta pl. a Csongrád-sövényházi és a Háromasalgyői Ármentesítő.²⁶¹

Az állami szervekkel kapcsolatos ellentéteken túlmenően belső, társulati és az egyes intézmények közötti nézeteltéréssel is találkozhatunk.

Felmerül, hogy a Körös-Tisza-Maros Ármentesítő és a Szárazéri Társulat egyesüljön, amit az utóbbi elvetett.²⁶² Így mintegy 300 000 kh terület közös védelme alakulhatott volna. Arra hivatkoztak, hogy ez a fennhatóság csak bonyolította volna az amúgy sem egyszerű viszonyokat és védelmet.

Az ár- és belvízvédelmi társulatoknak a belvízkárokat felmérő és bizonyos tanácsokat adó, határozatokat hozó speciális mezőgazdasági bizottsággal kellett együttműködni. Ezt a földművelésügyi miniszter körrendeletben szabályozta.

Tagjai rendszerint városi, községi előljárókból és csak ritkán tényleges vízügyi szakemberekből tevődtek össze. Pl. Lisztákban jószágfelügyelő, jegyző, műszaki tanácsos, főszolgabíró, polgármester, tisztifőügyész, országgyűlési képviselő, földbírókos nevével találkozhatunk.

A társulatok huzódoztak az idegen bizottsággal történő együttműködéstől, de egy országgyűlési képviselővel vagy a polgármesterrel szemben eleve alárendelt szerepet játszottak.

A Szegedi Ármentesítő pl. a következő figyelmeztetést kapta. "Panasz érkezett hozzám amiatt, hogy vízügyben a hatóságok a mezőgazdasági bizottság meghallgatását elhatározásaik meghozatala... előtt... elmulasztják... felhívom... a mezőgazdasági bizottság véleményét okvetlenül hallgassa meg."²⁶³ - közölte a földművelésügyi miniszter leiratában.

Figyelemre méltó, hogy ezek a bizottságok⁴ amellet, hogy kevés szakemberrel rendelkeztek - a 30 tagjából egy sem akadt a kárvallott gazdák közül, pedig valószínű, hogy a jegyző vagy a főszolgabíró helyett nagyobb hasznát látták volna.

A társulatoknak tehát kötelező volt a bizottságokkal együttműködni, de ez korántsem gyorsította meg a munkát, inkább sokszor lassította. A kárfelmérésre mindenképpen szükség volt, hiszen így kezdhettek hozzá a sorrendben legsürgősebb védelmi tevékenységhez. A hatalmas belvizes területek felméréséhez szakértelemmel rendelkező, összehangolt és gyors munkát végző bizottságok kiküldésére lett volna szükség.

A Szeged környéki belvizvédelem akadozását 1940 tavaszán a helyi hivatalos szervek Bőnczós Miklós árvizvédelmi kormánybiztosnak a következőképpen magyarázták. "Szeged város területe összesen 142 000 kh-t tesz ki... Az árvizkárosultak ezen az óriási területen annyira el vannak szórva, hogy a munkálatok az öt bizottság útján is rendkívül lassan fognak haladni."²⁶⁴

Az országos szerveken kívül kritika illetheti a társulatokat is, bár ez semmit sem von le abból, hogy a veszélyeztetett időszakban erejükhez mértén igyekeztek általában a lehető

legröbbit megtenni a víz elleni intézkedésben. Többször érte vád őket a munkák elégtelen elvégzéséért. Pl. éppen a Száraz-éri Belvizi Társulatról írta a Makói Ujság 1940-ben: "... a Társulat által a vásárhelyi határból a pusztafensíki részről be-
léje eresztett vizeket nem volt képes levezetni."²⁶⁵

Az is előfordult, hogy késtek a főcsatornák között huzódó bel-
vizek levezetésével, még akkor is, ha a zsilipek nyitva vol-
tak.²⁶⁶ A Körös-Maros-Tisza ÁT is kapott bírálatot. A kárvallott
panaszosok tucatjai keresték föl a társaság irodáját vagy a
polgármestert. A megvitatatandó ügyek a közgyűlésen kerültek
szinre, ahol az egyes csoportok heves szópárbajt vívtak egy-
mással; hivatalos kiküldöttek, társulati szakemberek csap-
tak össze. A Körös-Tisza-Maros ÁT ... rendkívüli közgyűlést
tartott - írta 1941-ben a Makói Ujság -, meglehetősen izgal-
mas volt, mert az érdekeltségek vezetői igen heves szemre-
hányásokkal illették a Társulat vezetését a múlt hibáiért
s a jelenlegi vizbajokért."²⁶⁷ Ezen a közgyűlésen új szivattyu-
telepek létesítését határozták el, s szembeszálltak a vádas-
kodásokkal. "A Társulat mérnökei igazuk tudatában az ellenük
emelt panaszokra... azzal feleltek, hogy fegyelmi vizsgálatot
kértek maguk ellen."^{uo.}

A vízügyi társulatok mellett a nagyobb városok mérnöki hivata-
lához futottak be még az ár- és belvizvédelem ügyei.

Megyei vonatkozásban a főispán, az alispán, ill. a városok polgár-
mesterei foglalkoztak a helyi bejelentésekkel. Felső fokon a
minisztertanács tárgyalta az ügyeket.

Ezeket kívül a felszaporodott problémák intézésére külön árviz-
védelmi megbizottakat neveztek ki. A kormánybiztos feladata az
árvizek, belvizek pusztításának megelőzése, valamint a lakosság-
nak megfelelő anyagi támogatás biztosítása,²⁶⁸ továbbá a kártétel
miatt megrongálódott lakóházak és melléképület helyreállításá-
nak irányítása volt.²⁶⁹

1940-42-ben váltakozva három kormánybiztos folytatott tevékeny-
séget:

Bauer Sándor
Bárczi János
Bonczos Miklós

V. AZ 1940-42-ES ÁR- ÉS BELVIZ ELLENI VÉDELMI TEVÉKENYSÉG

A hazai ár- és belvizvédelem különféle társulatainak szervezettségében, ellátottságában, hivatalos életében jelentkező súlyos gondok és az ismert hiányosságok az 1940-42-es megpróbáltatások idején mutatkoztak meg leginkább.

Az egyik oldalon az első időkben a nemtörődöm, majd később az anyagi kiadásokban szűkmarku, a közvélemény előtt óvatosskodó háborús kormányok, a másik oldalon a tönkrement szegényemberek ezrei álltak, akiken mindenképpen segíteni kellett volna, először helyi, de amint később kiderült országos, főként gazdasági érdekből is.

Ez az alaphelyzet ellentmondásos, és ebből következően a belvizvédelem megvalósításában eredmény és eredménytelenség, gondatlanság és jószándék, felületes, elnagyolt munkák és messzetelelt koncepciózus tervek váltogatták egymást. Eme kettősség jegyében a három év védelmi tevékenysége az alábbiak szerint alakult:

A vízlevezetést a zárt és nyitott csatornarendszer építése, a szivattyúk elhelyezése, a zsilipek beszerelése szolgálta. A folyókon levonuló árhullám visszaszorítására, a csatornák partjainak biztosítására a töltések, a gátak magasítása, megerősítése látszott legcélszerűbbnek.

Már az első vizes esztendő pusztítása a meglévő védelmi rendszer elégtelenségéről tanuskodott, s ezért bővítéséről mindenképpen gondoskodni kellett. Így az árvédelmi töltéseket mintegy 7200 km-rel meghosszabbították, összesen kb. 8000 km-nyi csatornahálózat épült, és a harmadik évre a szivattyúk száma az ismert 176-ról 367-re szaporodott. Ezekből részesült a három legtöbbet szenvedett megye; Békés, Csanád és Csongrád is.

A belviz elvezetésének végcélja mindig a természetes víztároló, ill. vízzállító, a Tisza, a Maros folyók, de erre szolgált egy meghatározott mennyiség befogadásáig a Fehértó és a Holt-Tisza is. Többnyire a töltéseken keresztül történt a víz beemelése a folyóba. Erre vonatkozóan két rendszert dolgoztak ki: az ártöltés átvágásával csatorna segítségével vezették un. magasvezetésű megoldással, ha mély részen gyűlt össze a víz, akkor átemeléssel, zsilip és szivattyu közbeiktatásával dolgoztak.

Az országosan meglévő 20 000 km-es belvizlevezető csatornára a három év folyamán nagy megterhelés zúdult, s már az első időszakban kiderült, hogy elhanyagoltsága, szűk volta és rövidsége miatt nem felel meg a követelményeknek. Szakemberi megállapítás szerint is "A csatornák leginkább csak az átlagos csapadékból eredő vizek levezetésére épültek... Az idén /1940-ben S.J./ ... a belvizzel megbirkózni... nem voltak képesek."²⁷⁰ A legegyszerűbb védekezési módszer - szemben a gépi felszereléssel - árok vagy csatorna ásása, hiszen a munkabért leszámítva csekély a fönntartási költség, a ráfordítás. Azonban, mint annyi más kérdésben, ebben sem volt egyöntetű a hivatalos szervek véleménye. Csak a vízborítás katasztrófális növekedése szorította rá őket az ilyen jelleű munka fokozására. A minisztertanács 1941 őszén tartott ülésén megállapították, hogy "... Az újonnan létesített csatornahálózatot, melyet... a belvizek sokhelyütt megrongáltak, helyre kell állítanunk, de... újabb csatornák létesítésére is feltétlen szükség van."²⁷¹ Sőt, a keletkezésakor hangsúlyozottan ideiglenes vizlevezetőket állandósítani akarták.²⁷² Ugyanakkor a Makói Ujság 1942 elején írt egyik cikke figyelmeztetett, miszerint "Vigyázni kell a csatornázással, nehogy a száraz periódusban átokcsatornákká váljanak... úgy kell azokat kiépíteni, hogy száraz években öntözésre is lehessen használni."²⁷³

Tulajdonképpen ebben egy évek óta tartó vita utóhangja érződik, hiszen tudjuk, hogy néhány belvizlevezető társulat az Alföld mesterséges kiszáritására hivatkozva a belviz elleni védekezést feladatköréből kihagyta.

A gépi felszerelés a három év folyamán gyarapodott, de használhatóság tekintetében - elsősorban a belviz jelentkezésekor - ugyancsak kis mértékben felelt meg a követelményeknek. Egy 1940-es felmérés az áteresztő zsilipekkel kapcsolatban megjegyezte, hogy azok "... nyílása sok helyen elégtelennek bizonyult. Áll ez a megállapítás a legkisebb csőáteresztőtől kezdve a kisebb vízfolyáson épült hidakig. 60-80 cm-nél kisebb átmérőjű csőáteresztőt nem szabadna tervezni, s nem szabadna alkalmazni... a rosszabb évekre is számítani kell... Igen sok bajt okozott a túl magasan elhelyezett zsilip is."²⁷⁴ A száraz időszakban igen sok zsilipet és átereszt megszüntettek, ami most jó szolgálatot tehetett volna.

Szivattyutelepek és hordozható szivattyúk tekintetében sem jobb a helyzet. Itt jelentkezett a legköltségesebb pótolni-való, hiszen a társulatok kb. 50 %-a nem vagy csak elenyésző mértékben rendelkezett ezekkel a fontos gépekkel, berendezésekkel. Ennek oka a drágaságon kívül a normális időjárásu esztendőkből adódó alacsony kihasználtsági foka, ami György István vízügyi szakember vizsgálata szerint mindössze 1 %.²⁷⁵ Emellett a működési intenzitásuk is messze alatta maradt a kívánalmaknak. A fenti szerző idézi, hogy az ártereken működő szivattyúk átlag $5,65 \text{ l/sec/km}^2$ teljesítménnyel dolgoznak, de pl. Németországban ez 54 l/sec/km^2 . Az alacsony teljesítmény éppen az érintett délvidéki megyék belviz elleni küzdelmének idején a sürgős vízlevezetés akadályozásában jelentkezett.

A védelmi hatékonyság csökkenésének másik oka a nagyobb és a kisebb teljesítményű szivattyúk ésszerűtlen elosztása volt.

Ez azért következett be, mert a legtöbb ármentesítő társulat a térszíni hátaktól elválasztott több öblözetre oszlott, melyek mindegyike külön szivattyutelepet igényelt. A problémát az okozta, hogy az öblözetek jó része nagyon terjedelmes volt, így egyetlen több száz lóerős szivattyúhoz gyűlt össze a víz. Csakhamar bekövetkezett az a helyzet, hogy a telep közelében a vizet a szivattyúk gyorsan eltávolították, azután működésük megszűnt, s víz helyett csak levegőt szívtak, míg a távoli területek vízzel borítottak maradtak. Megoldást a több helyre fölállított kisebb méretű szivattyú alkalmazása hozhatott, amiből pedig a számszerű növekedés ellenére sem jutott elegendő.²⁷⁶

A hiányosságok tehát a védelmi munkálatok megkezdésekor, de a későbbiek folyamán is méginkább nyilvánvalóakká váltak, s hogy ezt a kimondottan nem politikai tevékenységet mennyire nem választhatták el az uralkodó osztály céljától, azt éppen a délvidékkel kapcsolatos "egységes vízrendszer-egységes védekezési lehetőség" elvének irredenta eszmével kevert hangoztatása mutatja a legjobban.

A Délmagyarország tudósítójának véleménye szerint pl. "... az árvíz óta a trianoni határmegállapítás volt a legnagyobb csapás, amely Szegedet érte."²⁷⁷ Bácsbodrog megye hiánya főként a gazdasági érdekeltség miatt jelentős, de a belvíz időszakában mégjobban megnőtt a szerepe. Ebben a vonatkozásban azonban elsősorban a román fennhatóságot hibáztatták. 1940 tavaszán a hivatalos szervek is kénytelenek voltak elismerni, hogy árvízvédelmi rendszerünk nem megfelelő, de okát - mint minden más bajnak - jellemzően a trianoni határkiigazításban látták.²⁷⁸ Ennek az egész kérdésnek felszínén tartása és mesterséges szítása a kezdeti nagymértékű kárbejelentések okozta fölháborodás levezetési szándékát rejtette magában, bizonyos fokig biztonsági szelepként szeretnék volna működtetni.

A politikai "fogás" mellett kétségtelen, hogy a hathatós védelem nem országhatárhoz, hanem vizrajzi egységhez kötődik, s ahogy a magyar kormány elhanyagolta ezt a munkát, ugyanígy a román kormányzat sem vette figyelembe. A határos területek birtoklási joga sokkal jobban érdekelte őket bármilyen természeti vagy szociális kérdés megoldásánál. A második bécsi döntés után örömmel állapította meg a Délmagyarország tudósítója, hogy "A trianoni határ eltüntével most még kedvezőbb helyzetbe jutottak az árvédelmi hatóságok."²⁷⁹ Ez a hangsúlyozott "kedvezőbb helyzet" azonban megszorodott munkát jelentett, amivel megbirkózni nem tudtak. A szomszéd ország hanyagsága vitathatatlan. A Szárazéri Belvizlevezető Társulat több ülésén jegyzőkönyvbe foglalta, hogy az un. Trianoni és Dombegyházi csatorna elégtelen vizlevezetése a kapcsolatos román kezelésben lévő Iratos csatorna elhanyagoltságából következett be, úgyhogy "... abban a vízszin állandóan 60-80 cm-rel magasabb, mint a mi társulati csatornáinkban"²⁸⁰ - olvasható egy 1940 decemberében írott jegyzőkönyvben. Kölcsönös együttműködés és segítség helyett mindkét fél a fasiszta Németország kegyeinek elnyeréséért harcolt, erre áldoztak pénzt, s közben - egymásra háritva a felelősséget - föladták a valóságos nemzeti és társadalmi érdekeket.

Csongrád és Csanád megye védelmi tevékenységének eredményességében a helyi érdekeltségek ellenére sem volt lényegbevágó különbség. A belvizesült területek határosak egymással - az egy központi helyre befutó vagy keresztező vizlevezető csatornákkal és fontosabb szivattyutelepekkel. 1940-ben, az első vizes esztendőben általában mindenhol csak tüneti, bizonyos fokig kapkodó intézkedések történtek. A szegedi Uj Nemzedék 1940 őszén egyik cikkében nagyobb szabású árvédelmi munkálatok megindítását ígérte, ugyanakkor elismerte "... Egyelőre csak a legszükségesebb munkát végzik el."² A leggyorsabb megoldás árkok és csatornák ásása volt. 1941 januárjában az előző év védelméről a Délmagyarország tudósítója

megállapította, hogy a vadviz pusztítását "... részmegoldásokkal, helyenkénti csatornázásokkal megoldani lehetetlen... a munkálatokat kezdjék meg azonnal."²⁸²

A második évben már körültekintőbben dolgoztak a több száz kilométeres csatorna kiásásával, a gátak biztosításával és új szivattyúk felállításával. A komolyabb munka mellett a vízügyi szakemberek lelkesebb csoportja a tökéletes víztelenítés lehetőségeit kutatta, s nem rajtuk mulott, hogy ez nem sikerült.

A harmadik év, 1942 a végletek korszaka, mert jelentéktelen munkák nagy befektetésű kezdeményezésekkel váltakoztak. Lényegében azonban jóval kevesebb új létesítmény épült, mint az előző évben. Ilyen felfogás és hozzáállás mellett a következő fontosabb gyakorlati intézkedések történtek Szegeden és a környező tanyavilágban.

Miután a veszély, majd a kártétel már 1940 első heteiben megmutatkozott, ezért elég korán tömeges bejelentések érkeztek a vízügyi vagy polgármesteri hivatalhoz.

Ezek rangsorolták a tennivalókat, a veszélyesség és az anyagi fedezet arányában közgyűléseiken megtárgyalták, majd a lehetőségek alapján utasították azok végrehajtását. Így 1940 januárjában a következő nagyobb munkák elvégzését határozták el:

- "- Felsővárosi szivattyutelep nyomócső és csatorna betorkolás átépítése
- Alsóvárosi - " -
- Rakpart mellvéd falának vizzáró fallal való kicserélése
- Vasuti hida alatti alacsony árvédelmi töltés megerősítése
- Alsószivattyutelepen az átszivárgás megszüntetése... " ²⁸³

S hogy a fenti munkák elvégzése mennyire fontos lett volna, mutatja ezt az egy hónappal később összeült törvényhatósági bizottság közgyűlése, ahol éppen ez a téma újból, most már nyomatékosabban szerepelt.

Érvként a "legfelső helyről" érkezett figyelmeztetés szolgált. "... a városi csatorna szivattyutelepek nyomócsöveinek és csatornabetorkolásainak átépítése halaszthatatlan - olvasható a jegyzőkönyvben, majd így folytatódik: E munkálatok sürgősségét szakértői jelentésekből a magyar kir. Belügy-miniszter és Földművelésügyi miniszter urak is megállapították, és a város hatóságát a munkálatok sürgős elvégzésére... rendeleteikkel utasították."²⁸⁴

A védelmi tevékenység legnagyobb részét a csatornaépítés tette ki. A Délmagyarország tudósítása szerint 1941 februárjáig "160 km vízlevezető csatorna készült el a szegedi tanyavilágban... A telepek víztelenítése érdekében eddig 8 km hosszú vízlevezetőárok létesült."²⁸⁵ Még ugyanez a jelentés tudni véli, hogy a későbbiekben "az új csatornahálózat hosszúsága rövidesen elérí a 200 km-t." Ennek megvalósításáról azonban nincsenek adatok. Még egy évvel később is csak az elkészült 160 km-es ideiglenes vízlevezetőről történt említés.²⁸⁶

A munkálatok zöme 1941-ben történt meg. Jól mutatja ezt a Szegedi Ármentesítő jelentése is. Míg a társulat 1940-ben 12 km csatornát építtetett, addig 1941-ben 48 km-t, azaz több mint négyszeresét, és ez a munkaintenzitás általános jelenség. A csatornák minden évszakban ellenőrzésre és tisztításra szorultak. Elsősorban a télen összegyülemlett hó és jég eltakarítását kellett időben megszervezni, hogy gyorsan beállott enyhüléskor semmi ne akadályozza a belviz elvezetését. 1940 februárjában a Szegedi Ármentesítő munkásai két ízben is hozzáfogtak a csatornahálózat jégtelenítéséhez. Hátráltatta az előrehaladást, hogy a nappal felolvadt víz éjszaka ismét megfagyott, s így csak lassan haladhattak. Ez a kártételek alapján is ismert jelenség minden évben újból és újból jelentkezett. A munkatorlódás elkerülése érdekében a tár-

sulatokat és a lakosságot egyaránt hivatalos utasításokkal vagy falragaszokon felhívásokkal szólitották fel. Így pl. egy 1942-ből származó körlevél szerint; "A rendkívüli időjárás következtében a belvizeket levezető csatornáknban vízlefolyást akadályozó befagyások, eldugulások keletkeztek, s olvadás esetén a víz különösen a kanyarodókban s áteresztőkben fennakadva - veszélyes elárasztásokat okozhat. Ezért a károsodások megelőzése érdekében a csatornákat a vízlefolyás akadályaitól haladéktalanul meg kell szabadítani."²⁸⁷

A vízlevezető árkok és gyűjtőcsatornák a város területén belül is legtöbbször nyílt rendszerűek voltak. Ilyen jellegű munkával folyt a sokat szenvedett Alsó- és Felsőváros mély részeinek víztelenítése és a telepek mentése. Az utóbbiaknál elsősorban a Somogyi- és a Klébselsberg-telep sorsával foglalkoznak legtöbbször a források. Itt még zárógátat is emeltek a kívülről betörő víz megállítására.²⁸⁸

Ezek mellett a napi kárbejelentésekben mindig elmaradhatatlanul szerepelt a tragikus helyzetben lévő Ujszeged ügye, ahol a telepekhez hasonló elmaradottság uralkodott. Miután még az országosan is sokat olvasott és nagy jelentőségű lapban, a Népszavában is vádoló cikkek jelentek meg a kertváros mostoha sorsáról, ezért a védelmi munkálatairól is bővebben, aprólékosabban számoltak be. A Délmagyarország munkatársa már 1940 tavaszán megállapította, hogy "... az ujszegedi belvizáradást elsősorban a csatornázás hiánya okozza."²⁸⁹ Mégis a következő év nyarán készültek csak el a legmélyebben fekvő részek vízlevezetési munkái. Megépítettek 3,5 km hosszú fedett csatornát, ugyanakkor a Pillich Kálmán és a Fürj utcán át 800 m hosszú, a Rák János utcában 208 m-es árok létesült. A marostői Rokkant-telep lecsapolása érdekében megépítették a József főherceg-telepi csatornát 750 m hosszban, és egyben a telep határán 700 m zárótöltést emeltek. Az ujszegedi kendergyártól délre elterülő 100 kh belvizes

terület nagyobb részét egy 158 m-es csatornával mentesítették, és így a mezőgazdasági vegyakisérleti állomás területén lévő csatornával sikerült összeköttetést létesíteni. Az un. kamarális töltés menti ujszegedi alsótiszaparti bérföldek lecsapolása érdekében 2076 m-es belvizlevezető csatorna épült.²⁹⁰

A szegedi belvizek levezetésének végső iránya a Tisza volt, így természetes, hogy néha már a víz összegyűjtésének, továbbításának, a nagyobb csatornába vagy a Tiszába történő átemelésének eszköze a szivattyúk megfelelő elhelyezése volt. A legtöbbet belőlük a második és a harmadik vizes esztendőben állítottak föl.

Ujszegeden a következő helyeken működött szivattyú;

- "a templom mellett megépített elektromos meghajtású és másodpercenként egy db 80 l és egy db 20 l teljesítőképességű szivattyutelep... Ezzel megoldást nyert a Temesvári köruton belőli és az un. Gyömbér-telepi területek lecsapolása"...²⁹¹
- Ugyanakkor "... a marostői Rokkant-telepi lecsapolás érdekében a Szegedi ÁT - 1942 év elején - az előző évben már elhelyezett szivattyú és nyomócső szerelését folyamatba tette." ²⁹²
- A Mezőgazdasági Állomásnál
- A kamarális töltés mentén az ÁT elhelyezett egy másodpercenként 100 l teljesítményű szivattyút

A megfelelő üzemeltetés érdekében ezt "... a Tisza védtöltésének a vasuti híd melletti szelvényénél beépített 1,0 m belső átmérőjű zsilippel"²⁹³ egészítették ki. Így a belvizek nagy része még a Tisza tavaszi árvizének megérkezése előtt szabad betorkolással levezethetővé vált.

- Ugyancsak 1942 tavaszán a Bobalics telepen egy szivattyú csökkentette a belvizet
- Az alsótiszaparti bérföldeken a Felsőtorontáli ÁT járat állandóan egy szivattyút
- ezenkívül a Magyar Kender- és Lenipari RT

saját szivattyujával is védi a telep közelében lévő lakóhelyeket." 294

A város más pontjain még a következő helyekre állítottak fel szivattyút;

- 1941 elején a Klebelberg-telep újabb szivattyút kapott 295
- Somogyi-telep Tápénál, ahonnan a Tiszába vezették a vizet
- az Ujsomogyi-telep legmélyebb pontján is működött egy
- az Aigner-telepről a szivattyu a Matyérbe vezette a vizet
- a Rókust és Felsővárost kiszolgáló szivattyutelep 4 szivattyuját egy ötödikkal bővítették
- Fodor-telepen és a Lugas utcában /Felsőváros/ egy-egy kisebb szivattyu működött
- a Háromaskőlyuki szivattyutelep Alsóváros körtöltésén kívüli részét mentesítette

Szegeden a mentésnél a Városi Tűzoltóság is derekasan kivette részét. Ebben az időben Horváth István tűzoltóezredes volt a vezetője. A létszám és a felszereltség a tavaszi belvizek károsodás csúcsidejében vagy egy-egy felhőszakadás után, amikor a víz elöntötte a pince és a szuterén lakásokat - gyakorta hiányosnak bizonyultak.

Dolgozatom forrásanyagának kutatásakor volt alkalmam olyan - már az idősebb korosztályba tartozó - tűzoltókkal beszélgetni, akik az adott időpontban a Városi Tűzoltóság tagjai voltak. Így a felmerült problémákról és a mentésekről a következők foglalhatók össze.

A terület elsősorban létszámgondokkal küzdött. A Délmagyarország is megállapította, hogy 2258 lakóra, 150 házra jut Szegeden egy-egy tűzoltó. Mindössze 57 hivatásos és 5 önkéntes alkalmazottal rendelkezett. Horváth István jóvoltából, aki azért akár harcba is bocsájtkozott a város

vezetőivel - időszakonként kb. még 30 fő napidijast is alkalmaztak. Az 1940-42-es évek nehéz helyzete több szempontból is jó iskola volt számukra, s a mai országos tűzoltó főparancsnok ebből a kollektívából került ki.

A másik belső nehézséget a felszerelés hiányossága adta. A legnagyobb teljesítőképességű szivattyu a 3000 l/sec volt. Már az első vizes év tavaszán ki kellett ezt egészíteni:

"... a tűzoltóság két új szivattyút vett... A földművelésügyi miniszter megígérte, hogy százezer pengő segélyt ad erre a célra, de kiutalás mindezeideig nem történt meg"²⁹⁶ közölte az Új Nemzedék. De az is előfordult, hogy a terület alkalmatlan volt a szivattyúzásra: "... a tűzoltóság motoros szivattyu segítségével akarta megmenteni Fodor-telepet, de ennek az intézkedésnek nincs semmi gyakorlati jelentősége... Itt csak csatornázás segíthet... hasonló bajban vannak az Ujsomogyi-telepiek."²⁹⁷ - olvasható az egyik helyi sajtó közleményében. A csatornázási munka pedig elsősorban nem a tűzoltóság feladata. Ugyanakkor műszaki mentést /pl. ház összedőlése, sérülése esetén/ és a megduzzadt csatornáknál nyulgátak építését többször is végeztek. Őrségváltással, s ha kellett 48 órai szolgálattal szervezték munkájukat. A legtöbbet a telepeken mentettek. A Somogyi-telep, a Klebelsberg-telep, az Ujszeged, a Kecskés és a Fodor-telep kívánt sok segítséget. A tűzoltók vízkárok miatti riasztására legtöbbször 1941-ben került sor.

A fokozódó veszély és kártétel tehát egyre hathatósabb intézkedéseket követelt. A Délmagyarország tudósítója 1941 őszén elégedetten állapította meg, hogy "... a most épülő csatornarendszer legnagyobbbrészt megoldja a szegedi belviz-problémát és lehetetlenné teszi, hogy a jövőben az elmúlt őszi-tavaszi árvizekhez hasonló vízveszedelem forduljon elő."²⁹⁸ Ez azonban korántsem jelentette azt, hogy minden felmerülő kérdést maradéktalanul megoldottak volna. Sőt, a hiányosságok olyan szembetűnőek maradtak, hogy egyre több kritika hangzott el

a szakemberek megbeszélésein vagy látott napvilágot a sajtóban. Az 1941-ben még derülátó délmagyarországi tudósító kb. fél évvel később, 1942 elején a következőket írta: "... a szegedi csatornák mindössze egyharmadát képesek levezetni annak a vízmennyiségnek, amely a tavasz folyamán Szeged és környékére zudulhat."²⁹⁹, azaz közel három évi védelem-szervezés után mindössze 35 %-os eredményességgel lehetett számolni.

A baj - amint tudjuk - már a csatornák tisztításánál kezdődött, ami sok esetben elégtelennek bizonyult. Az eljegesedett vagy eliszaposodott csatornáknak akadozott a víz lefolyása. A mélyfekvésű városrészekből sok vészjelzés futott be a polgármesteri hivatalhoz a késlekedő vagy nem megfelelő csatornázási munkák miatt. Így pl. 1940 nyarán az Uj Nemzedékben olvasható, hogy "rengeteg a baj és a panasz Móravárosban a rossz csatornházás miatt."³⁰⁰

Még az is előfordult, hogy az ujonnan épített belvízlevezető csatornák okoztak gondot. Éppen Ujszegedről jelentette az Uj Nemzedék 1942 elején, hogy az addig elkészült új csatornába "bekapcsolták a Temesvári köruton kívül fekvő részeket is, ennél fogva a templom mögötti szivattyutelep képtelen megbirkózni feladatával. Lényegében... az ujszegedi lakosok nagy része ma is, a csatornahálózat elkészítése után is ott van, mint azelőtt: áll a víz mindennütt... egyedüli helyes és célravezető megoldás az lenne, ha a Fürj utcánál egy új szivattyutelepet létesítenének, amely a Szőreg felől jövő vizet átemelné a Tiszába."³⁰¹

A csatornák mellett a szivattyúk sem működtek mindig megfelelően. A szivattyutelepek általában kis teljesítményűek voltak, üzemanyaghiány is felléphetett, vagy egyszerűen csak korszerűtlenek, nem feleltek meg a súlyos helyzet adta követelményeknek. A vízvédelmi miniszteri biztos nem egyszer tapasztalhatott ilyen esetet. Így a szegedi alsó- és felsővárosi szivattyutelepek átépítésé-

re 1942-ben gondoltak, mert amint megállapították: "... ezen két szivattyutelep teljesen elavult."³⁰²

A Klébelsberg-telepiek már 1940 őszén zsilip építését és villamos szivattyu felállítását sürgették, mivel a telep melletti tiszai holtágból a folyó vízszintjének emelkedésével beleömlött a víz az itt átvonuló vízlevezető csatornába. Ez az eset jellemzően mutatja a felemás intézkedések hátrányát, a nehezen elkészült csatornához elfelejtettek kiegészítő eszközöket felszerelni, holott annak fontossága nyilvánvaló volt.

Az Ujszegeden föllállított 3000 l/sec teljesítményű szivattyu sem felelt meg az igényeknek, az Uj Nemzedék munkatársának megállapítása szerint: "... ez is csak tüneti kezelés marad, ha nem készítenek átfogó programot a kérdés gyökeres rendezésére."³⁰³

De nemcsak a belvízlevezetők építményei, hanem a mindig használatos szennyvizcsatorna felszerelése sem volt jobb állapotban, pedig az adott időszakban ennek is lehetett védelmi jelentősége. "Sem a felsővárosi és alsóvárosi szennyvizátemelőtelepek régi téglaboltozatu nyomócsöveinek átépítése, sem a vasuti hid alatti árvédelmi töltés megerősítése nem történt meg"³⁰⁴ - olvasható egy 1940-ben készült közgyűlési jegyzőkönyvben. Ebben az ügyben tettek ugyan némi intézkedést, mert 1942-ben az alsóvárosi nyomócsövet átépítették, de "... a felsővárosi szennyvizátemelő telep nyomócsövének átépítése és a vasuti hid alatti árvédelmi töltés... megerősítése ... elmaradt."³⁰⁵

A Szeged környéki tanyavilágban is elsősorban 1941 és 1942-ben folytak nagyobb jelentőségű vízelvezetési munkálatok. Mindenekelőtt a csatornaépítés látszott a legmegfelelőbbnek. Ezt a munkát azonban alapos átgondolásnak kellett megelőznie. A Szeged és a hozzá tartozó terület

nagysága miatt nem szabhatták keresztül-kasul, meggondolatlan vagy önkényes módon kisebb-nagyobb csatornákkal. A védelmi rendszer kiépítése folyamán tulajdonképpen két megoldást választottak, egyrészt a meglevő csatornák szélesítését és hosszabbítását, másrészt ujak építését. Az előzőre példa a Dongér csatorna kibővítése. Ez a csatorna szállította az északról, főként Kecskemét felől jövő vizeket. Egyébként ez már a századfordulón megépült. Azonban - mint annyi más védelmi rendszer - ez sem tudott megbízkozni az akkori óriási terheléssel. Hogy mennyire nagy fontosságot tulajdonítottak ennek a csatornának, az is mutatja, hogy 1940 szeptemberében egy minisztertanácsi összejövetelen tárgyaltak erről. A földművelésügyi miniszter "előterjesztését tesz a Kiskunhalas környékéről a Dongéren át a Tiszába sürgősen levezetendő vadvizek ideiglenes munkálatainak költségét fedező 200 000 P-ös rendkívüli államsegély engedélyezésére"³⁰⁶ - olvasható a jegyzőkönyvben. A következő év tavaszán Bárczi János azt közölte, hogy "Nagyszabásu munkálatokat végeztünk a Dongér csatorna kiépítésével Szeged környékén."³⁰⁷ Az a további megjegyzése, hogy "Összesen 476 km nagyobb méretű csatornát és vízlevezető árkokat létesítettünk" - természetesen a szomszéd megyékben folyó belvízvédelmi munkákra is vonatkozott. A Dongér alsó torkolati szakaszának meghosszabbítása mindössze 14,7 km-re történt meg. Ez is jó szolgálatot tett 1942 tavaszán. A vásárhelyi Reggeli Ujság közlése szerint "A Dongér kiépítése nélkül az idén... több, mint 30 millió m³ víz zúdult volna Szegedre... 18 000 ember lakóhelye került volna víz alá."³⁰⁸ Figyelemre méltó ugyaeből az időből báró Bánffy Dániel földművelésügyi miniszter nyilatkozata, amelyben a Dongér teljesítőképességéről elmondta, hogy most "10 m³/sec víz helyett 25 m³/sec lehet levezetni - de hozzáfűzött egy kritikus megjegyzést is - Régebben kifogásolták a csatorna építését, ezért most 1-2 év alatt nem lehet 35-50 év mulasztását pótolni."³⁰⁹

A meglévő csatornák kiegészítése mellett új víz-levezető árkokat is húztak. Már 1940 nyarán hozzáfogtak a félméteres víz alatt álló felsőközponti területek mentéséhez egy főcsatorna építésével, ez a munka a következő évre is áthúzódott. 1941 februárjában az árvízvédelmi miniszteri biztos "Elhatározta, hogy a Halas-fehértői főcsatorna alsó szakaszával párhuzamosan egy új csatornaágat készített, azért, hogy Ószeszekből és Makraszékből a felgyülemlett víz gyorsabban lejutthasson a Fehértóba... mind Felső-, mind Alsótanyán az új csatornák készítése nagy erővel folyik"³¹⁰ - tudósított az Új Nemzedék.

A beígért munkák elvégzését a közvélemény, elsősorban a károsultak számon tartották, és ha kellett számon is kérték. Pl. a rókusi és szatymazi mintegy 3000 kh-nyi területnek víztelenítése érdekében 1942 tavaszán küldöttség járt a polgármesternél. Követelték, hogy "az új csatorna átfolyójának amugy is tervbe vett munkálatait sürgősen végezzék el."³¹¹

Az első két vizes esztendő korábban eddig nem tapasztalt kártétele arra ösztönözte a szakembereket, hogy nagyobb koncepciójú, átfogó vízrendezési tervbe illő munkálatokat is elindítsanak. Ezeknek végrehajtása távolról sem volt maradéktalan, de a pusztítás mértéke a józan gondolkodás szerint messzemenő, alapos szervezést és felkészülést igényelt. Így került ismét napirendre az un. Udránszky-féle terv, amelynek szerzője már jóval a mostani szomorú tapasztalatok előtt kidolgozta tervezetét. E terv felhasználásával 1941 őszén "három csoportban folynak a Szeged környéki belvizek rendezési munkálatai - adta hírül az Új Nemzedék, majd így részletázte: Az első vízrendszer vizeinek elvezetésére szolgáló főgyűjtőcsatorna... már elkészült úgy, hogy Halas város területéről, valamint ezen csatornától

északra fekvő vidékről Szeged felé viz már nem folyik... A második... a Kistelek-völgyi csatornák jórészt teljesen elkészültek. Ezek a csatornák vízmentesítik a felsőtanyai területeket... a csatornahálózat a Fehértótól kezdve általában a Felsőtanyai-zsombói utvonalong megépült... A Felsőtanyai vizek elvezetése céljából Nádastól kiindulva a sövényházi keresztgát mentén magas, parti övcsatornatépitett az algyői főcsatornáig."³¹²A második rendszer vizeit az algyői, a harmadik rendszer vizeit pedig a paphalmi csatorna szállította. Lényegében tehát a csatornázás kisebb-nagyobb munkálatai az Udránszky-terv követésével készültek. Hogy mennyire nem volt elégséges a védelem megszervezése, azt jól mutatja a Délmagyarország 1942 szeptemberében megjelent egyik cikke, amely tulajdonképpen a belviz csökkenésének időszakában született: "... az összes vidéket... hatalmas kiterjedésű csatornahálózat szeli keresztül... A múlt évi árvizi rombolások legnagyobb része azonban még mindig helyrehozhatatlanul áll a tanyák világában."³¹³Ezen pedig már nem segíthettek, hiszen ekkor elmaradt a nagy csapadék, a belvizkártétel szünőben volt.

A Szeged környéki vadvizek levezetésének egyik fő centruma Algyőnél volt. Itt az un. algyői főcsatorna szállította a vizet, amit a Tiszába emeltek át. Egy 1941-ből származó adat szerint nem kevesebb mint 1 millió m^3 viz folyik le a Tiszába naponta.³¹⁴Ez meg is felelhetett a valóságnak, sőt 1940-41-ben ez közel 2 millió m^3 -re emelkedett, tudniillik az Új Nemzedék tudósítása szerint eme két év során $20 m^3/sec$ viz érkezett a főcsatornán, ami 1,7 mill. m^3 mennyiségnek felel meg. Az 1928-30-as években épült főcsatornát a Tiszánál egy $4-6 m^3/sec$ teljesítőképességű szivattyúval egészítették ki. Nem nehéz kiszámítani, hogy a szükségesnél kb. ötször kevesebb átemelést bíró szivattyútelep föltétlenül bővítésre szorult. Egy 1940-ben kiadott Az árvíz és belvizvédelem időszerű kérdéséről c. összefoglaló munkában a Szeged

vidéki vadvizkérdés rendezésének egyik fontos feltételeként említik, hogy "az algyői főcsatorna torkolatánál megfelelő szivattyutelep működjön."³¹⁵

Az erre vonatkozó jelzés tehát már elég korán megérkezett, a végrehajtására azonban csak jóval később került sor.

1941 elején adta hírül a Délmagyarország, hogy "rövidesen megkezdik az algyői nagyteljesítményű szivattyutelep építési munkálatait - amelyről a földművelésügyi minisztérium határozott. Az indoklás pedig nem kevesebb, mint - mezőgazdasági szempontból szinte létkérdés, hogy a meleg idő beálltáig a bevetett területek mentesíttessenek a víztől."³¹⁶ A minisztérium ígérete még ez év májusában is megmaradt ebben a formájában, azaz teljesítetlenül -, hangsúlyozva ugyan, hogy "az algyői főcsatorna végződésénél olyan teljesítőképesű szivattyút kell felállítani, amely alkalmas arra, hogy rendkívüli vízjárások esetén is átemelje a vizet a Tiszába."³¹⁷ 1941 novemberében a felszerelés határidejét a következő év januárjára ígérték. Ez a két évig tartó huzavona önmagáért beszél. Ebben az esetben egyértelműen elítélő vélemény alakulhat ki az itteni vízvédelem szervezésétől kezdve a kivitelezésig. Ennek a munkának a lezárása is tanulságos. 1942 március végén jelentette az Új Nemzedék, hogy Algyőre "az állandó jellegű szivattyutelep gépészeti berendezése meg is érkezett. Üzemképes állapotba négy hét múlva kerül. A cikkíró még azt is hozzáteszi, hogy az ártér déli részének vízvédelmi helyzetén ennek a telepnek a működése azonban nem segít, itt a Martonos-paphalmi csatorna kiépítésének befejezése kívánatos"³¹⁸, azaz még egy csatornabővítés is a munkához tartozik. A szegedi ÁT az ügyvel foglalkozva leszögezte, hogy "a már épülő szivattyutelepet ki kell bővíteni egy olyan teleppel, melynek összes teljesítőképesége legalábbis 8-10 m³/sec."³¹⁹ Ez a szakemberek véleménye. 1942 nyarán még mindig nem fejezték be teljesen a felszerelést, amikor azonban elkészültek vele, a következő cikk jelent meg a Délmagyarországban: "vízvédelmi rendszerünk - beleértve az ujonnan létesített műveket, nevezetesen az algyői

3 m³/sec teljesítőképességű szivattyutelepet és a martonosi-paphalmi csatornát is - teljesítőképesség tekintetében messze alatta marad a követelményeknek. Az idei hasonló bajok megismétlődésének elkerülése végett mulhatatlanul szükséges vagy az algyői szivattyutelepet megfelelően kibővíteni, vagy pedig a fennsiki viznek másmilyen elvezetési lehetőséget biztosítani.³²⁰ Tehát összesen - legjobb esetben is - mintegy 9 m³/sec vízátemelő képességű szivattyuteleppel rendelkeztek, ami kb. 50 %-ban felelt meg a maximális megterhelés kívánalmainak.

A nagyobb teljesítményű szivattyukat vagy telepeket a szegedi ÁT szerelte fel és ellenőrizte. Nagy jelentősége volt még az algyőin kívül a tápéi és a ludvári központoknak, emellett öt db hordozható szivattyut is működtettek.

A szivattyutelepek mellett az itt található zsilip és az ezzel összeköttetésben lévő tárolómedence került az érdeklődés és ezzel együtt az elvégzendő feladatok középpontjába. A tiszai zsilipek közül szintén a ludvári, a tápéi és az algyői voltak a legfontosabbak. Ha a folyó magas vízállása miatt a zsilipeket le kellett zárni, akkor a tárolómedencébe engedték a vizet: a ludvárinál a Holt-Tisza medrébe, az algyőinél a Fehértóbe. A tápéi zsilip mögött viszont nem volt tároló.

Ezek műtárgyai sem feleltek meg mindig a követelményeknek. "Sajnos az áteresztő zsilipek nyílása sok helyen elégtelennek bizonyult... bajt okozott a túl magasan elhelyezett zsili p is."³²¹ - taglalták a szakemberek. A Tiszába történő átemelést a folyó 6 m-es vízszintjéig lehetett csak megoldani, ha ennél magasabbra emelkedett a vízállás, akkor kénytelenek voltak az áteresztő zsilipeket lezárni, és a kellő apadásig a szivattyuk dolgoztak. Ez néha elég sokáig eltartott. A vizes esztendő k tavaszán visszatérő probléma volt márciustól egészen a nyár elejéig.

Bárczi János összefoglaló beszámolójában írta, hogy Szeged város környékén "18 mill. m³ viz tárolására volt hely... Végleges szabadulást csak az jelentett, amikor a Tisza vize lepadt, s a zsilipeket ki lehetett nyitni, ez azonban ... június első felében következett be."³²²

S miután a tárolómedencék is véges befogadóképességgel bírtak, így a legkritikusabb hónapokban vált legnehezebbé a mentés. Jól mutatja ezt a Fehértó szinte mindig napirenden levő ügye. Az első vizes esztendő áprilisában pl. azért nem szabadult fel jelentős földterület a víz alól, mert a Fehértói zsilipet zárva kellett tartani a Tisza magas vízállása miatt. 1941-ben ugyanez megismétlődött. "Az algyői főcsatornát már február végén le kellett zárni... Egészen a mai napig zárva maradt /június 21. S.J./ - írta az Új Nemzedék munkatársa -. Ez ... a vizi tárolónak használt Fehértó teljes telítését vonta maga után. A Fehértó azonban a talajvizáradás nagyságához viszonyítva aránylag kevés vizet képes befogadni és így a tárolókba vezető csatornákat is csakhamar le kellett zárni, ami a vetésterületek elárasztását eredményezte."³²³

A kérdés megoldásával több formában kísérleteztek. "Arra gondoltak - olvasható 1941 tavaszán a Délmagyarországban - hogy azokat a vadvizeket, amelyeket a Fehértó és a Matyér már nem tud befogadni, az algyői un. Gyevífertőbe vezetik le. Már meg is kezdték ezen a 2500 holdnyi területen 24 tanya lakóinak kitelepítését és minden előkészületet megtettek a Fehértó megnyitására."³²⁴ A másik megoldás a fehértói főcsatorna építése lehetett, amely meglehetősen vontatottan haladt. A legegyszerűbbnek az látszott, ha a szomszédos földekre eresztik a fölösleges vizet, amit nem egyszer alakalmaztak. Így pl. 1942 márciusában is "a hatóságok kénytelenek voltak a tavalyihoz hasonló módon ismét megnyitni a Fehértót és a víz egy részét a Pallavichini

uradalomra eresztteni: kb. 2500 kh területet árasztottak el így.³²⁵ - jelentette az Uj Nemzedék.

Ugyanez a jelenség tapasztalható a másik tároló, a Holt-Tisza esetében is. Pl. 1941-ben a nagyszéksóstói csatornát sem lehetett megnyitni, mert egyes részeken a Holt-Tisza is kiöntéssel fenyegetett.

Tehát ezek alapján megállapítható, hogy legtöbbször hiányosan megoldott védelmi munkálatokkal vették fel a küzdelmet a belviz pusztításával szemben Szeged és környékén 1940-42-ben.

Hódmezővásárhely belvizlevezetését szintén nyílt árokrendszer kiépítésével oldották meg. Ez semmiképpen sem nevezhető korszerűnek, bizonyos fokig azonban célszerű. Kiá-sása gyorsan halad, amire ekkor nagy szükség volt, s emellett jóval olcsóbb, ami agyancsak nem elhanyagolható szempont.

A város és környékének védelmét a polgármesteri hivatal, a Körös-Tisza-Maros ÁT, a külön e célra létrehozott VIII.b ügyosztály, valamint két un. vésziroda intézte. Az utóbbi közül egyik a városházán a népjóléti hivatalban működött, a másikat a Csepregi majorban állították fel. Ezt 1942-ben egy kutasi és a rárósi nagytanyai központtal bővítették. De a sok felelős ellenére itt sem ment zökkenőmentesen a védelem megszervezése.

A polgármester pl. a nyílt csatorna ügyében sem rendelkezhetett önállóan, a hatósági engedélyezést a földművelésügyi minisztériumból kellett kérnie. Egy 1940 őszén írt folyamódványában tájékoztatott a munka előkészületeiről. "Városunk belterületének nyílt árokrendszerű csatornázását vettük tervbe, s a szükséges műszaki műveleteket a város mérnöki hivatala már el is készítette."³²⁶ Ekörül azonban nem volt minden rendben, mert ez a téma többször is szerepelt a tanácsulésen. Egyrészt a kártétel nagyságának növekedésével az eredeti tervek kiegészítésre szorultak, másrészt - és nem utolsó

sorban - a városi szervek és az ármentesítő társulatok együttes munkájára volt szükség a mielőbbi megvalósítás-hoz. A korabeli közgyűlési jegyzőkönyvek nézeteltérésekről, sőt olykor heves vitákról tanuskodnak. Még 1940 októberében Losonczy Endre tanácsnok ismertette "a város belterületének nyíltárokrendszerű csapadékvíz levezető csatornák átépítési ügyét, és rámutatott, hogy a műszaki hivatal nemtörődömsége következtében nincs a vízlevezető csatorna rendben - majd hangsúlyozta -, hogy az ÁT is végezze a maga feladatát lelkiismeretesen, mert abban az esetben is, ha a belterület csatornahálózata elkészül, s az ÁT vízlevezetője nem lesz megfelelő, akkor hiábavaló munkát végeztünk."³²⁷ A következő két évben is fel-felbukkant ez a téma. 1941 végén a polgármester nyomatékosan közölte a közgyűlésen: "elrendeltük, hogy a csatornahálózati rendszer tervei haladéktalanul elkészíttessenek... Most, hogy a tervek elkészültek, s azok felsőbb hatóságilag már jóvá is hagyattak, utasítást adunk, hogy a tavasszal meginduló eme munkálatok előfeltételét képező részlettervek a tél folyamán feltétlenül elkészíttessenek."³²⁸ A részlettervekhez és az előmunkálatokhoz - szembetűnően csekély összeget - 5000 P-t utaltak ki.

Tudjuk, hogy a legtöbbet itt is a külteleki munkásnegyedek és a telepek lakói szenvedtek. Már az első vizes esztendőben a tavakká változott Csucs, Hattyas, Királyszék városrészek és a Buvár utca megmentésére a helyi Reggeli Ujság így hívta föl a figyelmet: "... helyes módon csináljuk meg ezeknek a városrészeknek a csatornázását. Nem úgy, ahogyan most van, hogy a Csucsból levezetik a vizet a Papérbe egy mellékanálison, azután egy kanális megkerüli az egész városi határt és a csapadékvíz ilyen módon jut a hódtavi csatornába... csinálunk olyan csatornázási munkálatot,

melynél a vizeknek a természetes járását követjük." ³²⁹
Ez nem kevesebb, mint 300 000 P-t igényelne. Egyetlen
részmunkára természetesen nem állt ennyi pénz rendelkezés-
re.

A mostoha sorsu Bonczos-telep víztelenítése érdekében 1942-
ben a VIII.b ügyosztály elrendelte, hogy "a Lóki dűlőben a
Szentesi ut felőli részen a Bonczos-telepi védtöltés mellett
felduzzadt vadvizek a Cigányéri kubigödrökbe vezetessenek
le." ³³⁰ A belviz szaporodásával ez a megoldás nem bizonyult
tökéletesnek, mert a "Szentesi uti jobboldali árok vize
fenyegetően szaporodik, s ez árok vize szétterül, s ezideig
több mint 15 házat elöntött" ³³¹ - szólt a jelentés, majd az
ügyosztály utasította a Kőrös-Tisza-Maros ÁT-ot, hogy sür-
gősen nyissa fel a körtöltésnél elhelyezett tiltót, mert
ezzel a kubigödrök vízszintje apad, nem fenyegethetnek ki-
öntéssel. Ezek szükségtároló szerepét töltötték be, de nagy
viz esetén csak korlátozott mértékben vehették igénybe ő-
ket. Megpróbáltak ezen még úgy segíteni, hogy a Cigányér
felé újabb csatornát húztak.

A csatornahálózat kiépítése mellett más, víztelenítés-
sel kapcsolatos munkákat is végeztek. Például több utcában
sor került a magánbejárók áteresztőinek felszedésére, "azok
helyébe legalább 1,20 m átmérőjű... betoncső átereszeket lé-
tesítettek" ³³² - olvasható a Reggeli Ujságban -, ami a víz
gyorsabb lefolyását eredményezte.

A vizek lapos, mélyebb részokről történő szivattyúzása itt
is a napi feladatokhoz tartozott, de a felszerelés ellátott-
sága Vásárhelyen még rosszabb volt, mint Szegeden.
1940 kora tavaszán csak a Lindenfeld-telepen három szivaty-
tyut kellett felállítani, a helyi ujság jelentése szerint
az itteni Rákóczi és Szent László utcákból sokan kiköltöz-
tek. Ősszel a Csucs városrészben és a Buvár utcában dol-

gozott több szivattyú. A különféle szervek között ezen a területen is voltak ellentétek. Így pl. a feljegyzések megőrizték a városi közerőparancsnok és a Kőrös-Tisza-Maros ÁT kiküldöttjének vitáját. 1942 márciusában szükségessé vált a Hódtavi csatorna déli partján elterülő Szabadkai utcának és környékének víztelenítése. Az ÁT üzemanyagot kért a szivattyúzáshoz, amit a közerőparancsnok elutasított, mert - mint írta - "a polgármester ur és egyéni megállapításom szerint is ezen szakasz a városi körgáton kívül fekszik és az ÁT védelmi körzetébe esik, így oda segítséget nyújtani nem áll módomban."³³³ A felelősség-elhárítás még nem szüntette meg a belvizkárt, ezért egy felemás - vagy pontosabban látszat - megoldásra került sor: "... az elsőrendű érdekre való tekintettel a Kolozsvári uti szivattyút ideiglenesen a Szabadkai utnál fogjuk üzembe helyezni"³³⁴ - hangzott az ÁT válasza.

A mentési munkák gondja lényegében - a helyi sajátosságai mellett - a vizsújtotta helyeken azonosak voltak. A feladatok sora itt is a csatornák tisztításával kezdődött. Hódmezővásárhely környékén az első vizes esztendőben keveset törődtek ezzel. A keserű tapasztalatok után azonban már a következő év kora őszén sürgették ezt a munkát. Nem is akármelyik szerv, hanem éppen a Gazdasági Egyesület adott ilyen jellegű előterjesztést a ÁT-nak, természetesen a következő évi termés megvédése érdekében. Ez az előterjesztés fölszólítást takart, hiszen a csatornahálózat kellő mértékben történő tisztítása a Társulat munkáját is megkönnyíti. A kérelem nem volt hiábavaló, mert a Társulat által fölfogadott kubikusok már augusztusban munkába álltak. Még az ujságcikkekben is figyelmeztetés olvasható éppen ebben az időben. A Reggeli Ujság első oldalán főcímként szerepel, hogy "Ne találjon készületlenül bennünket egy

esetleges újabb árvíz - majd így folytatódik -, nagyon nedves a talaj, tehát ha újabb nagy esőzések keletkeznek, nincs kizárva a tavaszi veszedelmek megismétlődése - a mostani feladat - a kanálisok tisztítása, az átereszek ki-nyitása."³³⁵

A város határában lévő kisebb-nagyobb vízlevezetők kö-zül a legtöbbet emlegetett a Cirjákér, amely Csomorkány felől hatalmas víztömeget szállított az un. Erzsébeti la-pos felé, a Csődörhalmi csatorna, ahol a Körös-Tisza-Maros ÁT végzett felújítási munkálatokat. A Nyéki dülönél Csóká-son egy 10 000 kh-as terület megmentését úgy tervezték, hogy 1941 nyarán "a vizet el fogják vezetni az Ürmös-éren ke-resztül Batida felé. Azután a Szárazérbe s onnan a vízhozó-gépekhez"³³⁶ írta a Reggeli Ujság munkatársa. Az utóbbi teljesítőképességéhez nagy reményeket fűztek, mert az el-ső év végén a helyi lapok hangsúlyozták, hogy "csak a szárazéri nagy csatorna mentheti meg véglegesen a vizek-től Vásárhelyt - hiszen - évezredekén keresztül a Száraz-ér vezette le a Békés megyei vizeket és vitte a Tiszához."³³⁷ Hátránya, hogy elég messze húzódik a város határától, és ezért egy újonnan épített csatornával kellett volna össze-kötni. De ez és más csatornakiégészítési munkálatok von-tatottan haladtak. Jellemzően mutatja ezt a VIII.b ügy-osztály vezetőjének egy 1941 év elejéről származó határo-zata, amelyben a következőket írta: "a belvizvédelmi mű-szaki előadó jelentéséből megállapítom, hogy az előadó mielőtt az előírt próba furásokat... nem végezte el - a nagy csatorna részletterveivel hozzá sem foghat... ezen előmunkálatok elvégzésére legalább 5000 P azonnali folyó-vá tétele szükséges... a csatorna építéséhez... de még a vizsgálatok előzetes megtartásához sem áll rendelkezésre fedezet."³³⁸

Igy nem lehet csodálkozni a helyi ujság hasábjain soroza-

tosan visszatérő kritikus megjegyzéseken, amelyek lényege, hogy "... lassan és nehezen megy minden."³³⁹

Sokat szerepel még a Hódtavi csatorna, a kakasszéki és a kenyerei ér teljesítőképesége is. Az utóbbinál gond, hogy "... a sámsoni vizek bejönnek a kenyerei érbe is. Szükséges volna a ... csatorna folyómederbe történő elvezetése"³⁴⁰ - állapítja meg egy 1942 tavaszán készült közgyűlési jegyzőkönyv.

Ugyancsak a védelem elégtelenségét és a gyors segítség elmaradását mutatja az 1942 márciusában történt Szárazéri gátvágás. Mind a vásárhelyi, mind a makói tanyák felé feltartóztatathatatlanul hömpölygött a víz, ami egyszeriben rendkívüli állapotot idézett elő. "Statáriális bíróság elé kerülnek a gátvágók"³⁴¹ - adta hírül a Reggeli Ujság. A valószínűleg szorongatott helyzetben lévők valóban nagy kárt okoztak, mert a lap a továbbiakban így értesítette a közvéleményt: "a szárazéri víztömeg azon a gátvágáson keresztül, melyet önkényűleg csináltak... a víz még mindig ömlik felénk... 2-3 millió m³... zudul 24 óránként reánk... a vízhuzógép csak egy tizedét... tudja ennek az áradatnak a Tiszába hajigálni. Most az ÁT egy hosszú gátat épít... a makói utból kiágazóan Batida felé, hogy Gorzsának és Kopáncsnak egy részét az áradástól megmentse."^{uo} Kemény munkával napok alatt helyreállították a gátat, de a víz nyomása akkora volt, hogy újra kb. 5 m széles rés támadt, amit szintén sikerült elzárni. Most joggal méltatlankodott az ujságíró, hogy "ha el nem vágták volna a sámsoni gátat, felényi lenne... a bajunk."³⁴², ez érthető is, csak éppen a megelőzésről felejtkeztek el az illetékesek. Egy távlati tervben viszont már az szerepelt, hogy "a Vásárhelyt fenyegető csanádi vizek elvezetésére kibővítik és meghosszabbítják a Sámson-apátfalvi csatornát,"³⁴³ ugyanis ezzel bizonyos fokig tehermentesíteni lehetne a Szárazéri csatornát.

Vásárhely és környékének vízelvezetési végcélja a Tisza folyó. Az átemelésre itt is minél több szivattyura volt szükség. Algyő szerepe hasonló fontossággal birt volna, mint Szeged esetében. Azonban tudjuk, hogy az algyői csatornán lévő szivattyutelep hosszú ideig tartó kis teljesítménye miatt nem felelt meg a követelményeknek, tehát nyilvánvaló, hogy a vásárhelyi vizek átemeléséhez új telepre volt szükség. Ezt már 1940 őszén el is határozták, amihez nem kevesebb, mint 450 000 P államsegélyt kértek. Megvalósítására több mint egy év múlva került sor. 1941 októberében adta hírül a Reggeli Ujság, hogy "megkezdtek már annak a szivattyutelepnek az építését, amelyiket az algyői feljárótól 6 km-re készítenek, hogy direkt a vásárhelyi csapadékvizeket vezessék le, mert a Hódtói kanálisból egy ágat ide fognak kiépíteni. A cikk írója úgy tudta, hogy óránként 12 millió l vizet tud majd a Tiszába dobálni."³⁴⁴ Egy hónappal később még mindig ez olvasható a lapban: "sajnos a mi új szivattyutelepünk még soká léphet működésbe."³⁴⁵ Ezen nem is lehet csodálkozni, mert a költséges szivattyutelep felszerelése mellett jelentős csatornakiégészítési munkát is végezni kellett.

A másik fontos központ Nagyfa, ahová lényegében három megye belvize érkezett; Békésből, Csanádból és Csongrádból. 1940-ben még csak egy szivattyutelep működött, ez semmiképpen sem felelhetett meg a követelményeknek. A későbbiek folyamán még egy telepet állítottak fel, de az sem dolgozott állandóan. 1942 márciusában pl. azért nem, mert a sok kitisztítatlan kanálison, csatornán kevesebb víz érkezett, így az a visszas eset állt elő, hogy a hatalmas mennyiségű belviz ellenére nem volt érdemes a második szivattyút dolgoztatni, jöllehet a csatornák időbeni tisztításának ügye napirenden lévő kérdés volt, csak a maradéktalan megvalósítása késett.

A Tisza sokszor előforduló magas vízállása itt is a szivattyuknak adott több munkát.

1941 tavaszán a Kistóéernél szereltek fel egy új átemelőt, ami a kakasszéki ér elszabadult vizét a kenyerei érbe szivattyuzta. Sámson alatt is dolgozott egy vízhozógép, ami a Szárazérbe vezetett. 1942 tavaszára kilenc új szivattyú elhelyezését ígérték az illetékesek, amit a Tisza partján állítanának fel. A terv szerint "Körtvélyestől kezdve négy újabb szivattyút is felszerelnek" - közölte az egyik helyi lap, majd így folytatta: A csorvási és monori uti vizektől ... a Csizmadia lapos vizektől eltekintve, amelyek az Aranyadba folynának le, a többi víz egyedül Vásárhely területén, a Békéssámson-csomorkányi vízátemelő telep segítségével folyhatna le."³⁴⁶

Ez az előterjesztés nagyjelentőségűnek látszott, végrehajtásáról azonban nincsenek adatok. Nem valószínű, hogy 1942 áprilisától valóban megvásárolták a kilenc szivattyút, hiszen ez év nyarától csökkent a belviz mennyisége, s kb. három hónap alatt annyi felszerelést soha nem vásároltak. Bár kétségtelen tény, hogy ez az aránylag rövid időben igen nagy belvizpusztítás történt, s a segélykérők száma is ugrásszerűen megnőtt. Jól mutatja ezt a Körös-Tisza-Maros ÁT vásárhelyi központjához beérkezett folyamodványok mennyisége. A levéltári adatok szerint az 1940. évi beadványok ötszöröse, az 1941. évinek háromszorosa várt a harmadik évben orvoslásra. Ezekben elsősorban a vásárhelyi tanyavilág lakosai kértek segítséget, de még Tápéról címzettekkel is találkozhatunk. A legtöbbnek vízlevezető csatornára volt szüksége, ezen kívül ideiglenes szivattyú elhelyezését, hidépítést, út átvágást, átereszek létesítését szorgalmazták. Kétségtelen, hogy Hódmezővásárhely és környékének mostoha sorsa nagyok sok helyreállítási munkát igényelt, azonban Szeged és környékének védelméhez hasonlóan - a rendelkezésre álló adatokból - itt jóval kevesebb elvégzett vagy befejezett ténykedésről értesülhetünk. Egyik belvizsújtotta város vezetésében sem tapasztalható ennyi bizony-

talanság, személyeskedésig fajuló heves viták és szemrehányások, olykor a fejvesztettségig menő kapkodás. Az árvízvédelmi kormánybiztos is ritkábban látogatta ezt a vidéket, mint a többit.

A szomszédos megyében, Csanádban lévő Makó és környékének védelme valamivel kiterjedtebb, bár az is kétségtelen, hogy ez sem mentes a súlyos gondoktól és a Szeged és környéke mentése kapcsán tapasztalt felemás intézkedésektől.

A források keveset szólnak a városban történt munkákról, annál többet irnak a házak rongálódásáról, a városi szegénység lakásviszonyairól. Lényegében Makót külső víz elárasztása nem fenyegette közvetlenül, a belső víz ellen viszont itt sem volt könnyebb a védelem, mint másutt. Ha a Maroson áradás történt, akkor a városban is sok helyen felemelkedett a belvíz még nagyobb eső nélkül is. Ugyanakkor sok adat szól az építőanyagellátás nehézségeiről. A belvizes esztendőik legkritikusabb időszakában a városban naponta legalább 8-10 ház esett részben vagy teljesen a víz martalékául. "Különösen a legszegényebb városnegyedben szorul egyre több házfal alátámasztásra" ³⁴⁷ írta pl. 1941 januárjában a Makói Ujság. A vízelvezetést itt is elsősorban nyílt árokrendszerrel végezték. Keserű tapasztalatokból okulva, nagy gondot fordítottak a csatornák mélyítésére és tisztítására. Ezt a munkát nemcsak a téli időszakban az eljegesedéskor végezték, hanem nyáron is, amikor az iszaptól szabadították meg a lefolyókat.

A Makó környéki, ill. Csanád megyei belvizek levezetésére a Szárazér, A sámszon-apátfalvi és a Gencshát-gacsibai csatorna mint főcsatorna szolgáltak, a végcél a Tisza és a Maros folyó volt.

Hosszu ideig állt az érdeklődés középpontjában a Sámszon-apátfalvi csatorna ügye. Ez a Makó környékén felgyülem-

lett belviz elvezetését szolgálta, de közvetve Vásárhely határából is érkezett víz ide. Ebből a két város között gyakran tapasztalható - olykor elég élessé váló - viták egyik forrása lett. Már 1940 kora tavaszán az olvasható a Makói Ujság egyik cikkében, hogy "a vizbajok nem enyhülnek a makói határban. Ennek pedig a mélyen befagyott földön kívül az ármentesítő hálózatban van az oka.

A pusztafensiki vizeket a hódmezővásárhelyi határból a Szárazérbe szivattyúzzák szakadatlanul, nem törődve az-
zal, hogy a víz átfolyik a Sámson-apátfalvi csatornába, azt színültig megtöltötte, s gátját több helyen át is szakította."³⁴⁸ A Vásárhely környékén mutatkozó belviz-
védelmi munkák elégtelenségét ismerjük, de ebben a tekin-
tetben a makói szervek sem jártak el megfelelő hatékon-
ysággal, mert röviddel később ugyanez az ujság jegyezte
meg: "Makó határában a főbajokat a Sámson-apátfalvi csa-
torna okozta, annak is az az elhanyagolt szakasza, mely-
nek töltését... megbontotta a víz."³⁴⁹

Itt különösen megmutatkozott a vízvédelmi szervek össze-
fogásának, összehangolt munkájának hiánya, amire pedig
nagy szükség lett volna. A megoldást abban látták, hogy
"... szüntessék meg a hódmezővásárhelyi vizek átemelé-
sét a Sámson-apátfalvi csatornába"^{uo.} - írta az ujság,
jóllehet ekkor éppen 10 000 kh-at borított vadviz Hód-
mezővásárhely határában.

Korszakos hanyagság máskor is előfordult, mert megesett,
hogy a "Sámson-apátfalvi csatorna kiöntésével a kopáncsi
hidfőtől a zsombéki őrházig lévő tanyasor romba dőlt"³⁵⁰
- amely téma a polgármesteri közgyűlés előtt is szerepelt.
Felmerült a kérdés, tartozik-e ezért a csatorna tulaj-
donosa kártérítést adni. A hanyagságot nem lehetett elta-
gadni, megállapították, "... a csatorna őrizetlen volt...
a vizleeresztő duda--- a kérdéses időben nyitva volt...
a lakosságot nem értesítették... 10 napon át a víz kifelé
folyt."^{uo.}

Csak két évvel később, amikor már a belvizveszély csökkent, szőttek nagy terveket a csatorna kibővítéséről. "Kis folyó lesz a Sámson-apátfalvi csatorna - közölte az egyik helyi lap 1942 nyarán - ez a csatorna lesz a vásárhelyi és békési földek megmentője, 14 m széles lesz... kifolyója lesz a Marosba... a vadvizek könnyű szerrel levezethetők lesznek."³⁵¹ Grandiózus terv, de 1942 augusztusában a megvalósítás tekintetében minden realitását nélkülöz. A Sámson-apátfalvi csatornát olykor a Gencshát-gacsibai csatorna tehermentesítette. Ez Makó, Püspöklele, Földeák és Hódmezővásárhely határából vezette a vizet a nagyfali átemelő felé. 1942 tavaszán ennél a csatornánál is terveztek újabb vízlevezető árok ásását, ez már megvalósíthatónak látszott, mindössze egy méter szélességűre gondoltak. A Gencshát-gacsibai csatorna és a Makó-lelei határ kereszteződésénél, valamint a makói keresztöltés között szándékoztak ezt a vízlevezető létesíteni. A Körös-Tisza-Maros ÁT-ot kérték fel a munkára. A csatorna ásásán kívül két nyílt áteresztő beépítését is kérték. A csatornázási munkák zöme azonban itt is 1941-ben történt. Az első évben kevés intézkedést foganatosítottak. A tavaszi vízáradáskor az Aranka csatorna meghosszabbítására gondoltak, ezen a deszki és a kiszombori határ belvizeit szállíthatnák a Maros felé. Ebben az időben rendelte el az árvízvédelmi kormánybiztos, hogy a Blaskovics-birtok határárkát vízlevezető árokká képezzék ki, s ezen át vezessék le az itt felgyülemllett vizet a Sántaérbe. Ezen kívül egy kb. 1200 m-es árkot ásnának a Püspöklele-földeáki út vízmentesítésére, amelyet a Szárazérbe kapcsolnának be. 1941 januárjában Pitvarost és Magyarcsanádot mentették új csatornával, majd az ószegedi uttól és a püspöklelei uttól szándékoztak a vizet az ardicsi csatornába vezetni. Ezt azonban csakhamar maga a miniszteri biztos torpedózta meg azzal, hogy "Püspöklele határában... külön csatorna

létesítésére... nincs szükség, mert a Szárazér, a Gencshátgacsibai csatornák körzetében lévő vadvizeket a is képes levezetni, ha ... a Tisza szintje alacsonyabb lesz - jelentette a Makói Ujság. Most a Földeák határában... a Hódmezővásárhely-makói kövesut mentén és Makó határán felgyülemllett vadvizeket az ürmösi csatornával vezették le."³⁵² Ehhez új átereszek létesítésére volt szükség, amit az országuton át és a vasuti töltés alatt építettek.

Az ószegedi-ut mentén gazdálkodó földtulajdonosok panaszára, ami a tiszai ár következtében a töltés alatt átszivárgó viz kártétele miatt volt, un. "átér-csatorna" ásását határozták el, amely a Marosba vezetné a vizet.

Emellett elhatározták, hogy a sokszor szerepelt püspök-lelei ut menti vizeket, a csanádpalotai utnál a Haptatói ugarban összegyűlt vizeket a palotai ut árkába vezetik le, s ezen át a Sámson-apátfalvi csatornába vezetik le.

Nem mindig felelt meg a követelményeknek a megépült új csatorna, így pl. a hatrongyosi határrészen 7000 P-ös költséggel megásatott Sepsei csatorna sem. A kb. 2-5 m mély árokba homok folyt be, amely több helyen eltorlaszolta a víz útját. Miután ez a talaj összetételéből adódott, csak szivattyúk közbeiktatásával lehetett az elduguláson segíteni.

1941 őszére elkészült az un. új Návay csatorna, ami a Gencshátgacsibai, ill. Szárazéri főcsatornával volt összeköttetésben. Ide folyt le a Hódmezővásárhely-makói közut földéaki szakaszát borító belviz is. Itt kibővítették az ut melletti árkokat, hogy könnyebbé váljon a vízszállítás.

Ebben az évben elsősorban a kelet-csanádi községeket fenyegette nagy veszély, az ujságok katasztrófálisnak nevezték az itteni lakosok helyzetét. Kaszaperen nyulgátak építésével akarták útját állni az áradó viznek - eredménytelenül. Miután Mezőkovácsháza, Kunágota, Magyarbánhegyes, Medgyesegyháza nagy területét víz borította és sok tanya

összedőlt, egy új, kb. 15 km-es vízlevezető kiásását tervezték. Csatlakozik ehhez még Nagybánhegyes, "a bajon csak egy új, 6-7 km-es csatornával lehetne segíteni, ami kb. 10 ezer P-be kerülne"³⁵³-írta a Makói Ujság tudósítója.

A tervezett munkák mintegy három hónapot vettek igénybe, majd ugyancsak a helyi lap jelentette, hogy "Kunágota határának víztelenítésére az új csatorna elkészült... A Mezőkovácsháza... határában terjengő vadvizek levezetésére tervezett csatorna is - elkészül a napokban... Az új csatornába vezetik bele Medgyesbodzás és Nagybánhegyes belterületi vizeit is."³⁵⁴ Ez utóbbi község helyzete mégis válságosra fordult, mert mélyebben fekszik, mint a közvetlen mellette elhuzódó Vertán csatorna. A baj elhárítását egy Kaszaper felé vezető új csatorna megépítésével remélték.

1942 elején - ahogy a helyi lap írta "egészséges, átfogó tervek" készültek a védelem további szervezésére, amiben nagy szerepe volt a kelet-csanádi résznek, ami nem véletlen, hiszen az összkárosodás mintegy 60-70 %-át tette ki. Az "egészséges terv" lényege a következő: "a Mezőkovácsházából kiinduló csatornát főcsatornává akarják kiépíteni... az lesz hivatalosan levezetni a kelet-csanádi vizeket egészen Kevermesig, ill. Lökösházáig /Urbán-féle csatorna/. A másik csatorna, amit ki akarnak építeni az idén a Vertán-féle... Kaszaper felé... s be akarják kapcsolni vagy a tótkomlói érbe vagy a Száraz-érbe... Ezáltal Kaszaper, Nagybánhegyes, Medgyesbodzás egy része mentesülne a belvizektől. A harmadik csatorna, amely már szintén munkában van az Orosháza-Pusztaföldvár-Csanád-apácai csatorna."³⁵⁵

A Makó és környékének mentését végző Szárazéri Belvízlevezető társulati ülésen összegezte az elvégzett munkát. 1940-ben "11 új csatornát létesítettek 23 582 m hosszban

55 448 P költséggel. Négy csatornát lemélyítettünk összesen 5874 m hosszban 2835 P költséggel"³⁵⁶ - olvasható egy jegyzőkönyvi jelentésben. 1942-ben pedig "dacára a fagnak és a hónap január óta elkészült összesen 13 889 m... új csatorna 47 102 P költséggel"³⁵⁷

A csatornák csak a megfelelő időben és helyen fölállított szivattyukkal együtt jelenthetnek hatásos védelmet. A nagyfai szivattyutelep a Csanád megyei belvizek elvezetésénél is nagy szerepet játszott. Az tény, hogy a szomszéd Csongrád megye belvizeivel óriási tehertétel nehezedett erre a központra. Tudjuk, hogy hosszabb ideig egy telep működött. "A nagyfai szivattyuhoz... olyan víztömegek tódulnak - írta 1941 februárjában a Makói Ujság munkatársa -, hogy a szivattyutelep képtelen megbirkózni velük, sőt a telepet is az elárasztás veszélye fenyegeti. A rekesztés azonban katasztrófálisan növeli a makói határ vizbajait."³⁵⁸ Ez az állapot maradt még a nyár folyamán is. Ugyancsak az ujság jelentette: "Nagyfánál a meglévő szivattyutelep állandó munkával se volt képes átemelni az odaözönlő rengeteg vizet, úgyhogy sorra be kellett zárni a csatornákat... Ez ellen a jövőben más segítség nincs, mint új szivattyutelepet kell építeni s felszerelni... 1,6 millió P-be kerülne a... telep kibővítése."³⁵⁹ Amint tudjuk, ez megtörtént, de a csatornák tisztításának elhanyagoltsága miatt néha nem is üzemelhetett.

1940 tavaszán 30 szivattyut állítottak föl a veszélyeztetett területekre. A Makói Ujság jelentéséből az üzemeltetési gondokra is fény derül. Két szivattyu a pusztai, bogárczói és igási vizeket emelte be a Sámson-apátfalvi csatornába. Ezek traktor-meghajtásuak voltak, amiért óránként 3 P bért fizettek egy gazdálkodónak. "A deszki állandó, beépített két... szivattyun kívül most három nagyteljesítményű szivattyu szivja a vizet a megye területén: a kübekházi

és a... két makói"³⁶⁰ - írta az ujság. A Körös-Tisza-Maros ÁT pedig 25 szivattyút adott.

A következő évben tovább emelkedett a belviz szintje, ezért a gépi felszerelés kiegészítésre szorult. Az ÁT ígéretet kapott, hogy 400 000 P-t utalnak ki számukra, amiért 10 db átemelő szivattyút vásárolhat. Majd fél évvel később 1,1 millió P-ös ígéret következett két új szivattyutelep működtetésére. A terv szerint: "az egyik telep Györpölésnél /Hódmezővásárhely határában/ épül fel, a másik a Farkas-zugban /Békés határában/... a meglévő telepek képteleneknek bizonyultak a hatalmas vadviztömeg átemelésére... sokat szenvedett emiatt a hódmezővásárhelyi és a makói határ."³⁶¹

Ennek elkészültével elérhették volna a belvizmentesítés gyorsítását, és nem utolsó sorban elejét vehették volna a szomszédos megyékkel történt meddő vitáknak. Ugyanakkor a felszabadulásig megvalósításukról nem szólnak a rendelkezésre álló források, mintahogy az elkövetkező időszakban is csak tervekről értesítnek. Így pl. a csanádpalotai ut és a Csorgó keresztezésénél gondoltak egy szivattyú felállítására. 1942 elején Makó határában lett volna szükség egy szivattyutelepre, hogy a Sámson apátfalvi csatorna vizét beemelje a Marosba. S végül, ez év tavaszán a makói polgármesteri iratokból kitűnik, hogy a városi szerv "a Makó-jángori... a Makó... belterületét fenyegető gyilkoséri s egyéb felső vizek, valamint a földéaki-ürmösi elterült vizek elvezetésére a Maros töltés 46,1 szelvényében... egy 300 l/sec és egy 400 vagy 500 l/sec teljesítményű propeller szivattyút óhajt felszerelni."³⁶²

Ezzel a jelentéssel lényegében be is fejeződött Makó és környéke vízvédelmének krónikája, majd le is került a napirendről. Ebből következik, hogy a fenti tervek is megvalósíthatatlanok voltak.

A szokatlan méreteket öltött hároméves belvizpusztítás tehát nagy próba elé állította a védelmi szerveket, a-

melynek azonban - az elvégzett munkát is beleértve - megfelelően eleget tenni nem tudtak. Az adott politikai és gazdasági helyzet mellett, és legtöbb esetben ebből következően hiányzott a vízügyi intézmények megfelelő szervezettsége, kielégítő anyagi elátottsága, a különböző felszerelések és a munkáskéz, valamint nem utolsósorban az az egyöntetű társadalmi összefogás, amely feltétel nélkül sietett volna a károk megelőzésére, ill. a károsultak segítségére.

Igy nem lehet csodálkozni azon sem, hogy sokan szorongatott helyzetükben az önhatalmu védelem módszerét választották. Nem egy, nem kettő, de több tucat kárvallott és a nagy víztől szorongatott gazda próbált segíteni baján - úgy ahogy tudott - lja a hatóság késett. Nem csoda, hiszen sokszor egy m^2 -t 125 l víz borított, vagy a szomszédos területről 1-2-3 mill. m^3 víz tört a mélyen fekvő részekre, mint pl. Hódmezővásárhely esetében az emlékeztetes sámsoni gátvágás következtében. Ezzel majdnem egy időben a Tisza töltését vágták át alig 40 m-re attól a helytől, ahol a vásárhelyi határ belvizeinek nagyobb részét a Tiszába akarták emelni egy épülő szivattyutelep segítségével.³⁶³

A lakosság félelme, kétségbeesett tenniakarása nagyon is érthető, kiváltképp, ha tudjuk, hogy a védelmi szervek sokszor önhibájukon kívül - sem tudtak rendeltetésüknek eleget tenni. A hódmezővásárhelyi városi közgyűlésen nem egy esetben elhangzott, hogy a város nem képes saját erőből vízműveket kiépíteni, ami igazán nem valami biztató kijelentés.

Ugyanakkor kétségtelen, hogy az önhatalmu védekezés esetleg csak látszatra, ideiglenesen és mások rovására lehetett eredményes, de végül is többet ártott, mint használt.

Igy volt ez pl. 1940 tavaszán a Maros árterében lévő csipkési, landori részen és Dálon, "ahol pár gazda vízzel borított semlyékéről a közbeeső szántóföldeken át ázott mély árokkal önhatalmulag elvezette a vizet s elárasztotta vele a számszédos szántóföldeket nagy területén"-³⁶⁴ írta a Makói Ujság.

1941 elején különösen Makó környékén volt gyakori az ilyen jellegű védelem. Már februárban a "Földeáki határban ... alávaló merényletet követtek el - olvasható az ujságban -, a saját földjüket menteni akarók átvágtak egy gátat, s rázuditották a víztömeget Rehén Lajos kántortanító és Sipos János gazdálkodó valamint szomszédaik földjére."³⁶⁵ Egy hónappal később Karabuka mellett "... négy gazda erőszakkal állta útját a hatóság segítő munkájának... megakadályozták a csatorna ásását, félve attól, hogy a mások földjéről levezetendő víz az ő földjüket árasztja még jobban el."³⁶⁶

A büntetést 200-250 P-ben szabták ki. Áprilisban "Szilágyi Ferenc... az ószegedi út mellett haladó püspöktelei gazdasági vasut töltését átvágta, s az ő földjén lévő vizet áteresztette a járandói földekre... a nagy mennyiségű vizet az árok nem tudta befogadni, s azon átömölve a szomszédos földekre áramlott."³⁶⁷ A Pest megyei vadvizek pedig a szegedi, ill. felsőtanyai gazdákat 1940 tavaszán készítették cselekvésre. A Délmagyar jelentése szerint "az elemi csapást fokozza az a körülmény, hogy a kétségbeesett lakosság átvágja a töltéseket és a vadviz rombolása ezáltal intenzívebbé válik."³⁶⁸

Az árvízvédelmi szervek és a hatóságok tiltakozással és megtorlással éltek, de ez sem nevezhető célravezető eljárásnak, mert az intézkedéseket nem itt kellett volna kezdeni!... a járőr jelentése szerint a környékbeli lakosság /Szikáncson, Répásházán / vizet ereszt és vizet fog... minden olyan vízfogást vagy vízeresztési műveletet akadályozzon meg, amelyet nem az ÁT rendelt el" ³⁶⁹ - olvasható pl. a hódmezővásárhelyi polgármesteri iratok följegyzéseiben. A megtorlás a következő lehetett: "a vizáradás okozása, a gátvágás és egyéb árvízi bűncselekményekre érvényben van a rögtönítélő bíraskodás. Minden

vizáradás okozási büntett tehát a statáriális bíráskodás szabályainak alkalmazásával halállal büntetnek."³⁷⁰ Ez a legmagasabb foku büntetés, volt amikor elzárással fenytettek. Így járt Demkó Pál és Zima János magyarbányai lakos is. Tanyáikat "összeomlással fenyegette a víz. Amikor a veszély fokozódott, a két gazda átvágta tanyájuk előtt elhúzódó dűlőutakat mintegy fél méter szélességben, és a felgyülemlett víz Kaszaper határában vonult le. Ők azzal védekeztek, hogy végszükségben vágták át a dűlőutat, hogy házukat megmentse. A törvény fejenként 8-8 napi fogházzal sújtotta"³⁷¹ aránylag enyhén - ezt az önkényes cselekvést. Első olvasásra talán nem is látszik olyan nagy jelentőségűnek egy ilyen cselekedet. Ha viszont a belviz mennyiségét tekintjük, komoly következményeket vonhat maga után. Olyan eset is előfordult, hogy a tulajdonos maga építette gáttal védte parcelláját, és ezzel annyira megduzzadt a víz, hogy a szomszédban több tanyát elöntött. Ebből nem egyszer vita, ellenségeskedés kezdődött a szomszédok között. Így pl. amikor Földeák-hódmezővásárhelyi határban Návay György 400-kh-as birtokos "földjét elöntötte a víz... több család... ideiglenes gátat emelt ellene, Návay karhatalmat hívott, hogy ezt meggátolja, de amikor látta, hogy milyen károk származnak belőle, mégis megengedte az átvágást."³⁷²

A korabeli belvizvédelem helyzetét, módszereit ismerve nem hathat meghökkentőnek az sem, hogy az árvédelmi szervek olykor maguk kérték az öntevékenységet, éppen munkájuk könnyítése érdekében. Így pl. Hódmezővásárhelyen a "Társulat a maga kötelességét teljesíti, de minden háztól nem vezetheti el a felgyülemlett vizet"³⁷³ közölte a helyi lap 1940 márciusában. Ugyancsak az első évben, júliusban jelent meg egy cikk a Makói Ujságban; "a gazdákat is mulasztás terheli az árvíz-károkért" címmel. Ebből is kitűnik, hogy a hivatalos szervek 1940ben még nagyon kevés hathatós segítséget nyújtottak

a károsultaknak. "Vétkes mulasztás terheli sokszor az érdekelt birtokosokat, gazdákat is - folytatódik a lapban -, mert elhanyagolták a maguk létesítette csatornavágások idejében való eltorlaszolását, s a vizek levezetésére nem tettek semmit a maguk erejéből, hanem mindent a hatóságtól vártak."³⁷⁴

VI. A BELVIZKÁROK MEGELŐZÉSÉNEK ÉS HELYREÁLLÍTÁSÁNAK

NEHEZSÉGEI

Az ár- és belvizkárból tehát mind az árterületen, mind a településeken olyan jelentős károk származtak, hogy komoly gondot okozott a helyreállítási munkálatok kielégítő biztosítása, véghezvitele.

Kettős problémával küszködtek az érintett megyék; a munkanélküliséggel és ugyanakkor a közmunka biztosításával.

A kérdés nem volt olyan egyszerű, hogy az egyiket a másikkal minden további nélkül meg lehetett volna szüntetni.

A munkanélküliség ténye adott volt. Ez nem helyi, hanem országos jelenség. Végigkísérte az egész ellenforradalmi rendszert. A gazdasági válság időszakában pl. Csongrád megyében egy csatornázási közmunka megindításával sikerült - rövid időre - enyhíteni a helyzeten. 1930-34 között készült el a már említett algyői főcsatorna, amire az állam akkor 250 000 P. inségsegélyt adott. Ez a főcsatorna - amint láttuk - igen nagy szerepet játszott az 1940-42-es időben; jó szolgálatot tett a belviz levezetésében.

A világháború megindulásának első időszaka még több munkaalkalmat hozott /katonáskodás, hadi üzemek létszámának emelése - bizonyos háborús konjunktúra révén/, ez azonban nem bizonyult állandónak. Éppen 1940 nyarán megállt a háborús konjunktúra. Eddig tudták csak teljesíteni a győri programot, hadi beruházásra nem volt annyi pénz, amennyit előirányoztak, tetézte a bajokat a több milliós ár- és belvizkárral. Mindjárt kezdetben 40 ezer munkás elbocsájtására került sor.

1940 és 1942 között a Csongrád és Csanád megye törvényhatósági közgyűlésein gyakran szerepelt a munkanélküliség ügye. Lényegében általános érvényű megállapítást tükröz a hódmezővásárhelyi közgyűlés 1940 őszén tartott egyik összejeövetelének feljegyzése: "a munkanélküliség enyhítése céljából azonnal munkaalkalmat kell létesíteni"³⁷⁵ - szövelt a határozat. A későbbiek folyamán a munkanélküliek számát növelte az "országgyarapítás" során visszacsatolt délvidéki területekről a megyékbe özönlő munkaalkalmat keresők tömege. Majd a leszerelt katonák elhelyezéséről is gondoskodni kellett.

Az ár- és belviz következtében különösen sokan maradtak munka nélkül, ami családok százait, sőt ezreket juttatta szinte koldusbotra. "A napszámosnépnek nincs kilátása keresetre"³⁷⁶ - adta tudtul a Makói Ujság 1941 tavaszán., "az ármentesítő társulatnál a munkásoknak százai nem tudnak elhelyezkedni"³⁷⁷ - írta kb. azonos időszakban a vásárhelyi Reggeli Ujság. A szegedi Délmagyarország az Egészségvédő Szövetség felhívását közölte, hogy "azokat, akik az árvíz miatt munkájukat elvesztették vagy nem jutnak munkaalkalomhoz, alkalmi, esetleg állandó munkához juttassák!"³⁷⁸ Itt a polgármester határozott ígéretet tett munkaalkalmak teremtésére. Kisebb és nagyobb jelentőségű, rövidebb és hosszabb ideig tartó közmunkák megindítására gondoltak. Így pl. Szegeden az új rendőrségi székház, a vágóhídi hűtőház, a felsőközponti állatrakodó építése, de a nagyobb jelentőségűek közül sok szó esett a hat évig munkaalkalmat biztosító Duna-Tisza csatorna létesítéséről. Ez azonban csak tervezet maradt, megvalósítására nem került sor.

A Népszava politikai, gazdasági és szociális okok miatt újból és újból kiemelt módon foglalkozott ezzel a kérdéssel. 1942-ben is kénytelen volt megállapítani, hogy az agrárproletárok számára "munkaalkalmat biztosítanának az

utépítési és csatornázási munkálatokkal... A csatornázások nagyon fontosak... Vizes esztendőekben gyors elvezetést biztosítanak a talajviznek, száraz, aszályos években pedig a folyók duzzasztásával a csatornába lehetne szivattyuzni a vizet és így az öntözést nagyban elő lehetne segíteni,"³⁷⁹ amivel az adott időszak legelőtőbb kérdésére hívta fel ilyen formában is a figyelmet.

Országos szinten a minisztertanács már 1940 végén két ízben is napirendre tűzte ezt az ügyet. A költségek fedezésére novemberben 9 millió P, decemberben 40 millió P kereset előterjesztéséről volt szó. "A nyári kereset nélkül maradt leszerelt katonák munkához való juttatása céljából a vízi társulatok és érdekeltségek által végrehajtandó vízi munkálatok költségeinek fedezésére"³⁸⁰ másrészt – az elemi csapások által sújtott és katonai szolgálat következtében kereseti lehetőségeikben megrövidített inséges lakosság téli ellátásának biztosítására nagyobb arányú közmunkák megindítására... ebből az újra felgyülemlett és mind nagyobb termőterületet elborító belvizeket vezetnék le sürgősen",³⁸¹ de még emellett katonai repülőtelepek és bekötőutak építését is megoldanák.

És mégis az a furcsa helyzet állt elő, hogy a munkanélküliség ellenére a hatóságok nem találtak kellő számú jelentkezőt a közmunkák elvégzésére. Így a védelembe bekapcsolódott a katonaság. Pl. 1940-ben "a Szeged-felső-tanyai árvizkárosultak segítésére 300 főnyi utászlegénységet... rendeltek ki"³⁸² – írta a Népszava. Ebben az időben még segítséget tudott nyújtani a katonaság, bizonyos fókig még anyagi fedezet is rendelkezésre állt. Bárczi János írta jelentésében, hogy "nagy megnyugvást keltett, amikor a magyar kir. Kormány... kezdeményezésére

a fegyvergyakorlatról visszatért katonák téli ellátásának biztosítására 40 millió P-t engedélyezett, s ebből 27,5 milliót vízmunkálatokra juttatott."³⁸³ Ez természetesen számottevő összeg, még akkor is, ha tényleges kiutalásra csak 9,5 millió került. Ezzel megoldották - a szükséges ellátás mellett - a harci alakulatok hasznos foglalkoztatását. A háboru kiszélesedésének és Magyarország hadba lépésének időszakában egyre kevésbé számíthattak a hadsereg alakulatainak segítségére. Bárczi János is erre hivatkozott. "A munkálatok elvégzéséhez szükséges munkaerő biztosítása - írta - nagy nehézségbe ütközött. Sok munkás katonai szolgálatot teljesített."³⁸⁴

A Duna-Tisza ÁT 1942-ben egyik tavaszi ülésén a következőképpen részletezte a belvízvédelem nehézségeit; "... a háborúval kapcsolatos rendkívüli viszonyok, az anyagihiány, a munkaerőhiány, a szállítási és forgalmi lehetőségek összehsugorodása és az árvédelemhez bevonható katonai erőnek csökkenése nagymértékben meg fogják nehezíteni a sikeres árvédekezést."³⁸⁵ Ez a rövid följegyzés szinte az összes gondokat taglalta. A fokozatosan csökkenő katonai erőt megpróbálták munkaszolgálatosokkal helyettesíteni. Ahová csak tudtak, zsidó századokat rendeltek ki, Szentestől Hódmezővásárhelyig, Makótól Szegedig a legváltázatosabb időben dolgoztatták őket, végeztek hólapátolást, csatornatisztítást, árokásást. Ezzel a munkaerőkérdés még korántsem oldódott meg, hiszen ezek a kényszermunkára fogott csoportok nem állandó, hanem csak ideiglenes segítséget adtak.

A legjobb megoldást az jelentette volna, ha a meglévő munkanélküliek szervezésére gondolnak. Erre vonatkozóan törtétek is kísérletek, mégsem koronázta siker ezeket, tudniillik az emberek egyáltalán nem siettek kihasználni a kínálkozó lehetőséget.

Magyarázatul a következők szolgálnak;

Az esetek tulnyomó többségében a közmunkák elvégzésére kevés pénz állt rendelkezésre. A katonaság megkapta a maga járandóságát, a civil közérő számára csak néha jutott valamennyi, azt is inkább az első évben ajánlották meg. 1941-42-ben fokozatosan csökkent az erre szánt összeg. Még 1940 őszén kimondottan árvizes "inségmunkálatokra" 2,5 millió P-t szavazott meg a kormány. Ebből 65 társulat részesült 15 000 és 100 000 P közötti összegben. Ha ez a juttatás rendszeres, akkor nem is lett volna annyi baj, azonban nem így történt.

Már 1940 őszén Csongrád megye alispánja közölte, "hogy az államsegély nem teszi lehetővé az inségmunkák végzését... Az inségsegélyből érdemleges... munkát végeztetni nem lehet. A vármegye területén nagyszámu kubikus van, akinek munkanélküliségén és nincstelenségén csak állandó és olyan természetű közmunkákkal lehet segíteni, amelyek részükre a téli megélhetést is biztosítják."³⁸⁶ De a városi inségalap kasszája is üres volt, "szociális munkaprogram céljára kijelölt hitelből ezidőszerint fedezet rendelkezésre nem áll"³⁸⁷ - olvasható a polgármesteri iratokban. 1941 januárjában 10 000 P kiutalására gondoltak, mert a tanyai lakosság egy része "árkok ásásával, gátak emelésével tölti idejét ... és ez alatt... kereset nélkül áll a család. Itt-ott ... gyorssegély kellene"³⁸⁸ - írta a Délmagyarország tudósítója.

Hódmezővásárhely ilyen jellegű pénzellátása sem jobb. A Körös-Tisza-Máros-ÁT fizetésképtelen ebben a tekintetben. Megtörtént nem egyszer, hogy a városi Kulturmérnöki Hivatal munkatársa vagy a közérőparancsnok éppen a Társulat kérésére 20-30 embert munkára kirendelt, de a fizetés elmaradt. A pénz hiánya, a munkanélküliség kegyetlensége meghökkentő, de egyben érthető cselekedetre ragadtatta Makó környékén az inségeseket. 1941 januárjában a város

polgármestere 200 munkást akart foglalkoztatni, ebből csak "105 munkás indult el Makóról, miután a fejenkénti 5 P-ős előleget felgombolta, de munkahelyükre már csak 22 érkezett meg... A munkások maguk kisélejtezték maguk közül azokat a fiatal legénykéket, akikből nem nézték ki a sok köbmétert."³⁸⁹

A közmunkák megkezdése a nyári időszakra esett, amikor a legnagyobb mezőgazdasági munka elvégzéséhez, az aratáshoz kellett a munkáskéz. Az aratás biztosítása és ugyanakkor a közmunka véghezvitele nem volt könnyű feladat. Csongrád megye főispánja írta a földművelésügyi miniszternek: "A gazdák nagy általánosságban arról panaszkodnak, hogy az aratási és cséplési munkák alatt nem kapnak munkást, mert azok... állami munkánál kapnak alkalmazást... az aratás alatt minden nagyobb állami munka- mint utépités, vízszabályozás, kubikmunka, ármentesítő munka... be lesz szüntetve... Csak így látom biztosítottnak azt, hogy a nagy mezőgazdasági munkák zavartalanul elvégeztessenek."³⁹⁰ A földművelésügyi miniszter válaszában hangsúlyozta: "a kubikmunkáknak... legkedvezőbb a július hó végétől kezdődő időszak... a munkálatok az aratási és behordási időszakokkal a legtöbb helyt nem eshetnek egybe."³⁹¹

Éppen ezekben az időkben vált a mezőgazdasági munkák elvégzése létkérdéssé, amelynek az ár- és belvizpusztítás vagy akár a védekezés gátat nem szabhatott. A hivatalos kiadványok elsősorban 1941 és 1942-ben hangsúlyozták ezt. "A kormány rendeletileg gondoskodott róla, hogy a mezőgazdasági munkásság egy részének rendkívüli fegyvergyakorlatra való bevonulása miatt a tavaszi mezőgazdasági munkában fennakadás ne legyen - írta a Délmagyarország 1941 áprilisában -, majd így folytatta: A rendelet célja, hogy ne maradjon bevetetlen föld az országban... Az árviztől sújtott Alföldön

sok helyen elmaradtak az ősszel a szántási és vetési munkálatok, de a tavasziak alá való szántás is késedelmet szenvedett."³⁹² 1942 nyarán maga Kállay Miklós miniszterelnök jelentette ki, hogy "a magyar államhatalom kénytelen lesz a munkakényszeret is behozni. Ma ugyanis fejleszteni kell hadseregünket ... a vonakodás és elhuzódás a munkától - kimeríti akár a statáriális eljárás deliktumát is... ma az életszínvonal csökkentését, minden adózási lehetőség kidolgozását... arra kell beállítanunk, hogy hadseregünk teljesítőképességének maximumát elérjük. Ezt kívánja védelmünk és biztonságunk."³⁹³ A háborúba sodort ország hivatalos politikai és gazdasági irányelveit foglalta ezzel össze a miniszterelnök. Az igazság az, hogy az agrárproletárok szívesebben végeznének aratási vagy más fontos mezőgazdasági munkát, egyszerűen azért, mert ezt jobban megfizetik. Így pl. Apfel Károly makói lakos a következő folyamodványt küldte a polgármesterhez: "nyomorult szegényember", most van munkaalkalma, és emiatt a közmunka alól felmentését kérte. Természetesen nem ő az egyetlen ilyen kérelmező. A napilapok cikkei ugyanakkor azzal biztatták a belvizsújtotta gazdákat, hogy "a mezőgazdasági munkák befejezése után indul meg teljes erővel a csatornázás."³⁹⁴

A közerő megszervezése is sok kívánnivalót hagyott maga után. Központi, felsőbb utasításban hiány nem volt, de a gyakorlati végrehajtás akadozott, aminek oka a vízvédelmi szervek már ismert szétaprózottságából és szervezetlenségéből adódott.

A közerő kirendelését a földművelésügyi miniszter vagy az árvízvédelmi kormánybiztos határozta el, s felhívásaik szövegét minden érintett megye megkapta. Így 1942 tavaszán Szegeden a polgármester a következőket adta közre; "Az árvíz-

veszély elhárítása érdekében... rendelkezéseik alapján a belvizveszélyt megállapítom, s annak elhárítására törvényhatóságunk egész területén az összes gyalogos és szekeres erőt igénybe vettem."³⁹⁵

Az ujságok - elsősorban megnyugtatóképpen - nem egyszer úgy tudósítottak, hogy a közmunka segítségével "remény van rá, hogy az árvizkérdést sikerül a leggyorsabb ütemben megoldani."³⁹⁶ Ennél azonban sokkal többször szerepelt az ezzel kapcsolatos gondok taglalása. Pl. a Szegedi ÁT-tól azt írták a polgármesternek 1942 tavaszán, hogy "... a Társulat egymagában az általa alkalmazható munkaerővel és eszközökkel alig lesz képes a töltéseket sikerrel... megvédeni... sürgős intézkedést kérek arra nézve, hogy a társulatot védekezési munkájában a város a törvény paragrafusai által előírt segítségben részesítse."³⁹⁷

Hódmezővásárhelyen pedig egészen elemi szervezési hibák hátráltatták a munkát. Megtörtént, hogy a Körös-Tisza-Maros ÁT nem fizetett bért a közmunkára kirendelteknek, mert ugymond "... eddig még nem tisztázták..., hogy ki köteles fizetni."³⁹⁸ Vagy más esetben a ledolgozandó munkanap hosszáról nem történt intézkedés. Miután a kubikusokkal elfelejtették közölni ezt, azok "... a munka 6 óra utáni végzését megtagadták."³⁹⁹

A közerőt nemcsak a munkanélküliekből vagy az un. inségmunkásokból, hanem a lakosság egy részéből toborozták. Tekintettel a valóban rendkívüli belvizpusztításra, rendelet szabályozta, hogy "... bárkit ki lehet rendelni vízvédelmi munkára, s a kirendelésnek mindenki köteles vonakodás nélkül eleget tenni."⁴⁰⁰

A két megyében a következő létszám állt rendelkezésre: Szegedről a következő közerőt rendelhették ki ár- és belvizveszély esetén:

gyalogos:	22 901
egyes lófogat:	1 070
kettős " :	3 006
ökörfogat:	19

A hódmezővásárhelyi közerő parancsnoka naponta 50-300 lófogatot rendelhetett ki, emellett több száz ásóval, kapával, talicskával felszerelt embert. Gyakran az ármentesítő társaság is tőle kért közerőt. Pl. egy ilyen kérelem a sok közül:

- " - 20 kétlovas igáskocsi
- 60 ember ásóval, kapával
- egy csónak
- 40 embert a pusztai Nagykeresztuttra
- egy mozgó járőrt
- a kopáncsi Nagysíkba 50-60 kubikust" kérték.

De a helyi Reggeli Ujság szerint 1942 elején "7000 főre tehető... a közerő és több ezer járműre, melyekkel meg lehetne birkózni minden veszedelem ellen."⁴⁰¹

Makón árvédelmi esetre az alábbi közerő állt rendelkezésre:

4126 db igavonó jószág után	8252	igásnapszám
5375 db közönséges lakóház után	21500	kézi "
230 db téglalapépület	1380	" "
14 db emelet	28	" "
2213 db lakóház	2213	" "
954 db családtag	954	" "

26075 kézi napszám

Ennyi erővel megoldhatónak tűnne a védelem, ha a már felsorolt hiányosságok nem gátolnák a végrehajtást. Így csak papírforma szerint létezik, a gyakorlatban még a töredéke sem dolgozott. A felsoroltakon kívül ennek még egy alapvető hiányosság volt az oka:

A megerőltető munkát végzők a csekély anyagi jutásból nem tudták magukat kellő mennyiségű élelemmel ellátani, így pénz nélkül, sokszor éhesen vajmi kevés kedvük volt a kubikoláshoz vagy lapátoláshoz. 1941 végén a földművelésügyi miniszter körrendeletben próbálta szabályozni az ellátás kérdését. "A folyamatban lévő... vízi építkezések

végrehajtásának egyik fő akadálya az a körülmény - olvasható a leiratban -, hogy a munkások fehéráru /szalonna, zsir/ szükséglete nehezen vagy egyáltalán nem biztosítható... ennek... elhárítására alakult... az Anyagbeszerző Mezőgazdasági és Ipari Szövetkezet... abban a helyzetben van, hogy a vízi munkálatoknál foglalkoztatott munkások fehéráru szükségletét fedezni tudja... az ártér minden kh-ja után... 20 P-t kell a szövetkezet címére beküldeni."⁴⁰² Ez a 20 P kb. 10 kg szalonna árával egyenlő, megoldást még huzamosabb biztosítása sem hozhatott volna. De az abrak vagy az üzemanyagellátással is ugyanilyen hadilábon állttak, mint az élelemmel.

Igy a kistulajdonosok, főként a jobbmódúak, felháborítóan vagy legjobb esetben kellemetlennek találták a rájuk rótt kötelezettséget, maguk helyett az inségeseket ajánlották munkára. Ha ez nem vált be, akkor a legállátszóbb kifogásokat hozták fel. Pl. a fogattal rendelkezők között volt olyan, aki arra hivatkozott, hogy kétéves lovát még nem vasaltatta, tehát nem vehető igénybe, vagy egy szegedi öt lovas gazda egyik lovát sem akarta közmunkára bocsájtani.

A gépjármű tulajdonosokkal szinte szót sem lehetett érteni. A vásárhelyi közérőparancsnok 1942 elején a következőt volt kénytelen megállapítani: "A legutóbbi napokban azt tapasztaltam, hogy a város területén lévő teherautó tulajdonosok gépjárművüket vonakodnak az árvíz elhárítására ki-rendelt közérő szolgálatába állítani... felhívásomat... mindeddig a város közönsége nem akarta megszívlelni... 1942. márc. 16. napjától... oly teherjármű, amelynek telephelye Hódmezővásárhely árhelyen van, a város belterületi közigazgatási körzetét, további rendelkezésemig el nem hagyhatja... a behívón történt behívástól számított 30 percen belül mindenkor a közérő szolgálatába álljon!"⁴⁰³ A szigorúság ellenére kb. 300 felszólított közül néha csak

két-három ember jelent meg munkára. A helyi lap jelentése szerint sokan a következőképpen fogadták a behívást: "Széll kézbesítő vitte a kirendelést, mire az illető idézett haragra gerjedt, az idézetet széttépte, majd sárba taposta."⁴⁰⁴

A kép - az ellátás akadozása ellenére is - megdöbbentő. Nyilvánvaló, hogy kényszerű elfoglaltságuk ideje alatt sokkal gyümölcsözőbb üzleti vállalkozást lehetett volna lebonyolítani, s az vonzóbb, mint a közmunka.

A munkanélkülieknek már emberibb és érthetőbb kifogásaik voltak. A Népszava tudósított 1941 elején, hogy Szegeden "300 munkást hívtak be, de csak 18 jelentkezett, a többinek nem volt alkalmas ruhája, cipője."⁴⁰⁵

Ilyen körülmények között nagyon nehezen ment a védelmi tevékenység munkaerő megszervezése, s a főnnálló nehézségek magyarázatát adhatják annak, hogy miért nem egyenlítődött ki a munkanélküliség-munkáshiány mérlege.

Az eddigiekből kitűnik, hogy egy három éven át makacsul kitartó, nagy pusztítást okozó belviz leghatékonyabb ellenszere a megelőzés, a hathatós, mindenre kiterjedő védelem, illetve a bajbajutottak mentése, anyagi támogatása. Az 1940-42-es években - az ismert okok következtében és abból következően - ez csak felemás, hiányos módon ment végbe. Az elégedetlenség annyira nyilvánvaló volt, hogy a mentési munkálatokon kívül más segítőakciókat is kénytelenek indítani. Ezek egy részét a hatósági szervek, más részét a közösségi szolidaritás kezdeményezte. Egészében véve - jellemzően - ezek is csupán tüneti kezelést jelentettek. Az igazi segítség a gyökeres változásban lehetett volna, amikor a közösség érdeke, s nem egy szűk csoport érdeke áll a középpontban.

Ha a korabeli sajtót lapozgatjuk a vezércikkek szinte hemzsegnének az ilyen kifejezésektől: "új katonai akciók előtt", "új német sikerek a keleti fronton". "Kállay miniszterelnök

üzenetet küldött a keleti... honvédeknek". Az üzenet természetesen "hősi kitartásra" buzdította a magyar katonákat a Hitler hadserege mellett. Ma már requiem szól az elpusztult katonákért és munkaszolgálatosokért, s pontos történelmi kutatások mutatják, hogyan jutott el az ellenforradalmi rendszer a végleges bukásig.

Az értelmetlen háboru végletekig megterhelte az ország szegényes erőforrásait, inflációt és még nagyobb nyomort idézve elő. Így az 1940-42-es években egy nem középpontban álló és nem a "mindent vissza" politikát szolgáló ügyet igyekeztek a legkisebb befektetéssel eliminálni, inkább a közadakozásra, a "magyar szivre, együttérzésre" hivatkozni.

Már az első riasztó hírek és szomorú káradatok arra késztették a hatóságokat, hogy azonnal lépjenek egyet ebben az irányba. A szegedi főispán már 1940 tavaszán a következőkre szőlitotta fel a polgármestert: "sziveskedjék haladéktalanul intézkedni aziránt, hogy az árvizkárosultak támogatására irányuló eljárás módozatai megállapittassanak!"⁴⁰⁶ A gyakorlati végrehajtásért a törvényhatóság volt a felelős. A károsultak megsegítésének módozatait öt pontban összegezték;

- a/ külön teljhatalmu kormánybiztos azonnali kirendelése
- b/ pénzbeli sürgős segítés
- c/ a megrongálódott lakóházak és egyéb épületek megmentése, az elpusztult hajlékok újraépítése
- d/ az otthonukból elmenekültek megfelelő elhelyezése
- e/ a pusztulásra ítélt jószágállomány sürgős és megfelelő elhelyezése, takarmányozása⁴⁰⁷

A legkézenfekvőbb, de egyben a legkényesebb segítési módszer ezek közül az anyagi támogatás volt.

A pénzbeli juttatás lehetőség több féle lehetett:

A minisztériumok által kiutalt összeg felhasználása kölcsön és segély formájában történt. Miután a védelemmel megbízott és arra hivatott szervek csekély pénzalappal rendelkeztek, erre elengedhetetlenül szükség volt. Éppen ezért az államnak kötelessége lett volna ezt a támogatást megadni, amit segélynek neveztek el. Mindkét pénzbeli juttatásra egy dolog jellemző, hogy kevés volt.

A rendelkezésre álló adatok ugyan figyelemre méltó összegről számoltak be, de az előirányzott kiadások tényleges megvalósításáról jóval kevesebb ellenőrizhető feljegyzés található. Tájékoztató jellegük mellett föltétlenül jelzik a segítség ilyenfajta módjának fontosságát, a minden évben emelkedő egyre nagyobb igények jelentőségét. 1940-ben kb. 10 milliót, a második évben a kétszeresét, 1942-ben az első év másfélszeresét kívánták segély vagy kölcsön formájában biztosítani. Csak az egyre jobban követelő szükség vihette rá a háború kiadásaira oly nagy gondot fordító államvezetést az ár- és belvizkárosultak hitelének állandó emelésére.

A belvizkár első időszakában különösen nehezen indult el a pénzküldemény, egyre több panasz hangzott el, nemcsak a bajba jutottak, hanem a szorongatott helyi szervek részéről is. A Délmagyarország pl. 1940 februárjában írta a következőket: "a szántóföldek víz alá kerültek és az őszi vetésben a víz nagy kárt tett... a közlekedés szünetel. Így egész tanyai részek és telepek el vannak zárva a külvilágtól. S mivel a hatóságoknak nem áll rendelkezésre rendkívüli hitel, a segélynyújtást nagyon megnehezíti ez az állapot."⁴⁰⁸ De az ilyenfajta jelentések a későbbiekben sem szüntek meg. Gyakran ismétlődött Hódmezővásárhely vezetőinek kérelme, hol 15 ezer, hol 40 ezer P, hol ennél is több segély folyósítása ügyében. A kártétel tehát sokszorosa annak az összegnek, ami a helyreállításra vagy segélyezésre rendelkezésre állhat.

A minisztertanácsokon többször foglalkoztak a pénzügyi megoldás lehetőségeivel, az előzőleg kiutalt segély összegét már a legközelebbi ülés idején fel kellett emelni. Így pl. az 1940. ápr. 19-én tartott tanácskozás leszögezte: "az árvizek és belvizek pusztításának megelőzésére... a lakosság részére megfelelő anyagi támogatásra a pénzügyminiszter 2 millió P-t a... kormánybiztos útján kiutalványozhasson... a károk oly nagymérvűek, hogy a rendelkezésre bocsátott 2 millió segélyezésre nem volt elégséges... további 1 millió előirányzat nélküli... kiadásként kiutalványozhasson."⁴⁰⁹

Amikor 1941-ben fölmérték a tényleges károkat, megállapították "különösen a Tisza alsó folyásának mindkét oldalán /Hódmezővásárhely és Szeged/ előállott belvizek miatt... mintegy 11 000 ház omlott össze... mintegy 30 000 ház rongálódott meg... A teljesen elpusztult 11 000 ház tulajdonosai közül elsősorban a legszegényebb réteghez tartozók... teljesen a tönk szélére jutottak... mintegy 6000 egyén kerülne a megsegítendőkhöz csoportjába... átlag 2000 P-t állapítottak meg. A tönkrement házak újjáépítése... 12 millió P-t igényel... a helyrehozatal költségeire esetenként átlag 500 P-t veszünk."⁴¹⁰ olvasható a jegyzőkönyvben.

A megállapított keretösszeg csak tájékoztató lehet, hiszen egyrészt 2000 P nem elégséges új ház felépítésére, másrészt ennyi pénz senki sem kapott.

A segély odaítélése a következők figyelembe vételével történt; "Az első csoportba tartoznak azok, akiknek háza csak megrongálódott... a bizottság téglában és szigetelő anyagban utal ki számukra segélyt... Második csoportba tartoznak azok, akiknek a háza teljesen összedőlt... tetőcserepet, ajtót és ablakot kapnak... A har-

madik csoportba tartoznak a sokgyerekes, nagyon szegény károsultak... már párszáz pengő készpénzsegélyt is kapnak"⁴¹¹ - adta hírül a Délmagyarország 1941 nyarán. A kiutalt építőanyag téglából, mészből, homokból és szigetelőanyagból állt. A pénzbeli segély összege 50-100 P között mozgott. Ez a juttatás abban különbözött a kölcsöntől, hogy törlesztését nem azonnal, hanem meghatározott idő múlva kellett elkezdni.

A visszafizetés hosszabb átfutási idejének áthidalására az inflációval küszködő kormány bizonyos kényszerintézkedéseket tett a pénz minél hamarabb történő előteremtése érdekében. 1940 tavaszán egy minisztertanácsi ülésen született meg az alábbi javaslat: "... az árvizkárosultak segélyezésére szolgáló 1 P felárral kiadásra kerülő 20 filléres névértékű 100 000 db, 10 filléres és 4 filléres felárral 1 millió db 20 filléres bélyeget bocsásson forgalomba. E bélyegek eladási ára 70 fillér, 12, ill. 24 fillér lenne."⁴¹²

Segélyt nemcsak a központi szervek, hanem a városi önkormányzatok is megszavazhattak - főltéve ha volt miből. A hódmezővásárhelyi közgyűlés ugyancsak 1940-ben "a házipénztárból 3000 P városi segély" szavazását tárgyalta "a város költségvetésében elérendő megtakarítás terhére."⁴¹³

Az Országos Szociális Felügyelőség és a Közjóléti Szövetkezet juttatásai járulhattak még az előbbiekhez. És egy érdekesség, hogy milyen helyekről és alapból próbálkoztak elcsipni - segélyezés címén - a károsultak részére Csanád megyében: "a törvényhatósági ebadó alap 1939. évi pénzmaradványa terhére 5000 P-t ajánlottak fel."⁴¹⁴ Ha nem is sok, de kb. ekkor még 100 000 téglavásárlásához volt elegendő.

A pénzkiutalás másik csoportja a kölcsön, mégpedig a hosszulejáratu, kamatmentes kölcsön. Azok a károsultak, akik nagyobb pénzösszeget reméltek vagy szerettek volna, ezért folyamodtak. Felsőfokon ezt is a minisztertanács rendelhette el.

Egy 1942-es áprilisi ülés jegyzőkönyve pl. tájékoztatást nyújt a kölcsöntervezet megszületésének folyamatáról: "... az 1942. évi ár- és belvizek okozta károkkal kapcsolatban a belügyminiszter 20 3000 000 P előirányzat nélküli kiadás engedélyezését kéri... az 1941. évi... támogatással kapcsolatban a miniszertanács 20 millió P előirányzat nélküli kiadás engedélyezéséhez járult hozzá... fele... 10 millió P... az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet-től felveendő."⁴¹⁵ Azt is szabályozták, milyen formában juttatják ezt a károsultaknak. "A kölcsönt néhány kivételenként méltányos esettől eltekintve építési anyagban fogja nyújtani... a teljesen új épület építésére nyújtott kölcsön törlesztési ideje legfeljebb 30 év... a helyreállítási munkálatokra nyújtott kölcsönök törlesztési idejét... 5-10 évben kívánja megállapítani."⁴¹⁶

Nem egészen pontosan, kicsit félrevezetően közli ezt a Délmagyarország: "újjaépítésre átlag 3000, maximálisan 4000 P erejéig nyújthatnak kamatmentes kölcsönt... husz esztendő alatt kell visszafizetni."⁴¹⁷

Ebben a rendelkezésben két hiányosság is fellelhető. Nem minden károsult örült annak, hogy csupán építési anyagban kapja a kölcsönt, mert azokat csak hiányosan szállították, tehát az még kiegészítésre szorult, ami nehéz feladat lehetett, mert ezekben az években építési anyaghiány lépett fel. Másrészt a 3-4 ezer pengős kölcsön csak tájékoztató jellegű, végeredményben ekkora összeget nem adtak.

Pl. Minik János vásárhelyi lakos így panaszkodott: "kértem házam fölépítésére 2500 P kölcsönt... ezen összeg helyett kaptam 600 P-t... házam valósággal lakhatatlan".⁴¹⁸

Hasonló panaszt tartalmaz Tóth Ferenc vásárhelyi lakos kérelme, akinél a nagy esőzések miatt tönkrement a tárolt építési anyag. Ez a kérelem a következő megjegyzéssel került a polgármesterhez: "... mivel... az engedélyezett 800 P

kölcsönösszeg kevésnek bizonyult... a kölcsönkeretet 1250 P-re fel kellett emelni."⁴¹⁹ Több hasonló beadvány futott be még a polgármesterhez. Hódmezővásárhely különösen sok kölcsönre tartott igényt, tekintve, hogy a belvizvédelem területén a három város közül a legmostohább körülmények között volt. Még a Gazdasági Egyesületet is kölcsön adására szólította fel a város, mert "két gazdasági esztendő egyvégtében nagyon érzékenyen érint mindnyájunkat"⁴²⁰ - írták 1941 nyarán a víz- és jégkárt szenvedett gazdák.

Az első évben, amikor még valószínűleg nem számítottak tartós belvizkárra, elsősorban segélyt solyósítottak, majd a másik két évben kb. 20-20 milliót irányoztak elő a kölcsönigénylések kielégítésére.

A kárvallottak - élve az alkalommal - tömegesen keresték fel a különféle hatóságokat, amelyek valamiféle segítséget ígértek. A kölcsönnyújtás igazi megelégedettséget azonban nem hozott. Kicsit bizarrnak hat a vásárhelyi Reggeli Ujság 1942-ben történt figyelmeztetése: "Megkezdtek a vízkárok bejelentését. Nem kell tubágosan gyorsan jelentkezni... az a kíváncsi, hogy ne legyekek tömegjelentkezések."⁴²¹ A kárvallottak nem tehettek róla, hogy olyan sokan voltak, s arról sem, hogy a hatóságok általában fölkészületlenek ilyen nagy feladatra.

A panaszosok csalódása sokrétű volt; vagy nem kapták meg a kívánt kölcsön összegét, vagy éppen nem is akarták fölvenni, mert nem volt miből törleszteni. Kb. 5-15-18 pengős összeget kellett havonta visszafizetni, egy szegény kisembernek ez külön megterhelést jelentett. Pl. Hirhäger Mária vásárhelyi lakos 1942 tavaszán "havi 3 P részletfizetésre kapott felszólítást... egy évi haladékokat kért."⁴²² Özv. Verók Istvánné, szintén Vásárhelyen ugyanekkor "lakó-

szoba megépítése ellen tiltakozott, sőt nem egy - hasonló okokból - kölcsönéről lemondott."⁴²³

Más esetben éppen a teljes helyreállítás hiányzott. Kétségtelen, hogy a legfontosabb a lakóház ujjaépítése, de a mellékhelyiségeknek is nagy, olykor megélhetési jelentősége van. Mig romokban hever vagy életveszélyes az istálló, ól, műhely, addig sokan keresetüket elvesztik, pedig minden fillérükre szükségük lett volna. "Az országos árvízvédelmi kormánybiztos rendelkezése értelmében az építési kölcsönök kizárólag lakrészek helyreállítására használhatóak fel, a kérelmező pedig műhelyhelyiségét óhajtja helyreállítani"⁴²⁴ - ezzel utasították el Tóth K. Ferenc, özv. Faragó Lajosné, Guczi István és még számos vásárhelyi lakos kérelmét.

A segély és kölcsön egyik forrását a kormány az országos gyűjtési akció meghirdetése nyomán összegyűjtött pénzben látta. Mindhárom évben napirenden lévő téma volt ez.

"Az ösztönös öntevékenységet... állandóan ébren kell tartani - írta 1942 tavaszán a Délmagyarország tudósítója -, az államnak nincs annyi pénze, hogy mindenkinek segélyt nyújtson."⁴²⁵ "Öntevékenység!" Sovány vigasz a több ezer károsultnak. De ugyanígy öntevékenységről beszéltek a Don mellett harcoló magyar katonák megsegítése ügyében is. Kötött zoknit, kesztyűt, sálát, lábbelít, csomagot és pénz kértek. Ha magasra szökött a munkanélküliek, inségesek, az ingyenkonyhára szorultak száma, vitéz nagybányai Horthy Miklósné az úri asszonyok karával a főváros egyik forgalmas pontján szintén öntevékenységre, azaz adakozásra szólította föl a társadalmat. Az ellenforradalom huszonöt éve alatt a gyűjtési akciók láncreakciója futott a különféle válságok enyhítésére. És a társadalom adakozott, a szegények - anyagi erejükhöz viszonyítva - rendszerint többet, mint a gazdagok.

Az országos gyűjtési akció megindítását ugyancsak a minisztertanács határozata alapján kezdték meg. Már elég korán, 1940. április 2-ától adtak ki ilyen engedélyt, hiszen az első hónapokban látni lehetett, hogy óriási mértékű károsodás helyreállításáról kell majd gondoskodni. Már a következő napokban szivhezszoló és megrendítő cikkek láttak napvilágot a sajtóban. A szegedi Uj Nemzedék "Magyarország kormányzójának felhívását" tette közzé, amely egy beismeréssel kezdődik; "A magyar lelkek áldozatkészségét bizony nagyon sokszor vettük... igénybe. Két évtized óta hol itt, hol ott kellett segíteni. De megtettük és hála Istennek megvagyunk, boldogulunk, fejlődünk, erősödünk. Utóbbi megjegyzését éppen a felhívás ténye cáfolja, majd így folytatta; Adjon mindenki annyi, amennyit meg sem érez, de adjon, hogy résztvegyen a nemzet jóteköny lelkének egyöntetű megmozdulásában."⁴²⁶

Ugyanezen lap tudósítója "Becsületbeli kötelesség" címmel a következő nap megjegyezte: "nem lehet az, hogy egy kegyetlen s szokatlanul hosszúra nyúlt tél után beállott árvízvédelem közepette otthagyjuk a segítségre leginkább rászoruló testvéreinket összeomlott házacskáik romjainál."⁴²⁷

Igy az országos adakozás nyomán a belvizes esztendőben évente kb. négy-öt millió P gyűlt össze. Ezzel persze korántsem lehetett megoldani a problémákat. az 1940-es évről írta a Népszava 1941-ben: "A múltévi árvízkárokat a hozzávetőleges becslés 30 millió pengőre teszi... Ennek az óriási veszteségnek csak egy részét tette jóvá a társadalom, amikor 5-6 millió pengős áldozatkészséggel hajlékot adott a hajléktalanoknak... A múltévi kár olyan óriási, hogy az árvízveszélyt kétségtelenül nemzeti ügyvé tette."⁴²⁸

Kicsit pontatlan a fogalmazás. A társadalom milyenségét egy szűk csoport érdeke határozza meg, de ez nem azonos

az egész nemzettel. A hivatalosan uralkodó "társadalom" a gyűjtéssel egyáltalán nem tette jóvá a mult hiányosságait, a rendszer adott bűneit.

Az adakozással befolyt összeg mégis igen nagy jelentőségű volt, hiszen a kormány által kiadott segélyek tekintélyes része ebből került ki. "Árvizsegélyre csak gyűjtés után számithatunk"⁴²⁹ - jegyezte meg a vásárhelyi Reggeli Ujság munkatársa. Ez elég világos beszéd! Még Csongrád megyét, mint az egyik legnagyobb kárt szenvedettet is fölszólították arra, hogy más bajbajutottakat segítsen. Erre azonban lehetőség sem volt. Pl. a vásárhelyi városi közgyűlés 1941 végén írt jegyzőkönyve szerint "sajnálat-
tal állapítjuk meg, hogy Szilágy megye árvizkárosultjait nem tudjuk segíteni... Hódmezővásárhely határának 50 %-a került víz alá."⁴³⁰

Az ujságok, gyárok, közintézmények kérték és várták az adományokat. "Kövessük a nemes példát" címmel a szegedi Uj Nemzedék 1940 tavaszán közölte: "Dr. Lőrincz Jenő az Árpádházi Szent Erzsébet Leánygimnázium igazgatója gyűjtést indított az árvizkárosultak megsegítésére. Az igazgató meghatni szándékozó liraisággal így fejezte be felhívását: Szeged népe megérti, hogy cselekedni kell és áldozatokat kell hozni azokért, akik talán hetekig tartó nehéz viaskodás után most könnyes szemmel állnak szerény otthonuk, kis házikójuk romhalmaza előtt."⁴³¹ Minden megállapítása igaz, szándéka mégsem reális, a kis- és szegény családokon egyszerű, pillanatnyi jószívúséggel nem lehetett segíteni.

A közvetlen anyagi juttatás mellett - a rossz termésre való tekintettel - még a föld után fizetett adó és bérösszeg csökkentését határozták el.

A nincsből ugyanis aligha tellett volna erre.

Már az első aggasztó jelek után - egészen korán, 1940 februárjában - felmerült ez a kérdés. A vásárhelyi Reggeli Ujság jelentette: "Akármilyen alacsony a föld katasztere, vízkár esetén jár az adóelengedés... Eddig az volt a gyakorlat, hogyha 5-6 vagy 7. osztályba sorozott földet ért vízkár... a pénzügyi igazgatóság a bejelentést vagy nem vette tudomásul vagy... az igényt elutasította azaz az indoklással, hogy az illető földnek alacsony osztályba sorozásánál már a kedvezményt az illető gazda megkapta."⁴³² Az "új kataszteri osztályozásra" a három évben folyamatosan sor került, mert a tartós vízborítás rontotta a föld minőségét. Ennek mértékét a polgármester által kinevezett bizottság állapította meg. "A hullámtéri kisbérllők közül csak azokat a bérllöket részesítik haszonbér elengedésében, akik a kiküldött bizottság megállapítása szerint tényleges és nagyobb mérvű károkszenvedtek."⁴³³ olvasható egy makói közgyűlés 1941-es jegyzőkönyvében.

Két dologról volt szó: - a haszonbér csökkentéséről, valamint
- az adó elengedéséről,

amikkel alaposabban - a kényszerűség következtében - a második és a harmadik vizes esztendőben foglalkoztak leginkább.

Az előbbivel kapcsolatban - egy 1941-es őszi minisztertanácsi határozat alapján - írta a Délmagyarország: "a kormány haszonbérfizetési kedvezmények nyújtásával segítséget kíván biztosítani a vízkárok által sujtott azon földbérllőknek, akik ilyen kedvezmények nélkül az elkövetkező gazdasági évben termelésüket másként nem tudnák folytatni."⁴³⁴

Mit jelentett ez? "Minden bérllő, akinek bérlete 6 évnél nem nagyobb időre szól vagy akinél 4 esztendő már nincs hátra, a törvény értelmében bérllérséklésre tarthat jussot... amennyiben az állam a földnek adójából 50 %-ot töröl, akkor

a bérnek $1/4$ -ét kell eltörölni. Ha a földadótörlesztés 75 %, akkor a bérösszegnek fele engedendő el. Ha az adótörlesztés 100 %-os, akkor $3/4$ -et kell eltörölni."⁴³⁵ Ebből is kitűnik, a bérelő változatlanul a földtulajdonos függvénye. Az állami beavatkozás tulajdonképpen a viták elkerülése végett következett be. Amennyiben olyan nagy a vízkár, hogy adóelengedés következik be, a bérelő még mindig $1/4$ fizetési kötelezettséggel tartozik.

Ezt a kedvezményt mind a három gazdasági évben kénytelenek voltak fenntartani, mégpedig "felsőbb", minisztériumi utasításra: "az 1941/42. gazdasági évben... is oly nagy mértékben léptek fel az ország egyes részein vízkárok, hogy számtalan bérelő a jövő gazdasági évben termelési tevékenységét bérfizetési kedvezmény nélkül folytatni nem tudná... Bár... az általános fizetési készség és adómorál tekintetében nem jelent kedvező hatást, mégis figyelemmel a háború idején fokozottan latbaeső termelési és szociális szempontokra, szükségesnek találom azt, hogy az 1941-42-es gazdasági évben... ismét fizetési kedvezményben részesüljenek."⁴³⁶

A rendelkezések százalékarányával nemcsak a bérlők, hanem a tulajdonosok sem voltak elégedettek. Sok helyen olyan rendkívüli volt a kár, hogy százalékolásra már gondolni sem lehetett. Fodor István makói lakos pl. a belvizpusztítás legelső időszakában indítványozta "az árvizkárosultak részére adóelengedést... egy évi kamatmentes halasztást"⁴³⁷ adjanak - javasolta. A hódmezővásárhelyi közgyűlés 1941 tavaszán a pénzügyminiszterhez fordult: "kérjük, hogy a belvizzel borított földingatlanok egész területe után előírt földadó és járulékai töröltessenek el abban az esetben, ha ezek bevetett vagy a bálviz miatt bevetetlenül maradt részein 100 %-os kár állapotban áll." ⁴³⁸

A második és a harmadik évben tovább fokozódott a kártétel, ami szükségszerűen az adó csökkentését, ill. halasztását vonta maga után. "A múlt évben is volt vízkár nagy - írta 1941 májusában a vásárhelyi Reggeli Ujság - de az ideai kár információink szerint felülmúlja sokban a tavalyit, és a múlt évben leírt 100 000 P-nyi adó helyett az idén többet kell leírásba hozni."⁴³⁹

Szegeden és Makón is egyre-másra sürgették a földadó csökkentését. "A vízzel borított területeket, mint ezidőszereint gazdaságilag használhatatlan földet 1941 évre földadó alá nem eső területeknek kell tekinteni"⁴⁴⁰ - kérte a szegedi Uj Nemzedék tudósítója. A Makói Ujság "Teljes adóelengedés vízkár címén"⁴⁴¹ adott ugyanakkor felvilágosítást. A nagyon szegény és a vízbaj miatt gazdasági munkáját, eredményeit hátráltató paraszt is emellett szavazott, de erre nem került sor. Így történhetett meg pl. Makón, hogy "az ideai /1941-es S.J./ vadvizek Varga Sámuel kis földjét sem kiélték meg- adóhátralék miatt lefoglalták Varga malacát."⁴⁴² A harmadik belvizes év tavaszán ígérték csak teljes vagyons- és jövedelemadó elengedést a kárt szenvedett területek gazdáinak.

Nemcsak a föld-, hanem a háztulajdonosok is mentesülni szerettek volna a vízetési kötelezettség alól. Pl. a hódmezővásárhelyi polgármesteri közgyűlésen 1941 márciusában kérték, hogy "a kétszobás házakra is adómentességet"⁴⁴³ adjanak. A felvetett teljes adóelengedés azonban csak kíváncsi maradt, hiszen alig fejeződött be a belvizes időszak, máris pótdó kivetését latolgatták, mert "a jövő évi költségvetés hiánya 2 millió 42 370 P, aminek fedezésére 98 %-os pótdóra volna szükség"⁴⁴⁴ - adta hírül az Uj Nemzedék 1942 végén. Ha a vizes esztendőben volt is bizonyos foku adó-

elengedés, a hamarosan emelkedő kiadások tovább rontották a kárvallott parasztek helyzetét.

A károsultak százai, ezrei az inflációban munkanélküliséggel küszködve vagy kis vagyonkájuktól megfosztva, bizonytalan pénzszerzési lehetőségek között, csekély segélyezési kilátásokkal nehezen tudtak új életet kezdeni, különösen akkor, ha minden ingóságuk a vízbe veszett. Pedig sürgősen tető kellett a fejük fölé, a megroggyant házakat és melléképületeket újból lakhatóvá kellett alakítani. Azonban - az adott viszonyok között - ez sem ment könnyen.

A három év alatt a Tisza alsó folyásánál több mint 90 000 épület részbeni vagy teljes újjáépítése vált volna szükségessé, aminek mintegy 35 %-a esett Csongrád és Csanád megye körzetébe.

Az épületek károsodása már egészen korán, a belvizekár-tétel első hónapjaiban jelentkezett. 1940 márciusában adta hírül a vásárhelyi Reggdi Ujság, hogy "az országban a házak és tanyák ezreit döntötte romba az áradat"⁴⁴⁵, és ez fokozódva, megszakítás nélkül folytatódott 1942 nyaráig. Óvatos becslés szerint is kb. 350-400 000 embert érintett ez, több tízezer állatférőhely, magtár, takarmánytároló esetleg műhely tönkremenéséről lehetett szó. Miután nagyon súlyos helyzet alakult ki, a hivatalos szervek elég sokat foglalkoztak ennek okával, a hibák vagy hiányosságok feltárásával, ha ez olykor - akaratuk ellenére - éppen a korszak társadalmi kritikáját adta is egyben.

A Reggeli Ujságban 1941 tavaszán egy összefoglaló olvasható a nagymérvű pusztulás okairól, amely általánosnak tekinthető;

- 1./ A házak rossz építése, a megfelelő alapozás és szigetelés hiánya
- 2./ a megfelelő csatornázás hiánya
- 3./ a házak karbantartásának elhanyagolása

- 4./ a szokatlanul nedves időjárás, amelyet a vályogépületek kevésbé bírnak
- 5./ a lakóházak repedéseit a közönség eltapasztja és nem lehet csak akkor látni a bajt, amikor bekövetkezett
- 6./ a rendkívül magas talajvíz állása
- 7./ a téгла- és szigetelőanyag hiánya 446

A hét pont közül négy foglalkozott az épületek károsodásával, lényegében közvetett és közvetlen okokat sorolt föl, s egyben az is kiderült, hogy mindez a lakosság legszegényebb rétegeit érintette.

A Népszava munkatársa a belvizveszély keletkezésének legelső időszakában fölfigyelt a fenti helyzetre, és már az első vizes esztendő elején megjegyezte; "Az idei országos árvíz szomorúan mutatja, hogy az alföldi szegény lakosság építkezése nemcsak gyenge, silány és egészségtelen, hanem életveszélyes is."⁴⁴⁷

Közvetett magyarázatul az alábbiak szolgálhatnak;

Az építők legtöbbször olyan kispénzü emberek /agrár-proletár, alkalmi munkás, rosszul fizetett ipari munkás/ voltak, akik a legolcsóbb anyagból - anyagi erejükhöz mérten, maguk, családtagjaik segítségével hozták "tető alá" házaikat. "Ezen a vidéken az építkezés úgy történt, hogy mindenki nekifogott és maga huzta fel házának falait"⁴⁴⁸ - olvasható a Népszavában.

Bonczos Miklós árvízvédelmi kormánybiztos, amikor az első belvizes esztendő kártételének adatait elemezte, kitért a szegénység építkezési jellegzetességeire is. "Az összes épületek mintegy 20 %-a épült teljesen szilárd anyagból"⁴⁴⁹ jegyezte meg, de sokszor még erre a 20 %-ra sem futotta.

A főépítkezési anyag a saját kezűleg elkészíthető vályog, sőt a vertfal volt.

Ilyen körülmények között nem véletlen, hogy sorra roskadtak az átázott falak a fölgülemlett vízbe. A szegedi polgármester a tömeges panaszbejelentés után arra hivatkozott, hogy "egyetlen olyan házát sem fenyeget veszély, amelyet a szabályok betartásával építettek."⁴⁵⁰ Ez önmagában keveset mond, sóvány vigasz a kárvallottak számára, akik semmiképpen sem tudták volna megfizetni a drága mérnöki munkát, a szilárd alapanyagot.

A másik ok, hogy nem mindig a megfelelő helyre építkeztek. A parasztgazda vagy agrárproletár ott emelte házát, ahol kis földje, munkaalkalma volt, s ezek rendszerint a laposabb, mélyebb területek. A városok telepei ugyancsak ilyen helyeken alakultak ki, többségük a két világháború között épült. Jutányos árért kaphattak itt a vállalkozók házhelyeket. A jutányos ár persze alacsonyfekvésű helyet /pl. tófenék/, a közművesítés hiányát jelentette. A telepeken - egyébként is - tulajdonjog szempontjából csak a felépítmény volt a lakóké, a város 99 éves bérleti szerződést kötött velük.⁴⁵¹

A házhelyek kiadása idején ez jó megoldásnak látszott, de 1940 és 1942 között hatványozottan mutatkozott meg ennek mindenfajta hátránya. A felismerés vagy talán helyesebben a beismerés ekkor meg is történt, ez azonban vajmi keveset változtatott a tényeken. Ebben az időszakban megtiltották, hogy veszélyeztetett helyekre történjen az ujjaépítés. A védelem megszervezésében a legelsők között hangsúlyozták: "az építészszerkesztés megakadályozza azt, hogy a jövőben a vízjárta földeken vályogépületeket emeljenek."⁴⁵²

Részleges rongálódás esetén a helyreállítást nem ellenézték, de teljes pusztulás után biztonságosabb helyeken kellett építkezni.

A nagyobbbrészt tófenékre épült Vásárhelyen egy új városrész kialakításának szükségességéről beszéltek, s a házak felépítéséhez szükséges összeget - még 1940 áprilisában - félmillió P-re becsülték.

Sok kárvallott folyamodott építési engedélyért, de ez korántsem volt könnyen beszerezhető. Az utánjárás és ellenőrzés mellett anyagi kérdés is felmerült. 1940 májusában a földművelésügyi miniszter a következő tartalmu leiratot küldte az alispánokhoz; "Azok az árvizkárosultak, akik a házhelyek céljára megvásárolt ingatlanokból házhelyet kapnak, a velük kötendő szerződés megkötése előtt kötelesek a vételár 30 %-át /vitézek, hadirokekantak 30... többgyermekesek a vételár 25 %-át/ előleg címén megfizetni, míg a fennmaradó vételhátralékot 3 %-os... kamatozás mellett 20 év alatt... tartoznak megfizetni."⁴⁵³

Ez az összeg, alapul véve az akkori telekárakat évi 40-60 P között lehetett. Tulajdonképpen nem ez a megfizethetetlen, hiszen az új ház építése több ezer P-t tett ki, mégis nem valószínű, hogy a nagy kiadásokkal együtt a szegénység számára ez könnyen előteremthető lett volna. Éppen a természeti csapás idején, a fokozódó infláció, a fennálló munkanélküliség mellett, csak nagyon kevesen vállalhatták ezt a kiadást.

Az épületkárosodást szenvedett és a legtöbb utcára került lakos nagy százaléka a városokban élt. Elsősorban szociális-társadalmi helyzetének magyarázata adja a fenti kártétel harmadik okát.

A legtöbben alagsori, szuterén és pince lakásokban laktak. Szuterén lakásnak minősült az, ha a megkívánt 285 cm minimális ürbeni magasság felénél több van a földszíne fölött. A pince helyiségnél az ürbeni magasság fele a földszíne alatt van. Míg a tulajdonos az emeleten

lakott, a fáskamrának való részt kiadta bérbe. Jug Sándor városkutató szerint már 1927-ben Szegeden "10 661 lélek kénytelen... 3170 egészségtelen, nedves szuterén és pince helyiségben élni... a szuterén 48, 1 %-ában, a pincelakások 65 %-ában... a padló penészes, rothad".⁴⁵⁴ Ez a helyzet tizenöt év alatt sem sokat változott.

A legtöbb nedves lakás a város legmélyebben fekvő feltöltetlen részein található. Pl. Rókuson, Móravárosban, Felső- és Alsóvároson. A Népszava munkatárásnak 1941 elejéről származó megállapítása szerint: "Szegeden 5000 olyan lakás van, amelyet egészségügyi szempontból ki kellene üríteni."⁴⁵⁵

Még belvízpusztítás sem kellett ahhoz, hogy az ilyenfajta házak, lakások egészségtelenek, a különféle betegségek melegágyai legyenek. Hozzá kell ehhez számítani azt, hogy többgyermekes, nagy családok éltek ezekben az otthonokban. A Népszavában olvasható felmérés alapján 1941-ben "Szegeden a lakosság 30 %-ának olyan lakása van, hogy ötven vagy még ennél is többen laknak egyetlen szobában."⁴⁵⁶ Pl. a gümőkór halálozási arányszáma országosan 1938-ban 2,6 o/oo-es, Szegeden 2,1 o/oo.

Makón sem volt jobb a helyzet. Az alkalmi munkások, segédmunkások, napszámosok közül a legtöbben az un. szegény-negyedekben laktak. Ahogy Szegednek és Hódmezővásárhelynek is megvoltak a sokat szenvedett telepei, ugyanez tapasztalható Makónál is. Az első vizes esztendő tanulsága után, a második év kezdetén a Makói Ujság így foglalta össze ezt a kérdést: "az első súlyos hibákat mindjárt az 1848-as szabadságharc után követték el azzal, hogy a szabadságharcban résztvett katonáknak a Honvéd nevű városrészben adtak házhelyet. Ez ugyanis a legvízezebb, a legrosszabb talaja a városnak... szikes a földje, amely nem engedi beszivárogni a föld mélyébe a fölös csapadékmennyiséget. Folytatódott ez a hiba a Vertán Endre nevéreől

elnevezett új munkástelep létesítésével."⁴⁵⁷ A Honvédtelep helye régen sertésjárási volt, később a tbc-s megbetegedések egyik melegágyát adta.

A Vertán-telepiek, majd a belvizes esztendőben segélyként alapított, a vízügyi kormánybiztosról elnevezett Bonczos-telep lakói bizonyos állami támogatásban is részesültek /ONCSA-házak/. Bár a Bonczos-telepen épült ikerházak már nem a mélyedésen kaptak helyet, a sok esőzés és a nagy belvízkiterjedés miatt ezek sem tudtak kiszáradni, penészesek, nyirkosfaluak maradtak.

A minisztertanács alaposan megkésve - egy 1942 tavaszi ülésén szorgalmazta az épületek helyreállításának, ill. új házak építésének munkáit. Az árvízvédelmi kormánybiztos irányításán kívül az un. Országos Szociális Felügyelőség, a törvényhatóságok és a helyi hatósági szervek a közjóléti szervezetekkel közreműködésével intézkedtek. Ezek szervezték az ONCSA családi ház építési akciót is. A kiadások fedezésére 2 millió P-t irányoztak elő, hozzátéve az 1941-ben az árvízkárosultak számára begyűjtött 797 600 P-t is.⁴⁵⁸

A városok hatóságai a vízzel elárasztott házak lakóit kénytelenek voltak "menekíteni". A legtöbb ilyen kitelepítés Hódmezővásárhelyen adódott. Erre a célra az üresen álló házakat, lakásokat vagy valamilyen középületet használtak fel. Az üres lakások megszerzése nem volt könnyű feladat. A közérőparancsnok 1942-ben a következő felhívást adta ki: "több sokgyermekes család kényszerkilakoltatása vált szükségessé... üresen álló magántulajdonban lévő lakrészek lefoglalására jogosítva vagyok... a város belterületén lévő iskolákat és üresen álló lakrészeket a kiköltöztetettek számára igénybe veszem!"⁴⁵⁹

Nagyon sok ilyen jellegű határozatot vehettek kézbe a tulajdonosok, mint pl. "az Andrássy u.8.sz. alatti házban lévő

és eddig Arany János által elfoglat egy szoba, konyhás lakást igénybe veszem. Felhivom a háztulajdonost, hogy a kérdéses lakást azonnal hozza beköltözhető állapotba."⁴⁶⁰

A kilakoltatottak felszólítása így hangzott: "A megejtett műszaki vizsgálat alapján megállapítást nyert, hogy cím /Szőlő u. 4.sz./ alatt való háza életveszélyessé vált. Felhivom, hogy lakóépületében az ott lakókat azonnal költöztesse ki és az épület életveszélyességét azonnal szüntesse be. Figyelmeztetem továbbá, hogy az ott lakók testi épségéért büntetőjogilag Ön felelősséggel tartozik."⁴⁶¹

Elég nagyszámu kitelepitett volt Szegeden és környékén, Makón valamivel kevesebb.

A lakó- és melléképületek rongálódását fokozta, és a helyreállítást lassúvá tette - ami szintén további károsodást jelentett - az építkezési anyagok késedelmes vagy hiányos szállítása. A nagymérvű pusztulás közvetett okát ez a tény adta.

A sokféle építési anyag közül elsősorban téglára volt szükség. Mind a három kritikus esztendőben téglahiány volt. A megyék nagy városai, az elosztóközpontok egytől egyig panaszták az akadozó téglaszállítást. "Az építkezés ütemét lelassítani nem szabad... nincs elegendő téglá és cserépszükséglet biztosítva"⁴⁶² - sérelmezte 1942-ben a vásárhelyi közérőparancsnok. De ez olvasható az ujságokban is. A téglahiány okai a következőkkel magyarázhatók;

Az 1940-42-es időszakban nemcsak az ár- ill. belvízkárok helyreállításához volt szükség építőanyagra. Emellett voltak még egyéb megrendelések, amelyek kielégítése mindegyik gyár elsőrendű kötelessége volt.

Özv. Kiss Pálné makói téglagyáros pl. 1942-ben a következő felszólítást kapta az Iparügyi Minisztériumból: "jelen rendeletem kézhezvételétől kezdődően mindennemű téglát és tetőfedőcserepet az alábbi sorrendben szolgáltatasson ki:

- 1./ honvédség építkezéséhez szükséges téglá
- 2./ a hadiüzem építkezéseihez szükséges téglá
- 3./ az államnak, a közérdekű testületeknek... magánosoknak az árvizkárok helyreállításához és a légoltalmi építkezésekhez szükséges téglá."463

A sorrend tehát elég világos.

Ezt az utasítást figyelmen kívül hagyni lehetetlen lett volna, emellett azonban más tényezők is hátráltatták a gyártást, ami sokszor az üzemeket is nehéz helyzetbe hozta.

Az időjárási tényezők itt is beleszóltak a munka elvégzésébe; a nagyon kemény tél folyamán a gyártási előkészítő munkálatokat, különösen a földkitermelést nem lehetett elvégezni, és így ez egészen májusig elhúzódott, a tavaszi csapadékos időjárás ugyancsak kedvezőtlen volt.

A fellépő szénhiány is gondot okozott, hiszen erre a fontos üzemanyagra más területen szintén nagy szükség volt. A vállalkozók kérő-méltatlankodó leveleket irtak ebben az ügyben, pl. Vásárhelyről három téglagyár vezetője jelezte, hogy a "belvizes és közjóléti célokra rendelt téglanyagot az égetéshez szükséges szén hiányában biztosítani nem tudják... a megrendelt szénanyag a téglagyártáshoz rendelkezésre álljon."464

A katonai behívások itt is munkaerőcsökkenést idéztek elő.

Ezek következtében egész évben téglahiánnyal küszködtek, a készletek hamar elfogytak, s az új nehezen készülhetett el.

Ugyanakkor emelkedett az üzemeltetéshez és előállításához szükséges anyagok beszerzési ára, aminek oka: "mert nemcsak elminimálta az Árkormánybiztosság által engedélyezett árkülönbözetet, hanem azt túl is haladta... a legtöbb téglagyár kedvezőtlen üzleti eredménnyel zárt"⁴⁶⁵ - olvasható a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara egyik jelentésében. Ennek folyamánként pl. Szeged legrégebbi téglagyára, az 1869-ben alakult Szegedi Téglagyári Társulat beszüntette működését. A gyárosok, hogy az üzlet föllendítése érdekében segítsenek magukon, fölemelték a téglák árát, ugyanakkor a minőséget rontották. Ez úgy-ahogy megmenthette az üzletet, de rossz volt a károsultaknak. A Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara "tudomására jutott - irták egy 1941-ben készült jegyzőkönyvbe - hogy panasz merült fel egyes szegedi téglagyárak által kitermelt téglák minősége ellen. Felhívást intéztünk az összes szegedi téglagyárakhoz, hogy egyrészt általános érdekből a minőség javítására, másrészt pedig a káros következményekre legyenek figyelemmel. A téglagyárak nagy megértéssel fogadták eljárásunkat."⁴⁶⁶

Makón és Vásárhelyen is hasonló problémákkal küszködtek. A törvényhatósági közgyűléseken gyakran szerepelt az építési anyagok ellátásának ügye. A minőség az árkérdés és a mennyiség adta a témát.

Makón - a második vizes esztendőben, amikor hatványozott mértékben megszaporodott a helyreállítási munka, a minőségromlást és az árdrágítást emelték ki. "A makói magán téglagyárak a harmadosztályú téglát is elsőosztályú téglaként és elsőosztályú árban árusítják"⁴⁶⁷ - hangzott Kotormán Antal városi képviselő közgyűlési hozzászólása. A téglák árak 1940-hez viszonyítva 1941 végén több mint háromszorosára emelkedtek - 20 fillérről 71 fillérre. A Makói Ujság tudósítója rezignáltan állapította meg, hogy "a város kénytelen ennyiért adni, mert ez most az ára."⁴⁶⁸

Ezzel egyidőben más fontos építőanyag is megdrágult. A nyerészkedni akaró szállítók olykor már-már elfogadhatatlan árat szabtak. A felhasználók vagy kénytelenek voltak ezt elfogadni, vagy visszautasították az ajánlatot. A vásárhelyi közérőparancsnok többször tette meg az utóbbit.

Mindezekkel együtt is az építőanyagra, elsősorban téglára nagy szükség volt, talán nem túlzás az a megállapítás, hogy életszükségletet jelentett, hiszen "a rombadőlt tanya-házak ujjaépítését lehetetlenné teszi a téglahiány"⁴⁶⁹ állapította meg a Délmagyarország tudósítója 1941 elején.

Egy-két számadat jól bizonyítja, hogy mennyire elmaradt a kínálat a kereslettől. Pl. Szegednek kb. 10-15 millió téglára lett volna szüksége évenként, hogy a város és környékének igényeit kielégítse, aminek csak harmadát biztosíthatták, Makón minimálisan 3 millió téglára kellett volna, aminek teljes kielégítését csak 1942-ben ígérték. A tényleges kiutalás itt is a szükséglet egyharmada volt. Csanád és Csongrád megye teljes helyreállítási munkái nem kevesebb, mint 25-30 millió téglát igényeltek.

A nagymérvű hiány pótlására különféle kényszerintézkedésekhez folyamodtak. Ilyen volt az un. országos anyaggazdálkodási bizottság kiutalása, Csanád megye 1941-ben 800 000 téglát kapott ilyen úton. Máskor az alispán vagy a polgármester hatalmi szóval kényszerítette a vonakodó magántermelőket raktáron lévő, ill. el nem adott készletük átadására. Ez Szegeden, Hódmezővásárhelyen és Makón egyaránt megtörtént.

Csanád megye alispánjának 1942 elejéről származó körrendelete az alábbiakat tartalmazta, amit a járási szolgabíróknak küldtek ki: "állapítsák meg és jelentsék, hogy hatóságuk területén magánosoknál hol és mennyi téglakészlet van".⁴⁷⁰ Amennyiben nem kiemelt, azaz hadi építkezésre tárolták,

ugy az ár- és belvizrongálta házak helyreállítására kellett elszállítani. Amikor 1941 februárjában Bánffy Dániel földművelődésügyi miniszter megsejmelte Szeged és környékének helyzetét, látogatása nyomán elrendelte, hogy az egyik helyi téglagyárnál található 250 000 téglát "le kell foglalni és a károsultak rendelkezésére bocsátani."⁴⁷¹

Sok esetben a természeti csapást nem szenvedő megyékből szállították az építőanyagot, ez azonban csak drágította az amúgy sem olcsó téglát.

Egyes középületek tatarozásához még föl nem használt elfekvő kisebb mennyiséget is kiosztották. Így kapott Makó a püspöki uradalomtól 35 000 darabot, a helyi tüdőbetegotthon telkéről 65 000-et szállítottak el.

Akadott olyan eset is, hogy egy-két megértő polgár a háza táján található kevés téglakészletét ajánlotta föl megvételre: Gróf Vilmos makói lakos a következő levelet írta a polgármesternek: "A mai rendkívüli talajvizek következtében veszélyeztetett házak állapota arra az elhatározásra juttatott, hogy felajánljam a Szegedi utcai saroktelkemen levő téglakerítés anyagát... A kerítés és alapanyagából kikerülő téglamennyiség 5-6000 db-ra tehető... főleg sokgyermekes szegénycsaládok házainak megmentésére legyen fordítva."⁴⁷² 5-6000 db persze nem sok, s a fölajánlás sem ingyen történt, mindenesetre így is szép gesztus a nehéz időkben.

Ugyancsak Makón került sor 1941-ben a városi színház szétbontására is, így mintegy 50 000 téglát nyertek. A Makói Ujság "szívhezszóló" fordulattal emlékezik meg erről: "Öreg színházi habituék édes színházi emlékei nem érnek annyit, mint egyetlen összeomló kis családi házacska."⁴⁷³ Arról persze már nem beszélt az ujságíró, hogy korábban kellett volna és hatékonyabban segíteni a "kis családi házacskákat" lakóit.

A téglá és a faanyagon kívül még a legkülönbözőbb egyéb ellátmány kellett az építkezésekhez.

Pl. a vásárhelyi belvizvédelmi ügyosztály 30 árvizes lakóház építéséhez 1940-ben a következő anyagokat rendelte meg: "100 000 db téglá, 300 q égetett mész, 100 m³ épületfa, 50 000 db hornyolt cserép, 10 q szeg, 1 q 18-as horganyzott vasbádó, 10 kg forrasztóó."474

Ezekén kívül még kavics, homok, rudvas, gömbfa kellett. A gátak helyreállításához vagy a belvizzel körülvelt házak megvédéséhez homokzsákokra, pallókra volt szükség. De a belvizvédelmi osztályoknak kellett gondoskodni az építési anyagokat fuvarozók lovainak takarmány-ellátásáról is. Az állatok etetésére megfelelő mennyiségű kukoricát, zabot, korpát voltak kötelesek kiutalni.

Sokszor akkora volt a belviz, hogy csak csónakkal közlekedhettek a pusztán. A gátak helyreállításánál, a tanyák lakóinak és ingatlanjainak mentésénél használtak csónakot, néha tutajt. Ezeket főként magánosoktól kapták erre a célra. A visszaszolgáltatás után tetemes javítási költséget kértek a tulajdonosok, ami a feljegyzések tanulsága szerint 400 P-t is kitehetett. Drága igénybevétel volt, ezért már egy új csónakot is lehetett vásárolni.

A felsorolt gondokhoz hozzászámítva az ezen a területen is fellelhető szervezési hiányosságokat - mint pl. a nehézkes, sőt olykor bürokratikus anyag-kiutalásokat, a hosszadalmasan elhuzódó szállítást, vagy az önkényeskedéseket, akkor nyer magyarázatot igazán a helyreállítás késedelmes, akadózó munkája.

Igy problémát jelentett a segélyezettek számára az anyag kiszállítása is. A Délmagyarország tudósítója azt ajánlotta a károsultaknak "ugy segítsenek, hogy álljanak össze rokonok, szomszédok."475

Az építkezés ellenőrzésével felügyelőket, mérnököket bizott meg a város. Adataink szerint ezek nem mindig végezték

pontosan munkájukat. A hódmezővásárhelyi polgármester a "legszigorubban kiadta, hogy az építési felügyelők a legpontosabban végezzék el a rájuk bízott feladatukat... lehetetlen állapot, hogy a munkálatoknak hosszú ideig felé sem néznek."⁴⁷⁶

Az anyagihiány megszabta a károsultak igénylésének módját, ami a következő volt: "minden egyes anyagi igénylést a leggondosabban a helyszínen kell kivizsgálni... a helyreállításra vonatkozó tervet és költségvetést a károsultnak kell kivizsgálni... a helyreállításra vonatkozó tervet és költségvetést a károsultnak kell bemutatni, s annak elfogadása után nyer a kölcsön folyósítást építési anyagban és szakmunkadíjban. Az építkezésre ... a kérelmezőnek kell megállapodni arra jogosult építési vállalkozóval, s ezen megállapodás mutatandó be... Kölcsönkérelem esetén a helyi építési ellenőr az építési anyagszükségletre vonatkozólag, a kérelmek elbírálására alakított helyi bizottság pedig a szociális ráutaltság tekintetében nyilvánít véleményt."⁴⁷⁷ Nemcsak a megfogalmazás, hanem a munka elvégzése is bonyolult és nehézkes. Nem volt tehát könnyű helyzetben még a segítséget kapott károsult sem.

Az anyagi juttatáson és az építőanyagellátáson kívül természetbeni segélyről, elsősorban termény szétosztásáról is gondoskodni kellett.

A hároméves, majdnem állandóan megismétlődő vízborítás nagy károkat okozott a mezőgazdaságban, a vetésben. Hátráltatta a növények fejlődését vagy tönkretette azokat, a legelők hosszú ideig használhatatlannak váltak, ezzel együtt természetesen romlott a minőségük is. Ezért a pénzbeli segélyezésen kívül a különféle szervek minduntalan kérték többek között "a pusztulásra ítélt jószágállomány sürgős és megfelelő elhelyezését, takarmányozását, megmentését."⁴⁷⁸

De talán még ennél is fontosabb a gabonavetések pótlása, amire - tudvalevően - nemcsak a belföldi fogyasztóknak, hanem akatonaságnak és a német kereskedelmi partnernek is

nagy szüksége volt. Általában 30-40 %-os termés kiesés jelentkezett. Az első évben még némi reménykedéssel, pontosabban inkább vigasszal jelentek meg a lapokban a kenyérről szóló megjegyzések. Így pl. a vásárhelyi Reggeli Ujságban olvasható, hogy "ezt az esztendőt valahogy majd csak el fogjuk tölteni, aztán jövőre kipótolja Isten nekünk azt, amit most a természet mostohasága elvesz."⁴⁷⁹ A nyugalomra, türelemre intés csak rövid ideig válhatott be.

1941-ben Csongrád és Csanád megye nagy részén 40-50 %-kal csökkent a termésátlag. A harmadik évben ugyancsak kevés terményt takaríthattak be. A későbbiek folyamán inkább kétségbeesett segélykiáltásokra bukkanhatunk a dokumentumokban. A Népszava munkatársa - látva Csongrád megye, ill. Szeged környékének mostoha sorsát - 1941 elején írta: "mintegy 6 millió P kellene ahhoz, hogy a vizek soha többé ne veszélyeztessék ezt a negyedmillió hold mezőgazdasági ... területet... Van-e ennyi pénze Szegednek?... Szeged számára ez az összeg előkeríthetetlen... a segítséget kívülről várja... az illetékeseken a sor, hogy meg is hallják... a kérést."⁴⁸⁰ Nem sokkal később a vásárhelyi polgármesteri közgyűlésen hangzott el: "városunk határában pusztító belvizek olyan anyagi leromlást és károkat okoznak, amelynek megakadályozása nemcsak a városnak, hanem az egész országnak is érdeke, mert annak megakadályozása nélkül városunk termőterületének legnagyobb része vetetlenül fog maradni."⁴⁸¹ A tartós vízborítás miatt az őszi vetések nagymérvű pusztulásával és a tavaszi munkák elhúzódásával kellett számolni.

A gabonafélék vetőmagutánpótlását a minisztertanács földművelésügyi szekciója már az első évben elhatározta - az indoklásban szociális és nemzetgazdasági szempontokra hivatkozva. A 20 kh-nál kisebb birtokokkal rendelkezők a hitelbe

kapott vetőmagot a zabnál és árpánál a budapesti tőzsdei ár 1 P-vel csökkentett összegében fizethették vissza. Ennek megfelelően az első év tavaszán 553 vagon vetőmagot osztottak szét.

Egyik forrását az un. "terményfelesleg igénybevétele" adta. Erre pl. közvetlenül Szeged és környékén 1941 tavaszán került sor. Márpedig ez sok esetben a belvizkárt szenvedett termelők kényszer-beszolgáltatásra való kötelezettsége volt. A rendelet szerint; "a közellátási miniszter az 50 kh-on felüli gazdákon kívül most az 50 kh-on aluli gazdák és más foglalkozásuak terményfeleslege igénybevételét is elrendelte. Az igénybevétel búzára, rozsra, árpára, zabra, tengerire, olajos magvakra, hüvelyesekre, továbbá szénára, szalmára, zsirra és... szalonnára terjedt ki. Az ezekből az élelmiszerekből felhalmozott felesleges készletet rendes hatósági áron veszik át."⁴⁸² A felesleg megállapítása és az emlegetett "rendes hatósági áron" történő kifizetés egészen bizonyos, hogy nem találkozott a parasztság elgondolásával vagy egyértelmű helyeslésével. Az államnak mégis ez látszott a legcélravezetőbbnek, ahogy azt egy 1942 nyarán készült minisztertanácsi jegyzőkönyvben olvasható: "nemcsak szociális és nemzetgazdasági, de közéleti és honvédelmi szempontokat is figyelembe véve."⁴⁸³ 1942 tavaszán a vetőmagellátás költségeire még ilyen körülmények között is külön egy millió P-t voltak kénytelenek megszavazni. Ekkor kb. 100 000 kh őszi vetés kipusztulásával számoltak.

Ez a termés kiesés komoly dolog, ha csupán 5 q átlagtermésre van kilátás, az is 500 000 q. A kenyérjegy időszakában, az inflációban, a háboruba való aktív bekapcsolódás idején ez már országosan is számít, nem hiába foglalkoztak vele legfelsőbb szinten olyan gyakran.

A fentiek mellett történtek bizonyos kísérletek egyéb segítségi akciók szervezésére, de ezek elszigetelt, kevés

eredménnyel járó, még az önzetlen gondoskodás minimumát is alig érintő megnyilvánulások voltak. Egy-két emberbaráti csoport, pár tucat család próbálkozott vele, néha még hivatalos, "tekintélyes" szervek is hallatták nevüket. Ilyen volt a keresetet kiegészítő munkaalkalom szervezése, mint pl. a baromfitartás, amit a Mezőgazdasági Kamara indítványozott. "Miután a baromfi a szegényebb sorsu mezőgazdasággal foglalkozók legfontosabb használata - olvasható egy 1942-ből származó szegedi polgármesteri feljegyzésben - kamaránk minden lehető el kíván követni /hogy/ az árvíz okozta károkat a lehetőséghez képest pótolhassuk... a legnagyobb vízkárt szenvedett vidékeken a legszegényebb sorsu gazdák részére 40-50 db baromfit befogadó mintabaromfi ólakat részben díjtalanul, részben 75 %-os kedvezménnyel építünk... a baromfi-tenyésztés szempontjából a legnagyobb jelentőséggel bíró tanyai lakosság érdekeit tartjuk szem előtt."⁴⁸⁴ Egyrészt 40-50, de még kétszer ennyi baromfi sem lendítené ki a holtpontra jutott családokat az anyagi utvesztőből, másrészt éppen ez a feljegyzés panasolja a továbbiakban, hogy az ismert takarmányhiány miatt a gazdák nem vállalkoznak baromfitartásra.

Bárczi János beszámolójában ebben a vonatkozásban is megjegyezte, hogy "a lakosság igyekezett önmagán is segíteni, sok ezer család átmenetileg gyékénymunkával kereste kenyerét."⁴⁸⁵ Természetesen az ilyenfajta segítség került a legkevesebbe az államnak.

Ugyanakkor megkezdődött a "szokásos" természetbeni adományok gyűjtése a vízkárosultak számára. "Kállay Miklósné felruházási akciója nyomán - adta hírül a Délmagyarország 1942 tavaszán - 1460 férfiling, 10 000 m flanel, vászon és sifonáru és 100 000 P értékben lábbeli"⁴⁸⁶ gyűlt össze kiosztásra. A Közjóléti Szövetkezet karácsony előtt 20 000 m ruhaanyagot, 3200 pár lábbelit és 15 000 db különböző konyhaedényt osztott ki.⁴⁸⁷

Használt cipő, ruha, edény, eladhatatlan méteráru - alalmazna ez csupán! A vízkárosultak után, 1943 év elején már a fronton harcoló katonák kaptak hasonló csomagot. Az egyéb tevékenységhez sorolható még a fertőzés veszélyének megelőzése. "Az árvíz miatt közel 8000 embert kellett beoltani hastifusz ellen"⁴⁸⁸ - írta a Makói Ujság 1941-ben. Az egészségügyi segítség hatékonynak bizonyult, mert nagyobb járvány nem tört ki.

Az önkéntes segítségadás szép példáját mutatták a szegedi Klauzál Gimnázium diákjai, akik 1941-ben elhatározták, hogy "nyári vakációjukon egy árvízkárosult gazda házát felépítik."⁴⁸⁹

Említést érdemelnek e tekintetben a kulturális előadások jelentősége, aminek bevételeit sok esetben ajánlották fel a bajbajutott családoknak. Az operatársulat művészei mellett főként a szegedi munkásság színjátszói és énekesei rendeztek jótékonyági összejöveteleket. A Népszava írta 1940 tavaszán: "az Ipartestület zsufolt nagytermében kitűnően sikerült kulturdélután rendeztek az árvízkárosultak javára. A Szegedi Általános Munkás Dalegylet szereplése vezette be a nivós műsort... Bucsezán /Bányász/ Ilona és Komócsin Zoltán szavalt, Heissig Józsefné énekelt."⁴⁹⁰

VII. A BELVIZRENDEZÉS JÖVŐJE

Az 1940-42-es ár- és belvizpusztítás kétségtelenné tette, hogy a mezőgazdasági termelés, de mindenekelőtt a kormány háborús erőfeszítései, a paraszti gazdaságok érdeke, sok ezer család szociális helyzete megkövetelik ennek a kérdésnek napirenden tartását, határozott, jól szervezett védelmi munkálatok elvégzésével, amit a közvetlen veszély elmúltával is folytatni kell.

Ez a három esztendő bőven szolgáltatta a tapasztalatokat mind a kormány, mind a szakemberek, mind a károsultak, sőt a közvélemény számára is. Tömören fogalmazva hasonló körülmények megismétlődése esetén jobban, körültekintőbben és sokkal többet kellett tenni.

Pataky Béla - egyik ismert vízügyi szakember - már az első év tanulása alapján a következőket írta: "Be kell vinnünk a köztudatba, hogy még igen sokat s főképpen rendszeresen kell dolgoznunk, hogy a termelés legfontosabb éltető eleme: a víz, ne megölője, hanem szolgálója legyen a mezőgazdaságnak."⁴⁹¹ Itt köztudaton elsősorban nem az esetleges károsultakat, hanem inkább a legyintő, "ráérünk arra még" illetékeseket értette.

Ebben a vonatkozásban sok vízügyi szakember hallatta véleményét, s cikkeikben, felszólalásaikban mindenki számára megnyugtató és föltétlenül végleges rendezés mellett kardoskodtak. Ezek egy része ugyan nem volt mentes a kor ismert politikai szólamaitól, de mindegyik hangsúlyozta a belvizmentesítés konkrét feladatainak fontosságát. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a jól meg-

gondolt gazdasági okokon kívül takarékosági szempontból is hasznosabb egy végleges vízügyi rendezés. Ha a három év kártételét, helyreállítási költségeit, segélyezését tekintjük, a ráfordított pénzzel és munkával - kellő időben - nagyszabású megelőzési tevékenységet folytathattak volna.

Sok terv szerepelt már a nyilvánosság előtt is, amely szűkebb és tágabb, regionális vonatkozásban vetette föl a kérdést, de a legtöbb a Duna-Tisza közének belvizrendezését szolgálta.

A Szeged környéki, ill. Csongrád megyei vizek elvezetésére három terv is született. Ezek egy része nem volt újkeletű, még 1920 után, az új határok figyelembevételével születtek, megvalósításukra azonban nem került sor.

"Elkészült a Sass-féle csatornázási terv, majd... az Udránszky-féle terv, mindkettőnek azonban egy lett a sorsa... a száraz esztendő... a bürokrácia... örökéletűvé avatta a terveket"⁴⁹² - panaszolta Kogutowicz Károly. Az előbbieket mellett Reök Iván még 1917-ben közzé tett terve is sokat szerepelt.

A belvizkárok jelentkezése után megfordult a helyzet. Egyszeriben érélyes követelések hangzottak el innen is, onnan is, elsősorban a szakavatottak és olykor a sajtó rézéről, de központi helyen, mint pl. a minisztertanácsban érdemben nem került napirendre a jövő védelmi feladata. A szegedi Uj Nemzedék "Mi a teendő" cím alatt azt követelte 1941-ben, hogy "a kormány bocsásson rendelkezésre azonnal 6 millió pengőt az Udránszky-féle terv teljes megvalósítására".⁴⁹³ Annyit elértek vele, hogy "kormánykörökben az a vélemény alakult ki, hogy az Udránszky-féle nagy csatornázási tervet kell megvalósítani."⁴⁹⁴

Az egyetértés azonban nem azonos a megoldással, pedig a

tervek, az említett más tervekkel kiegészítve pontról pontra készen álltak, tulajdonképpen csak az anyagi fedezet és a munka hiányzott.

A helybeli sajtó oldalakat szentelt az aprólékos leírásnak, rajzzal tette áttekinthetőbbé, világosabbá. /1. melléklet/ Így igyekeztek megnyugtatni a közvéleményt, terv már van, akkor a véghezvitel sem késhet. Az Udránszky-féle terv tömören összefoglalva a következőket tartalmazta: "... egy kb. 50 km hosszú magasparti főcsatornát terveztünk Martonos község alatti szabad betorkolással a Tiszába, amely... nyugatról-délkelet felé gravitáló csapadékvizeken kívül Kistelek község körül összegyűjtendő csapadékvizek tovavezetésére is szolgál... A főcsatorna tiszai torkolatánál az árvédelmi védtöltésbe 2, egyenként 3,0 m széles nyílással bíró zsilipet terveztünk abból a célból, hogy bizonyos meghatározott tiszai vízállás esetén az árvizeknek a belvizi főcsatornába való bejutása kirekeszthető legyen... A főcsatorna baloldali védtöltése teljes hosszában megszakítás nélkül lett volna kiépítendő... míg a jobboldali töltésbe egyes helyeken tolózáras belvizlevezető csőzsilipet terveztünk... hogy amikor a főcsatorna vízszíne a tiltó kinyitását lehetővé teszi, a töltésen kívül maradt csapadékvizek bevezethetők legyenek... Ezen főcsatorna lett volna hivatva a Duna vízválasztójától a Tisza felé gravitáló csapadékvizeket felfogni, mielőtt még ezek a Fehétóba és általában a mélyebb fekvésű ármentesített területekre lehuzódnának."⁴⁹⁵

A terv vázlatos összefoglalásából is kitűnik, hogy körültekintő, aprólékos munkáról volt szó.

A Szegedi Ármentesítő és Belvizszabályozó Társulat 1942 nyarán ezen kívül egy újabb tervvel állt elő, amely a fentiek további bővítését tartalmazta. Javaslatukban aláhúzták, hogy "feladatunk megoldásánál legfontosabb teendőnk a víz elvezetéséről megfelelően gondoskodni... hektáronként és

másodpercenként legalább 0,25 liter víz elvezetését kell biztosítanunk... végeredményben 25 m³/mp víz elvezetésére kell berendezkedni."⁴⁹⁶ Gyakorlatilag ennek csak felét tudták a meglévő csatornák, ill. szivattyutelepek levezetni. Megoldást az un. "Körösér-majsai csatorna" kiépítése hozna. Ez Kiskunmajsa közelében a Kiskunhalas-fehértői völgyből indulna ki és általában déli irányban kiskundorozsmá, majd szegedi, horgosi területen át a köröséri betorkolásig haladna. A csatorna alkalmas lenne a Dongér tehermentesítésére is. A megvalósítás - az előzetes számítások szerint - 11 millió P-be kerülne. A munka megkezdésére 1,5 milliót kértek, azonban még érdembeli válasz sem érkezett. A földművelésügyi minisztérium 1943-ra és még későbbre halasztotta az ügyet, ami egyenlő volt a teljes elvetéssel.

A másik közkeletű és sokat emlegetett előirányzat, amely az egész Alföld víztelenítését és öntözését lett volna hivatott ellátni - az a Duna-Tisza csatorna megépítésének fölvetése volt. Már 1940 tavaszán, az első nagy vízkárok láttán erről cikkeztek az ujságok, beszéltek a szakemberek. Ugy emlegették, mint az egyetlen gyökeres és végleges megoldás lehetőségét. Az ebben a témában buvárkodók nem kisebb szaktekintélyre, mint gróf Széchenyi Istvánra hivatkoztak, aki elsőnek vetette föl a csatorna tervét.

Ennek a felelevenítése általában minden nagyobb vízkár esetén megtörtént, de talán sohasem szorgalmazták olyan elszántan, mint 1940-42-ben. Az 1940 márciusában összeült szegedi polgármesteri dísz közgyűlés témája az árvízvédelem volt, ahol Pálffy József polgármester legalábbis kétkedő módon beszélt erről. "A Duna-Tisza csatorna terve - kezdte -, amely szemünk előtt lebeg, hol ködlő messzeségben, hol a megvalósulás biztató közelségében... Évről évre

sokezer hold szegedi és Szeged környéki termőföld értéktelenedik el, növelve a szik terjedését... Pedig ha ezt a kérdést nemzetgazdasági szempontból kissé megvizsgáljuk, hamar rájövünk, hogy a megoldás legalább annyira államérdek, mint az érintett gazdák érdeke."⁴⁹⁷ S hogy a nemzeti szólamok sem hiányozzanak, beszédét így fejezte be; "Fogjon össze a társadalom és építsük ujja az elpusztult magyar házakat, töröljük le a könnyeket... hogy a Duna-Tisza közt elpusztult magyarság talpra állhasson."⁴⁹⁸ A hatásvadászást félre téve a hathatós segítségre valóban nagy szükség volt.

A nyilvánosságra hozott tervtöredékek is grandiózus vállalkozást sejtettek. "A csatornát 50 m szélesre tervezik - írta 1942 szeptemberében a Délmagyarország -, és így alkalmas lesz 1500 tonnás uszályok hajózására. A csatorna megépítése folytán jelentkező gazdasági előnyök felmérhetetlenek... a Duna-Tisza két torkolata közötti 645 km-es víziutjuk 110 km-re csökkenti."⁴⁹⁸ Már azt is kiszámították, hogy létrehozásához 12,5 millió köbméter földet kell megmozgatni, teljes kiépítése kb. 8 évet venne igénybe. Az alkalmazandó munkáslétszám mennyiségében eltérő vélemény alakult ki, míg 1940-ben 1200-1500-ra becsülték, két évvel később már 5000-re emelték. Bizonyára ebben közrejátszhatott az ekkorra már nagy méreteket öltött munkanélküliség gondja, ha másra nem is, mint egy távlati lehetőség reménykeltésére használták föl. A terv megvalósításának összköltsége is változott, a kezdeti 100 millióról 150 millióra emelkedett.

Jósz szerint még csak az ötlet látott napvilágot a sajtóban, amikor az érintett városok közül máris majdnem mindegyik magának szerette volna kisajátítani a felügyelet jogát.

"Az érdekelt Tisza-menti városok és községek között megindult a versengés a Duna-Tisza csatorna torkolatáért - közölte az Uj Nemzedék 1941-ben."⁴⁹⁹ A Csanád megyeiek először

siettek kijelenteni: "a mi megyénkből indult ki az országos mozgalom a törvényhatóságok körében a nagy Duna-Tisza csatorna megépítésének sürgetése."⁵⁰⁰

Az első tervek szerint a csatorna "Soroksár-Kerekegyháza vonlon futna a Kecskemét és Nagykőrös között Ujkécske mellett torkollna a Tiszába."⁵⁰¹ Ezt azonnal megtorpedózták: "a tervbe vett Duna-Tisza csatorna tiszai betorkolása ne Ujkécske határában, hanem délebbre, Csongrád mellett vagy Csongrád és Szeged között kijelölendő alkalmas helyen legyen."⁵⁰² - írták az ujságok.

Ezekből a hozzászólásokból egyértelműen kitűnik, hogy a csatorna tervezete lényegében csak nevében létezett, a valóságban még nagyvonalakban sem került kidolgozásra.

E korszak politikájának gyakran az volt a jelszava; "be kell vinni a köztudatba" - mindazt, ami ködösíthet, a tényeket eltakarhatja vagy egyszerűen villámhárítóként szerepelhet. Mit tettek tehát gyakorlatilag a három évig nében szereplő csatorna megépítése érdekében? "Az állami költségvetés a földművelésügyi tárca keretén belül 300 000 P-t irányozott elő a Duna-Tisza csatorna megépítését megelőző előtanulmányokkal, talajvizsgálatokkal, mérésekkel és tervkészítéssel kapcsolatos személyi és dologi kiadásokra"⁵⁰³ - adta hírül a Délmagyarország 1942-ben. Az előirányzaton kívül ebben az ügyben más nem történt. Volt még ugyan egy bizonytalan megjegyzés erről az ügyről: "Lehetségesnek látszik, hogy a csatornaépítés már a jövő évben megkezdődik."⁵⁰⁴ A következő év 1943: a magyar hadsereg pusztulásának, a hitleri szövetség keleti arcvonalon történő csufos visszavonulásának, az antifasiszta erők növekedésének, a magyar politikai vezetés megingásának /Kállay-kettős/ és a Békepárt létrejöttének éve. Ilyen körülmények között a Duna-Tisza csatorna ügye végképp lekerült a napirendről.

E tények ismeretében kicsit hamisan csengenek Bárczi János árvízvédelmi kormánybiztosnak működéséről, a belvízvédelemről szóló összefoglalójának befejező sorai; "Az 1940-42-es évek küzdelme kemény volt és sok áldozatba került, de nem volt hiábavaló. Megvédtük hazánk területét a fenyegető, szinte általánosnak mondható pusztulástól. Megszaggatott műveink újból állnak, sőt erősebbek mint azelőtt voltak. Még sok mindennek kell azonban történnie, hogy még erősebbek legyenek, de ez is be fog következni. Az a nagy lelki erő és munkakészség, amellyel az ország lakossága a csapást kivédte, biztos záloga a jövő fejlődésének."⁵⁰⁵

A szóvirágokba burkolt homályos utalások nem annyira vízügyi, mint inkább politikai jellegűek.

A "lelkierő és munkakészség" éppen azoknak volt sajátjuk, akik ebben a természeti csapásban is a legtöbbet szenvedték. Ez az időszak már valóban nem a békés közmunkák korszaka, így - mint annyi ígéret - az ár- és belvízvédelem fejlesztése sem vált valóra. Jól mutatja ezt S. Bálint Györgynek 1943 tavaszán a szegedi polgármesteri tanácsülésen történt birálata és indítványa; "több ármentesítő társulat a vízügyi munkálatokat bizonyos mértékben abbahagyta - majd -, kéréssel fordult a Törvényhatósághoz, kövessen el mindent, hogy ezeket a munkálatokat újból megkezdjék... A közgyűlés... felkéri a magyar királyi Földművelésügyi Kormányt, hogy az elmúlt három év belvízvesztélyének elhárítása céljából folyamatba tett csatornázási munkálatokat folytassa... és fejezze be."⁵⁰⁶

Erre azonban nem került sor.

Az események ismeretében bizvást megállapítható, hogy az 1940-42-es nagy ár- és belviz a Dél-Alföldön, elsősorban Csongrád- és Csanád megyékben hatalmas arányu pusztítást végzett.

Az ellenforradalmi rendszer hírközlése távolról sem volt szólamoktól mentes, sőt kifejezetten kedvvel alkalmazták azokat, hiszen a szenzációkeltés bevett módszerei közé tartozott. Ebben az esetben azonban a legmegrendítőbb tudósítások is helytállóak, mert a tényeken alapulnak. Ezek szerint a három nagyobb városban /Szegeden, Hódmezővásárhelyen és Makón/ a három év alatt több mint 1200 ház dőlt romba és közel 6000 rongálódott meg. A városokhoz tartozó községek és tanyák mintegy 26 000 háza került veszélybe, közülük kb. 9000 összedőlt. Ahol olyan magas a vízborítás, "hogy a csizmaszárán is befolyik", s "a lovak hasig gázolnak benne", ott valóban "bombatámadásra emlékeztető" pusztítás következett be.

Ilyenmértvű természeti csapás ellen ma sem lenne könnyű a védekezés, pedig nemcsak a felszereltség hasonlíthatatlanul fejlettebb és a védművek kiépítettebbek, hanem ami még ennél is fontosabb, az egész társadalom minősége más.

Az 1970-es ár- és belviz a társadalmi összefogás és segítség legnemesebb példáit adta. Ebből fakadt az önzetlen segítség, amely magasan szervezett munkával párosult. Az 1940-42-es években elsősorban éppen ezek hiányoztak. Pedig nemcsak a déli megyék gondja volt ez, hanem számottevő hatást gyakorolt az egész ország gazdasági és szociális körülményeire. Ha a hivatalos vezetés a vízügyi szakemberek vészjelzéseit időben figyelembe veszi, akkor a kártétel sokkal kisebb lehetett volna. Egy nedvesebb periódus után a 30 %-kal több csapadék általában két

méterrel emelte meg a talajvíz szintjét - ez még a laikusok szemében is rendellenesnek tűnt, aminek következményei ellen hatékony védekezés szükséges. Preventív munkáról ennek ellenére sem beszélhetünk. Miután e megyék földrajzi elhelyezkedése nagyon előnytelen - szinte katlanban fekszenek -, a talaj összetétele is kedvezőtlen /homok, szik/, így válik igazán érthetővé a pusztítás mérete.

A három év során a vízzel borított területek aránya fokozatosan nőtt, általában 10-től 50 %-ig terjedt. A városokban mindenhol egyaránt a külvárosok és telepek lakói szenvedtek legtöbbször. A vertfalú vagy vályogból épült házak könnyen a víz martalékaik lettek. Főként a második és a harmadik vizes esztendőben pusztult el sok közülük, mert az átázott falak nem bírták a megterhelést. Fokozta a gondokat, hogy a víz elvezetéséhez a legtöbb helyen még nyitott csatornával sem rendelkeztek. A tanyákon és a községekben élők talán még rosszabb helyzetben voltak, hiszen a belvíz ingatlanjaikkal együtt megélhetési lehetőségeiket is veszélyeztette. Súlyos helyzet alakult ki Szeged és Makó határában, ahol vagy állandóan emelkedett a kártétel nagysága /1. Makónál/ vagy stagnált /1. Szegednél/. A békési és csanádi vizeket is elszorító mélyfekvésű Hódmezővásárhely környéke pedig katasztrófális helyzetbe jutott. A második vizes esztendőben az összedőlt tanyák száma itt 10-50 %-kal több, mint az előbbi helyeken, de a harmadik év is igen nagy megpróbáltatást hozott számukra.

A kártétel növekedése a belvízvédalom elégtelenségéből adódott. A háborús politikát folytató kormányok figyelmét és anyagi erejét az "országgyarapítás" lehetőségei kötötték le. Így a belvíz jelentkezését az első időszakban még nem vették komolyan. Csak akkor vált országos ügyé, amikor kiderült, hogy veszélyeztetni a szövetségesekkel kötött gabona és állat szállítási kötelezettségek teljesítését.

Egy 30-40 %-os termés kiesés a hazai kenyérfejadag további zsugorodását és a Németországnak küldendő szállítmányok csökkenését hozta magával. Ez pedig már könnyen politikai kérdéssé válhatott. Így a második vizes esztendőben, 1941-ben már többet tettek a védekezés területén. Összesen 7200 km töltés, 8000 km csatorna épült, a szivattyúk száma 189-cel emelkedett. Mindezek ellenére a harmadik évben alig csökkent a kártétel, pedig 1942 elején ebben reménykedtek. A dolgot csak nehezítette az akkori ár- és belvizvédelem szervezatlensége. A széttagoltság, a pénz és felszerelés hiánya, a belvizvédelem elhanyagolása, a bürokrácia és a munkaerőhiány miatt ezek csak 50 %-os eredménnyel dolgozhattak.

A legtöbb segítséget a kiemelt jelentőségű Szeged és környéke kapta, ami csatornahosszabbításban és új kanálisok nyitásával valamint szivattyutelep létesítésében valósult meg. Makó határában is több csatornát ásattak, de sok helyen inkább a kapkodás és rögtönzés dominált, csak a leg-problematikusabb veszélygócokat igyekeztek felszámolni, általában kevés sikerrel. A háttérbe szorult Hódmezővásárhelyen és környékén a védelmi munka olyan hiányos volt, hogy az mindig csak "tüneti kezelés" maradt.

A károsultakon az alacsony összegű segély vagy kölcsön nem segített sokat, s az akadozó építőanyagellátás még reménytelenebbé tette a helyzetet.

A védelem problémáját végső soron a szárazra fordult időjárás oldotta meg, ami 1942 nyarán következett be. Hiába születtek már ésszerű és jelentőségteljes tervek a délvidék ár- és belvizrendezésére, megvalósításukat megakadályozta a kormányok által támogatott fasiszta háború.

J e g y z e t e k

1. György István: A magyar belvizmentesítés korszerűsítése
Bp. 1941/42. 4. old.
2. Vízügyi Közlemények: 1971. 3.sz. 187.
3. Pesti Hírlap 1940. máj.11.
4. Minisztertanácsi jegyzőkönyv Bel. 3. 1941.jun.17.
5. Délmagyarország 1942.ápr.23.
6. Magyarország és a második világháború /szerk. Zsigmond László/, Bp. 1966. 382.
7. Magyarország külkereskedelme 1919-1945 Bp. 1961. 211.
8. Magyarország külkereskedelme 1919-1945 Bp. 1961. 212.
9. Délmagyarország 1941. okt. 24.
10. Délmagyarország 1942. ápr. 10.
11. Palugyai Imre: Békés, Csanád, Csongrád és Hont megyék leírása
Pest, 1855.35.
12. Inczeff Géza: Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata
Bp. 1970.7.
Általér /1804/, Ardicsiárok /1819/, Árok /1797/, Bartalér
Batidaisziget /1809/, Biberésere /1836/Biberésfokja /1790/
Biberéshát /1735/, Biberésirét /1802/, Bogdánér /1776/,
Bogdánértorka /1794/, Bogdányvize /Bogdánér változata/ /1820/
Borosere v. Borsos /1805/, Borshát /1779/, Csorgó /1825/,
Dáliér /1804/, Disznóér /1805/, Disznóérhát /1806/, Ebásta-
ere /1827/, Éroldal, Folyóér, Földvárító /1794/, Gacsibai-
lapos /1857/, Gacsibaizsombók /1805/, Gencshát /1777/, Gencsi-
tő /1782/, Gencsrétje /1827/, Görbető /1836/, Haptató /1861/
/Cuppogó, rétes, ingoványos terület/, Horróér /1735/ Horró-
hát /1779/, Igáshid /1821/, Igásisemlyék /1791/, Itató /1805/
Jakabrét /1803/, Jángoriér /1804/, Jángorifenék /1836/, Jó-
vizere /1802/, Kákás /1899/, Kákásér /19.sz./, Kárászosrét /18

Kiscsorgó, Kisgyűrűs /1770/, Kisgyűrűsfenék /1805/,
Kiskövesdere /1781/, Kislucstava /1852/, Kisludashát /1829/,
Kisrépáshát /1828/, Kollátère /1852/, Kolláthát /1802/,
Kollátrétje /1852/, Kortyogó /1811/, Kölestő /1782/,
Köleshát /1852/, Kövesdér /1769/, Kövesdfokja /1761/,
Kövesdörvénye /1781/, Leleiér /1839/, Leleifok /1811/,
Leleirét /1811/, Leleitő /1782/, Lucs /1802/, /tó neve/,
Lucshát /1805/, Lucsrét /1802/, Ludashát /1828/, Mاماér
/1735/, Mاماifénék /1805/, Marosere /1782/, Meje fenék /1805/,
Mejefok /1805/, Mejerét /1802/, Mihócsaiér /1836/, Mihócsai-
fok /1836/, Mihócsailapos, Nagyérhát /1832/, Nagyfenék
/1805/, Nagykákás /1802/, Nagykövesdere /1852/, Nagylucstava
/1852/, Nagyludashát /1829/, Nagymeje /1814/, Nagy-
mejeszéle /1839/, Ókortyogó /1870/, Öregkortyogó /1848/,
Örsfok /1843/, Örslaposa /1790/, Örsihere /1852/, Pallagi-
fokja /1805/, Pannafarkaere /1832/, Pannahát /1776/, Panna-
laposa /1871/, Papere /1805/, Paphát /1785/, Pernye-
hát v. Pörnyehát /1900/, Porgányér /1753/, Porgányfok /1794/,
Porgányszél /1790/, Porgánytorok /1776/, Porgányvize /1794/,
Püspökrét /1860/, Régikákás /1813/, Rétalja /1821/, Rossz-
vizitánya, Semlyék /1818/, Semlyékhid /1808/, Sikere
/1852/, Sóstó /1803/, Sóshalom /1819/, Sulymos, Szárazér
/1247/, Szárazéritánya /1864/, Szilas /1827/, /erek partján
nőtt/, Tézslaér, Tigérhát /1820/, Tó /1900/, Ujkortyogó
/1870/, Ürmösfenék /1852/, Ürmöshát /1779/, Vakgirinc /ér/
/1832/, Városrétje /1821/, Vaskapuere /1827/, Vékonyér
/1735/, Vetyehát /1781/, Vörösnádhát /1827/.

13. Délmagyarország 1970. máj. 12.
14. Délmagyarország 1970. jun. 4.
15. Bogárdi János: Az alföldi talajvizállás-változások vizs-
gálatának módszertani kérdései Bp. 1953. 359.
16. Bogárdi János: i.m. 354.
17. Ubell Károly: A talajvizszintalakulás törvényszerűségei
Bp. 1954. 17.
18. György István: i.m. 17/18.
19. Pichler János: A víztársultok 1940/41. évi árvizi és

- és belvízvédelmi munkái 152/153.
20. Meteorológiai adatok 1936-1940 között /1. 4.sz. táblázat/
21. Beszámoló az országos árvízvédelmi kormánybiztos 1942/1943. évi működéséről /Bárczi János/ Bp. 1943. 8.
22. Meteorológiai adatok 1940-1942 között /1. 2. táblázat/
23. Kogutowicz Károly: A szegedi vadvízkatasztrófák Szeged, 1940. 11.
24. Bárczi János: i.m. 15.
25. Beszámoló az árvízvédelmi kormánybiztos működéséről /Bonzos Miklós/ Bp. 1940.
26. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1940. febr. 16.
27. Az Időjárás 1940. 28. /január/Bp.
"Január rendkívül hideg, havas időjárásának igen kellemetlen és sok tekintetben káros következményei voltak. A hónap első felében sok helyen hótakaró nélkül állottak a kemény fagyok alkalmával az őszi vetések, utolsó hetében pedig a túlságosan magas jeges felületű hótakaró alatt sirnylódtek. A 18-i és 23-i nagy havazások és hófúvások sok helyen komoly zavarokat okoztak a vasuti és országuti forgalomban... ártott a gyümölcsfákknak is."
28. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1940. febr. 29.
29. Délmagyarország 1940. márc. 17.
30. Az Időjárás 1940. 177. /július/
"Július hűvös, zivataros időjárása nem mindenben kedvezett a mezőgazdaságnak... a... majdnem állandóan zivataros idő azonban úgy a késői gabona beérését, mint az aratást, továbbá a cséplést és a hordást nagymértékben akadályozta."
31. HÁLT 237/22930/1940. okt. 15-29.
32. Délmagyarország 1940. aug. 7.
33. Új Nemzedék 1940. aug. 8.

34. Uj Nemzedék 1940. nov.6.

35. Az Időjárás Bp. 1941. 118. 35.

"Összefoglalva az 1940. év időjárásának jellegzetességeit, megállapíthatjuk, a rendellenesség legjelentékenyebb volt a hőmérsékletben, minthogy az évi hőösszegben majdnem 850 C°-os hiány mutatkozott. Január, február, március, augusztus, december szokatlanul hidegek voltak, ilyen hűvös augusztus pl. 1841 óta nem fordult elő hazánkban. A tekintélyes, mintegy 25-30 %-os csapadéktöbblet még nem volt rendkívüli jelenség és magasabb hőmérséklet esetén nem is okozott volna különösebb bajokat, így azonban éppen a gabona és kapásnövények fejlődésének legfontosabb időszakában, május-augusztus hónapokban elemi csapásként hatott a napsütéshiánnyal és hideggel párosuló csapadékbőség. Az év elején a közlekedésben okoztak komoly zavarokat a nagyméretű hófúvások, kora tavasszal az árvizek és belvizek hátráltatták a mezőgazdasági munkákat, a tavasz végén és nyáron a borulás, eső és hideg a szántóföldek egy részének bevetését lehetetlenné tette, más részének terméseredményeit lényegesen csökkentette.

Ezek az okok idézték elő, hogy a máskor jelentékeny termésfelhasználással rendelkező országban az általános rossz termés miatt a közellátásban is átmeneti zavarok mutatkoztak."

36. Délmagyarország 1942. dec. 3.

37. Délmagyarország 1942. márc. 28.

38. Makói Ujság 1941. jan. 5.

39. Népszava 1941. jan. 8.

40. Délmagyarország 1970. jul.11.

41. Az Időjárás Bp. 1941. 80. 41. /március/

"A változékony hőmérsékletű, csapadékos március nem kedvezett a mezőgazdaságnak. A hőmérséklet ugyan megfelelő lett volna, mert a nem túlságosan erős fagyok sem okoztak komoly kárt, a napsütés hiánya és a tulgyakori, bőséges csapadék azonban a növényzet fejlődését hátráltatta. Az árvizek és belvizek

a hónap végén mintegy 800 000 kh területet borítottak és a csapadékos idő ezeknek kiszáradását késleltette, sőt az elborított területeket még növelte is."

42. Délmagyarország 1941. márc. 27.

43. Új Nemzedék 1941. jun. 21.

44. Délmagyarország 1941. jun. 21.

45. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 1941. okt. 2. 12.

46. Délmagyarország 1941. nov. 7.

47. Bárczi János: i.m. 28.

48. Az Időjárás Bp. 1942. 89.48. /január/

"Január rendkívül zord időjárása minden tekintetben kedvezőtlen volt. Bár a két év előtti szintén tartós, szigorú fagyok alkalmával szerzett tapasztalatokból kifolyólag a fűtés terén nem voltak nagyobb zökkenők, de a mulhatatlanul szükséges tüzelőmenyiség megszerzése mégis próbára tette a lakosság kevésbé tehetős részének anyagi erejét. A kemény fagyok hosszú tartama miatt épületberendezésekben is károk keletkeztek /csőrepedés/. Az őszi vetések nem szenvedtek nagyobb kárt."

49. Az Időjárás Bp. 1942. 91. 49. /február/

"Február időjárása általában véve kedvezőtlen volt, a nyugati vidékeken és az Alföldön tulhideg és egyúttal csapadékos idő uralkodott, pedig enyhébb és szárazabb időjárás kellett volna a hónap végén árvíz tekintetében ismét nagyon fenyegető volt a helyzet a fagyott talaj, a sok csapadék és az aránylag magas hó miatt."

50. Délmagyarország 1942. márc. 4.

51. Bárczi János: i.m. 20.

52. Délmagyarország 1942. febr. 7.

53. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. febr. 8.

54. Délmagyarország 1942. febr. 24.

55. Délmagyarország 1942. febr. 28.

56. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. márc. 3.

57. Az Időjárás Bp. 1942.128.57. /március/

"Március hideg, borus, száraz időjárása ugyan hetekkel késleltette a természet tavaszi ébredését, és ezért bizonyos mértékben káros volt az árvíz- és belvizveszélyt tekintve azonban kedvezőbb időjárást nem is kívánhattunk volna, minthogy a lassu olvadás, az Alföld délkeleti részei kivételével nem vezetett nagyobb árvízre. Utóbbi területen a csapadék már télen is meghaladta az átlagot és márciusban a hóolvadás vizein kívül még a csapadék is ismét bőséges volt. Ennek következtében Békés, Csanád és Csongrád megyében több százezer hold került víz alá."

58. Népszava 1942. márc. 7.

59. Délmagyarország 1942. márc.7.

60. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv. Bel. 34. 1942. ápr.8.

61. Délmagyarország 1942. ápr. 14.

62. Az Időjárás Bp. 1942. 169.62. /június/

"Június általában meleg és tulnyomórészt száraz időjárása nem volt kedvezőtlen a mezőgazdaságnak. A májusi csapadék-bőség után a száraz és napos idő a legtöbb helyen elősegítette fejlődésében a jelentékeny késedelmet mutató növényzetet."

63. Délmagyarország 1942. dec.3.

64. Bárczi János: i.m. 34.

65. Kienitz Gábor: A belvizrendezés hidrológiai alapjai kutatásának kritikai fejlődéstörténete /Tanulmányok és kutatási eredmények/ 40.sz. Bp. 1972. 23.

66. Kogutowicz Károly: i.m. 7.o.

67. Bárczi János: i.m. 27.

68. Uj Nemzedék 1940. febr. 15.

69. Dr. Sümeghy József: Az Alföld földtani felépítése Bp. 1940. 140.

70. Uj Nemzedék 1940. febr.15.

71. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. ápr.8.

72. Az Alföld hidrológiája: Boglányi Ödön; Vizi munka az Alföldön /A debreceni Tisza István Tud.Társ. honism. biz. közl. I. kötet, 1. füzet/ Debrecen 1924.

73. Bárczi János: im. 28.
 74. Ubell Károly: i.m. 17.
 75. Délmagyarország 1942. ápr.16.
 76. Kogutowicz Károly: i.m. 4.
 77. Kaán Károly: Alföldi kérdések Bp. 1939. 244.
 78. György István: i.m. 1.
 79. Kaán Károly: i.m. 196.
 80. Vizügyi Közlemények 1941. 1-2.füzet 59. 69.
 81. Bonczos Miklós: i.m. 5.
 82. Vizügyi Közlemények 1941. 1-2. füzet 47. 59k.
 83. Jug Sándor: Nedves, egészségtelen lakások Szeged területén Szeged 1927. 100/101.
 84. Délmagyarország 1940. febr.6.
 85. Uj Nemzedék 1940. febr.8.
 86. Délmagyarország 1940. febr.10.
 87. Délmagyarország 1940. márc. 13.
 88. Makói Ujság 1940. febr.11.
 89. Délmagyarország 1940. júl. 14.
 90. Délmagyarország 1940. júl.14.
 91. Délmagyarország 1940. szept. 4.
 92. Délmagyarország 1940. júl. 11.
 93. Uj Nemzedék 1940. okt. 6.
 94. Uj Nemzedék 1940. nov. 14.
 95. Népszava 1940. nov. 3.
 96. Délmagyarország 1940. máj. 22.
 97. Uj Nemzedék 1940. máj.5.
 98. Délmagyarország 1940. máj.10.
 99. Népszava 1940. máj.12.
 100. Uj Nemzedék 1940. júl.21.
 101. Népszava 1940. máj. 12.
 102. Délmagyarország 1940. máj. 26.
 103. Uj Nemzedék 1940. okt. 6.
 104. Alsótanya: Nagyszéksóstó, Domaszék, Felső-Átokháza, Alsó-Átokháza, Zákány, Csorva, Feketeszél, Királyhalom, Mórahalom
- Felsőtanya: Csengele, Balástya, Gajgonya, Ószeszék, Fehértó, Szatymaz

105. Bárczi János: i.m. 32.
106. Uj Nemzedék 1940. márc. 15.
107. Kogutowicz Károly: i.m. 13.
108. Uj Nemzedék 1940. febr. 10.
109. Délmagyarország 1940. márc. 15.
110. Népszava 1940. márc. 27.
111. Délmagyarország 1940. febr. 9.
112. Uj Nemzedék 1940. febr. 15.
113. Délmagyarország 1940. márc. 17.
114. Uj Nemzedék 1940. ápr. 10.
115. Uj Nemzedék 1940. jul. 18.
116. Uj Nemzedék 1940. jul. 21.
117. Délmagyarország 1940. aug. 7.
118. Kogutowicz Károly: i.m. 13.
119. Délmagyarország 1941. jan. 14.
120. Délmagyarország 1941. febr. 12.
121. Uj Nemzedék 1941. jan. 4.
122. Délmagyarország 1941. jan. 3.
123. Uj Nemzedék 1941. márc. 13.
124. Uj Nemzedék 1941. jan. 8.
125. Népszava 1941. jan. 23.
126. Népszava 1941. jan. 28.
127. Népszava 1941. febr. 18.
128. Uj Nemzedék 1941. máj. 11.
129. Uj Nemzedék 1941. máj. 25.
130. Délmagyarország 1941. jan. 11.
131. Népszava 1941. jan. 23.
132. Népszava 1941. jan. 29.
133. Délmagyarország 1941. febr. 6.
134. Délmagyarország 1941. febr. 13.
135. Uj Nemzedék 1941. márc. 13.
136. Uj Nemzedék 1941. máj. 11.
137. Délmagyarország 1941. febr. 13.
138. Délmagyarország 1941. jul. 24.

139. Délmagyarország 1941. júl. 24.
140. Délmagyarország 1941. máj.1.
141. Új Nemzedék 1941. jun. 12.
142. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv Földm. 12.
1941.szept.2.
143. SZÁL 1942. febr.10. Felhívás
144. Új Nemzedék 1942. febr. 27.
145. SZÁL 169/1942. márc. 9.
146. Új Nemzedék 1942. márc. 14.
147. SZÁL 169/1942. márc. 9.
148. Új Nemzedék 1942. márc. 14.
149. Új Nemzedék 1942. márc. 8.
150. Délmagyarország 1942. ápr. 25.
151. Délmagyarország 1942. ápr.25.
152. Délmagyarország 1942. ápr.25.
153. Délmagyarország 1942. márc. 17.
154. Népszava 1942. márc. 5.
155. Délmagyarország 1942. márc. 10.
156. SZÁL 1914/1942. márc. 19.
157. Délmagyarország 1942. márc. 28.
158. SZÁL 138/6630 1942. jun. 16.
159. Délmagyarország 1942. júl.8.
160. Délmagyarország 1942. márc. 17.
161. Új Nemzedék 1942. márc. 28.
162. Délmagyarország 1942. ápr.5.
163. SZÁL 92/8661 1942. jun.16.
164. Új Nemzedék 1942. máj.7.
165. SZÁL 811/1942.márc. 14.
166. Délmagyarország 1942. márc.21.
167. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1940. febr.4.
168. - " - Reggeli Ujság 1940. márc.14.
169. - " - Reggeli Ujság 1940. márc. 19.
170. - " - Reggeli Ujság 1940. márc. 17.
171. - " - Reggeli Ujság 1940. márc. 30.

172. Hódmezővásárhelyi Népujság 1940. ápr.17.
173. HÁLT 1029/1940. szept. 12.
174. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1940. okt. 10.
175. - " - Reggeli Ujság 1940. júl.3.
176. - " - Reggeli Ujság 1940. márc. 19.
177. - " - Reggeli Ujság 1940. márc. 20.
178. - " - Reggeli Ujság 1940. márc. 31.
179. - " - Reggeli Ujság 1940. szept. 29.
180. - " - Reggeli Ujság 1940. nov. 22.
181. - " - Reggeli Ujság 1940. nov. 23.
182. - " - Reggeli Ujság 1941. jan. 9.
183. - " - Reggeli Ujság 1941. márc. 13.
184. HÁLT 7/4831 1941. márc. 29.
185. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1941. máj. 13.
186. - " - Reggeli Ujság 1941. febr. 12.
187. - " - Reggeli Ujság 1941. márc. 28.
188. - " - Reggeli Ujság 1941. febr. 12.
189. - " - Reggeli Ujság 1941. márc. 5.
190. - " - Reggeli Ujság 1941. márc. 18.
191. - " - Reggeli Ujság 1941. márc. 23.
192. HÁLT 683/1942. febr.19.
193. HÁLT 106/1942. ápr.22.
194. HÁLT 28/1942. márc. 11.
195. HÁLT 210/1942. márc. 23.
196. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. márc. 19.
197. - " - Reggeli Ujság 1942. márc. 27.
198. Délmagyarország 1942. ápr. 14.
199. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. máj. 13.
200. - " - Reggeli Ujság 1942. márc. 12.
201. - " - Reggeli Ujság 1942. márc. 8.
202. - " - Reggeli Ujság 1942. márc. 6.
203. - " - Reggeli Ujság 1942. márc. 7.
204. - " - Reggeli Ujság 1942. márc. 10.
205. - " - Reggeli Ujság 1942. ápr. 8.

206. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. ápr. 10.
207. Új Nemzedék 1942. márc. 12.
208. Makói Ujság 1940. márc. 30.
209. Makói Ujság 1940. ápr. 26.
210. Makói Ujság 1940. márc. 30.
211. Makói Ujság 1940. ápr. 10.
212. Makói Ujság 1941. jan. 5.
213. Makói Ujság 1941. jan. 8.
214. Makói Ujság 1941. jan. 12.
215. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1941. febr. 6.
216. Makói Ujság 1941. febr. 21.
217. Makói Ujság 1941. jan. 25.
218. Makói Ujság 1941. jan. 26.
219. Makói Ujság 1941. febr. 1.
220. Makói Ujság 1941. febr. 9.
221. Makói Ujság 1941. febr. 9.
222. Makói Ujság 1941. jan. 26.
223. Makói Ujság 1941. febr. 15.
224. Makói Ujság 1941. febr. 28.
225. Makói Ujság 1941. jun. 19.
226. Makói Ujság 1942. febr. 6.
227. Délmagyarország 1942. márc. 4.
228. Népszava 1942. márc. 7.
229. Délmagyarország 1942. márc. 15.
230. MÁLT 363/8507 1942. márc. 27.
231. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. ápr. 26.
232. - " - Reggeli Ujság 1942. ápr. 26.
233. MÁLT 363/42/6026 1942. febr. 4.
234. MÁLT 363/42/9072 1942. ápr. 1.
235. MÁLT 363/42/10290 1942. ápr. 14.
236. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. márc. 8.
237. MÁLT 363/42/8507/1942. márc. 27.
238. Népszava 1942. márc. 7.

239. Makói Ujság 1942. febr. 6.
240. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. márc. 17.
241. Hódmezővásárhelyi Népujság 1940. ápr. 27.
242. SZÁL 24762/40/2646 1940. máj. 18.
243. HÁLT 65/6747 1940.
244. SZÁL 670/7 1940. jun. 18.
245. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1941. okt. 8.
246. Makói Ujság 1941. okt. 28.
247. SZÁL 670/7 1940. aug. 6.
248. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 38/992 1940. ápr. 19.
249. OLT " " 25/Földm. 1940. máj. 10.
250. OLT " " 30/Földm. 1940. nov. 29.
251. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1941. ápr. 19.
252. SZÁL 138/6630 1942. jun. 16.
253. Vizügyi Közlemények 1937. 2. sz. 91. Szeged város
 árvédelmi helyzete és avárható árvíz /Szerk. Szlovák Iván/
 Bp. 1937.
254. A debreceni Tisza I. Tud. társ. honismertető bizottságának
 közleménye I. kötet 1. füzet 55.
255. Délmagyarország 1942. márc. 15.
256. MÁLT 448/43/692 1942. okt. 5.
257. HÁLT 297/1942. márc. 13.
258. Makói Ujság 1941. jan. 25.
259. MÁLT 448/43/432 1940. okt. 21.
260. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 16/Földm. 1940. szept. 25.
261. MÁLT 448/43/81 1943. jan. 22.
262. SZÁL 15448/43
263. SZÁL 690-878/41/737 1941. okt. 9.
264. SZÁL 22898/40/1837 1940. máj. 20.
265. Makói Ujság 1940. ápr. 27.
266. MÁLT 1480/45/13624 1942. máj. 23.
267. Makói Ujság 1941. jun. 12.
268. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 992/40/138 1940. ápr. 19.
269. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 34. 1942. ápr. 8.

- 270. A Magyar Mérnök és Építész-Egylet Közlönye Bp. 1940. 5.
- 271. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 12/Földm. 1941. szept. 2.
- 272. OLT " " 14/Földm. 1942. febr. 25.
- 273. Makói Ujság 1942. febr. 5.
- 274. Az árvíz- és belvizvédelem időszerű kérdései 1940. 18.
- 275. György István: i.m. 41.
- 276. A debreceni Tisza I. Tud. társ. honismereti bizottságának közleménye I. k. 1. füzet 55.
- 277. Délmagyarország 1941. ápr. 17.
- 278. Uj Nemzedék 1940. ápr. 27.
- 279. Délmagyarország 1941. szept. 24.
- 280. MÁLT 448/43/666 1940. dec. 29.
- 281. Uj Nemzedék 1940. szept. 17.
- 282. Délmagyarország 1941. jan. 15.
- 283. SZÁL 169/42/2390 1940. jan. 24.
- 284. SZÁL 2390/40/361 1940. febr. 27.
- 285. Délmagyarország 1941. febr. 14.
- 286. Uj Nemzedék 1942. márc. 28.
- 287. SZÁL 5631/735 1942.
- 288. Uj Nemzedék 1942. márc. 28.
- 289. Délmagyarország 1940. máj. 22.
- 290. Uj Nemzedék 1942. márc. 28.
- 291. Uj Nemzedék 1942. febr. 1.
- 292. Uj Nemzedék 1942. febr. 1.
- 293. Uj Nemzedék 1942. febr. 1.
- 294. Uj Nemzedék 1942. márc. 28.
- 295. Uj Nemzedék 1941. febr. 19.
- 296. Uj Nemzedék 1940. ápr. 2.
- 297. Uj Nemzedék 1940. okt. 6.
- 298. Délmagyarország 1941. szept. 24.
- 299. Délmagyarország 1942. febr. 24.
- 300. Uj Nemzedék 1940. jul. 5.
- 301. Uj Nemzedék 1942. márc. 8.
- 302. SZÁL 169/42/15908 1942. jan. 21.

- 303. Uj Nemzedék 1941. máj. 25.
- 304. SZÁL 106350/1940. máj. 16.
- 305. SZÁL 169/15908 1942. febr. 28.
- 306. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 25/Földm. 1940. szept. 11.
- 307. Délmagyarország 1941. máj. 3.
- 308. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. ápr. 16.
- 309. Uj Nemzedék 1942. ápr. 30.
- 310. Uj Nemzedék 1941. febr. 15.
- 311. Délmagyarország 1942. ápr. 15.
- 312. Uj Nemzedék 1941. okt. 31.
- 313. Délmagyarország 1942. szept. 8.
- 314. Délmagyarország 1941. jan. 9.
- 315. Az árvíz és belvizvédelem időszerű kérdéseiről 1940. 28.
- 316. Délmagyarország 1941. febr. 7.
- 317. Délmagyarország 1941. máj. 1.
- 318. Uj Nemzedék 1942. márc. 28.
- 319. SZÁL 7-825/42/277 1942. márc. 23.
- 320. Délmagyarország 1942. aug. 1.
- 321. Az árvíz- és belvizvédelem időszerű kérdéseiről 1940. 18.
- 322. Bárczi János: i.m. 29.
- 323. Uj Nemzedék 1941. jun. 21.
- 324. Délmagyarország 1941. márc. 21.
- 325. Uj Nemzedék 1942. márc. 20.
- 326. MÁLT 133/43/3715/1940. okt. 4.
- 327. HÁLT 237/2290 1940. okt. 15-29.
- 328. HÁLT 209/18910 1941. dec. 23.
- 329. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1940. okt. 10.
- 330. HÁLT 55/1942. márc. 13.
- 331. HÁLT 210/1942. márc. 23.
- 332. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1940. aug. 4.
- 333. HÁLT 49/1942. márc. 12.
- 334. HÁLT 297/1942. márc. 13.
- 335. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1941. szept. 7.
- 336. - " - Reggeli Ujság 1941. jun. 21.

- 337. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1940. nov. 24.
- 338. HÁLT 1310/1941. jan. 27.
- 339. Hódmezővásárhelyi Reggeli Ujság 1942. márc. 3.
- 340. HÁLT 72/6884 1942. máj. 5.
- 341. Reggeli Ujság 1942. márc. 14.
- 342. Reggeli Ujság 1942. márc. 19.
- 343. Reggeli Ujság 1942. máj. 1.
- 344. Reggeli Ujság 1941. okt. 8.
- 345. Reggeli Ujság 1941. nov. 16.
- 346. Reggeli Ujság 1942. ápr. 10.
- 347. Makói Ujság 1941. jan. 8.
- 348. Makói Ujság 1940. márc. 20.
- 349. Makói Ujság 1940. márc. 22.
- 350. SZÁL 164/39-40/8087 1940. jun. 17.
- 351. Makói Ujság 1942. aug. 1.
- 352. Makói Ujság 1941. febr. 21.
- 353. Makói Ujság 1941. febr. 28.
- 354. Makói Ujság 1941. máj. 25.
- 355. Makói Ujság 1942. febr. 8.
- 356. MÁLT 448/43/666 1940. dec. 29.
- 357. MÁLT 448/43/637 1942. aug. 13.
- 358. Makói Ujság 1941. febr. 18.
- 359. Makói Ujság 1941. jun. 6.
- 360. Makói Ujság 1940. márc. 28.
- 361. Makói Ujság 1941. jun. 12.
- 362. MÁLT 415/44/9982 1942. ápr. 10.
- 363. Reggeli Ujság 1942. márc. 3.
- 364. Makói Ujság 1940. ápr. 7.
- 365. Makói Ujság 1941. febr. 21.
- 366. Makói Ujság 1941. márc. 21.
- 367. Makói Ujság 1941. ápr. 22.
- 368. Délmagyarország 1940. márc. 19.
- 369. HÁLT 54/1942. márc. 12.
- 370. Délmagyarország 1942. márc. 13.

371. Makói Ujság 1941. jun. 8.
372. Makói Ujság 1940. márc. 29.
373. Reggeli Ujság 1940. márc. 15.
374. Makói Ujság 1940. jul. 10.
375. HÁLT 237/22930 1940. okt. 15-29.
376. Makói Ujság 1941. máj. 25.
377. Reggeli Ujság 1941. márc. 8.
378. Délmagyarország 1941. febr. 7.
379. Népszava 1942. jan. 18.
380. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 30/Földm. 1940. nov. 29.
381. OLT " " 45/Bel. 1940. dec. 5.
382. Népszava 1940. márc. 29.
383. Bárczi János: i.m. 16.
384. Bárczi János: i.m. 33.
385. SZÁL 7/17 1942. márc. 17.
386. SZÁL 7/28/1940. szept. 19.
387. SZÁL 14096/40/1103/1940. ápr. 15.
388. Délmagyarország 1941. jan. 23.
389. Makói Ujság 1941. jan. 22.
390. Szentesi ÁLT 1028/68 1940. jan. 12.
391. Szentesi ÁLT 128/60 1940. jul. 1.
392. Délmagyarország 1941. ápr. 19.
393. Délmagyarország 1942. jul. 16.
394. Makói Ujság 1942. aug. 1.
395. SZÁL 14025/1942. márc. 26.
396. Délmagyarország 1941. jan. 3.
397. SZÁL 7/825 1942. márc. 13.
398. HÁLT 85/194
399. HÁLT 105/1942. márc. 15.
400. Makói Ujság 1941. febr. 13.
401. Reggeli Ujság 1942. jan. 18.
402. SZÁL 590-878/854 1941. dec. 17.
403. HÁLT 108/1942. márc. 15.
404. Reggeli Ujság 1942. márc. 22.

405. Népszava 1941. jan. 29.
406. SZÁL 169/42/469 1940. máj.8.
407. Délmagyarország 1942. márc. 25.
408. Délmagyarország 1940. febr. 10.
409. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 2/Bel. 1940. jun.7.
410. OLT " " 3/Bel. 1941. jun. 17.
411. Délmagyarország 1941. jul. 23.
412. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 992/27/51 1940. ápr. 6.
413. HÁLT 68/8830/1940.
414. Csanád megye Hivatalos Lapja Makó 1940. máj.7. 120.
415. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 49/Pénzügym. 1942. ápr.8.
416. OLT " " 34/Bel. 1942. ápr.8.
417. Délmagyarország 1942. ápr. 23.
418. HÁLT 1282/1940. szept. 30.
419. HÁLT 1457/1940. okt. 10.
420. Reggeli Ujság 1941. aug. 17.
421. Reggeli Ujság 1942. ápr. 15.
422. HÁLT 888/1942. márc. 2.
423. HÁLT 1790 1940. okt. 28.
424. HÁLT 1368/1940, okt. 12.
425. Délmagyarország 1942. ápr. 24.
426. Uj Nemzedék 1940. ápr. 3.
427. Uj Nemzedék 1940. ápr. 5.
428. Népszava 1941. febr. 4.
429. Reggeli Ujság 1940. jul.3.
430. HLT 161/19096 1941.dec.18.
431. Uj Nemzedék 1940. ápr. 4.
432. Reggeli Ujság 1940. febr. 11.
433. MÁLT 533/30842/1941
434. Délmagyarország 1941. szept. 26.
435. Reggeli Ujság 1941. okt. 27.
436. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 8514/1942
437. SZÁL 117/39-40/8396 1940. jun. 6.
438. HÁLT 6/3934 1941. márc. 29.
439. Reggeli Ujság 1941. máj.13.

- 440. Uj Nemzedék 1941. máj. 29.
- 441. Makói Ujság 1941. máj. 30.
- 442. Makói Ujság 1941. ápr. 19.
- 443. HÁLT 7/4831 1941. márc. 29.
- 444. Uj Nemzedék 1942. dec. 10.
- 445. Reggeli Ujság 1940. márc. 31.
- 446. Reggeli Ujság 1941. márc. 30.
- 447. Népszava 1940. márc. 20.
- 448. Népszava 1940. márc. 30.
- 449. Bonczos Miklós: i.m.25.
- 450. Uj Nemzedék 1940. febr. 16.
- 451. Népszava 1941. febr. 8.
- 452. A Magyar Mérnök és Építész-Egylet Közlönye: Az idei országos árvíz Bp. 1940. 4.
- 453. Szentesi ÁLT 236/41/31300/1940. máj.20.
- 454. Jug Sándor: Nedves, egészségtelen lakások Szeged területén Szeged, 1927. 10.
- 455. Népszava 1941. febr. 18.
- 456. Népszava 1941. okt. 3.
- 457. Makói Ujság 1941. jan. 18.
- 458. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 34/Bel. 1942. ápr. 8.
- 459. HÁLT 8/1942
- 460. HÁLT 76/1942.márc. 14.
- 461. HÁLT 556/1942. febr. 14.
- 462. HÁLT 4793/1942. jun.22.
- 463. MÁLT 423/44/12892/1942.
- 464. HÁLT 3330/1942.febr.22.
- 465. SZÁLT A Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara jelentése 2353/1940. 37.
- 466. SZÁLT A Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara véleményező bizottságának jegyzőkönyve 2352/1941 107.
- 467. MÁLT 320/16152/1941
- 468. Makói Ujság 1941. márc. 1.
- 469. Délmagyarország 1941. febr.1.
- 470. MÁLT 423/44/3732 1942. márc. 4.

- 471. Uj Nemzedék 1941. febr. 16.
- 472. MÁLT 423/44/9282 1942. máj.9.
- 473. Makói Ujság 1941. febr. 19.
- 474. HÁLT 1933/1940. nov.8.
- 475. Délmagyarország 1940. aug. 13.
- 476. HÁLT 1792/1940. okt. 28.
- 477. Szentesi ÁLT 1452/1942. máj.14.
- 478. Délmagyarország 1942. márc. 25.
- 479. Reggeli Ujság 1940. márc. 19.
- 480. Népszava 1941. jan. 23.
- 481. HÁLT 5/3858/1941. márc. 9.
- 482. Délmagyarország 1941. ápr. 16.
- 483. OLT Minisztertanácsi jegyzőkönyv 82/Földm. 1942. jul.17.
- 484. SZÁL 9116/1942.
- 485. Bárczi János: i.m. 33.
- 486. Délmagyarország 1942. jun.10.
- 487. Délmagyarország 1943. jan. 5.
- 488. Makói Ujság 1941. jun.19.
- 489. Délmagyarország 1941. máj.14.
- 490. Népszava 1940. ápr. 23.
- 491. Pichler János: Az árvíz és belvízvédelem időszerű
kérdéseiről 1942. 15.
- 492. Kogutowicz Károly: i.m. 9.
- 493. Uj Nemzedék 1941. jan.15.
- 494. Délmagyarország 1941. jan.22.
- 495. Uj Nemzedék 1941. febr.16.
- 496. OLT 517/1942.jun.13.
- 497. Délmagyarország 1940. márc. 29.
- 498. Délmagyarország 1942. szept.22.
- 499. Uj Nemzedék 1941. máj.2.
- 500. Makói Ujság 1941. máj.8.
- 501. Délmagyarország 1942. aug. 25.
- 502. Délmagyarország 1942. szept. 22.
- 503. Délmagyarország 1942. jul.25.

- 504. Délmagyarország 1942. szept. 22.
- 505. Bárczi János: i.m. 69.
- 506. SZÁL 4885/41-44/4 1943. márc. 16.

Szeged, 1975. október 14-én

Sebesi Judit
/Sebesi Judit/

Tartalomjegyzék:

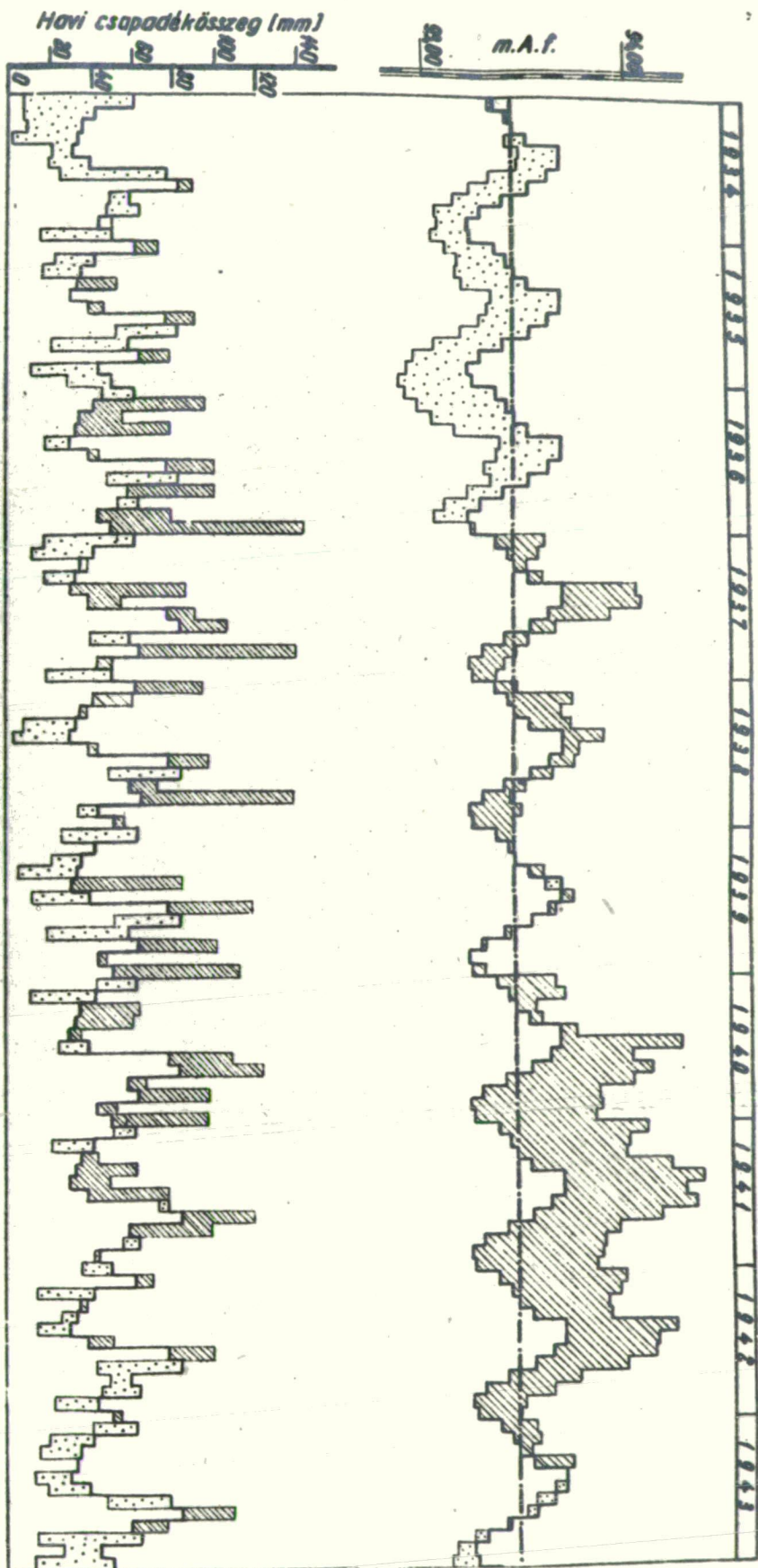
I. Bevezetés	1. oldal
II. Az ár- és belvizek keletkezésének természeti okai	10. "
III. Csongrád és Csanád megye belvizkára	29. "
IV. A dél-alföldi vízvédelmi szervek működése	66. "
V. Az 190-42-es ár és belviz elleni védelmi tevékenység	76. "
VI. A belvizkárok megelőzésének és helyreállításának nehézségei	114. "
VII. A belvizrendezés jövője	154. "
VIII. Jegyzetek	164. "

Hely	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év	Összesen
SZEGED	40	44	25	58	45	47	20	37	40	17	33	50	1935	456
	28	71	23	42	66	24	66	64	106	112	34	25	1936	661
	44	36	104	45	124	102	19	82	52	24	79	63	1937	774
	48	9	33	14	100	25	36	131	29	35	26	86	1938	572
	23	20	49	22	194	60	15	101	35	138	70	14	1939	741
VÁSÁRHELY	31	27	29	48	53	28	15	44	57	14	32	46	1935	424
	27	48	19	30	115	63	117	62	141	111	11	23	1936	767
	37	23	90	90	37	75	50	71	81	22	76	62	1937	714
	47	9	24	25	98	42	131	121	20	50	17	95	1938	679
	26	17	49	5	185	74	13	102	33	135	58	9	1939	706
MAKÓ	43	35	23	55	65	44	20	70	43	20	40	38	1935	496
	24	54	29	34	93	136	113	79	93	94	22	23	1936	794
	36	34	65	46	80	91	13	79	37	26	76	64	1937	647
	52	15	27	20	113	30	42	127	28	74	11	93	1938	632
	24	26	34	3	164	90	9	58	49	130	66	13	1939	666

Meteorológiai adatok. 1940-1942 2. táblázat

Év	Hely	I.	I.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Évi
1940	ORSZÁGOS	44,7	54,4	25	31,3	76,6	92,8	91,3	124	73	77	51,5	25,2	766
	SZEGED	49,9	65,4	53,9	41,3	71,7	87,9	111,2	85	107,9	80	76,1	37	867
	ÚÁSÁRHÉLY	49	53	53	41	95	174	94	73	101	63	72	35	903
	MAKÓ	47,1	65,3	52,5	37	68,6	127	93,5	54,7	75,1	54,9	63,6	34,3	773
1941	ORSZÁGOS	37,6	46	52,8	94,2	57,2	64,5	87	58,6	18,8	67,6	68,6	34,4	688
	SZEGED	29,8	46,3	45,2	59	65,5	86,5	21,5	107,8	58,4	92,6	50,1	33,1	694
	ÚÁSÁRHÉLY	36	31	40	58	56	111	13	77	38	77	34	20	591
	MAKÓ	39,2	42,6	36,4	57,8	98,9	67,1	13,1	97,1	64	84	45,7	36,2	682
1942	ORSZÁGOS	41,5	57,9	23,4	91,2	100,1	50,7	62,5	38	29,8	29,9	37,7	19,7	592
	SZEGED	56,5	102,9	49	135,2	23,5	54	15,1	54,1	5,4	27,7	51,5	13,6	587
	ÚÁSÁRHÉLY	32	48	16	78	51	44	18	68	5	25	48	12	445
	MAKÓ	59,5	96,6	49,3	89	34,9	55,2	27,4	58,7	11,1	22,1	53,5	14,3	570

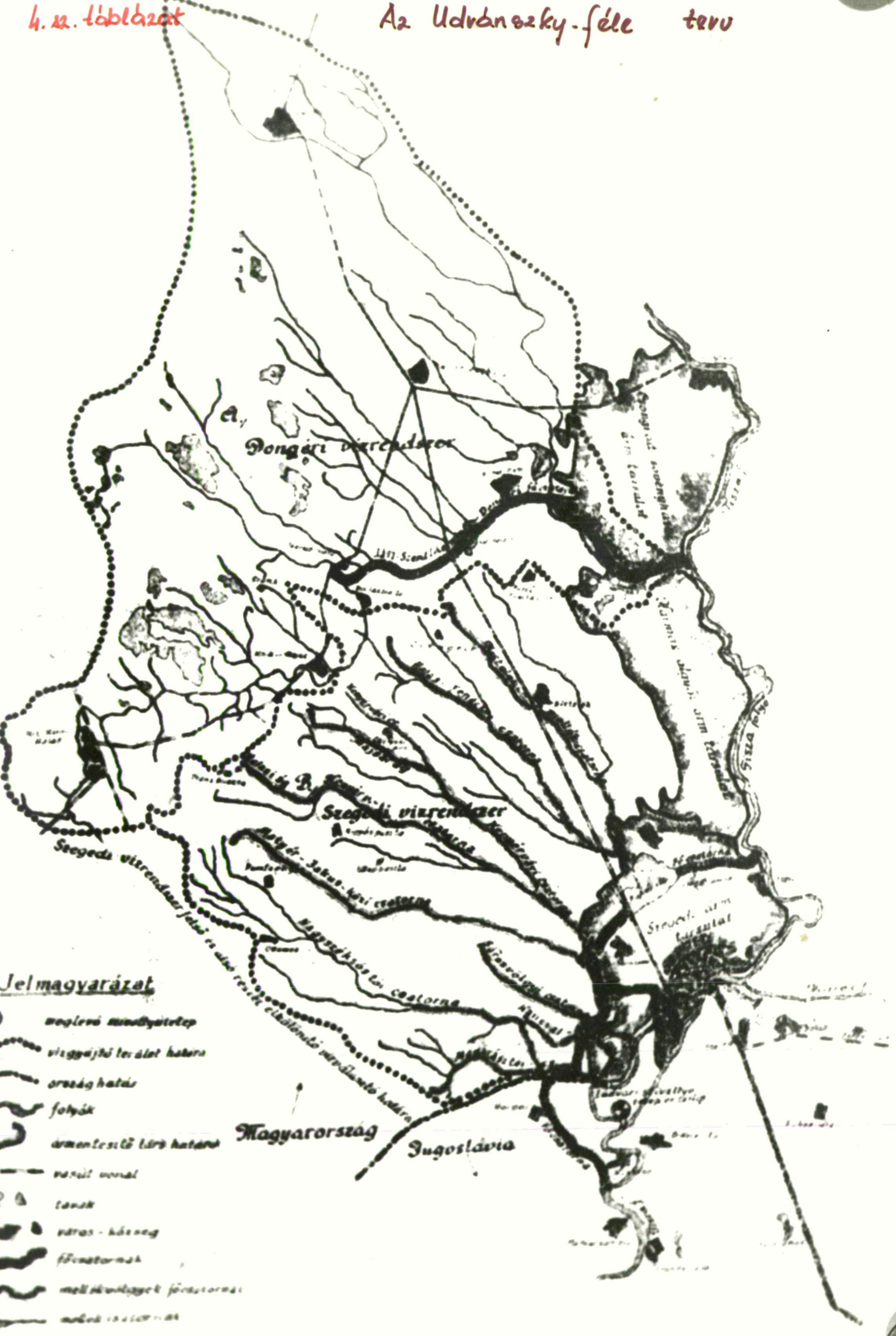
Well Vénely 3. sz. táblázat
 A talajvízszintek változásának fő jellemzői 1934

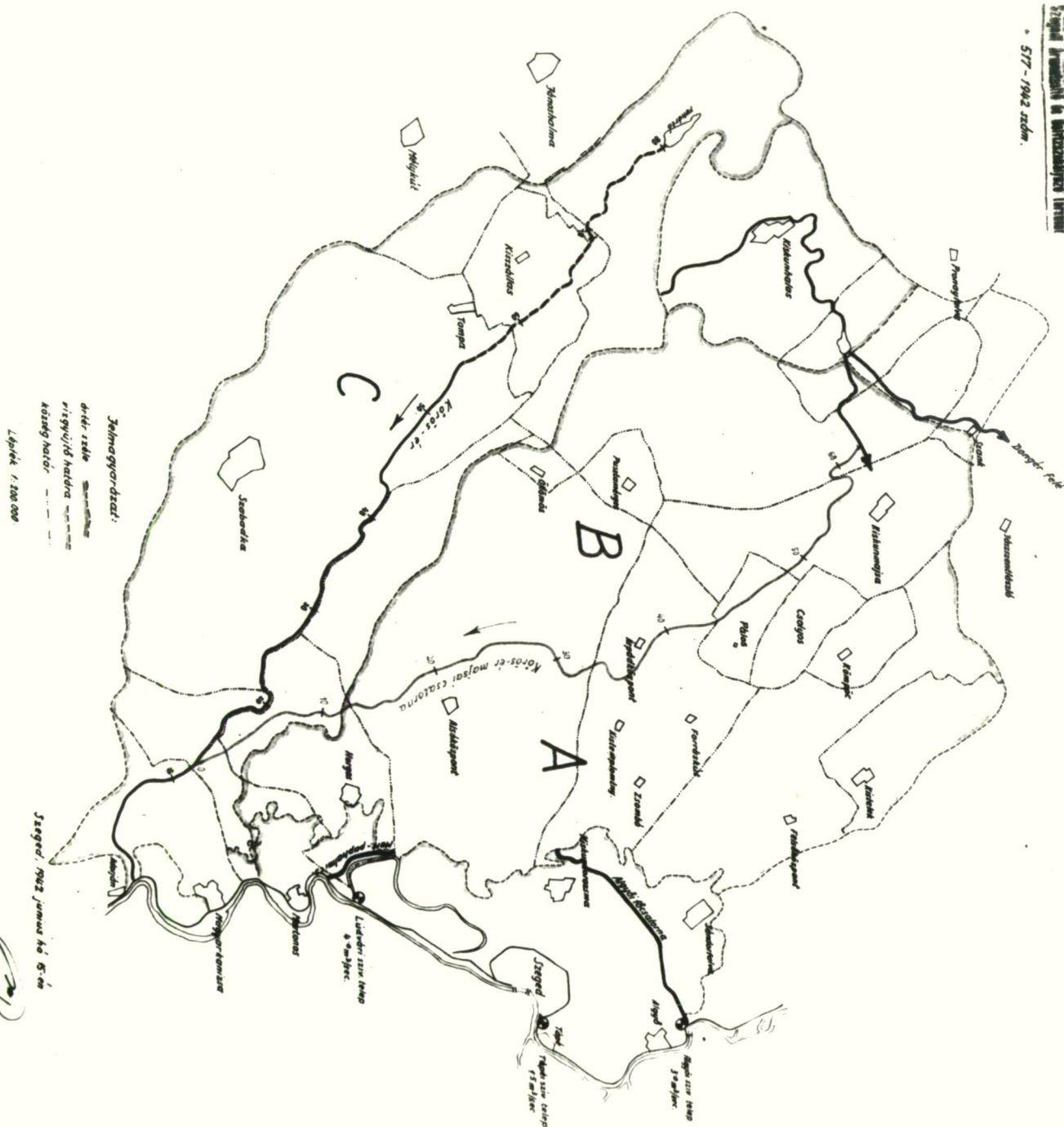

9. ábra

A havi közepes talajvízállásokból megszerkesztett talajvízjárési vonal és a csapadék megoszlása.

126 120 198 199 175 131 158 185

Jelmagyarázat

díter szék
virgyújs hátra
közé határ

Lépték 1:200 000

Sieged, 1942 junus ho' 5-6m

Pattie
agazgado - flamante

15-65/1975
CLSZ

Tárgy: Sebesi Judit
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr. Serfőző Lajos elvtársnak
egyetemi docens

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve Sebesi Judit: Belyizfront a Dél-Alföldön 1940-1942-ben...

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbinálni sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét felhívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálat elkészítésének és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelt értekezést a bírálóat elkészítése után szíveskedjék átadni tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelyezése céljából.

Szeged, 1975. október 30.

Chaudron

dékán

A kiadmány hiteles:

Rh. Arg.

Kapták: Dr. Serfőző Lajos docens.

Dr. Szántó Imre egyetemi tanár, társbíró

..... tanszéki könyvtáros

..... tanszéki könyvtáros

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY ÉS KÖRNYÉKE

ÉV	VÁROS - TELEP	KÖZSÉG - TANYA	ÚT	ÁRMENT
1940	<p>HÓ. III. CSÜCS, IGAZLAPOS, HALASI TELEP, KOLOZSVÁRI U., 6r, NÉPKERT, ÚJVÁROS, CSIK U., NÁD U., ARADI U., A TÓ ALATT 6hr, LINDENFELD-TELEP 15hr, RÁKOCZI U., SZT. LÁSZLÓ U., 6hr, RÁKOCZI, SZT. LÁSZLÓ U., (3 szivattyú 10-15 hr) HALASI TELEP, GALAMB U., 250hő, KÁROLYI TELEP, 38hő, A TÓBAN 44hő, 101 újjaépült, 120 házat aláfalaztak = 230.000P + 6(ONCSA) = 107 új</p> <p>V. 186 kért árvízsegélyt</p> <p>VI. ÉSZAK U., ÁROK U., BÚVÁR U., TÓ ALATT 20 hő,</p> <p>VII. SÁRKÁNY U.,</p> <p>VIII. ÁROK U., BÚVÁR U., 120.000P-t kapott adakozásból</p> <p>IX. TÓ ALATT, KÁROLYI TELEP, CSÜCS, BÚVÁR U.,</p> <p>X. CSÜCS, HATTYÁS, KIRÁLYSZÉK, BÚVÁR U., ÉSZAK U., GELLÉR U., BEM U.,</p> <p>ebben az évben 280.000P kölcsönt kapott</p>	<p>HÓ. III. PÁLÉ, PUSZTA, DARVASSZÉK, GYULÓ, 2.000 kh, 500r KUTAS, GORZSA, RÉPÁSHÁT, KOPÁNC, SÁRKÁLY, ERZSÉBET CSOMORKÁNY, MÁRTÉLY, 300 tanyából kiköltöztek, 100 koldussá vált</p> <p>VII. 438 hr, 500-ra (KÉRELMEZ ADTAK BE) SZÓRHÁT</p> <p>VIII. KIRÁLYSZÉKI TÓ KÖRNYÉKE</p> <p>IX. RÁKOS, DEREKEGYHÁZA</p> <p>X. SZÓRHÁT</p> <p>XI. MÁRTÉLYFEKETEHALOM, (2.000 kh) KÜLSŐ-BELSŐ-SZÓRHÁT KÜTVÖLGY, GORZSA, KOPÁNC, BATIDA, RÉPÁSHÁT, SZIKÁNC, KUTAS, PUSZTASZÉL, CSICSATÉR, KÜLSŐ-ERZSÉBET, PÁLÉ</p> <p>500 r</p>	<p>HÓ. III. A NÉPKERT ELŐTT ELVEZETŐ ÚTON ÚJVÁROS FELE</p> <p>VII. KUTASI ÚT, RÁC ÚT, CSOMORKÁNYI ÚT, RÁRÓSI ÚT</p> <p>XI. RÁC ÚT, MAKAI ÚT</p>	<p>HÓ. K - T - M ÁT</p> <p>II. KAKASSZÉKHALOM - C</p> <p>ÜRMÖSI TÖLTÉS NÉL -</p> <p>III. 3 szivattyú a v</p> <p>V. HÓDTAVA, CSAT. KÖZÖ VIZEK LEERESZTÉST N BATIDÁNÁL A TÓRINC</p> <p>VI. KANÁSZHALMI DÜLŐ VI CSATORNÁZÁSI KÉREL I: 1 V: - II: 1 VI: - III: - VII: - IV: 3 VIII: -</p> <p>VIII. ÁROK U., 120 m</p> <p>XI. K-T-M ÁT 4200 190.00 HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI 9.60</p>
1941	<p>II. 300.000P a város csatornázására EBBEN AZ ÉVBEN 650.000P kölcsönt és segélyt kaptak belterületen 875 hr 110.000P segély</p> <p>56.000 kh víz alatt</p> <p>165 hő 875hr</p> <p>III. 40.000 kh víz alatt, KOLOZSVÁRI U., - 165hő</p> <p>IV. 154 új ÉPÜLET, 158 ház FELÚJÍTÁS = 618.000P</p> <p>V. 30.000kh víz alatt</p> <p>VI. 10.000kh víz alatt</p> <p>VII. 300.000P a városi csatornázásra</p>	<p>I. KÜLSŐ-BELSŐ-SZÓRHÁT, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, HATRONGYOS, MÁRTÉLYFE TEHALOM</p> <p>II. 7-8.000 TANYA VAN, 2.500 víz alatt, kb. 2.000 nem bírja el a vizet</p> <p>CSÓKÁS, HATRONGYOS, RÁRÓSI, ERZSÉBET, SZÓRHÁT</p> <p>1.810tő 2.020tr</p> <p>III. KATROSSZÉL, KAKASSZÉK, HATRONGYOS, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, CSÓKÁS, KUTAS 21község 1.810hő, 2.020hr</p> <p>IV. HATRONGYOS, ERZSÉBET, SZÓRHÁT, KUTAS</p> <p>V. FARKIRÉT, segélyre 6.200 személy jelentkezett</p> <p>VI. NYÉKI DÜLŐ</p> <p>XI. HULLÁMTÉR, GYULÓ, PÁLÉ, HATRONGYOS, CSÓKÁS, KÜTVÖLGY, KAKASSZÉK, PUSZTA</p> <p>XII. KAKASSZÉK, KISTÖVÖLGY</p>	<p>II. MAKÓI ORSZÁGÚT</p> <p>III. KUTASI ÚT</p> <p>IV. sárosak</p>	<p>IV. 400.000P-t kap</p> <p>CSATORNÁZÁSI KÉREL</p> <p>I: - V: - II: - VI: - III: - VII: - IV: - VIII: -</p>

KÖZVÁSÁRHELY ÉS KÖRNYÉKE

1. sz. táblázat

KÖZSÉG - TANYA	ÚT		ÁRMENTESÍTŐ		VÉDELLEM		
	HÓ.		HÓ.	K - T - M ÁT		ÉPÜLT	ÉPÜL
PUSZTA, DARVASSZÉK, GYULÓ, 2.000 kh, 500 r GORZSA, RÉPÁSHÁT, KOPÁNC, SARKALY, ERZSÉBET KUTAS, MÁRTÉLY, 300 tanyából kiköltöztek, oldussá vált 500-ra (KÉRELMEK ADTAK BE) SZÓRHÁT SZÉKI TÖ KÖRNYÉKE DEREKEGYHÁZA 500 r	III. A NÉPKERT ELŐTT ELVEZETŐ ÚTON ÚJVÁROS FELÉ VII. KUTASI ÚT, RÁC ÚT, CSOMORKÁNYI ÚT, RÁRÓSI ÚT XI. RÁC ÚT, MAKAI ÚT		II. KAKASSZÉKHALOM - CSATORNA ÉPÍTÉS ÜRMÖSI TÖLTÉS NÉL - CSAT. ÉP. III. 3 szivattyú a városban V. HÓDTAVA, CSAT. KÖZÖTT, AHOL AZ ERZSÉBETI VIZEK LEERESZTÉST NYERNEK CSAT. ÉP. BATIDÁNÁL A LŐRINC CSAT. BŐVÍTÉSE VI. KANÁSZHALMI DÜLŐ VIZTELENÍTÉSE CSATORNÁZÁSI KÉRELEM: I: 1 V: - IX: - II: 1 VI: - X: - III: - VII: - XI: 1 IV: 3 VIII: - XII: 2 VIII. ÁROK U. 120 m csatorna XI. K-T-M ÁT 42.000 P-t kapott 190.000 P-t kapott HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KULTURMÉRNÖKI HIVATAL 9.600 P-t kapott		III. NAGYFÁNÁL 1 SZIVATTYÚ, DE AZ KEVÉS IX. MAKÓ KÜLVÁROSÁBAN 500 m árok		
BELSŐ-SZÓRHÁT, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, HATRONGYOS, LYFE TEHALOM TANYA VAN, 2.500 víz alatt, kb. 2.000 nem bírná el a vizet 1.810 tö 2.020 tr SZÉL, KAKASSZÉK, HATRONGYOS, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, KUTAS 21 község 1.810 hö, 2.020 hr NGYOS, ERZSÉBET, SZÓRHÁT, KUTAS ET, segélyre 6.200 személy jelentkezett DÜLŐ MTÉR, GYULÓ, PÁLÉ, HATRONGYOS, CSÓKÁS, KÜTVÖLGY, SZÉK, PUSZTA SZÉK, KISTÁVOLGY	II. MAKÓI ORSZÁGÚT III. KUTASI ÚT IV. sárosak		IV. 400.000 P-t kapott CSATORNÁZÁSI KÉRELEM: I: - V: - IX: - II: - VI: - X: - III: - VII: - XI: 1 IV: - VIII: - XII: 2		V. KISTŐERNÉL SZIVATTYÚ A KAKASSZÉKI ÉR VIZÉT EMELI ÁT		

			XI.	K-T-M ÁT 420.000 P-t kapott 190.000 P-t kapott HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KULTURMÉRNÖKI HIVATAL 9.600 P-t kapott		
- SZŰRHÁT, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, HATRONGYOS, HALOM YA VAN, 2500 víz alatt, kb. 2.000 nem birja el a vizet RONGYOS, RARÓS, ERZSÉBET, SZŰRHÁT 1.810 tö 2.020 tr KAKASSZÉK, HATRONGYOS, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, TAS 21 község 1.810 hö, 2.020 hr ERZSÉBET, SZŰRHÁT, KUTAS egélyre 6.200 személy jelentkezett GYULÓ, PÁLÉ, HATRONGYOS, CSÓKÁS, KÜTVÖLGY, PUSZTA KISTÖVÖLGY	II. III. IV.	MAKÓI ORSZÁGÚT KUTASI ÚT sárosak	IV.	400.000 P-t kapott CSATORNÁZÁSI KÉRELEM I: — V: — IX: — II: — VI: — X: — III: — VII: — XI: 1 IV: — VIII: — XII: 2	V.	KISTÖERNÉL SZIVATTYÚ A KAKASSZÉKI ÉR VIZÉT EMELI ÁT
LAPOS, SUSÁNI LAPOS O, PUSZTA, KAKASSZÉK, KOPÁNCS, PUSZTASZÉL SÁMSON, KÜTVÖLGY, KUTAS, 10r, CSICSATÉR, RÓS, REPÁSHÁT, BATIDA, GORZSA, SÁMSON, CSÁKI TELEP, PÓSAHALMA, KUNAGOTA 1.000 hr DOMBIRATOS 1.000 tö 1.500 tr KÖRTVÉLYES, CSICSATÉR 1500 tanya van víz alatt OKÁS, SZŰRHÁT, PUSZTA, CSIZMADIA LAPOS CSAJÁG 200 hr vízben	III. IV. V.	MAKÓI ÚT, SZENTESI ÚT, KUTASI ÚT, CSOMORKÁNYI ÚT CSORVÁSI ÚT, MONORI ÚT, SÁMSONI ÚT, KUTASI ÚT, FERENCZY ÚT ERZSÉBETI ÚTON CSÓNÁKKÖZLEKEDES KISTELEK—HÓDMEZŐVÁSÁRHELY PUSZTASZÉLI—HÓDMEZŐVÁSÁRHELY	II. III. IV. VI. IX. X.	KÉRIK: KAKASSZÉKI CSATORNA MEGÉPÍTÉSET TÁPE PÜSPÖKLELEI MUÚT TÖLTÉSÉT JAVITANI ERZSÉBETNÉL EGY ÁTERESZT TISZAHÁTON A HOLTTISZAI KIFOLYÓNÁL LÉVŐ HIDAT ÉS IDEIGLENES ÁTERESZTÖT SÁMSON-APÁTFALVI FŐCSATORNÁN IDEIGLENES ÁTERESZTÖT ÉPÍTENI CSATORNÁZÁSI KÉRVÉNYEK: I: 3 VI: 7 XI: 2 II: 4 VII: 12 XII: - III: 9 VIII: 2 IV: 14 IX: 3 V: 21 X: 1 HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KULTURMÉRNÖKI HIVATAL 510.000 P-t kapott	I. III. IV. V. VI.	SZÁRAZÉRI BELVÍZVEZ. TÁRSULAT A KIRÁLYHEGYESI CSATORNÁT MEGHOSSZABÍ- TOTTA NAGYTÓBAN 2 SZIVATTYÚ KÖZÜL CSAK EGY DOLGOZIK PÓSAHALMI GÁT MEGERŐSI- TÉSE SÁMSON HATÁRÁBAN SZÁRAZÉR TÖLTÉSÉT ÖNHATALMILAG ÁTVÁGTAK KÖRTVÉLYESTŐL 4 ÚJ SZIVATTYÚ PUSZTASZÉLI ÚTNÁL SZI- VATTYÚ LE KELL ZÁRNI A TISZA ZSILIPEIT ORSZÁGOSAN 367 DB SZIVATTYÚ DOLGOZIK

0

1

9

4

1

1

9

4

2

I. X. TÓ ALATT, KÁROLYI TELEP, CSÚCS, BÜVÁR U.,
X. CSÚCS, HATTYÁS, KIRÁLYSZÉK, BÜVÁR U., ÉSZAK U.,
GELLÉR U., BEM U.,
ebben az évben 280.000P kölcsönt
kapott

500 r

II. 300.000P a város csatornázására
EBBEN AZ ÉVBEN 650.000P kölcsönt és
segélyt kaptak
belterületen 875 hr
110.000P segély

56.000 kh víz alatt

165 hö
875 hr

III. 40.000 kh víz alatt, KOLOZSVÁRI U., — 165hö

IV. 154 új ÉPÜLET, 158 ház FELÚJÍTÁS = 618.000P

V. 30.000 kh víz alatt

VI. 10 000 kh víz alatt

VII. 300.000P a városi csatornázásra

II. 500.000P ár víz károsultak megsegítésére +
230.000P

TÓFENÉK, CSÚCS, BÜVÁR U., LÉVAI U.,

III. 150hr, SZABADKAU, BONCZOS TELEP 15 hr

50.000 kh víz alatt
(300 HÁZ VAN VESZÉLYBEN)

A HÓDTÓI KANÁLIS TÖBB HELYEN KIÖNTÖTT(NÉPKERT ALATT)
BOCSKAY U., ÚJVÁROS

150 hr

IV. 600.000P előleg (KB. 3 MILLIÓT KAPNAK)
TÓ ALATT, BÜVÁR U.,

70.000 kh víz alatt → majd 90.000 kh

100.000P segély

V. BÜVÁR U., SZABADKA ÉS KOLOZSVÁRI U.,

VI. 80 városi ház helyreállítását
szavazták meg

I. KÜLSŐ-BELSO-SZÖRHÁT, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, HATRONGYOS,
MÁRTÉLYFETEHALOM

II. 7-8.000 TANYA VAN, 2.500 víz alatt, kb. 2.000 nem
birja el a vizet

CSÓKÁS, HATRONGYOS, RÁRÓS, ERZSÉBET, SZÖRHÁT

1.810 tö
2.020 tr

III. KATROSZÉL, KAKASSZÉK, HATRONGYOS, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY,

CSÓKÁS, KUTAS 21 község 1.810 hö, 2.020 hr

IV. HATRONGYOS, ERZSÉBET, SZÖRHÁT, KUTAS

V. FARKIRÉT, segélyre 6.200 személy jelentkezett

VI. NYÉKI DÜLŐ

XI. HULLÁMTÉR, GYULÓ, PÁLÉ, HATRONGYOS, CSÓKÁS, KÜTVÖLGY,
KAKASSZÉK, PUSZTA

XII. KAKASSZÉK, KISTÖVÖLGY

II. KIRÁLYSZÉKI LAPOS, SUSÁNI LAPOS

III. PÁLÉ, GYULÓ, PUSZTA, KAKASSZÉK, KOPÁNC, PUSZTASZÉL
ERZSÉBET, SÁMSON, KÜTVÖLGY, KUTAS, 10r, CSICSATÉR,
CSÓKÁS, RÁRÓS, RÉPÁSHÁT, BATIDA, GORZSA, SÁMSON,
SZIKÁNC, CSÁKI TELEP, PÓSAFALMA, KUNÁGOTA 1.000hr

KEVERMES, DOMBIRATOS

1.000 tö
1.500 tr

IV. ERZSÉBET, KÖRTVÉLYES, CSICSATÉR 1.500 tanya van
viz alatt

CSAJÁG, CSÓKÁS, SZÖRHÁT, PUSZTA, CSIZMADIA LAPOS

1.000 tö, CSAJÁG 200 hr vízben

II. MAKÓI ORSZÁGÚT

III. KUTASI ÚT

IV. sárosak

III. MAKÓI ÚT, SZENTESI ÚT, KUTASI ÚT, CSOMORKÁNYI ÚT

IV. CSORVÁSI ÚT, MONORI ÚT, SÁMSONI ÚT, KUTASI ÚT,
FERENCZY ÚT

V. ERZSÉBETI ÚTON CSÓNAKKÖZLEKEDÉS

KISTELEK—HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
PUSZTASZÉLI—HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

IV. 400.000P-t kapo

CSATORNÁZÁSI KÉRELEM

I: — V: —
II: — VI: —
III: — VII: —
IV: — VIII: —

II. KÉRIK: KAKASSZÉKI CSA
III. TÁPÉ PÜSPÖKLELE
IV. ERZSÉBETNÉL EGY ÁTERES
VI. TISZAHÁTON A HOLTISI

IX. ÉS IDEIGLENES ÁTERESZ

X. SÁMSON-APÁTFALVI FŐC
ÁTERESZTŐT ÉPITENI

CSATORNÁZÁSI KÉRVÉ

I: 3 VI: 7
II: 4 VII: 12
III: 9 VIII: 2
IV: 14 IX: 3
V: 21 X: 1

HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI K
HIVATAL 510.00

JELMAGYARÁZAT: H = HÁZ
Ö = ÖSSZEDÖLT
R = RONGÁLÓDOTT
T = TANYA

MAKÓ ÉS KÖRNYÉKE

ÉV	VÁROS - TELEP	KÖZSÉG - TANYA	ÚT	ÁRMENT
1940	<p>HÓ. III. HONVÉD 90hő, 8 család kilakoltatva VERTÁN TELEP 74 hő</p> <p>I.V. 24.000kh víz alatt</p> <p>202 hr, MAKÓ VÁROS KÖRNYÉKÉN</p> <p>2.000 kh víz alatt 5 %</p> <p>VI. 200.000P segély</p> <p>IX. BONCZOSRÓL LAKÓTELEPET NEVEZTEK EL</p> <p>CS - A - T MEGYE AZ ORSZÁGOS GYŰJTÉS BŐL CSANÁD - ARAD - TORONTÁL</p> <p>120.000 P t kapott</p> <p>XII. 235.000P segély és kölcsön</p> <p>172 hő</p> <p>202 hr</p>	<p>HÓ. III. PUSZTA, IGÁS, BOGÁRZÓ, DESZK, KISZOMBOR, NAGYKIRÁLYHEGYES 250kh</p> <p>I.V. CSIPKÉS, LÁNDOR, DÁL, NAGYKOPÁNC, CSANÁDPALOTA 94örv,</p> <p>KISZOMBOR 30h, MAGYARCSANÁD 56h, PÜSPÖKLELE 25h,</p> <p>DESZK 17h, APÁTFALVA 7h, KÜBEKHÁZA 7h, PITVAROS 6h,</p> <p>FÖLDEÁK, KÜBEKHÁZA, ÖSZENTIVÁN, ELEK, BATTONYA,</p> <p>FERENC SZÁLLÁS, SZÖREG, KIRÁLYHEGYES</p> <p>V. 350 HÁZAT KIJAVÍTANAK, 55 HÁZAT FELÉPÍTENÉK A MEGYÉBEN</p> <p>VIII. FÖLDEÁK ← 20-a víz alatt</p> <p>IX. KIRÁLYHEGYES, BLASKOVICH URADALOM</p> <p>CS - A - T NYUGATI RÉSZÉT SÚJTOTTA</p> <p>XI. GORZSA</p> <p>XII. 235.300 P = MAKÓ VÁROS + 18 KÖZSÉG KÁROSULTJAINAK HÁZÁT ÉPÍTETTEK FEL ÚJRA</p> <p>82 új ház</p> <p>486 javítás</p>	<p>HÓ. III. PÜSPÖKLELE - FÖLDEÁKI ÚT KÉT OLDALA</p>	<p>HÓ. IV. SZÁRAZÉRI BELVÍZLEV</p> <p>A K - M - T ÁT. 25 s</p> <p>250.000 P áll</p> <p>üzemeltetés</p> <p>XI. FELSŐTORONTÁLI ÁT.</p> <p>XII. SZÁRAZÉRI ÁT. 70.00</p> <p>1939 - BEN 11 új cso</p> <p>EBBŐL 4 csatorna</p>
1941	<p>I. 8 - 10 HÁZ ÖSSZEDŐLT (HONVÉD, VERTÁN - TELEP) KITELEPÍTENÉK A VIZES HÁZAKBÓL</p> <p>II. 50.000 P</p> <p>400.000 P</p> <p>IX. 112 károsult kér téglát</p> <p>X. 161ő</p> <p>704r</p>	<p>I. KÖVEGY 10ő, 181r, NAGYKOPÁNC 32ő, DÁL, IGÁS, SEMLYÉK, PITVAROS, PÜSPÖKLELE, MAGYARCSANÁD 19ő, 42r</p> <p>APÁTFALVA, KIRÁLYHEGYES, RAKOS, KARABUKA, KOPÁNC, NAGYBÁNHEGYES</p> <p>APÁTFALVA 300kh, PITVAROS, PÜSPÖKLELE</p> <p>II. PITVAROS, NAGYLAK, NAGYKOPÁNC, MAGYARCSANÁD, KASZAPER MEZŐKOVÁCSHÁZA, KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYES -</p> <p>EGYHÁZA 50.000 P - t kaptak</p> <p>APÁTFALVA, KÖVEGY, PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK, MEZŐKOVÁCS - HÁZA, KUNÁGOTA, PÜSPÖKLELE</p> <p>194 hő; 1176 r</p> <p>NAGYBÁNHEGYES 4hő, 18r, 600 kh</p> <p>IV. HAPTATÓ, UGAR</p> <p>VI. KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYESBODZÁS, PÜSPÖKLELE FÖLDEÁK</p> <p>XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA, KASZAPER, NAGYBÁNHEGYES, CSANÁDPÁCA, APÁTFALVA, MAGYARCSANÁD, CSANÁDPALOTA, NAGYLAK, DOMBEGYHÁZA, KEVERMES, KUNÁGOTA</p>	<p>I. ÖSZEGEDI ÚT, PÜSPÖKLELEI ÚT</p> <p>Makó - Hódmezővásárhely</p> <p>II. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓI VASÚTVONALAT VÍZ FENYEGETI</p> <p>Makó - Békéssámson</p> <p>FÖLDEÁK - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓ</p> <p>Püspöktele - Földeák</p> <p>MAKÓ - KIRÁLYHEGYESI ÚT</p> <p>ÓFÖLDEÁK (CSÁSZÁR U.)</p> <p>VI. MAKÓ - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MŰÚT</p> <p>5.000 P</p> <p>KISZOMBOR - CSANÁDPÁCAI ÚT</p> <p>CSANÁDPALOTA</p> <p>XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA</p> <p>KASZAPER</p>	<p>I. K - T - M Szikes</p> <p>II. 40.000P 10 új</p> <p>Sipsei csatorna</p> <p>VI. K - T - M, 1,1 mill-b</p> <p>2 új sziv</p> <p>léte</p> <p>XI. SZÁRAZÉRI ÁT. 15.0</p> <p>(DOMB)</p>

MAKÓ ÉS KÖRNYÉKE

8. sz. táblázat

KÖZSÉG - TANYA	ÚT	ÁRMENTESÍTŐ	VÉDELLEM
<p>IGÁS, BOGÁRZÓ, DESZK, KISZOMBOR, NAGYKIRÁLYHEGYES 250kh LA NDOR, DÁL, NAGYKOPÁNC S, CSANÁDPALOTA: 94örv, OR 30h, MAGYARCSANÁD 56h, PÜSPÖKLELE 25h, 7h, APÁTFALVA 7h, KÜBEKHÁZA 7h, PITVAROS 6h, KÜBEKHÁZA, ÓSZENTIVÁN, ELEK, BATTONYA, SZÁLLÁS, SZÖREG, KIRÁLYHEGYES ZAT KIJAVÍTANAK, 55 HÁZAT FELÉPÍTENEK A MEGYE-</p> <p>← 20-a víz alatt EGYES, BLASKOVICH URADALOM A - T NYUGATI RÉSZÉT SÚJTOTTA</p> <p>00P = MAKÓ VÁROS+18 KÖZSÉG KÁROSULTJAINAK HÁZAT ÉPITETTEK FEL ÚJRA</p> <div>82 új ház 486 javítás</div>	<p>HÓ. III. PÜSPÖKLELE - FÖLDEÁKI ÚT KÉT OLDALA</p>	<p>HÓ. IV. SZÁRAZÉRI BELVÍZLEVEZETŐ TÁRSULAT A K - M - T ÁT. 25 szivattyú állt üzembe 250.000P államsegély az üzemeltetése XI. FELSŐTORONTÁLI ÁT. 42.000P-t kapott XII. SZÁRAZÉRI ÁT. 70.000P segély 1939-BEN 11új csatornát LÉTESÍTETT 23.582m 55.448P EBBŐL 4 csatornát KIMÉLYÍTETTEK</p>	<p>HÓ. III. ELKÉSZÜLT MAKÓI PUSZTA 1 szivattyú IGÁSI ÚT VÉGÉRE 1sz. DEZSK 1 SZ.</p> <p>ELKÉSZÜL III. ARANKA-CSATORNA MEGHOSSZABBÍTÁSA ÖBÉBÁN 1szivattyú BLASKOVICH BIRTOKON</p>
<p>0ö, 181r, NAGYKOPÁNC S 32ö, DÁL, IGÁS, PITVAROS, PÜSPÖKLELE, MAGYARCSANÁD 19ö, 42r AI, KIRÁLYHEGYES, RÁKOS, KARABUKA, KOPÁNC S, HEGYES VA 300kh, PITVAROS, PÜSPÖKLELE NAGYLAK, NAGYKOPÁNC S, MAGYARCSANÁD, KASZAPER CSHÁZA, KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYES - 50.000P-t kaptak VA, KÖVEGY, PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK, MEZŐKOVÁCS - UNÁGOTA, PÜSPÖKLELE 94 hö; 1176 r HEGYES 4hö, 18r, 600 kh UGAR NAGYBÁNHEGYES, MEDGYESBODZÁS, PÜSPÖKLELE CSHÁZA, KASZAPER, NAGYBÁNHEGYES, CSANÁDAPÁCA, VA, MAGYARCSANÁD, CSANÁDPALOTA, NAGYLAK,</p>	<p>I. ÓSZEGEDI ÚT, PÜSPÖKLELEI ÚT Makó- Hódmezővásárhely II. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓI VASÚTVONALAT VÍZ FENYEGETI Makó- Békéssámson FÖLDEÁK-HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓ Püspöklele- Földeák MAKÓ - KIRÁLYHEGYESI ÚT ÓFÖLDEÁK (CSÁSZÁR U.) VI. MAKÓ-HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MŰÚT 5.000P KISZOMBOR - CSA NÁDAPÁCZAI ÚT CSANÁDPALOTA XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA KASZAPER</p>	<p>I. K - T - M Szikes ér tisztázása II. 40.000P 10új szivattyú V. Sipsei csatorna VI. K - T - M, 1,1 mill-ból 2 új szivattyú telepet akar létesíteni XI. SZÁRAZÉRI ÁT. 15.000P (DOMBEGYHÁZA, KEVERMES)</p>	<p>II. FÖLDEÁK-HÓDMEZŐV. HELY - MAKÓ ÚT VIZÉT AZ ŰRMÖS CSATORNÁVAL IV. MAKÓ - PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK V. SEPSEI CSATORNA 7000P (ELDUGULT) VI. VIZE GENCSHÁT-GACSIBAI CSATORNÁBA KERÜL, ONNAN A NAGYFAI SZIVATTYÚHOZ NAGYFA BŐVÍTÉSE 1,6 mill.P-BE KERÜLNE FÖLDEÁK HATÁRÁBAN 300 m csatorna XI. NÁVAY CSATORNA</p> <p>VI. GYÖRPÖLÉS HATÁRÁBAN 1 új szivattyú-telep FARKAS-ZUG 1 új szivattyú- telep XI. KASZAPERI - CSATORNA RENDBEHOZATALA MAGYARCSANÁD, APÁTFALVA VIZEI MAROS, ITT ZSI- UP 15.000P</p>

= MAKÓ VÁROS + 18 KÖZSEG KÁROSULTJAINAK
HÁZÁT ÉPÍTETTEK FEL ÚJRA

82 új ház
486 javítás

181r, NAGYKOPÁNC 32ö, DAL, IGÁS,
VÁROS, PÜSPÖKLELE, MAGYARCSANÁD 19ö, 42r
KIRÁLYHEGYES, RÁKOS, KARABUKA, KOPÁNC,
KOPÁNC

300kh, PITVÁROS, PÜSPÖKLELE
NAGYKOPÁNC, MAGYARCSANÁD, KASZAPER
KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYES -

000P-t kaptak
KIRÁLYHEGYES, PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK, MEZŐKOVÁCS -
KUNÁGOTA, PÜSPÖKLELE

hő; 1176r
ES 4hő, 18r, 600 kh

AR
NAGYBÁNHEGYES, MEDGYESBODZÁS, PÜSPÖKLELE
KUNÁGOTA, KASZAPER, NAGYBÁNHEGYES, CSANÁDAPÁCA,
MAGYARCSANÁD, CSANÁDPALOTA, NAGYLAK,
KEVERMES, KUNÁGOTA

KASZAPER, CSANÁDAPÁCA, MEDGYESBODZÁS,
KUNÁGOTA, BÁNKÚT, NAGYKAMARÁS, ALMÁSKAMARÁS,
KIRÁLYHEGYES, KEVERMES, LÖKÖSHÁZA, ELEK, KÉT -
PA

ELEK RÉSZÉT SÚJTJA 20-25 KÖZSEG
4.213hr

hő, PÜSPÖKLELE, KUTAS 10(tanya)
1.000hő, NAGYBÁNHEGYES, BATIDA, KASZAPER
KUNÁGOTA 191ö, 550r
551ö, 520r
5tr - 876r

2,5 MILL P. KELL
348.000kh EBBÖL 130.000kh
17.899 ÁLLAT ELLÁTATLAN víz alatt

1.890hő
6.040hr
1.862ö
5.040r

PÖTT A MEGYEI A - CS - T
62
40
CSANÁD - ARAD - TORONTÁL MEGYÉBEN
MAKÓ KIVÉTELEVEL

I. ÓSZEGEDI ÚT, PÜSPÖKLELEI ÚT
Makó - Hódmezővásárhely
II. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓI VASÚTVONALAT VÍZ FENYEGETI

Makó - Békéssámszon
FÖLDEÁK - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓ
Püspöklele - Földeák
MAKÓ - KIRÁLYHEGYESI ÚT
ÓFÖLDEÁK (CSÁSZÁR U.)

VI. MAKÓ - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MŰÚT
5.000P
KISZOMBOR - CSANÁDAPÁCAI ÚT
CSANÁDPALOTA

XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA
KASZAPER

III. KÉTEGYHÁZA - KEVERMESI ÚT 400m
MAKÓ - KUTAS ORSZÁGÚT
Elek - Csanádapáca út

IV. Maroslelei út
Ószegedi út

I. K-T-M Szikes ér tisztázása
II. 40.000P 10új szivattyú
V. Sipsei csatorna

VI. K-T-M, 1,1 mill-ból
2új szivattyú telepet akar
létesíteni
XI. SZÁRAZÉRI ÁT. 15.000P
(DOMBEGYHÁZA, KEVERMES)

SZÁRAZÉRI TÁRSULATNAK 210.000kh
árterülete van
1mill. segélyt
1mill. kölcsönt kaptak

VIII. SZÁRAZÉRI BELVÍZ LEVEZETŐ: 47.102P
13.889 új csat.

II. FÖLDEÁK - HÓDMEZŐV. HELY -
MAKÓ ÚT VIZÉT AZ ŪRMÖS
CSATORNÁVAL
IV. MAKÓ - PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK

V. SÉPSEI CSATORNA 7000P
(ELDUGULT)

VI. VÍZE GENCSHÁT - GACSIBAI
CSATORNÁBA KERÜL, ONNAN
A NAGYFAI SZIVATTYÚHOZ
NAGYFA BŐVÍTÉSE
1,6 mill. P-be KERÜLNE
FÖLDEÁK HATÁRÁBAN
300m csatorna

XI. NÁVAY CSATORNA

VI. GYÖRPÖLÉS HATÁRÁBAN
1 új szivattyú-telep
FARKAS - ZUG
1 új szivattyú-telep

XI. KASZAPERI - CSATORNA
RENDBEHOZATALA
MAGYARCSANÁD, APÁTFALVA
VIZEI MAROS, ITT ZSI -
LIP 15.000P

II. - MEZŐKOVÁCSHÁZÁTÓL
KIINDULÓ CSATORNÁT
FŐCSATORNÁBA AKARJÁK
(KELET - CS. VIZEKHEZ)
- VERTÁN CSAT. KIÉPÍTÉSE
KASZAPER FELÉ
- ORÓSHÁZA - PUSZTA FŐLŐVÁR -
CSANÁDAPÁCAI CSATORNA
KIÉPÍTÉSE
- MAKÓNÁL SZIVATTYÚTELEP
IGÉNYLÉSE
VIII. KUTASÉRI CSATORNA
SÁMSON - APÁTFALVI
CSATORNA BŐVÍTÉSE

0	<div>172 hö</div> <div>202 hr</div>	<div>XII. 235.300 P = MAKÓ VÁROS+11 KÖZSÉG KÁROSULTJAINAK HÁZÁT ÉPÍTETTEK FEL ÚJRA</div> <div>82 új ház</div> <div>486 javítás</div>		
1941	<div>I. 8-10 HÁZ ÖSSZEDÖLT (HONVÉD, VERTÁN - TELEP) KITELEPÍTENEK A VIZES HÁZAKBÓL</div> <div>II. 50.000 P</div> <div>400.000 P</div> <div>IX. 112 károsult kér téglát</div> <div>X. 161ö</div> <div>704r</div>	<div>I. KÖVEGY 10ö, 181r, NAGYKOPÁNC 32ö, DAL, IGÁS, SEMLYÉK, PITVAROS, PÜSPÖKLELE, MAGYARCSANÁD 19ö, 42r, APÁTFALVA, KIRÁLYHEGYES, RAKOS, KARABUKA, KOPÁNC, NAGYBÁNHEGYES</div> <div>II. APÁTFALVA 300kh, PITVAROS, PÜSPÖKLELE</div> <div>PITVAROS, NAGYLAK, NAGYKOPÁNC, MAGYARCSANÁD, KASZAPER, MEZŐKOVÁCSHÁZA, KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYES - EGYHÁZA 50.000P-t kaptak</div> <div>APÁTFALVA, KÖVEGY, PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK, MEZŐKOVÁCS - HÁZA, KUNÁGOTA, PÜSPÖKLELE</div> <div>19,4 hö; 1176 r</div> <div>NAGYBÁNHEGYES 4hö, 18r, 600 kh</div> <div>IV. HAPTATÓ, UGAR</div> <div>VI. KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYESBODZÁS, PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK</div> <div>XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA, KASZAPER, NAGYBÁNHEGYES, CSANÁDAPÁCA, APÁTFALVA, MAGYARCSANÁD, CSANÁDPALOTA, NAGYLAK, DOMBEGYHÁZA, KEVERMES, KUNÁGOTA</div>	<div>I. ÓSZEGEDI ÚT, PÜSPÖKLELEI ÚT</div> <div>Makó - Hódmezővásárhely</div> <div>II. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓI VASÚTVONALAT VÍZ FENYEGETI</div> <div>Makó - Békéssámson</div> <div>FÖLDEÁK - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓ</div> <div>Püspöklele - Földeák</div> <div>MAKÓ - KIRÁLYHEGYESI ÚT</div> <div>ÓFÖLDEÁK (CSÁSZAR U.)</div> <div>VI. MAKÓ - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MŰÚT</div> <div>5.000 P</div> <div>KISZOMBOR - CSANÁDAPÁCAI ÚT</div> <div>CSANÁDPALOTA</div> <div>XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA</div> <div>KASZAPER</div>	<div>I. K-T-M Szikes e</div> <div>II. 40.000P 10új s</div> <div>V. Sipsei csatorna</div> <div>VI. K-T-M, 1,1 mill-bó</div> <div>2új sziva</div> <div>létesí</div> <div>XI. SZÁRAZÉRI ÁT. 15.000</div> <div>(DOMBEGYHÁZA)</div>
1942	<div>II. 26.500 kh víz alatt</div> <div>III. MAKÓ VÁROSBAN 3hö, 30hr, 180 veszélyeztetett (A TŰZOLTÓK ALÁTAMASZTJÁK)</div> <div>MAKÓ HATÁRÁBÓL 11.000 kh víz alatt</div> <div>200 HÁZBÓL ELTÁVOLÍTOTTÁK A LAKOSSÁGOT</div> <div>MAKÓ VÁROS HATÁRÁBÓL 24.500 kh víz alatt 65%</div> <div>IV. 28hö (BELTERÜLET)</div> <div>895hr (BELTERÜLET)</div> <div>30.000 kh víz alatt</div> <div>MAKÓ VÁROSBAN 1.000hr</div> <div>CS - A - T KIPUSZTULT ŐSZI VETÉSHEZ</div> <div>70.000 kh víz alatt</div> <div>2,1mill.P kár</div> <div>28 hö</div> <div>1000 hr</div>	<div>II. TÓTKOMLÓS, KASZAPER, CSANÁDAPÁCA, MEDGYESBODZÁS, MEDGYESEGYHÁZA, BÁNKÚT, NAGYKAMARÁS, ALMÁSKAMARÁS, KUNÁGOTA, DOMBIRATOS, KEVERMES, LÖKÖSHÁZA, ELEK, KÉTEGYHÁZA, GYULA</div> <div>CS - A - T KELETI RÉSZÉT SÚJTJA 20-25 KÖZSÉG</div> <div>809hö, 4.213hr</div> <div>III. FÖLDEÁK 50hö, PÜSPÖKLELE, KUTAS 10(tanya)</div> <div>RÉPÁSHÁT kb. 1.000hö, NAGYBÁNHEGYES, BATIDA, KASZPER, MEDGYESBODZÁS, KUNÁGOTA 191ö, 550r</div> <div>CSANÁDAPÁCA 551ö, 520r</div> <div>IV. 920 tö, 325tr - 876r</div> <div>ÉPÍTÉSÉHEZ 2,5 MILL. P KELL</div> <div>CS - A - T = 348.000kh EBBŐL 130.000kh</div> <div>CSANÁD MEGYE: 17.899 ÁLLAT ELLÁTATLAN víz alatt</div> <div>1.890hö</div> <div>6.040hr</div> <div>2,3 mill. KAPOTT A MEGYEI A - CS - T</div> <div>498ö, 613r</div> <div>1890ö-28=1862</div> <div>6040r-1000=5040</div> <div>CSANÁD - ARAD - TORONTÁL MEGYÉBEN</div> <div>MAKÓ KIVÉTELEVEL</div> <div>1.862ö</div> <div>5.040r</div>	<div>III. KÉTEGYHÁZA - KEVERMESI ÚT 400m</div> <div>MAKÓ-KUTAS ORSZÁGÚT</div> <div>Elek - Csanádapáca út</div> <div>IV. Maroslelei út</div> <div>Ószegedi út</div>	<div>SZÁRAZÉRI TÁRSULATN</div> <div>árterülete van</div> <div>1mill</div> <div>1mill.</div> <div>VIII. SZÁRAZÉRI BELVÍZ LEVE</div>
<div>JELMAGYARÁZAT: H = HÁZ</div> <div>Ö = ÖSSZEDÖLT</div> <div>R = RONGÁLÓDOTT</div> <div>T = TANYA</div>				

SZEGED ÉS KÖRNYÉKE

ÉV	VÁROS-TELEP	KÖZSÉG-TANYA	ÚT	ÁRMENTI
1940	<p>HÖ. BELVÁROSBAN ! MÓRAVÁROS SOMOGYI-TELEP 6Ö, FODOR-TELEP</p> <p>III. 1,9,11,12,13,14,19, UTCÁK 10hő, GYULAPÜSPÖK TELEP</p> <p>IV. 25.000 P árvíz segély 14.000 kh elpusztult — 650.000 P kár</p> <p>V. ÚJSZEGED 80 TELEK 300.000 P segély 195.000 P utaltak ki Sz-nek 270.000 P kaptak az árvízkarosultak</p> <p>VII. FELHŐSZAKADÁS: HAJNAL, MÓRA, KORMÁNYOS, REMÉNY, SZIVÁRVÁNY RÓKA, DÉLI BÁB, ALFÖLDI ÚJSZEGED NEMESTAKÁCS UTCA - MÓRAVÁROS FODOR-TELEP, KÉSMÁRKI, UNGVÁRI, HOMONAI, BARTFAI MÁRAMAROS UTCÁK VÍZBEN (TÜZOLTÓK) A VÁROSBAN 972hő+r = 259ö</p> <p>VIII. 100.000 P segély • 100.000 P VAN MÉG AZ ORSZÁGOS GYŰJTÉS BŐL</p> <p>IX. KLEBELSBERG</p> <p>X. ÚJSZEGED (TÜZOLTÓSÁG)</p> <p>XI. SOMOGYI-TELEP: 8,9,12,13 UTCÁK, BODÓ-TELEP, AIGNER</p>	<p>HÖ. II. FELSŐTANYA, BALÁSTYA, CSENGELE, BAKTÓ, GAJGONYA</p> <p>III. BALÁSTYA, CSENGELE 1.000-1200 t, SÁNDORFALVA 5ö ŐSZESZÉK, GAJGONYA, KISKUNDOROZSMA, FELSŐTANYA, FELSŐKÖZPONT, CSORVA (TÖLTÉSSZAK.) ALSÓTANYÁN 42hr FELSŐKÖZPONT 107ö, 632hr 0,5 MILL. P KÁR</p> <p>IV. 6-ÁN FELSŐTANYA 563ö, 248r (168.000 P KÁR) 20.000 KH 10-ÉN FELSŐTANYA 364ö, 1189r 514.000 P KÁR ALSÓTANYA 56ö, GAZDI TERMÉNYBEN 400.000 P KÁR kb. 1.000 ö, 2500 P segély 14.000 kh vezetés elpusztult 65.000 P kár</p> <p>VII. FELSKÖZPONT, ŐSZESZÉK, CSENGELE, SZATYMAZ</p> <p>VIII. MÓRAHALOM, CSORVA, ZÁKÁNYSZÉK 591 KÉRVÉNYEZO 203.000 P segélyt kapott ŐSZESZÉK FELSŐTANYA 200.000 P-t kap CSANÁD MEGYE AZ ORSZÁGOS GYŰJTÉS BŐL 160.000 P-t KAPOTT</p> <p>X. FELSŐTANYA</p> <p>XI. SZATYMAZ 38.000 P</p>	<p>HÖ. III. VILMA SZÁLLÁSNÁL A NEMZETKÖZI ÚT</p> <p>V. SZEGED-TEMESVÁR-SZÁSZSEBES</p>	<p>HÖ. XI. MIN. TANÁCS AD CSONGRÁD (65 TÁRS.) (DONGER TI HARMAS- SZEGED FELSŐKÖZPONT 6 LECSAP SZEGEDI Á. BALÁSTYA SZANY 10.000 FELSŐTORONTA K-T-M JÁNOS SZÁLLÁSI 4.000 P CSAT. SZ-I ALSÓTANYA 7.000 P SÁNDORFALVA CSATORNA 32.000 P segély HÁ CSONGRÁD - SÖVÉNYHÁZI SZ Á. 12 KM CSATORNA</p>
1941	<p>I. SOMOGYI T. 600.000 P-t AIGNER 8hő + 155.000 P segély, 50.000 P KLEBELSBERG - NAPONTA 10-15h DÖL ÖSSZE 40.000kh VÍZ ALATT</p> <p>II. BÖRTÖN-TELEP, 16hő, FODOR-TELEP, KLEBELSBERG 40.000 kh víz alatt KÁROLYI-T., 250.000 P-T KAPOTT A VÁROS</p> <p>III. SOMOGYI 10,11,23,24 EDDIG 200hő SZEGEDEN (ESŐ)</p> <p>IV. 1 mill-ból 25.000-t felh.</p> <p>V. DOBÓ U-BAN HALÁLOS ÁLDÓZAT</p> <p>VII. 780.000 P = 680.000 kölcsön, 100.000 P segélyre</p> <p>IX. 780.000 P SZEGEDNEK SOMOGYI-TELEP</p> <p>XI. AIGNER-TELEP (70.000 P KELLENE IDE) 200.000 P SZEGED AZ ÉV VÉGEIG 572hő, 1193 hr 200.000 PEGYÉBRE KÉSZPÉNZBEN 273.461 P-T UTALTAK KI 400.295 P HÁZ IAV</p>	<p>I. ALSÓTANYA, RÚZSAJÁRÁS, KECSKEMÉTTŐL SZEGEDIG víz alatt 100.000 kh</p> <p>SZATYMAZ, CSENGELE, SÁNDORFALVA, ALGYÓ, TÁPÉ, CSORVA, KISKUNDOROZSMA, GYÁLARET 40.000 kh víz alatt</p> <p>II. GAJGONYA, ŐSZESZÉK, ALGYÓ, TÁPÉ, SZATYMAZ, FELSŐTANYA</p> <p>III. 500 ör, BAKTÓ, TÁPÉ - A TERMŐTERÜLET 50% MEGMŰVELHE- TETLEN</p> <p>IV. ALSÓTANYA + FELSŐTANYA + BELTERÜLET + TELEP- 443ö 711ö 107ö ÖSSZ: 1.261ö 2.705r 2986r 203r 5.894r ERRE 1.150.000 P KELL</p> <p>V. ZÁKÁNY 45.000 kh víz alatt, ALSÓTANYA, NAGYSZÉKSŐS</p> <p>VI. SZŐREGI UTI LAKOSOK CSATORNÁT KÉRNEK 1.800h UJJAÉPÍTÉSÉRE VAN SZÜKSÉG</p> <p>VII. SZATYMAZ KB. 2000h UJJAÉPÍTÉSÉRE VAN SZÜKS 780.000 P</p> <p>X. RÖSZKE, SZT. MIHÁLYTELEK-190ö, 193r, 1193ö ALSÓTANYA 232ö, 621r, FELSŐTANYA 272ö, 432r, 5754r</p>	<p>II. FELSŐTANYAI UTAK</p> <p>V. KÖZUTAK KÁROSODÁSA ORSZÁGOSAN 630.000 P</p>	<p>SZEGEDI ÁRM. 169.000</p> <p>1940-41 KIADÁSA = 191.10</p> <p>V. ÚJSZEGED 3.000 L/SEC 3,5 KM FEDET 1166 M NYITÓ JÓZSEF FŐHERCEG-TELEP</p> <p>XI. 1 mill.-t csatornáza SZ Á. 48 KM CSATORNA</p>

VÉDELÉM

203.000P segélyt kapott

200.000 P-t kap

VE AZ ORSZÁGOS GYÚJTÉS BŐL 160.000P-T KAPOTT

927hő
1437hr

RÚZSAJÁRÁS, KECSKEMÉTTŐL SZEGEDIG

víz alatt 100.000 kh

SENGELE, SÁNDORFALVA, ALGYÓ, TÁPÉ, CSORVA,
SMA, GYÁLARET 40.000 kh víz alatt

ZESZÉK, ALGYÓ, TÁPÉ, SZATYMAZ, FELSŐTANYA

AKTÓ, TÁPÉ - A TERMŐTERÜLET 50% MEGMŰVELHE-
TETLEN

FELSŐTANYA + BELTERÜLET + TELEP-

711ö 107ö ÖSSZ: 1.261ö
2986r 203r 5.894r

ERRE 1.150.000P KELL

41.000 kh víz alatt

5.000 kh víz alatt, ALSÓTANYA, NAGYSZÉKSŐS

LAKOSOK CSATORNÁT KÉRNEK

JÁÉPÍTÉSÉRE VAN SZÜKSÉG

2.000h UJJAÉPÍTÉSÉRE VAN SZÜKS 780.000P

MIHÁLYTELEK - 190ö, 193r, 1193ö

232ö, 621r, FELSŐTANYA 272ö, 432r, 5754r

FELSŐTANYA, KANCSAL-TÓ KÖRÜL, NAGYSZÉKSŐS

hő, DOROZSMA, SÁNDORFALVA

R, FERTŐ, KÜLSŐBAKTÓ, BODOMRÉT ELÁRASZTÁSA

ZSMA, HALAS, MAJSA, PUSZTAMÉRGES, ÖTTÖMÖS

4ö, 14r, ALSÓTANYA 43ö, 450r

YA, BAKTÓ, BALÁSTYA, CSENGELE, ŐSZESZÉK

víz VAN HELYENKÉNT A TANYAVILÁGBAN

etek 10.000 KÁROSODÁSA A MEGYÉBEN

GYE 50% KIESIK A TERMELESBŐL

kh víz alatt

II. FELSŐTANYAI UTAK

V. KÖZUTAK KÁROSODÁSA ORSZÁGOSAN
630.000 P

SZEGEDI ÁRM 169.000P államsegélyt
kapott

1940-41 KIADÁSA = 191.104 P

V. ÚJSZEGED 3.000L/SEC SZIVATTYÚ + 100 SEC SZIV.
ZSILIP

3,5 KM FEDETT CSATORNA

1166 M NYITOTT CSATORNA

JÓZSEF FŐHERCEG-TELEP 750 M CSATORNA

XI. 1 mill-t csatornázásra költöttek

SZ. Á. 48 KM CSATORNA

I. ALGYÓI CSAT. 1 MILL. m³ VÍZ
FEHÉRTŐ, 14 MILL. m³ VÍZ
BEFOGADÁSÁRA ALKALMAS

160 KM CSAT. SZEGEDEN

II. A TELEPEKEN 8 KM CSAT.
FELSŐTANYÁN CSAT. FOLYIK

III. FEHÉRTŐ GÁTJA VÁLSÁGBAN

IV. ALGYÓI ZSILIP MEGNYITÁSA

V. T. ZSILIPÉI ZÁRVA, DONGÉR
KIEPÍTÉSE 476 km CSAT. ES
VIZLEVEZETŐ ÁROK

TÁPÉ SZ. ALGYÓN SZ. Á.
NAGYSZÉKSŐSI CSAT. ZÁRVA

VI. ALGYÓI FŐCSAT. ZÁRVA

FEHÉRTŐ TELITETT
14 mill. m³ víz van

X. KISTELEK-VÖLGYI CSAT.
FELSŐTANYA VÍZM.
SÖVÉNYHÁZI KERESZTGÁT
SZ. Á. T. 48 KM CSATORNA
1941 - BEN LÉTESÜLT

XI. EDDIG 1 MILL. P-T KÖLTÖTTEK
CSAT. ES SZIV. SZEGEDIG

I. UDTRANSZKY T.

6 mill. kellene

V. O-T CSATORNA(I).

X. HORGOS-MARTONOSI
TÁRSULATI TÖLTÉS TETEJÉN
EGY MAGASPARTI CSATORNA

XI. 2.500 km SZOLNOKTÓL
töltés SZEGEDIG

DONGÉR TELJES KIEPÍTÉSE
MARTONOSI CSATORNA

ALGYÓI FŐCSAT. TÖLTÉSENEK
ÉPÍTÉSE

III. KÖZUTAK KÁROSODÁSA UTAK, HIDAK

100.000 P újra építésre

BAJA - SZEGEDI ORSZÁGÚT

SZATYMAZ - ŐSZESZÉK

FELSŐKÖZPONT - SÁNDORFALVA

SZEGED - SORVA - ÖTTÖMÖS

XII. 160.000 P kár

KÖZUTAK HELYREÁLLÍTÁSÁRA

0,5 mill. P kell

II. FELSŐTORONTÁLI ÁRM. 42.000 kh ÁRTERÜLETÉBŐL
2.800 kh SZEGEDHEZ
TARTOZIK

SZ. Á. T. ÚJSZEGEDI

ALSÓTISZAPARTI FÖLDEK LECSAPOLÁSÁRA

2076 m CSATORNA
ÉPÍTETT + SZ.

III. Á. T. FÖLDJÉBŐL 21.500 kh víz alatt

6 SZIVATTYÚ MŰKÖDhetnek

1942-ben A SZEGEDI FOLYAMMÉRNÖKSÉG

164.000 P-t kapott

I. FELSŐVÁROSI SZIVATTYÚ-
TELEPRE KAPOTT

100.000 P-t

II. ÚJSZEGED

3,5 km FEDETT CSAT.

SZIVATTYÚTELEP

JÓZSEF F.T. + 750 M CSAT.

ROKKANT T. 373 M CSAT.

ÚJSZEGED - KENDERGYÁRTÓL

158 M

MGI ÁLLÓMÁSNAI(TÜZOLTÓK)

ALSÓVÁROSI SZENNYVÍZÁTE-

MELŐ NYOMÓCSÖVÉT ÁTÉP.

FELSŐVÁROSI SZENNYVÍZÁTM-

ELMARAD !!

III. ALGYÓI ZSILIPNÉL 2 DB SZIV.
FELÁLLÍTÁSA

FEHÉRTŐ MEGNYITÁSA

ALGYÓI ZS. LEZÁRVA

FELSŐVÁROST + RÖKUST VEDŐ

4 SZ. T+1-GYEL BŐVÍTETTEK

LUGAS U 1 SZ. FODOR T. SZ.

II. ÚJSZEGED, ALSÓTISZAPART

2.280 KM CSAT.

O-T CSAT.

100 mill. P-3000000t
már kiutaltak

III. MARTONOS - PAPHALMI CSAT.
5 HÉT MŰLVA

ALGYÓI SZIVATTYÚ-TELEP
8-10 HÉT MŰLVA

IV. DONGÉR TELJES KIEPÍTÉSE

VII. MARTONOSI ELTERELŐ
CSAT. TELJES KIEPÍTÉSE

0
1
9
4
1
1
9
4
2

IX. KLEBELSBERG 259hő 713hr
X. ÚJSZEGED (TÜZOLTÓSÁG)
XI. SOMOGYI-TELEP 8,9,12,13 UTCÁK, BODÓ-TELEP, AIGNER
I. SOMOGYI T. 600.000 P-t
AIGNER 8hő + 155.000P segély, 50.000P
KLEBELSBERG - NAPONTA 10-15h DOL ÖSSZE 40.000kh
VIZ ALATT
II. BÖRTÖN-TELEP, 16hő, FODOR-TELEP, KLEBELSBERG
40.000 kh víz alatt
KÁROLYI-T., 250.000 P-T KAPOTT A VÁROS
III. SOMOGYI 10,11,23,24 EDDIG 200hő SZEGEDEN (ESŐ)
IV. 1 mill-ból 25.000-t felh.
V. DOBÓ U-BAN HALÁLÓS ÁLDOZAT
VII. 780.000 P = 680.000 kölcsön, 100.000 P
segélyre
IX. 780.000 P SZEGEDNEK 572hő 1.193hr
SOMOGYI-TELEP
XI. AIGNER-TELEP (70.000 P KELLENE IDE 200000P SZEGED
AZ ÉV VÉGÉIG 572hő, 1193 hr 200.000 P EGYEBRE
KÉSZPÉNZBEN: 273.461 P-T UTALTAK KI 400.295P HÁZ JAV.
I. FELSOVÁROS 100.000 P-T KAPOTT
II. SOMOGYI T., ÚJSZEGED
III. ÚJSZEGED, SOMOGYI T., JÓZSEF FŐHERCEG 60h LAKATLAN
AIGNER, KLEBELSBERG 19hő, 26r, MÓRAVÁROS 1hő
30.000kh víz alatt
ROKKANT-T., (MAROSTOROKBAN) 800hr (1500 LAKOSBÓL)
AIGNER, SOMOGYI T., KLEBELSBERG T., MÓRAVÁROS 1hő,
A TELEPEKEN 19hő, 26hr 23hő 926hr
IV. ÚJSZEGED, RÓKUS, ÚJ-SOMOGYI T.,
KORMÁNYOS, HAJNAL, MÓRA, FARAGÓ, VERESÁCS, REMÉNY,
KATONA, RÉPÁS UTCÁK, (MÓRA V.) KECSKES-TELEP,
ETELKA T. 3hő
V. 350.000 P segély 50.000 kh víz alatt
VI. 350.000 P
IX. 1mill. P-t kapott

FELSŐTANYA 200.000 P-T KAPOTT
CSANÁD MEGYE AZ ORSZÁGOS GYÜLÉSBŐL 160.000P-T KAPOTT
927hő 1437hr
X. FELSŐTANYA
XI. SZATYMAZ 38.000P
I. ALSÓTANYA, RÚZSAJÁRÁS, KECSKEMÉTTŐL SZEGEDIG
víz alatt 100.000 kh
SZATYMAZ, CSENGELE, SÁNDORFALVA, ALGYÓ, TÁPÉ, CSORVA,
KISKUNDOROZSMA, GYÁLARÉT 40.000kh víz alatt
II. GAJGONYA, ÖSZESZÉK, ALGYÓ, TÁPÉ, SZATYMAZ, FELSŐTANYA
III. 500ör, BAKTÓ, TÁPÉ - A TERMŐTERÜLET 50% MEGMŰVELHE-
TETLEN
IV. ALSÓTANYA + FELSŐTANYA + BELTERÜLET + TELEP-
443ö 711ö 107ö ÖSSZ: 1.261ö
2.705r 2986r 203r 5.894r
ERRE 1.150.000P KELL
41.000 kh víz alatt
V. ZÁKÁNY 45.000 kh víz alatt, ALSÓTANYA, NAGYSZÉKSÓS
VI. SZŐREGI UTI LAKOSOK CSATORNÁT KERNEK
1.800h UJJAÉPÍTÉSÉRE VAN SZÜKSÉG
VII. SZATYMAZ KB. 2.000h UJJAÉPÍTÉSÉRE VAN SZÜKS. 780.000P
X. RÖSZKE, SZT. MIHÁLYTELEK-190ö, 193r 1193ö
ALSÓTANYA 232ö, 621r, FELSŐTANYA 272ö, 432r 5754r
III. ALSÓTANYA, FELSŐTANYA, KANCSAL-TÓ KÖRÜL, NAGYSZÉKSÓS
KB. 2.000hő, DOROZSMA, SÁNDORFALVA
IRMA MAJOR, FERTŐ, KÜLSŐBAKTÓ, BODOMRÉT ELÁRASZTÁSA
KISKUNDOROZSMA, HALAS, MÁJSA, PUSZTA MÉRGES, ÖTTÖMÖS
FELSŐTANYA 4ö, 14r, ALSÓTANYA 43ö, 450r
SÁNDORFALVA, BAKTÓ, BALÁSTYA, CSENGELE, ÖSZESZÉK
IV. SZATYMAZ
V. 2m-es víz VAN HELYENKÉNT A TANYAVILÁGBAN
középületek 10.000 KÁROSODÁSA A MEGYÉBEN
CSANÁD MEGYE 50% KIESIK A TERMELESBŐL
III. 30.000 kh víz alatt
2.000hő

II. FELSŐTANYAI UTAK
V. KÖZUTAK KÁROSODÁSA ORSZÁGOSAN 630.000 P
SZEGEDI ÁRM 1690
1940-41 KIADÁSA = 19
V. ÚJSZEGED 3.000L/S
3,5 KM F
1166 M N
JÓZSEF FŐHERCEG-TELEP
XI. 1 mill.-t csatorna
SZ. Á. 48 KM CSATORNA
III. KÖZUTAK KÁROSODÁSA UTAK, HIDAK
100.000 P újra építésre
BAJA - SZEGEDI ORSZÁGÚT
SZATYMAZ - ÖSZESZÉK
FELSŐKÖZPONT - SÁNDORFALVA
SZEGED - SORVA - ÖTTÖMÖS
XII. 160.000 P kár
KÖZUTAK HELYREÁLLÍTÁSÁRA
0,5 mill. P kell
II. FELSŐTORONTÁLI ÁRM
SZ. Á. T. ÚJSZEGEDI
ALSÓTISZAPARTI FÖLD
III. Á. T. FÖLDJÉBŐL 21.5
6 SZIVATTYÚ MŰKÖD
1942-ben a sz
164.0

JELMAGYARÁZAT: H = HÁZ
Ö = ÖSSZEDÖLT
R = RONGÁLÓDOTT
T = TANYA

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY ÉS KÖRNYÉKE

ÉV	VÁROS - TELEP	KÖZSÉG - TANYA	ÚT	ÁRMENT
1940	<p>HÓ. III. CSÜCS, IGAZLAPOS, HALASI TELEP, KOLOZSVÁRI U. 6r, NÉPKERT, ÚJVÁROS, CSIK U., NÁD U., ARADI U., A TÓ ALATT 6hr, LINDENFELD-TELEP 15hr, RÁKOCZI U., SZT. LÁSZLÓ U., 6hr, RÁKOCZI, SZT. LÁSZLÓ U. (3 szivattyú 10-15 hr) HALASI TELEP, GALAMB U., 250hő, KÁROLYI TELEP, 38hő, A TÓBAN 44hő, 101 újjaépült, 120 házat aláfalaztak = 230.000P + 6(ONCSA) = 107új</p> <p>V. 186 kért árvízsegélyt</p> <p>VI. ÉSZAK U., ÁROK U., BUVÁR U., TÓ ALATT 20 hő,</p> <p>VII. SÁRKÁNY U.,</p> <p>VIII. ÁROK U., BUVÁR U., 120.000P-t kapott adakozásból</p> <p>IX. TÓ ALATT, KÁROLYI TELEP, CSÜCS, BUVÁR U.,</p> <p>X. CSÜCS, HATTYAS, KIRÁLYSZÉK, BUVÁR U., ÉSZAK U., GELLÉR U., BEM U.,</p> <p>ebben az évben 280.000P kölcsönt kapott</p>	<p>HÓ. III. PÁLÉ, PUSZTA, DARVASSZÉK, GYULÓ, 2.000 kh, 500r KUTAS, GORZSA, RÉPÁSHÁT, KOPÁNC, SÁRKÁLY, ERZSÉBET CSOMORKÁNY, MÁRTÉLY, 300 tanyából kiköltöztek, 100 koldussá vált</p> <p>VII. 438 hr, - 500-ra (KÉRELMEK ADTAK BE) SZÓRHÁT</p> <p>VIII. KIRÁLYSZÉKI TÓ KÖRNYÉKE</p> <p>IX. RÁKOS, DEREKEGYHÁZA</p> <p>X. SZÓRHÁT</p> <p>XI. MÁRTÉLYFEKETEHALOM, (2.000 kh) KÜLSŐ-BELSŐ-SZÓRHÁT KÜTVÖLGY, GORZSA, KOPÁNC, BATIDA, RÉPÁSHÁT, SZIKÁNC, KUTAS, PUSZTASZÉL, CSICSATÉR, KÜLSŐ-ERZSÉBET, PÁLÉ</p> <p>500 r</p>	<p>HÓ. III. A NÉPKERT ELŐTT ELVEZETŐ ÚTON ÚJVÁROS FELE</p> <p>VII. KUTASI ÚT, RÁC ÚT, CSOMORKÁNYI ÚT, RÁRÓSI ÚT</p> <p>XI. RÁC ÚT, MAKAI ÚT</p>	<p>HÓ. K - T - M ÁT</p> <p>II. KAKASSZÉKHALOM - C</p> <p>ÜRMÖSI TÖLTÉS NÉL - C</p> <p>III. 3 szivattyú a v</p> <p>V. HÓDTAVA, CSAT. KÖZÖT VIZEK LEERESZTÉST N BATIDÁNÁL A LÖRINC</p> <p>VI. KANÁSZHALMI DÜLŐ VI CSATORNÁZÁSI KÉRELE</p> <p>I: 1 V: -</p> <p>II: 1 VI: -</p> <p>III: - VII: -</p> <p>IV: 3 VIII: -</p> <p>VIII. ÁROK U., 120m c</p> <p>XI. K-T-M ÁT 4200 19000</p> <p>HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI K 9.60</p>
1941	<p>II. 300.000P a város csatornázására EBBEN AZ ÉVBEN 650.000P kölcsönt és segélyt kaptak belterületen 875 hr 110.000P segély</p> <p>56.000 kh víz alatt</p> <p>165 hő 875hr</p> <p>III. 40.000 kh víz alatt, KOLOZSVÁRI U., - 165hő</p> <p>IV. 154 új ÉPÜLET, 158 ház FELÚJÍTÁS = 618.000P</p> <p>V. 30.000kh víz alatt</p> <p>VI. 10 000kh víz alatt</p> <p>VII. 300.000P a városi csatornázásra</p>	<p>I. KÜLSŐ-BELSŐ-SZÓRHÁT, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, HATRONGYOS, MÁRTÉLYFE TEHALOM</p> <p>II. 7 - 8.000 TANYA VAN, 2.500 víz alatt, kb. 2.000 nem bírja el a vizet</p> <p>CSÓKÁS, HATRONGYOS, RÁRÓSI, ERZSÉBET, SZÓRHÁT</p> <p>1.810tő 2.020tr</p> <p>III. KATROSZÉL, KAKASSZÉK, HATRONGYOS, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, CSÓKÁS, KUTAS 21község 1.810hő, 2.020hr</p> <p>IV. HATRONGYOS, ERZSÉBET, SZÓRHÁT, KUTAS</p> <p>V. FARKIRÉT, segélyre 6.200 személy jelentkezett</p> <p>VI. NYÉKI DÜLŐ</p> <p>XI. HULLÁMTÉR, GYULÓ, PÁLÉ, HATRONGYOS, CSÓKÁS, KÜTVÖLGY, KAKASSZÉK, PUSZTA</p> <p>XII. KAKASSZÉK, KISTÖVÖLGY</p>	<p>II. MAKAI ORSZÁGÚT</p> <p>III. KUTASI ÚT</p> <p>IV. sárosak</p>	<p>IV. 400.000P-t kap</p> <p>CSATORNÁZÁSI KÉRELE</p> <p>I: - V: -</p> <p>II: - VI: -</p> <p>III: - VII: -</p> <p>IV: - VIII: -</p>

KÖZVÁSÁRHELY ÉS KÖRNYÉKE

1. sz. táblázat

KÖZSÉG - TANYA	ÚT		ÁRMENTESÍTŐ		VÉDELLEM		
	HÓ.		HÓ.	K - T - M ÁT		ÉPÜLT	ÉPÜL
PUSZTA, DARVASSZÉK, GYULÓ, 2.000 kh, 500 r GORZSA, RÉPÁSHÁT, KOPÁNC, SARKALY, ERZSÉBET KUTAS, MÁRTÉLY, 300 tanyából kiköltöztek, oldussá vált r, 500-ra (KÉRELMEK ADTAK BE) SZÓRHÁT SZÉKI TÖ KÖRNYÉKE DEREKEGYHÁZA ÁT LYFEKETEHALOM, (2.000 kh) KÜLSŐ-BELSŐ-SZÓRHÁT GY, GORZSA, KOPÁNC, BATIDA, RÉPÁSHÁT, KUTAS, PUSZTASZÉL, CSICSATÉR, KÜLSŐ - BET, PÁLÉ	III. A NÉPKERT ELŐTT ELVEZETŐ ÚTON ÚJVÁROS FELÉ VII. KUTASI ÚT, RÁC ÚT, CSOMORKÁNYI ÚT, RÁRÓSI ÚT XI. RÁC ÚT, MAKAI ÚT		II. KAKASSZÉKHALOM - CSATORNA ÉPÍTÉS ÜRMÖSI TÖLTÉS NÉL - CSAT. ÉP. III. 3 szivattyú a városban V. HÓDTAVA, CSAT. KÖZÖTT, AHOL AZ ERZSÉBETI VIZEK LEERESZTÉST NYERNEK CSAT. ÉP. BATIDÁNÁL A LŐRINC CSAT. BŐVÍTÉSE VI. KANÁSZHALMI DÜLŐ VIZTELENÍTÉSE CSATORNÁZÁSI KÉRELEM: I: 1 V: - IX: - II: 1 VI: - X: - III: - VII: - XI: 1 IV: 3 VIII: - XII: 2 VIII. ÁROK U. 120 m csatorna XI. K-T-M ÁT 42.000 P-t kapott 190.000 P-t kapott HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KULTURMÉRNÖKI HIVATAL 9.600 P-t kapott		III. NAGYFÁNÁL 1 SZIVATTYÚ, DE AZ KEVÉS IX. MAKÓ KÜLVÁROSÁBAN 500 m árok		
BELSŐ-SZÓRHÁT, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, HATRONGYOS, LYFE TEHALOM O TANYA VAN, 2.500 víz alatt, kb. 2.000 nem bírná el a vizet HATRONGYOS, RÁRÓS, ERZSÉBET, SZÓRHÁT 1.810 tö 2.020 tr SZÉL, KAKASSZÉK, HATRONGYOS, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, S, KUTAS 21 község 1.810 hö, 2.020 hr NGYOS, ERZSÉBET, SZÓRHÁT, KUTAS ÉT, segélyre 6.200 személy jelentkezett DÜLŐ MTÉR, GYULÓ, PÁLÉ, HATRONGYOS, CSÓKÁS, KÚTVÖLGY, SZÉK, PUSZTA SZÉK, KISTÁVOLGY	II. MAKÓI ORSZÁGÚT III. KUTASI ÚT IV. sárosak		IV. 400.000 P-t kapott CSATORNÁZÁSI KÉRELEM: I: - V: - IX: - II: - VI: - X: - III: - VII: - XI: 1 IV: - VIII: - XII: 2		V. KISTŐERNÉL SZIVATTYÚ A KAKASSZÉKI ÉR VIZÉT EMELI ÁT		

500 r			XI. K-T-M ÁT 42.000 P-t kapott 190.000 P-t kapott HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KULTURMÉRNÖKI HIVATAL 9.600 P-t kapott		
-SZŐRHÁT, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, HATRONGYOS, CHALOM YA VAN, 2500 víz alatt, kb. 2.000 nem bírja el a vizet RONGYOS, RÁRÓS, ERZSÉBET, SZŐRHÁT 1.810 tö 2.020 tr	II. MAKÓI ORSZÁGÚT III. KUTASI ÚT IV. sárosak	IV. 400.000 P-t kapott CSATORNÁZÁSI KÉRELEM I: — V: — IX: — II: — VI: — X: — III: — VII: — XI: 1 IV: — VIII: — XII: 2	V. KISTÓÉRNEL SZIVATTYÚ A KAKASSZÉKI ÉR VIZÉT EMELI ÁT		
KAKASSZÉK, HATRONGYOS, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, TAS 21 község 1.810 hö, 2.020 hr ERZSÉBET, SZŐRHÁT, KUTAS egélyre 6.200 személy jelentkezett GYULÓ, PÁLÉ, HATRONGYOS, CSÓKÁS, KÜTVÖLGY, PUSZTA KISTÓVÖLGY					
LAPOS, SUSÁNI LAPOS PUSZTA, KAKASSZÉK, KOPÁNC, PUSZTASZÉL SÁMSON, KÜTVÖLGY, KUTAS, 10 r, CSICSATÉR, RÓS, REPÁSHÁT, BATIDA, GORZSA, SÁMSON, CSÁKI TELEP, PÓSAHALMA, KUNAGOTA 1.000 hr DOMBIRATOS 1.000 tö 1.500 tr	III. MAKÓI ÚT, SZENTESI ÚT, KUTASI ÚT, CSOMORKÁNYI ÚT IV. CSORVÁSI ÚT, MONORI ÚT, SÁMSONI ÚT, KUTASI ÚT, FERENCZY ÚT V. ERZSÉBETI ÚTON CSÓNAKKÖZLEKEDÉS KISTELEK — HÓDMEZŐVÁSÁRHELY PUSZTASZÉLI — HÓDMEZŐVÁSÁRHELY	II. KÉRIK: KAKASSZÉKI CSATORNA MEGÉPÍTÉSET III. TÁPÉ PÜSPÖKLELEI MŰÜT TÖLTÉSÉT JAVÍTANI IV. ERZSÉBETNÉL EGY ÁTERESZT VI. TISZAHÁTON A HOLT TISZAI KIFOLYÓNÁL LÉVŐ HIDAT IX. ÉS IDEIGLENES ÁTERESZTÖT X. SÁMSON-APÁTFALVI FŐCSATORNÁN IDEIGLENES ÁTERESZTÖT ÉPÍTENI CSATORNÁZÁSI KÉRVÉNYEK: I: 3 VI: 7 XI: 2 II: 4 VII: 12 XII: — III: 9 VIII: 2 IV: 14 IX: 3 V: 21 X: 1 HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI KULTURMÉRNÖKI HIVATAL 510.000 P-t kapott	I. SZÁRAZÉRI BELVÍZVEZ. TÁRSULAT A KIRÁLYHEGYESI CSATORNÁT MEGHOSSZABÍ- TOTTA III. NAGYTÓBAN 2 SZIVATTYÚ KÖZÜL CSAK EGY DOLGOZIK PÓSAHALMI GÁT MEGERŐSI- TÉSE SÁMSON HATÁRÁBAN SZÁRAZÉR TÖLTÉSÉT ÖNHATALMILAG ÁTVÁGTAK IV. KÖRTVÉLYESTŐL 4 ÚJ SZIVATTYÚ V. PUSZTASZÉLI ÚTNÁL SZI- VATTYÚ VI. LE KELL ZÁRNI A TISZA ZSILÍPEIT ORSZÁGOSAN 367 DB SZIVATTYÚ DOLGOZIK		

0

1

9

4

1

1

9

4

2

I. X. TÓ ALATT, KÁROLYI TELEP, CSÚCS, BÜVÁR U.,
X. CSÚCS, HATTYÁS, KIRÁLYSZÉK, BÜVÁR U., ÉSZAK U.,
GELLÉR U., BEM U.,
ebben az évben 280.000P kölcsönt
kapott

500 r

II. 300.000P a város csatornázására
EBBEN AZ ÉVBEN 650.000P kölcsönt és
segélyt kaptak
belterületen 875 hr
110.000P segély

56.000 kh víz alatt

165 hö
875 hr

III. 40.000 kh víz alatt, KOLOZSVÁRI U., — 165hö

IV. 154 új ÉPÜLET, 158 ház FELÚJÍTÁS = 618.000P

V. 30.000 kh víz alatt

VI. 10 000 kh víz alatt

VII. 300.000P a városi csatornázásra

II. 500.000P ár víz károsultak megsegítésére +
230.000P

TÓFENÉK, CSÚCS, BÜVÁR U., LÉVAI U.,

III. 150hr, SZABADKAU, BONCZOS TELEP 15 hr

50.000 kh víz alatt
(300 HÁZ VAN VESZÉLYBEN)

A HÓDTÓI KANÁLIS TÖBB HELYEN KIÖNTÖTT(NÉPKERT ALATT)
BOCSKAY U., ÚJVÁROS

150 hr

IV. 600.000P előleg (KB. 3 MILLIÓT KAPNAK)
TÓ ALATT, BÜVÁR U.,

70.000 kh víz alatt → majd 90.000 kh

100.000P segély

V. BÜVÁR U., SZABADKA ÉS KOLOZSVÁRI U.,

VI. 80 városi ház helyreállítását
szavazták meg

I. KÜLSŐ-BELSO-SZÖRHÁT, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY, HATRONGYOS,
MÁRTÉLYFETEHALOM

II. 7-8.000 TANYA VAN, 2.500 víz alatt, kb. 2.000 nem
birja el a vizet

CSÓKÁS, HATRONGYOS, RÁRÓS, ERZSÉBET, SZÖRHÁT

1.810 tö
2.020 tr

III. KATROSZÉL, KAKASSZÉK, HATRONGYOS, ERZSÉBET, CSOMORKÁNY,

CSÓKÁS, KUTAS 21 község 1.810 hö, 2.020 hr

IV. HATRONGYOS, ERZSÉBET, SZÖRHÁT, KUTAS

V. FARKIRÉT, segélyre 6.200 személy jelentkezett

VI. NYÉKI DÜLŐ

XI. HULLÁMTÉR, GYULÓ, PÁLÉ, HATRONGYOS, CSÓKÁS, KÜTVÖLGY,
KAKASSZÉK, PUSZTA

XII. KAKASSZÉK, KISTÖVÖLGY

II. KIRÁLYSZÉKI LAPOS, SUSÁNI LAPOS

III. PÁLÉ, GYULÓ, PUSZTA, KAKASSZÉK, KOPÁNC, PUSZTASZÉL
ERZSÉBET, SÁMSON, KÜTVÖLGY, KUTAS, 10r, CSICSATÉR,
CSÓKÁS, RÁRÓS, RÉPÁSHÁT, BATIDA, GORZSA, SÁMSON,
SZIKÁNC, CSÁKI TELEP, PÓSAFALMA, KUNÁGOTA 1.000hr

KEVERMES, DOMBIRATOS

1.000 tö
1.500 tr

IV. ERZSÉBET, KÖRTVÉLYES, CSICSATÉR 1.500 tanya van
viz alatt

CSAJÁG, CSÓKÁS, SZÖRHÁT, PUSZTA, CSIZMADIA LAPOS

1.000 tö, CSAJÁG 200 hr vízben

II. MAKÓI ORSZÁGÚT

III. KUTASI ÚT

IV. sárosak

III. MAKÓI ÚT, SZENTESI ÚT, KUTASI ÚT, CSOMORKÁNYI ÚT

IV. CSORVÁSI ÚT, MONORI ÚT, SÁMSONI ÚT, KUTASI ÚT,
FERENCZY ÚT

V. ERZSÉBETI ÚTON CSÓNAKKÖZLEKEDÉS

KISTELEK—HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
PUSZTASZÉLI—HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

IV. 400.000P-t kapo

CSATORNÁZÁSI KÉRELEM

I: — V: —
II: — VI: —
III: — VII: —
IV: — VIII: —

II. KÉRIK: KAKASSZÉKI CSA
III. TÁPÉ PÜSPÖKLELE
IV. ERZSÉBETNÉL EGY ÁTERES
VI. TISZAHÁTON A HOLTISI

IX. ÉS IDEIGLENES ÁTERESZ

X. SÁMSON-APÁTFALVI FŐC
ÁTERESZTŐT ÉPITENI

CSATORNÁZÁSI KÉRVÉ

I: 3 VI: 7
II: 4 VII: 12
III: 9 VIII: 2
IV: 14 IX: 3
V: 21 X: 1

HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI K
HIVATAL 510.00

JELMAGYARÁZAT: H = HÁZ
Ö = ÖSSZEDÖLT
R = RONGÁLÓDOTT
T = TANYA

MAKÓ ÉS KÖRNYÉKE

ÉV	VÁROS - TELEP	KÖZSÉG - TANYA	ÚT	ÁRMENT
1940	<p>HÓ. III. HONVÉD 90hő, 8 család kilakoltatva VERTÁN TELEP 74 hő</p> <p>I.V. 24.000kh víz alatt</p> <p>202 hr, MAKÓ VÁROS KÖRNYÉKÉN</p> <p>2.000 kh víz alatt 5 %</p> <p>VI. 200.000P segély</p> <p>IX. BONCZOSRÓL LAKÓTELEPET NEVEZTEK EL</p> <p>CS - A - T MEGYE AZ ORSZÁGOS GYŰJTÉS BŐL CSANÁD - ARAD - TORONTÁL</p> <p>120.000 P t kapott</p> <p>XII. 235.000P segély és kölcsön</p> <p>172 hő</p> <p>202 hr</p>	<p>HÓ. III. PUSZTA, IGÁS, BOGÁRZÓ, DESZK, KISZOMBOR, NAGYKIRÁLYHEGYES 250kh</p> <p>I.V. CSIPKÉS, LÁNDOR, DÁL, NAGYKOPÁNC, CSANÁDPALOTA 94örv,</p> <p>KISZOMBOR 30h, MAGYARCSANÁD 56h, PÜSPÖKLELE 25h,</p> <p>DESZK 17h, APÁTFALVA 7h, KÜBEKHÁZA 7h, PITVAROS 6h,</p> <p>FÖLDEÁK, KÜBEKHÁZA, ÖSZENTIVÁN, ELEK, BATTONYA,</p> <p>FERENC SZÁLLÁS, SZÖREG, KIRÁLYHEGYES</p> <p>V. 350 HÁZAT KIJAVÍTANAK, 55 HÁZAT FELÉPÍTENEK A MEGYÉBEN</p> <p>VIII. FÖLDEÁK ← 20-a víz alatt</p> <p>IX. KIRÁLYHEGYES, BLASKOVICH URADALOM</p> <p>CS - A - T NYUGATI RÉSZÉT SÚJTOTTA</p> <p>XI. GORZSA</p> <p>XII. 235.300 P = MAKÓ VÁROS + 18 KÖZSÉG KÁROSULTJAINAK HÁZÁT ÉPÍTETTEK FEL ÚJRA</p> <p>82 új ház</p> <p>486 javítás</p>	<p>HÓ. III. PÜSPÖKLELE - FÖLDEÁKI ÚT KÉT OLDALA</p>	<p>HÓ. I.V. SZÁRAZÉRI BELVÍZLEVE</p> <p>A K - M - T ÁT. 25 s</p> <p>250.000P áll</p> <p>üzemeltetés</p> <p>XI. FELSŐTORONTÁLI ÁT.</p> <p>XII. SZÁRAZÉRI ÁT. 70.00</p> <p>1939 - BEN 11 új cso</p> <p>EBBŐL 4 csatorna</p>
1941	<p>I. 8 - 10 HÁZ ÖSSZEDŐLT (HONVÉD, VERTÁN - TELEP) KITELEPÍTENEK A VIZES HÁZAKBÓL</p> <p>II. 50.000 P</p> <p>400.000 P</p> <p>IX. 112 károsult kér téglát</p> <p>X. 161ö</p> <p>704r</p>	<p>I. KÖVEGY 10ö, 181r, NAGYKOPÁNC 32ö, DÁL, IGÁS, SEMLYÉK, PITVAROS, PÜSPÖKLELE, MAGYARCSANÁD 19ö, 42r</p> <p>APÁTFALVA, KIRÁLYHEGYES, RAKOS, KARABUKA, KOPÁNC, NAGYBÁNHEGYES</p> <p>APÁTFALVA 300kh, PITVAROS, PÜSPÖKLELE</p> <p>II. PITVAROS, NAGYLAK, NAGYKOPÁNC, MAGYARCSANÁD, KASZAPER MEZŐKOVÁCSHÁZA, KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYES -</p> <p>EGYHÁZA 50.000P-t kaptak</p> <p>APÁTFALVA, KÖVEGY, PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK, MEZŐKOVÁCS - HÁZA, KUNÁGOTA, PÜSPÖKLELE</p> <p>194 hő; 1176 r</p> <p>NAGYBÁNHEGYES 4hő, 18r, 600 kh</p> <p>IV. HAPTATÓ, UGAR</p> <p>VI. KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYESBODZÁS, PÜSPÖKLELE FÖLDEÁK</p> <p>XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA, KASZAPER, NAGYBÁNHEGYES, CSANÁDPÁCA, APÁTFALVA, MAGYARCSANÁD, CSANÁDPALOTA, NAGYLAK, DOMBEGYHÁZA, KEVERMES, KUNÁGOTA</p>	<p>I. ÖSZEGEDI ÚT, PÜSPÖKLELEI ÚT</p> <p>Makó - Hódmezővásárhely</p> <p>II. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓI VASÚTVONALAT VÍZ FENYEGETI</p> <p>Makó - Békéssámson</p> <p>FÖLDEÁK - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓ</p> <p>Püspöktele - Földeák</p> <p>MAKÓ - KIRÁLYHEGYESI ÚT</p> <p>ÓFÖLDEÁK (CSÁSZÁR U.)</p> <p>VI. MAKÓ - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MŰÚT</p> <p>5.000P</p> <p>KISZOMBOR - CSANÁDPÁCAI ÚT</p> <p>CSANÁDPALOTA</p> <p>XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA</p> <p>KASZAPER</p>	<p>I. K - T - M Szikes</p> <p>II. 40.000P 10 új</p> <p>Sipsei csatorna</p> <p>VI. K - T - M, 1,1 mill-b</p> <p>2 új sziv</p> <p>léte</p> <p>XI. SZÁRAZÉRI ÁT. 15.0</p> <p>(DOMB)</p>

MAKÓ ÉS KÖRNYÉKE

8. sz. táblázat

KÖZSÉG – TANYA

ÚT

ÁRMENTESÍTŐ

VÉDELLEM

I. IGÁS, BOGÁRZÓ, DESZK, KISZOMBOR, NAGYKIRÁLYHEGYES
250kh
II. LA NDOR, DÁL, NAGYKOPÁNCS, CSANÁDPALOTA: 94örv,
OR 30h, MAGYARCSANÁD 56h, PÜSPÖKLELE 25h,
7h, APÁTFALVA 7h, KÜBEKHÁZA 7h, PITVAROS 6h,
KÜBEKHÁZA, ÖSZENTIVÁN, ELEK, BATTONYA,
SZÁLLÁS, SZÖREG, KIRÁLYHEGYES
ZAT KIJAVÍTANAK, 55 HÁZAT FELÉPÍTENEK A MEGYE-
← 20-a víz alatt
EGYES, BLASKOVICH URADALOM
A – T NYUGATI RÉSZÉT SÚJTOTTA
00P = MAKÓ VÁROS+18 KÖZSÉG KÁROSULTJAINAK
HÁZAT ÉPITETTEK FEL ÚJRA
82 új ház
486 javítás

III. PÜSPÖKLELE – FÖLDEÁKI ÚT KÉT OLDALA

IV. SZÁRAZÉRI BELVÍZLEVEZETŐ TÁRSULAT
A K-M-T ÁT. 25 szivattyú állt üzembe
250.000P államsegély az
üzemeltetése
XI. FELSŐTORONTÁLI ÁT. 42.000P-t kapott
XII. SZÁRAZÉRI ÁT. 70.000P segély
1939-BEN 11új csatornát LÉTESÍTETT
23.582m
55.448P
EBBÖL 4 csatornát KIMÉLYÍTETTEK

III. ELKÉSZÜLT
MAKÓI PUSZTA
1 szivattyú
IGÁSI ÚT VÉGÉRE 1sz.
DESZK 1 SZ.
ELKÉSZÜL
III. ARANKA-CSATORNA
MEGHOSSZABBÍTÁSA
ÖBÉBÁN 1szivattyú
BLASKOVICH BIRTOKON

0ö, 181r, NAGYKOPÁNCS 32ö, DÁL, IGÁS,
PITVAROS, PÜSPÖKLELE, MAGYARCSANÁD 19ö, 42r
AI, KIRÁLYHEGYES, RÁKOS, KARABUKA, KOPÁNCS,
HEGYES
VA 300kh, PITVAROS, PÜSPÖKLELE
NAGYLAK, NAGYKOPÁNCS, MAGYARCSANÁD, KASZAPER
CSHÁZA, KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYES -
50.000P-t kaptak
VA, KÖVEGY, PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK, MEZŐKOVÁCS -
UNÁGOTA, PÜSPÖKLELE
9,4 hö; 1176 r
HEGYES 4hö, 18r, 600 kh
UGAR
NAGYBÁNHEGYES, MEDGYESBODZÁS, PÜSPÖKLELE
CSHÁZA, KASZAPER, NAGYBÁNHEGYES, CSANÁDPÁCA,
VA, MAGYARCSANÁD, CSANÁDPALOTA, NAGYLAK,

I. ÖSZEGEDI ÚT, PÜSPÖKLELEI ÚT
Makó- Hódmezővásárhely
II. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY – MAKÓI VASÚTVONALAT VÍZ FENYEGETI
Makó- Békéssámson
FÖLDEÁK-HÓDMEZŐVÁSÁRHELY – MAKÓ
Püspöklele- Földeák
MAKÓ - KIRÁLYHEGYESI ÚT
ÓFÖLDEÁK (CSÁSZÁR U.)
VI. MAKÓ-HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MŰÚT
5.000P
KISZOMBOR – CSA NÁDAPÁCZAI ÚT
CSANÁDPALOTA
XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA
KASZAPER

I. K-T-M Szikes ér tisztázása
II. 40.000P 10új szivattyú
V. Sipsei csatorna
VI. K-T-M, 1,1 mill-ból
2 új szivattyú telepet akar
létesíteni
XI. SZÁRAZÉRI ÁT. 15.000P
(DOMBEGYHÁZA, KEVERMES)

II. FÖLDEÁK-HÓDMEZŐV.HELY –
MAKÓ ÚT VIZÉT AZ ŰRMÖS
CSATORNÁVAL
IV. MAKÓ-PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK
V. SEPSEI CSATORNA 7000P
(ELDUGULT)
VI. VIZE GENCSHÁT-GACSIBAI
CSATORNÁBA KERÜL, ONNAN
A NAGYFAI SZIVATTYÚHOZ
NAGYFA BŐVÍTÉSE
1,6 mill.P-BE KERÜLNE
FÖLDEÁK HATÁRÁBAN
300 m csatorna
XI. NÁVAY CSATORNA
VI. GYÖRPÖLÉS HATÁRÁBAN
1 új szivattyú-telep
FARKAS-ZUG
1 új szivattyú- telep
XI. KASZAPERI- CSATORNA
RENDBEHOZATALA
MAGYARCSANÁD, APÁTFALVA
VIZEI MAROS, ITT ZSI-
UP 15.000P

= MAKÓ VÁROS+18 KÖZSÉG KÁROSULTJAINAK

HÁZÁT ÉPÍTETTEK FEL ÚJRA

82 új ház
486 javítás

181r, NAGYKOPÁNC 32ö, DAL, IGÁS,
VÁROS, PÜSPÖKLELE, MAGYARCSANÁD 19ö, 42r
KIRÁLYHEGYES, RÁKOS, KARABUKA, KOPÁNC,
VES

300kh, PITVÁROS, PÜSPÖKLELE
NAGYLAK, NAGYKOPÁNC, MAGYARCSANÁD, KASZAPER
KUNÁGOTA, NAGYBÁNHEGYES, MEDGYES -
0.000P-t kaptak
KIRÁLYHEGYES, PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK, MEZŐKOVÁCS -
KUNÁGOTA, PÜSPÖKLELE

hő; 1176 r
ES 4hő, 18r, 600 kh
AR
NAGYBÁNHEGYES, MEDGYESBODZÁS, PÜSPÖKLELE
KUNÁGOTA, KASZAPER, NAGYBÁNHEGYES, CSANÁDAPÁCA,
MAGYARCSANÁD, CSANÁDPALOTA, NAGYLAK,
KEVERMES, KUNÁGOTA

KASZAPER, CSANÁDAPÁCA, MEDGYESBODZÁS,
KUNÁGOTA, BAKKÚT, NAGYKAMARÁS, ALMÁSKAMARÁS,
KIRÁLYHEGYES, KEVERMES, LÖKÖSHÁZA, ELEK, KÉT -
PA

ELEK, RÉSZÉT SÚJTJA 20-25 KÖZSÉG
4.213hr
hő, PÜSPÖKLELE, KUTAS 10(tanya)
1.000hő, NAGYBÁNHEGYES, BATIDA, KASZAPER
KUNÁGOTA 191ö, 550r
551ö, 520r
5tr - 876r

2,5 MILL P. KELL
348.000kh EBBÖL 130.000kh
17.899 ÁLLAT ELLÁTATLAN víz alatt
1.890 hő
6.040hr
1.862 ö
5.040r

62
40 CSANÁD - ARAD - TORONTÁL MEGYÉBEN
MAKÓ KIVÉTELEVEL

I. ÓSZEGEDI ÚT, PÜSPÖKLELEI ÚT
Makó- Hódmezővásárhely
II. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓI VASÚTVONALAT VÍZ FENYEGETI
Makó- Békéssámson
FÖLDEÁK-HÓDMEZŐVÁSÁRHELY - MAKÓ
Püspöklele- Földeák
MAKÓ - KIRÁLYHEGYESI ÚT
ÓFÖLDEÁK (CSÁSZÁR U.)
VI. MAKÓ-HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MŰÚT
5.000P
KISZOMBOR - CSANÁDAPÁCAI ÚT
CSANÁDPALOTA
XI. MEZŐKOVÁCSHÁZA
KASZAPER

III. KÉTEGYHÁZA - KEVERMESI ÚT 400m
MAKÓ-KUTAS ORSZÁGÚT
Elek- Csanádapáca út
IV. Maroslelei út
Ószegedi út

I. K-T-M Szikes ér tisztázása
II. 40.000P 10új szivattyú
V. Sipsei csatorna
VI. K-T-M, 1,1 mill-ból
2új szivattyú telepet akar
létesíteni
XI. SZÁRAZÉRI ÁT. 15.000P
(DOMBEGYHÁZA, KEVERMES)

SZÁRAZÉRI TÁRSULATNAK 210.000kh
árterülete van
1mill. segélyt
1mill. kölcsönt kaptak
VIII. SZÁRAZÉRI BELVÍZ LEVEZETŐ: 47.102P
13.889 új csat.

II. FÖLDEÁK-HÓDMEZŐV. HELY -
MAKÓ ÚT VIZÉT AZ ŰRMÖS
CSATORNÁVAL
IV. MAKÓ - PÜSPÖKLELE, FÖLDEÁK
V. SÉPSEI CSATORNA 7000P
(ELDUGULT)
VI. VÍZÉ GENCSHÁT - GACSIBAI
CSATORNÁBA KERÜL, ONNAN
A NAGYFAI SZIVATTYÚHOZ
NAGYFA BŐVÍTÉSE
1,6 mill. P-be KERÜLNE
FÖLDEÁK HATÁRÁBAN
300m csatorna
XI. NÁVAY CSATORNA

I. 13.889m új csatorna
47.102P-SZÁRAZÉRI
TISZA
II. - MEZŐKOVÁCSHÁZÁTÓL
KIINDULÓ CSATORNÁT
FŐCSATORNÁBA AKARJÁK
(KELET - CS. VIZEKHEZ)
- VERTÁN CSAT. KIÉPÍTÉSE
KASZAPER FELÉ
- ORÓSHÁZA - PUSZTA-FÖLÖVÁR -
CSANÁDAPÁCAI CSATORNA
KIÉPÍTÉSE
- MAKÓNÁL SZIVATTYÚTELEP
IGÉNYLÉSE
VIII. KUTASÉRI CSATORNA
SÁMSON - APÁTFALVI
CSATORNA BŐVÍTÉSE

VI. GYÖRPÖLÉS HATÁRÁBAN
1 új szivattyú-telep
FARKAS-ZUG
1 új szivattyú-telep
XI. KASZAPERI - CSATORNA
RENDBEHOZATALA
MAGYARCSANÁD, APÁTFALVA
VIZEI MAROS, ITT ZSI -
LIP 15.000P